

**Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя**

***Сучасне дошкілля:
актуальні проблеми, досвід,
перспективи розвитку***

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції з Міжнародною участю**

6 листопада 2024 року

м. Ніжин, Україна

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра дошкільної освіти

***Сучасне дошкілля:
актуальні проблеми, досвід,
перспективи розвитку***

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції з Міжнародною участю**

6 листопада 2024 року

м. Ніжин, Україна

Ніжин
2024

УДК 373.2(082)

З-41

*Рекомендовано до друку засіданням кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(протокол №4 від 30 вересня 2024 року).*

*Схвалено до друку Вченою радою
факультету психології та соціальної роботи
(протокол №2 від 01 жовтня 2024 року).*

Редакційна колегія:

Кононко Олена Леонтіївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя – відповідальний за випуск.

Матвієнко Світлана Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

З-41 Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з Міжнародною участю, М. Ніжин, 6 листопада 2024 року / За заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 199 с.

Збірник містить матеріали учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з Міжнародною участю «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку». Конференція відбулася 6 листопада 2024 року на кафедрі дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, зібрала понад 160 учасників із різних вишів України, а також науковців і фахівців у галузі дошкільної освіти з Республіки Польща.

Для студентів, магістрантів, аспірантів, фахівців дошкільної освіти.

УДК 373.2(082)

© НДУ ім. М. Гоголя, 2024

Міністерство освіти і науки України

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

Наші партнери

Міжнародна Академія Прикладних Наук
в Ломжі, Республіка Польща

Національний університет «Чернігівський
колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Україна

Криворізький державний педагогічний
університет, Україна

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
Україна

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка, Україна

ЗМІСТ

Андрусенко Анна. Розвиток комунікативних умінь старших дошкільників	7
Андрушко Алла. Психолого-педагогічний супровід виховання дітей дошкільного віку в умовах війни	12
Бадуля Олена. Недисциплінованість дошкільників як психолого-педагогічна проблема	17
Бальоха Альона, Драгунова Аліна. Формування логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку під час пізнання природного довкілля.....	22
Беркута Любов. Практичні рекомендації вихователям щодо сприяння соціалізації дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану	28
Бобро Лілія. Педагогічне партнерство у реалізації індивідуального підходу до розвитку дитини дошкільного віку.....	33
Бурбурська Олена. Характеристика цілеспрямованості дошкільника як вольової якості особистості	37
Венгер Алла. Вміння до спільної діяльності як показник готовності дитини до школи.....	40
Vertel Anton. On the issue of psychoanalytic perinatal pedagogy	45
Водоп'янова Вікторія. Педагогічні умови забезпечення рухової активності дітей п'яти років засобами рухливих ігор	49
Гетьман Тетяна. Вихователь як провідна постать у становленні та розвитку дітей дошкільного віку в момент невизначеності.....	53
Гогунська Валерія, Ком Надія. Організація рухової активності дітей дошкільного віку в обмеженому просторі укриття	56
Гонченко Дарина. Специфіка взаємодії ЗДО та сім'ї з питань фізичного виховання дітей дошкільного віку	59
Гориславська Ольга. Особливості прояву дошкільниками відповідальності у трудовій діяльності.....	64
Григор'ян Сергій. Обґрунтування змісту уявлень у дітей старшого дошкільного віку про традиційні та сучасні професії.....	67
Грушевська Софія-Юлія. Засоби гендерного виховання дітей в умовах закладу дошкільної освіти	72
Іващенко Юлія. Інтегративні підходи до організації роботи театрального гуртка	76
Калініч Сергій. Формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку у ЗДО	81

Капуста Дар'я. Екологічна стежина восени: інтерактивна подорож для маленьких дослідників	85
Козоріз Дмитро. Українська народна іграшка як засіб формування національної свідомості в дошкільників	90
Коновалова Юлія. Просвітницька робота практичного психолога закладу дошкільної освіти з учасниками освітнього процесу в умовах війни	93
Кононенко Олексій. Взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї у процесі формування у старших дошкільників толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.....	97
Кононко Олена. Творча педагогічна позиція як показник професійно-особистісної зрілості майбутніх фахівців дошкільної освіти.....	101
Корман Віта. Розвиток мовлення та критичного мислення у старших дошкільників через впровадження технології «Шість капелюшків мислення»	105
Корх Галина. Психологічна підтримка родин дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни.....	108
Кот Надія, Фоменко Олександра. Регіональний аспект в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.....	111
Кошло Олена. Використання інноваційних оздоровчих технологій у фізичному вихованні дітей дошкільного віку	115
Кравець Діана. Розвиток патріотичного виховання дошкільнят через народознавчий підхід.....	121
Кудельська Марія. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану	124
Куленій Віра. Принципи організації предметно-розвивального простору у закладі дошкільної освіти	129
Лукаш Олександра. Цільова прогулянка як форма ознайомлення дітей дошкільного віку з природою	133
Марчук Оксана, Лопухова Надія, Семенюк Оксана. Особливості застосування гри для розвитку культури спілкування у старших дошкільників ..	136
Матвієнко Світлана. Виховний потенціал музейного осередку у закладі вищої освіти.....	139
Мельник Ірина. Особливості формування лідерських якостей у дітей передшкільного віку	145
Мироненко Інна. Безпечна поведінка дітей дошкільного віку як предмет наукового дослідження	149

Мороз Інна. Співпраця закладу дошкільної освіти із сім'єю у розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку	153
Назаренко Ірина. Формування економічної компетентності дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності.....	157
Онушко Наталія. Діагностика та виховання креативності старших дошкільників у дослідницькій діяльності.....	162
Панченко Єлизавета. Роль ігрової діяльності у розвитку соціальних навичок дітей дошкільного віку.....	166
Пікуль Ірина. Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти за допомогою технології вебквест	169
Плющ Ірина. Теоретичні засади застосування розвивальних ігор для інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	171
Пономаренко Тетяна, Бутвінська Альона. Методичний супровід формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку	176
Прокопчук Вікторія. Музейна педагогіка як засіб патріотичного виховання старших дошкільників	180
Проха Ірина. Переказування художніх творів з використанням коректурних таблиць	184
Рушенко Ірина. Форми роботи закладу дошкільної освіти і сім'ї з формування психологічного здоров'я дітей старшого дошкільного віку	188
Сідько Олена. Емоційна культура особистості: до постановки проблеми	190
Чорна Олена. Роль сім'ї та її зв'язок з іншими соціальними інститутами у становленні дитини-дошкільника.....	195

УДК 373(2)

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анна Андрусенко

здобувачка першого (бакалаврського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Антоніна Аніщук.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Постановка проблеми. Нові пріоритети сучасної дошкільної освіти, визначені Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, Законом «Про дошкільну освіту» [4] та Базовим компонентом дошкільної освіти [2], акцентують увагу на модернізації дошкільного навчання, оновленні його змісту та вдосконаленні форм, методів і технологій. Це підкреслює важливість розвитку комунікативних навичок у старших дошкільників, оскільки вони є ключовим елементом їх соціальної компетентності.

У процесі розвитку мовлення дошкільників важливо не лише забезпечити засвоєння певного обсягу знань, а й сприяти формуванню комунікативних умінь та навичок, а також умінню використовувати їх на практиці в комунікативно-мовленнєвій діяльності. Це включає активне залучення дітей до різноманітних видів спілкування, організацію ігор, які розвивають уяву та критичне мислення, а також стимулювання взаємодії між дітьми в групі.

Мета статті : охарактеризувати процес розвитку комунікативних умінь старших дошкільників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значну увагу до проблеми формування комунікативних умінь з боку психологічних (Л. Калмикова, О. Кононко, Т. Піроженко, А. Рузська, І. Бех), педагогічних (В. Захарченко, А. Зрожевська), лінгвістичних (В. Бабич, Ф. Бацевич) та лінгводидактичних (А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Луцан, М. Пентилюк, О. Трифонова) фахівців. Принциповим є те, що комунікативні уміння дитини формуються в процесі спілкування, яке задовольняє її потребу у прилученні до світу дорослих та сприяє творчому самопочуттю й самовираженню (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калмикова, О. Кононко, М. Лісіна, А. Рузська). У цих роботах переконливо підкреслюється важливість формування комунікативних умінь у дітей у контексті вивчення природи їх спілкування з оточенням, динаміки комунікативної діяльності, готовності до школи, а також розвитку спілкування в ігровій, навчальній та трудовій діяльності.

У своїх працях І. Бех [1] визначає термін «комунікативні уміння» як сутність категорій спілкування та його розвитку. Дослідник підкреслює, що

спілкування є однією з ключових психолого-педагогічних категорій і представляє собою процес обміну, що здійснюється за трьома основними напрямками: інформацією, діями та взаємними враженнями.

Методист М. Каган підкреслює, що «...формування особистості починається з виховання комунікативної діяльності та освоєння її механізмів» [3, С. 118].

Віковими характеристиками комунікативних умінь старших дошкільників є: орієнтація на моделювання соціальних взаємин; усвідомлення необхідності формувати спілкування відповідно до завдань комунікативної ситуації; аналіз та оцінка комунікативних контактів з ровесниками та дорослими; наслідування дітей дорослих, їх взаємин і правил поведінки (Л. Виготський, О. Кононко, М. Лісінга).

Проаналізувавши роботи науковців, можна стверджувати, що ця проблема була досліджена з різних точок зору. Хоча проблема формування комунікативних умінь дітей достатньо ґрунтовно проаналізована у працях сучасних дослідників, проте питання застосування інноваційних технологій та новітніх методів у процесі їх розвитку у старших дошкільників недостатньо висвітлені.

Виклад основного матеріалу. Наша життя тісно пов'язане з комунікативною діяльністю. Незалежно від статі, віку, освіти, соціального статусу, територіальної та національної належності, а також багатьох інших особистісних характеристик, людина постійно передає і зберігає інформацію, активно беручи участь у процесі спілкування, – зазначає В. Кухаренко [5].

Комунікація (від лат. communicatio – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язане з дієсловом лат. communico – роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. communis – спільний) – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами. Отже, комунікативні здібності можна визначити як якісну продуктивну комунікативну діяльність людини.

Комунікативна компетенція дитини дошкільного віку – це сфера прояву комунікативної функції мовлення, яка включає не лише здатність до обміну думками, а й потребу в контакті, обміні емоціями, налагодженні практичної взаємодії, а також метамовну функцію.

На думку К. Крутій, комунікативна компетентність є вищим ступенем комунікативної культури, зокрема культури мовленнєвого спілкування, що включає оволодіння мовою. Це передбачає знання теоретичних (практичних) аспектів мови (елементарна лінгвістична компетенція), а також навички в орфоєпії, лексичному та граматичному використанні (мовна компетенція). Крім того, важливе вміння співвідносити мовні засоби з цілями, завданнями та умовами спілкування (мовленнєва компетенція) та організовувати мовленнєве спілкування в конкретних соціальних умовах (соціокультурна компетенція) [5].

Головним критерієм сформованості комунікативної компетенції у дитини дошкільного віку є її успішність у взаємодії з іншими у конкретних ситуаціях

спілкування. Ефективність соціалізації залежить від здатності дитини максимально використовувати свої знання, вміння, навички та способи діяльності для вирішення наявних проблем під час спілкування [10].

Варто зазначити, що комунікативна компетенція дошкільника охоплює кілька чинників, серед яких:

- наявність комунікативних інтенцій. Це включає в себе пам'ять про сказане і постійну кореляцію ходу спілкування з метою мовця та його проміжними й кінцевими результатами. Під час мовленнєвої діяльності початкові мотиви та інтенції суб'єкта стають більш виразними. У процесі розвитку мовленнєвих структур у дитини з віком відбуваються зміни, які формують ядро мотиваційної сфери. Зі збільшенням обсягу пам'яті усвідомлення мовленнєвих інтенцій постійно зростає. Це, в свою чергу, зумовлює оволодіння новими та складнішими формами комунікації, які служать когнітивною основою розвитку мовленнєвої діяльності (Д. Слобін) [9];

- дотримання відповідних комунікативних стратегій дозволяє досягати бажаного результату спілкування. Дитина дошкільного віку повинна освоїти основні правила та послідовність комунікативних дій. Важливо також знати особистість співрозмовника, враховуючи його особливості та соціальні ролі, що забезпечує зворотний зв'язок у комунікації;

- контроль за процесом спілкування, власною поведінкою та емоціями також є важливими аспектами. Усі елементи комунікативної діяльності (сприймання мовлення дорослих, взаємодія та емоційні контакти) взаємопов'язані і визначають терміни появи та розвитку активного мовлення дитини;

- наявність сформованих навичок завершення комунікації, виходу з неї та контролю за посткомунікативними ефектами розвивається під час ситуативно-ділового спілкування, базуючись на вже наявному досвіді дитини, що включає адресність і комунікативну спрямованість [6, с. 20].

З розвитком мовлення спілкування дитини стає більш досконалим. Його ефективність залежить не лише від знання граматичних правил і значень, але, в першу чергу, від уміння висловлювати свої думки в конкретних ситуаціях. Навички спілкування базуються на таких соціальних аспектах: послідовність висловлювань, врахування досвіду, умінь, інтересів і потреб співрозмовників; уникнення домінування в розмові та перебивання; прояв уваги і готовність продовжувати спілкування за допомогою невербальних засобів (поглядів, жестів тощо).

З розвитком когнітивних навичок і розширенням знань про навколишній світ, спілкування дітей також удосконалюється. Діти вчать слухати, часто відзначаючи багатозначність інформації, і можуть обходитися без її пояснення з боку інших.

Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників відбувається на кількох рівнях [8]:

а) Поведінковий рівень (оволодіння мовленнєвою поведінкою): включає увагу до партнера по спілкуванню, настанову на реакцію, володіння експресивно-мімічними засобами, а також уміння налагоджувати міжособистісні контакти.

б) Когнітивно-лінгвістичний рівень (розвиток понятійної свідомості): характеризується розумінням просторово-часових ознак спілкування, усвідомленням емоційного змісту ситуацій, знанням дійових осіб у різних контекстах, збагаченням словникового запасу, граматичною правильністю мовлення та фонетичним розвитком.

в) Особистісний рівень (регулювання мовленнєвої взаємодії): проявляється у прагненні до логічності й зв'язності висловлювань, управлінні мовленням відповідно до ситуації, самооцінці в процесі спілкування, а також в ціннісних орієнтаціях стосовно інших людей.

Старші дошкільники здатні вигадувати казки і розповіді, активно сприймають чужі аргументи і виявляють ініціативу в спілкуванні, залучаючи однолітків до взаємодії. Вони також помічають і виправляють мовні помилки інших, їхнє мовлення стає граматично правильним і виразним.

Комунікація як діяльність вимагає розвитку автоматизованих навичок, творчих мовленнєвих вмінь та інтуїції щодо мови. Знання, особливо лексичні, граматичні та фонетичні, є основою для формування цих навичок. Дитина отримує ці знання під час навчання в дошкільному закладі та початковій школі [6].

У шість років мовлення стає засобом спілкування між однолітками та дорослими, стаючи невід'ємною частиною життя дитини. Інтенсивний розвиток мовлення відбувається в п'ятирічному віці, а в шостому році дитина удосконалює та розширює свої комунікативні навички.

Психологи вважають, що найбільш сприятливим періодом для розвитку мовлення є вік від двох до п'яти років. У шість років дитина вже може використовувати розгорнуте мовлення [3].

У старшому дошкільному віці діти з нормальним розвитком мовлення диференційовано використовують монологічне та діалогічне мовлення, здатні ініціювати розмову з дорослими та однолітками. Найкраще для розвитку комунікабельності підходять ситуації, коли потрібно щось пояснити або переконати співрозмовника. Активність і самостійність у діяльності сприяють засвоєнню мовлення: спілкуванню з дорослими та однолітками, умінню чітко висловлювати власні думки й супроводжувати свої дії словами. Це обумовлює високу мовленнєву активність дітей у старшому дошкільному віці.

Для ефективної організації навчання дітей спілкуванню, яке має сприяти розвитку їхньої комунікабельності, мовленнєвий розвиток повинен враховувати потенційні можливості дітей раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку [7, С. 10].

Крім того, розвиток рухової діяльності покращує увагу, зокрема слухову, сприяє розвитку витривалості, посидючості та впевненості в собі. Таким чином,

зміст раннього навчання навичкам спілкування має включати систему завдань та вправ, які сприяють розвитку рухової діяльності дітей раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку. Мовленнєва діяльність під час спілкування також має свої закони та особливості розвитку в цих вікових категоріях. Під час організації мовленнєвої діяльності важливо розвивати три її функції: комунікативну, когнітивну та регулюючу.

Висновки. Отже, сучасні пріоритети дошкільної освіти в Україні акцентують увагу на важливості розвитку комунікативних навичок у старших дошкільників. Ці навички є критично важливими для соціальної компетентності дітей і формуються в процесі активного спілкування. Розвиток мовлення не лише передбачає засвоєння знань, а й формування умінь та навичок, які діти повинні вміти застосовувати на практиці.

Методи організації навчання мають бути спрямовані на розвиток рухової активності, яка стимулює бажання дітей спілкуватися. З огляду на різні рівні мовленнєвого розвитку, ефективна комунікативна діяльність дітей залежить від їхньої здатності налагоджувати взаємодію з однолітками і дорослими, що, в свою чергу, сприяє загальному розвитку особистості.

Таким чином, формування комунікативних умінь у старших дошкільників є складовою частиною їхнього загального розвитку і підготовки до шкільного навчання, що вимагає комплексного підходу до організації навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн..2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. 344с. С.196.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: http://www.mon.gov.ua/ua//activity/education/56/690/bazovij_komponent-doshkilnoji_osviti_v_ukrajini/.
3. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному дитинстві. Київ: РВВ СДПУ, 2002. 438 с.
4. Законом «Про дошкільну освіту» Прийнято Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.
5. Крутій К. Л. Формування ключових компетенцій у дітей дошкільного віку в умовах полілінгвальності. Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей середнього дошк. віку: метод. посіб. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2007. 248.
6. Листопад М. В. Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/512/473>.
7. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: зміст і методи роботи. Дошкільне виховання. №5. 2004. С. 10-12.

8. Ніколайчук Г. І. Підвищення ефективності мовленнєвого розвитку дошкільників. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць. Випуск 29. Рівне, 2004. С. 51-53.

9. Онкович Г. В. Комунікативно-діяльнісний підхід у компетентнісно-орієнтованому навчанні. Креативна педагогіка: наук. метод. журнал. Випуск 4. 2011. С. 98-104.

10. Піроженко Т. О. Мовлення дитини: психологія мовленнєвих досягнень дитини. Київ: Главник, 2005. 112 С.

УДК 372 (3)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Алла Андрушко

*Вертіївський дошкільний навчальний заклад
«Колосок» Вертіївської сільської ради
с. Вертіївка*

Анотація. У статті розглядаються проблеми психологічного та педагогічного супроводу виховання дітей дошкільного віку в умовах війни та пропонуються шляхи їх подолання.

Ключові слова: психологічний супровід, педагогічний супровід, діти дошкільного віку.

Annotation. The article examines the problems of psychological and pedagogical support in the education of preschool children in war conditions and suggests ways to overcome them.

Key words: psychological support, pedagogical support, children of preschool age.

Актуальність теми. Соціально-політичні виклики, що стоять перед нашою державою та українським суспільством, викликані збройною агресією російської федерації проти України. Збройний конфлікт на території України спровокував зміни в багатьох сферах, зокрема й в освіті. Воєнні дії сприяли формуванню нових соціальних груп, таких як діти військовослужбовців, внутрішньо переміщені особи та діти, постраждалі внаслідок бойових дій. Це вимагає створення сучасних психолого-педагогічних підходів для організації життя цих дітей і їхньої адаптації до нових умов.

Мета статті – визначення проблем психолого-педагогічного супроводу виховання дітей дошкільного віку в умовах війни.

Результати дослідження. Сучасні соціально-політичні виклики, обумовлені військовими діями на сході України, потребують змін у багатьох

сферах, особливо в освіті. Введення воєнного стану позначається на всіх аспектах людського життя.

Окремої уваги заслуговує питання надання освітньої підтримки дітям дошкільного віку в складних умовах воєнного стану. Багато закладів дошкільної освіти змушені тимчасово припиняти роботу або приймати внутрішньо переміщених осіб, організовувати освітній процес у віддалених районах або консультувати батьків. Деякі ж працюють у звичному режимі. В умовах війни змінилася також організація роботи з кадрами, зокрема підвищення кваліфікації, інформаційна та методична підтримка педагогів [6].

Сьогоднішня складна ситуація, яка виникла через поточні події в країні, безумовно, внесла суттєві корективи в освітній процес і життя наших дітей. Проте цей факт не змінює того важливого обов'язку, який ми маємо перед підростаючим поколінням. Працюючи в умовах викликів та непередбачуваних обставин, кожен з нас повинен прикласти максимальні зусилля для підтримки і допомоги дітям. Особливо це стосується дошкільного періоду, коли діти є найбільш уразливими і чутливо реагують на зовнішній світ.

Під час військових конфліктів, діти стикаються із серйозними загрозами, які значною мірою позбавляють їх нормальних умов для повноцінного розвитку та навчання.

Постійне відчуття тривоги, високий рівень стресу, а також страх і невпевненість заважають їм формувати важливі соціальні навички. Ті діти, які були вимушено переміщені з регіонів, де тривають бойові дії, стикаються зі значними труднощами в соціальній адаптації до нових умов життя, що ще більше ускладнює їх інтеграцію в новий соціальний контекст.

Згідно з даними Д.С. Похилько, на сьогодні майже мільйон українських дітей позбавлені можливості жити справжнім дитинством. Вже з ранніх років вони змушені стикатися з жорстокими реаліями війни: обстрілами, пораненнями, смертями, руйнуваннями та занепадом. Вони вже знають такі терміни, як «протиповітряні укриття», «зенітно-ракетні комплекси», «бойові машини піхоти» та «бронетранспортери». З дитячою серйозністю вони здатні визначати калібр та напрямок польоту кулі, орієнтуючись лише на звук. Ці діти добре знають, як діяти під час обстрілів, як вдало евакуюватися, де розташовані бомбосховища та що треба взяти з собою [5].

Це підкреслює необхідність якісного психолого-педагогічного супроводу, що виступає як комплексна система заходів. Ця система повинна спрямовувати освітній процес і розвиток дитини через індивідуальні програми розвитку.

На думку Т. Кочубей, першим соціальним середовищем для дитини стає саме заклад дошкільної освіти. Основні завдання закладу полягають у допомозі дітям адаптуватися до життя в середовищі незнайомих людей – дітей та дорослих. Важливо також виховати ціннісне ставлення до природи, оточуючих

людей та до самого себе. Заклад дошкільної освіти має взяти на себе відповідальність за забезпечення фізичного та психічного здоров'я дитини, сприяння її гармонійному розвитку та набуттю життєвого досвіду. Водночас він стане своєрідним містком між сім'єю та навколишнім світом, допомагаючи дитині інтегруватися в суспільство [3, с.39].

Перш ніж заглиблюватися в специфіку супроводу під час війни, слід ретельно дослідити саме поняття «супровід».

У своїй праці В.М. Зінченко наголошує на тому, що супровід являє собою складну систему професійної діяльності психолога, завданням якого є забезпечення створення певних соціально-психологічних умов.

Ці умови сприяють не лише успішному навчанню дитини, а й її повноцінному психологічному розвитку в умовах взаємодії. В центрі уваги супроводу психологом стоїть саме дитина [1, с.16].

На нашу думку, у часи, коли для дошкільнят настають такі важкі періоди, як війна, психолого-педагогічний супровід повинен мати декілька ключових цілей.

По-перше, необхідно сприяти процесу соціалізації та зміцненню самостійності дошкільників.

По-друге, важливо розвивати компенсаторні способи діяльності, які стануть основою для підготовки дошкільнят до життя в умовах непередбачуваних ситуацій та обставин.

Крім того, слід зосередитися на формуванні здатності до саморегуляції та саморозвитку, враховуючи специфіку війни та відсутність структури організації в групах.

Нарешті, важливо розробити психологічні інструменти, які підвищать стійкість дошкільників до зовнішніх стресових чинників шляхом роз'яснення складної ситуації у зрозумілому для них форматі.

Психолого-педагогічний супровід у закладах дошкільної освіти це комплексна технологія, система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини [3, С. 16].

Передбачається, що педагоги та психологи, які здійснюють психолого-педагогічний супровід, володіють не лише методами діагностики, консультування та корекції, а й умінням системно аналізувати проблемні ситуації, програмувати та планувати діяльність, спрямовану на їх розв'язання, співорганізовувати учасників освітнього процесу.

Загальними принципами роботи з дітьми в закладах дошкільної освіти під час війни стають:

- консультативні поради психологів та вихователів;
- пріоритет інтересів дитини дошкільного віку;
- віра у здібності дитини;
- комплексний підхід до підтримки її розвитку;

- адаптація до вікових і особистісних особливостей дитини;
- забезпечення безперервності супроводу в освітньому процесі.

Як зауважує Є.В. Підчасов, варто пам'ятати про те, що кожна подія має свій початок і кінець. Тому важливо допомогти як дітям, так і собі пережити труднощі з максимальною спокоем. В умовах стресу важливо показувати дитині своє розуміння серйозності її переживань і готовність до підтримки. Потрібно створювати захищене середовище, частіше обіймати дитину і говорити з нею на доступному рівні про почуття та емоції. Обговорення таких емоцій як страх і злість є важливим кроком, адже це природні реакції будь-якої людини під час війни [4, с.95].

Тема дистанційної освіти набула ще більшої актуальності в умовах війни, коли вона перетворилася на потужний засіб навчання з використанням сучасних комп'ютерних та медіа-технологій.

Бурхливий розвиток науки та технологій у поєднанні з майже безмежними можливостями Інтернету привів до стрімкого зростання популярності дистанційної освіти. Вона стала доступною практично кожному, пропонуючи вільний доступ до необхідних знань у різних галузях.

У розвинених країнах системи освіти прагнуть іти в ногу з науково-технічним прогресом, максимально використовуючи його переваги.

Залежно від конкретного підходу в кожній країні, реалізація дистанційної освіти має свої особливості на середньому та вищому рівнях. Такі програми відкривають великі можливості для тих, хто не може долучитися до традиційного навчання через економічні, фізичні чи географічні перешкоди. Дистанційна освіта забезпечує рівний доступ до якісного навчання, що є надзвичайно важливим.

Для дошкільнят дистанційна освіта також має свої переваги. Вони можуть засвоювати новий матеріал у комфортній для них атмосфері – у своїй кімнаті за власним столом і комп'ютером.

Переваги відчувають і батьки, які більше не зобов'язані перевозити дітей до закладу і витрачати час на очікування.

До того ж різноманіття доступних через Інтернет репетиторів дозволяє обрати того фахівця, який найкраще відповідає потребам дитини. Онлайн-репетиторство може забезпечити швидкий прогрес у навчанні, надаючи можливість не лише йти в ногу з дошкільною програмою, але й заглиблюватися у нові знання для досягнення більшого успіху.

Однак, попри численні переваги, дискусія щодо ефективності дистанційного навчання триває. Значна частина успішного психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку в умовах війн залежить від тісної співпраці

педагогів, психологів і батьків. З одного боку, необхідно підвищувати кваліфікацію вихователів для кращого розуміння психічного розвитку дітей у складних умовах. З іншого боку, важливо залучати батьків до спільних освітніх процесів.

Тому проблема психолого-педагогічної підтримки у воєнний час постає як системний підхід, що включає професійну діяльність педагогів для створення оптимальних умов для розвитку особистості дошкільнят. Вона також є основою для взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу у вирішенні викликів сьогодення. Зважаючи на актуальні виклики, діяльність вихователів має бути різносторонньою і охоплювати як вдосконалення професійних навичок, так і розширення знань та функцій.

Висновки. В умовах триваючого військового конфлікту, що охопив нашу країну, найбільшу вразливість виявляють діти дошкільного віку. Саме цей період є вирішальним для їхнього психічного розвитку та формування базових аспектів особистості і світогляду, адже відзначається активний процес становлення психіки та соціалізації.

У сучасних реаліях, коли розвиток дітей дошкільного віку відбувається на тлі постійної загрози військових дій на території їхньої рідної країни – міста, села, в яких вони живуть, а також їхні родинні осередки – їхній емоційний та психологічний стан піддається значному впливу. Додатково, засоби масової інформації постійно транслюють відеоматеріали та фотографії, що відображають військову техніку і зброю, учасників бойових дій, поранених військовослужбовців, а також численні прояви людських страждань.

Усе це вкорінює в мовне середовище нові терміни, які стали вже повсякденними: антитерористична операція, бойовики, вибухи, ворожий вогонь, військові дії, збройні провокації, гранатомети, міни, окупанти, оборонні укріплення та інші терміни, які раніше були незрозумілими для дитячого вуха.

Список використаних джерел

1. Зінченко В.М. Організація психолого-педагогічного супроводу дитини в умовах дошкільного закладу. Дошкільна освіта. 2004. № 1. С. 15 - 17.

2. Луценко І.О., Богуш А.М., Калмикова Л.О., Кузьменко В.У., Поворознюк С.І., Рейпольська О.Д. Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології : навчально-методичний посібник / за наук. редакцією І.О. Луценко. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 213 с.

3. Кочубей Т., Кузь В., Іщенко Л. Психолого-педагогічний супровід формування особистості дошкільника: колективна монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 212 С.

4. Підчасов Є.В. Стресові стани дитини під час війни. Особистість, Суспільство, Війна. 2022. № 4. С. 93 - 95.

5. Похілько Д.С. Діти та війна. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/>.

6. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні. Лист МОН № 1/3845-22 від 02.04.22 року. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/86206/>

УДК 373.2:78

НЕДИСЦИПЛІНОВАНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Олена Бадуля

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Ніна Пухтіна.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Актуальність. Сучасне реформування освіти передбачає повноцінний інтелектуально-духовний розвиток і всебічну творчу самореалізацію кожної особистості. Зашкодити повноцінному розвитку дитини можуть порушення поведінки, які проявляються вже у дошкільному віці. У віці 5–6 років відбувається формування поведінкових установок дитини, які проявляються у різних видах відхилень її поведінки. Якщо не впливати на цей процес з'являється високий рівень неконструктивної поведінки старших дошкільників, зокрема, їх недисциплінованості.

Аналіз останніх публікацій. Вивчення психолого-педагогічної літератури, на предмет досліджень недисциплінованості у дітей як найбільш поширеного вияву їх негативної поведінки, дозволив диференціювати існуючі наукові дослідження за кількома напрямками:

1. *Дослідження недисциплінованості у дітей різних вікових груп:* старших дошкільників (О. Кисла); молодших школярів (О. Потапова); підлітків (В. Оржеховська).

2. *Вивчення недисциплінованості як одного з критеріїв вияву різних форм поведінкових відхилень у дітей:* негативних соціальних стереотипів, негативної поведінки у старших дошкільників (Н. Пухтіна), поведінкових проблем молодших школярів (О. Потапова), особистісних якостей важковиховуваних дітей (Т. Федорченко).

Детальний аналіз наукових досліджень вказаних напрямків, їх систематизація й узагальнення покладені в основу написання даної статті та складають відповідні дослідницькі завдання.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо окреслені нами напрямки досліджень в якості актуальних.

Автори *досліджень першого напрямку*, вивчаючи психологічні особливості недисциплінованості дітей старшого дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку, (О. Потапова, Т. Федорченко) досліджували осіб з афективною поведінкою та визначили причини недисциплінованості у дітей, а саме: недоліки в організації освітнього процесу, недостатнє врахування психовікових особливостей дітей, зокрема, їх націленості на самостійність і незалежність, незайнятість, розвиненість стійких пізнавальних інтересів, проблеми у спілкуванні дітей з педагогами, відсутність професійної етики у педагогічних працівників [9].

Науковці вивчали рівень розвитку основних моральних якостей та припускали існування і вплив низького рівня їх сформованості на виникнення недисциплінованості у дітей. Були визначені найбільш значущі особистісні якості у дітей цієї цільової групи, зокрема, відповідальність, почуття обов'язку, розвиненість пізнавальних інтересів, ініціативності, самостійності, критичності, дисциплінованості. Вони виділили п'ять рівнів розвитку вказаних морально-етичних якостей. Виявлено, що на самому низькому рівні розвитку у недисциплінованих дітей знаходяться такі особистісні якості як відповідальність, ініціативність, розвиток пізнавальних інтересів, самокритичність. Такі особистісні якості як критичність, рішучість, емпатійність мають низькі рівні розвитку. Виявлена залежність недисциплінованості з низьким рівнем сформованості моральних якостей особистості. Встановлено, що діти виявляють недисциплінованість не в усіх видах діяльності, а переважно там, де діяльність не має цілеспрямованої організації і мотиви якої не мають для дитини особистісної значущості [1; 2].

Це надає підстави зробити висновок про актуальність морально-емоційного виховання як важливого напрямку у пропедевтиці недисциплінованості дітей.

Автори *дослідження другого напрямку* (О. Кононко, Н. Пихтіна), досліджуючи прояви недисциплінованості у дітей, радять диференціювати її за категоріями відповідних проблем:

1) *Проблеми у сфері стосунків*: конфліктність стосунків з дорослими (батьками, педагогами) й однолітками, відсутність витримки, неповага до старших, що виражається у впертості, грубощах, розв'язності;

2) *Недоліки у широті і спрямованості інтересів*: знижений інтерес до навчання, праці, суспільно-корисної діяльності, недоліки у сформованості позитивних інтересів (різні види творчої діяльності: спортивна, музична, образотворча) за наявності схильності до негативної поведінки (деструктивна поведінка: агресія, насилля, лайка, паління);

3) *Відхилення в емоційно-вольовій сфері*: ослаблена зосередженість уваги, неуважність, підвищена мимовільність пізнавальних та емоційних процесів, збудливість, агресивність, інтелектуальна пасивність. Характеристики досліджень

вказаних напрямків взяті нами за основу для розробки критеріїв оцінки і показників вияву недисциплінованості у старших дошкільників [8].

Н. Пихтіна, визначаючи *недисциплінованість*, як свідоме порушення загально визнаних соціальних норм і правил поведінки, ігнорування прохань, порад, вказівок дорослих, в залежності від форм вияву і наслідків, що впливають на благополуччя інших людей, диференціює *недисциплінованість* за двома видами: *злісну і незлісну* [4]. На її думку, *незлісну недисциплінованість* (ситуативні порушення дисципліни) зумовлюють неслухняність, бешкетництво, що є найбільшим поширеними у дошкільному та молодшому шкільному віці. *Злісна недисциплінованість* (постійні свідомі порушення дисципліни) є характерною для підлітків і її соціальна небезпека полягає у тому, що вона має не ситуативний, а стереотипний характер, що значно підвищує її масштаби і посилює дезорганізуючу роль. *Типовими причинами злісної недисциплінованості* є негативний вплив асоціального мікросередовища, пріоритет девіантних і делінквентних форм поведінки: незайнятість, бездоглядність, озлобленість. Тож дитяча недисциплінованість є своєрідною формою трансформації проблемної поведінки дитини у соціально небезпечні форми її вияву [17].

У психолого-педагогічній літературі представлені різноманітні класифікації недисциплінованості у дітей. Їх узагальнення на основі критерію врахування специфіки чинників недисциплінованості пропонують Н. Пихтіна та О. Кононко та класифікують її за такими *видами*:

1) *патогенна недисциплінованість*, що виникає внаслідок порушень в діяльності нервової системи, хвороб головного мозку, порушень функціонування аналізаторів та вияву різноманітних фобій;

2) *психосоціальна недисциплінованість*, яку розглядають як наслідок статево-вікових змін, акцентуацій характеру, недоліків у розвитку розумової та емоційно-вольової сфери;

3) *соціальна недисциплінованість*, яка проявляється у порушеннях морально-правових норм, асоціальних формах поведінки, деформації системи внутрішньої регуляції, референтних і ціннісних орієнтацій, соціальних установок [8].

Науковці пропонують до розгляду й інші класифікації: за характером вияву, недисциплінованість розподіляють на: *відкриту (поведінкову)*, *приховану (глибинну)*. *Відкрита (поведінкова)* недисциплінованість є реакцією на відповідні недисциплінарно-зумовлюючі фактори. Вона є найбільш поширеною і, водночас, легкодіагностованою. Прихована, пов'язана переважно з внутрішньо особистісними й індивідуальними особливостями.

За характером виникнення розрізняють *первинну і вторинну недисциплінованість*, де первинна, як правило, є джерелом вторинної. Тому для реадптації важливо встановити джерело первинної недисциплінованості.

За тривалістю протікання недисциплінованість диференціюють на: *ситуативну, тимчасову, стійку*. Ситуативна, традиційно пов'язана нетривалими конфліктними ситуаціями. Тимчасовою вважають недисциплінованість, що зустрічається періодично за подібних умов, проте яка ще не набула стійкого характеру. Для стійкої характерними є тривалість і регулярність вияву [2; 4].

Науковці розглядають недисциплінованість як багатофакторний процес, який зумовлюють *дві основні групи факторів: соціальні (об'єктивні), особистісні (суб'єктивні)*, які взаємопов'язані, взаємодіють і взаємозумовлюють один одного. *В межах соціальних факторів*, найбільш дієвим є фактор родини, зокрема, неповної, з низьким рівнем педагогічної культури батьків, негативних сімейних стосунків, низького чи над забезпеченого матеріального становища сім'ї. Не менш важливим, на думку Н. Пихтіної, в межах дії соціальних факторів є фактор організації освітнього процесу закладу, що об'єднує низку чинників, а саме: негуманний характер стосунків, що складаються в освітньому закладі, особливості індивідуального стилю діяльності педагога, особливості міжособистісних стосунків у дитячому колективі тощо [1; 6].

В межах *особистісних факторів*, що зумовлюють недисциплінованість найбільш поширеним є фактор особистісних особливостей характеру, дієвість якого доведена вітчизняними і зарубіжними дослідженнями. На думку науковців, особливості характеру (його акцентуації) можуть зумовлювати різноманітні невротичні реакції, неврози, що слугуватимуть розгортанню недисциплінованості у дітей [4].

Цікавою є позиція Н. Пихтіної щодо причин недисциплінованості у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, яку вони розглядають як різновид негативної поведінки. Науковці радять шукати причини недисциплінованості дітей вказаної цільової групи в глибинах психіки дитини, оскільки природа негативної поведінки дошкільника визначається, перш за все, його емоційними проблемами. Вони виділяють *п'ять основних причин недисциплінованості у дітей*, а саме:

1) *незабезпечення однієї з базових потреб дитини - потреб в увазі, визнанні, особистісній значущості*, що є необхідною умовою нормального розвитку й емоційного благополуччя дитини. За оцінкою Н. Пихтіної, незабезпечення вказаних потреб буде зумовлювати пошук дитиною інших способів їх задоволення. Науковець розглядає недисциплінованість як негативний спосіб задоволення дитиною власних базових потреб.

2) *бажання дитини самоствердитись*, яке об'єктивно виникає у ситуаціях надмірних опіки і контролю з боку батьків. Виникає у кризові періоди психологічного розвитку трьох і семи років як протест-бунт, у підлітковому віці як типова опозиційна реакція поведінки дитини.

3) *реальні чи уявні образи дитини на дорослих*, в першу чергу батьків, родичів (братів, сестер), які виникають у відповідь на психотравмуючі обставини

та ситуації,. Вони викликають у дитини глибокі *емоційні переживання*, які вона *маскує порушеннями поведінки і дисципліни*.

4) *втрата дитиною віри у власний успіх* через ускладнені стосунки з дорослими й однолітками, проблеми у навчанні, занижену самооцінку. Науковці називають це *ефектом «зміщеного неблагополуччя»*, яке зумовлює вибір дитиною негативної моделі поведінки *через зневіру у власні сили та успіх*.

5) *незабезпеченість потреби у самоствердженні*, що є важливою базовою потребою дитини. Якщо вона не забезпечується конструктивними способами, дитини буде шукати негативні способи самоствердження. Порушення дисципліни – одна з них [5; 7].

Висновки. *Таким чином*, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури, нами визначені основні напрямки досліджень проблеми недисциплінованості, що демонструють рівень морально-емоційної вихованості дитини. Представлена інформація може бути доцільною для наукових пошуків у дослідженні означеної та дотичних до неї проблем виховання дітей 5 – 7-ми років в умовах соціально-педагогічних викликів сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Категоріально-понятійна характеристика феномену дисциплінованість / недисциплінованість у дітей. *«Sworldjournal»*, грудень. Випуск № 6, Болгарія, (Copernikus, Gscholar) 2020;
2. Кисла О. Ф. Корекційна педагогіка: навч. посіб. Київ: Кондор, 2014. 320 с.
3. Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх: навч.-метод. посіб. Черкаси: Вид-во Чабаненко, 2008. 376 с.
4. Павленків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ, 2008. 215 С.
5. Пихтіна Н.П. Недисциплінованість у дошкільників: особливості вияву та чинники детермінації // *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжин: НДУ ім.. М.Гоголя, 2020 № 4
6. Пихтіна Н.П. Недисциплінованість у дошкільника: сутність, структура та діагностика поведінкового відхилення. Розділ до Міжнародної монографії українською мовою. Science for modern man: Education, Physical education, Psychology and sociology, Philology. Monographic series «European Science». Book 8. Part 4. 2022.
7. Пихтіна Н.П. Відхилення в поведінці дітей: характеристика, чинники виникнення та стратегія усунення / Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку. Колективна монографія (за загальною редакцією О.Кононко). Ніжин: НДУ ім.. М.Гоголя, 2020. С. 198 - 255;
8. Пихтіна Н.П., Кононко О.Л. Від недисциплінованості до дисциплінованості дошкільника: діагностика відхилення та оптимізація виховного процесу / *Соціально-моральне виховання дошкільника: дослідно-технологічні аспекти*.

Коллективний навчально-методичний посібник (За загальною редакцією Кононко О.Л.). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 311 -372;

9. Потапова О. В., Федорченко Т. Є. Рання профілактика девіантної поведінки молодших школярів: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ПП «Тандем». 236 с.

УДК 373.2.015.31.091.64:502/504

**ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПІЗНАННЯ ПРИРОДНОГО
ДОВКІЛЛЯ**

Альона Бальоха,

доктор філософії, старший викладач.

Аліна Драгунова

здобувачка другого (магістерського),

рівня вищої освіти

Херсонський державний університет.

У сучасному світі важливо, щоб діти з дошкільного віку отримували навички, які допоможуть їм адаптуватися до змін. Зважаючи, що вихованці пізнають світ цілісно, важливо забезпечити інтегрований підхід в організації освітнього процесу ЗДО. Дошкільний вік – це період активного розвитку мислення, пам'яті, уяви та спостережливості. Тому слід інтегрувати формування логіко-математичної та природничо-екологічної компетентностей вихованців, що забезпечить подальші успіхи в навчанні. Логіко-математична діяльність вчить аналізу, логічному мисленню та структурованому підходу до практичних завдань, тоді як природничо-екологічна компетентність формує у дошкільників розуміння природного довкілля, його закономірностей та місця людини в ньому. Інтеграція означених знань допомагає дитині усвідомити взаємозв'язки між природними об'єктами та явищами через порівняння величин, класифікацію об'єктів тощо. Ці навички важливі для особистісного розвитку та успішного розв'язання практичних завдань.

Логіко-математична компетентність дітей старшого дошкільного віку передбачає здатність використовувати логічні операції та математичні знання для розв'язання різноманітних задач. Вона включає числові та геометричні уявлення, а також когнітивні, комунікативні та мотиваційні аспекти, які взаємопов'язані і взаємодіють. Для ефективного формування цієї компетентності необхідний комплексний підхід, що враховує всі компоненти і створює сприятливі умови для їх розвитку. Логіко-математичні завдання з об'єктами природи, які є для них простими і зрозумілими, мотивують дітей до пізнання, викликають інтерес до дослідження навколишнього світу. Вихованці реалізують

власні математичні навички через практичні експерименти: спостереження за фенологічними змінами в природі, прості підрахунки об'єктів природи, їх вимірювання, сортування та класифікацію. Це підвищує природну допитливість вихованців і спонукає до самостійних відкриттів. [3, с. 7].

Ефективному формуванню логіко-математичної компетентності вихованців сприяють блоки Дьенеша. Їх творче застосування в спільній діяльності педагогів, батьків і дітей сприяє вирішенню дидактичних завдань та всебічному розвитку. Блоки Дьенеша є сучасною інноваційною технологією, заснованою на принципах наочності, гри та інтерактивності, що сприяє засвоєнню математичних понять. Ці блоки, різноманітні за кольором, формою та розміром, дозволяють дітям розвивати навички класифікації, порівняння, аналізу та синтезу інформації [7, с. 59].

Саме використання блоків Дьенеша оптимізує інтеграцію логіко-математичних та природничо-екологічних знань дітей старшого дошкільного віку. Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти та освітньої програми «Дитина», означені компетентності мають спільні поняття та уявлення, які діти здатні поглиблювати за допомогою блоків Дьенеша у різних формах освітнього процесу ЗДО:

- Поняття кількості та лічби: діти вчаться рахувати, порівнювати кількість об'єктів, розуміють, що числа можна співвідносити з конкретними предметами. У природному довкіллі кількість використовується при лічбі природних об'єктів, при спостереженнях діти порівнюють групи об'єктів за кількістю, різними ознаками (форма, колір тощо).

- Порівняння та вимірювання: дошкільники порівнюють об'єкти за довжиною, шириною, вагою, вчаться порівнювати величини («більше», «менше», «високий», «низький» тощо). У природі ці поняття застосовуються при порівнянні розмірів листків, тварин, висоти рослин, довжини стебел тощо.

- Форми і геометричні фігури: вихованці вчаться розпізнавати геометричні фігури, як-от коло, квадрат, трикутник, прямокутник. При дослідженні природного довкілля діти можуть спостерігати та порівнювати форми об'єктів природи: круглі камінці, трикутні листки, квадратні плитки на доріжках або прямокутні стебла рослин. Це допомагає дітям асоціювати математичні форми з реальними об'єктами та краще їх запам'ятовувати.

- Поняття часу: діти вчаться орієнтуватися в часі (ранок, день, вечір, ніч), розуміти послідовність подій. У природі поняття часу реалізується через цикли: зміни дня і ночі, пори року, ріст рослин, життя комах. Це допомагає дітям зрозуміти плинність часу, зв'язок між явищами в природі і послідовність природних подій.

- Просторові поняття: діти вчаться орієнтуватися в просторі через математичні поняття: «попереду», «позаду», «праворуч», «ліворуч», «вгорі», «внизу». У

природі це застосовується в іграх та дослідженнях на майданчику або під час прогулянок. Діти вчаться орієнтуватися на місцевості, знаходити напрямки, розташування предметів у просторі.

- Класифікація та групування: дошкільники вчаться групувати об'єкти за різними математичними ознаками: кольором, формою, розміром, кількістю. У природі вони класифікують рослини (дерева, кущі, трави), тварин (птахи, комахи), об'єкти за кольором (зелена трава, червоні ягоди) чи іншими характеристиками. Це сприяє розвитку логічного мислення та розуміння різноманіття у світі.

- Порядок і послідовність: у математиці діти засвоюють поняття послідовності чисел, днів тижня, розташування об'єктів у певному порядку. У природі порядок і послідовність вивчаються через спостереження за життєвими циклами (наприклад, як росте рослина від насінини до квітки, життєвий цикл метелика), а також під час простих експериментів, де діти вчаться передбачати зміни.

- Причинно-наслідкові зв'язки: у математиці ці зв'язки застосовуються під час вирішення логічних задач або простих прикладів, які вчать бачити результат дій. У природі причинно-наслідкові зв'язки реалізуються через процеси, які діти можуть спостерігати: якщо поливати рослину - вона росте, якщо не поливати - вона в'яне тощо. Це допомагає формувати розуміння взаємозв'язків у навколишньому світі.

Формування логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за допомогою блоків Дьенеша під час пізнання природи є важливим для їх всебічного розвитку. Цей підхід розвиває математичні та логічні навички, стимулює інтерес до навчання, пізнавальну активність та соціалізацію. Інтеграція природознавчих і математичних знань забезпечує глибше засвоєння понять класифікації, порівняння, вимірювання і аналізу [4, с. 4-7]. Нами була розроблена модель інтегрованого підходу, що передбачає практичні заняття на природі, використання блоків Дьенеша, а також ігрові методи для розвитку логіко-математичних навичок. Основні завдання моделі включають розвиток логічного мислення, підтримку дослідницької активності та розвиток просторового мислення. Ключові компоненти моделі:

1. Навчально-методичні матеріали: інтегровані заняття, практичні завдання з природними об'єктами.

2. Методи навчання: ігрові методи, проєктна діяльність, спостереження та експерименти.

3. Залучення батьків та вихователів: спільні заняття та методичні рекомендації для підтримки навчання вдома.

Етапи реалізації моделі включають підготовку, практичну діяльність, моніторинг прогресу дітей та оцінку ефективності моделі через спостереження та анкетування. Ця модель забезпечує всебічний розвиток логіко-математичних навичок у дітей через пізнання природи, роблячи навчання цікавим та ефективним.

Нами було проведено експериментальне дослідження щодо формування логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку через пізнання природного довкілля за допомогою блоків Дьенеша, яке включало два етапи: констатувальний та формувальний. На констатувальному етапі ми визначили рівень сформованості логіко-математичної компетентності вихованців шляхом виконання діагностичних завдань: тестування на основі визначених критеріїв (інтелектуальний та діяльнісний) та показників. На формувальному етапі ми зосередилися на активізації діяльності дітей під час занять з логіко-математичного розвитку. Експеримент охопив 12 вихованців.

Результати експериментального дослідження продемонстрували, що використання методів пізнання природного довкілля, зокрема блоків Дьенеша, істотно підвищує рівень логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Після проведення експерименту спостерігалось помітне зростання кількості дітей з високим рівнем логіко-математичних знань і навичок. Це свідчить про ефективність інтеграції практичних завдань з пізнанням природи у розвиток логічного мислення та математичних уявлень. Експеримент також показав значне зниження кількості дітей з низьким рівнем логіко-математичної компетентності.

Було проведено анкетування для батьків та вихователів, що показало, що 67% батьків оцінюють рівень логіко-математичних навичок своїх дітей як середній, а 25% вважають його високим. 67% вихованців виявили зацікавленість до розв'язання логічних завдань. Лічба предметів є найпопулярнішим видом завдань (58%), за яким слідує класифікація та сортування (25%). 75% вихованців люблять проводити час серед природи, що створює сприятливі умови для інтеграції природничих знань з логіко-математичними навичками.

75% батьків відзначили покращення у логіко-математичних навичках своїх дітей після початку експерименту. Батьки активно заохочують дітей до логічних ігор і задач вдома, де основними методами є настільні ігри (58%) та ігри з блоками Дьенеша (25%). Більшість вихователів оцінюють рівень логіко-математичних навичок дітей як середній (67%). 75% дошкільників проявили високу зацікавленість до логічних завдань.

Найбільш популярними є лічба предметів (66%) та класифікація (17%). 100% дітей люблять проводити час на природі, що відкриває можливості для використання природознавчої діяльності у навчанні. 75% вихователів помітили покращення у навичках дітей після експерименту, підтверджуючи ефективність заходів. 75% вихователів помітили покращення у навичках дітей після експерименту, підтверджуючи ефективність заходів.

У процесі формувального етапу дослідження використовувалися: розроблені діагностичні завдання для констатувального етапу, інтегровані вправи. Серед пропонованих завдань з використанням блоків Дьенеша, було наступне:

«Лісові мешканці»: мета - навчити групувати об'єкти за кольором, формою, розміром і розвивати знання про мешканців лісу. Вихованцям пропонувалось уявити, що блоки Дьенеша уособлюють різних лісових тварин і комах: наприклад, круглі блоки символізують мурах, квадратні – тварин, трикутні – птахів. Завдання: розмістити «лісових мешканців» на уявній галявині в різних місцях (наприклад, блакитні блоки – на водоймі, зелені – біля дерев). Після цього рекомендовано попросити дітей розповісти, кого і чому вони розмістили саме так. Це завдання сприяє розвитку природничих знань і навичок класифікації.

Оцінки батьків і вихователів співпадають щодо рівня логіко-математичних навичок дітей, що свідчить про узгодженість в їхніх спостереженнях. Вихователі вказують на вищу зацікавленість дітей у розв'язанні логічних завдань (75%) у порівнянні з батьками (67%). Лічба предметів є найбільш популярним видом завдань серед дітей за даними обох груп. Час на природі: 100% вихователів зазначають, що діти люблять проводити час на природі, тоді як серед батьків цей показник становить 75%. Всі вихователі (100%) відзначають участь дітей у збиранні, у той час як серед батьків цей показник нижчий (75%). Дані співпадають щодо рослин, але вихователі відзначають вищий інтерес до тварин (25% проти 17% у батьків). Оцінки покращення навичок після експерименту є схожими, хоча вихователі більш оптимістично оцінюють результати (без негативних відповідей).

Відповідно до результатів дослідження нами було запропоновано рекомендації для батьків: збільшити заняття з розвитку логіко-математичних навичок, використовуючи блоки Дьенеша та головоломки; заохочувати інтерес дітей до природи для проведення занять на свіжому повітрі з природними матеріалами; посилювати активну участь батьків у розвитку логіко-математичних навичок вдома, надаючи рекомендації; пропонувати різні види завдань, поєднуючи лічбу, класифікацію та логічні головоломки для розвитку критичного мислення; регулярно оцінювати прогрес дітей, щоб виявляти труднощі; створювати сприятливу навчальну атмосферу, що стимулює інтерес до логіко-математичних завдань.

Рекомендації для вихователів: збільшити кількість занять з розвитку логіко-математичних навичок, використовуючи різноманітні методи; використовувати любов дітей до природи під час занять на свіжому повітрі; запропонувати різні види завдань, враховуючи інтереси дітей; створювати сприятливу навчальну атмосферу через гру та інтерактивні методи; збільшити використання блоків Дьенеша для глибшого розуміння концепцій; регулярно оцінювати прогрес дітей у розвитку навичок; заохочувати батьків до участі в розвитку логіко-математичних навичок вдома.

Аналіз опитування батьків і вихователів показав, що спільна діяльність є важливим чинником у розвитку логіко-математичних навичок у дітей. Обидві сторони відзначають покращення навичок у дітей після початку експерименту

та заохочують їх до логічних ігор. Спільні заходи, такі як заняття на природі та використання інтерактивних методів навчання, сприяють кращій узгодженості в підходах до навчання і розвитку вихованців.

Таким чином, формування логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є важливим завданням, яке можна ефективно вирішити через інтеграцію природознавчої діяльності та використання інноваційних методик, таких як блоки Дьєнеша. Спільні зусилля батьків і вихователів, різноманітність методів і матеріалів, а також регулярний моніторинг досягнень сприяють успішному формуванню логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку та поглибленню їх знань про природне довкілля, що забезпечить якісну підготовку їх до школи.

Список використаних джерел:

1. Газіна І. О. Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку: методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ФЩП Сисин О. В., 2020. 172 с.

2. Гайдай Н. О. Інновації у формуванні логіко-математичної компетентності дітей : Методичні рекомендації щодо здійснення логіко-математичної роботи в закладі. Прилуки, 2017.

3. Дюжикова Т.М., Бальоха А.С., Чепелюк А.В. Особливості організації освітнього процесу у ЗВО в умовах війни. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*, 2022. № 11(16). С. 58-66. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11\(16\)-58-66](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11(16)-58-66)

4. Ірина Раєвська, Альона Бальоха Розвиток дослідницьких умінь майбутніх учителів початкових класів в умовах дистанційного освітнього процесу. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. Вип. 3. С. 133–138. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.20>

5. Лазарович Н. Б. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку : методичні рекомендації. Івано-Франківськ, 2021. 90 с.

6. Митник О. Розвиваємо мислення: блоки Дьєнеша. *Дошкільне виховання*. 2016. № 10. С. 4-7.

7. Ясентюк С. Блоки Дьєнеша для логіко-математичного розвитку дітей. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 5. С. 59-64.

УДК 373 (2)

**ПРАКТИЧІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ ЩОДО СПРИЯННЯ
СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Любов Беркута

*здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти.*

*Науковий керівник: к. пед. н.,
доц. Катерина Суятинова,*

*Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг*

Соціалізація особистості – складний та багатогранний процес, який починається вже в ранньому дитинстві й продовжується протягом всього життя. Починається цей процес з сім'ї, а продовжується в закладі дошкільної освіти, який з початком дошкільного віку стає важливою частиною життя дитини. Сьогодні, в умовах воєнного стану, основним джерелом соціалізації дитини дошкільного віку, здебільшого, виступають батьки. Проте, заклади дошкільної освіти, які мають змогу працювати – враховуючи безпекову ситуацію регіону – мають спрямовувати всі свої сили на подальший розвиток соціалізації дитини в цих складних умовах.

Досліджували проблему соціалізації загалом та в умовах війни такі науковці, як: Н. Пророк, М. Євтух, О. Хохліна, К. Суятинова, Ю. Бохонкова, Т. Кирпенко та ін.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні необхідності розробки програми рекомендацій для вихователів щодо сприяння соціалізації дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану.

В психолого-педагогічній літературі існує декілька підходів до визначення поняття «соціалізація»:

1) це «процес становлення особистості, навчання й засвоєння особистістю цінностей, норм, зразків поведінки, які є притаманними суспільству, в якому вона зростає» [2, С. 49];

2) представляє собою процес засвоєння та подальшого розвитку соціально-культурного досвіду в процесі життєдіяльності особистості [2, С. 50];

Отже, узагальнюючи, соціалізація – процес набуття норм, цінностей, навичок, форм поведінки тієї соціальної групи або суспільства в цілому, в якому формується особистість та відбувається цей процес протягом всього життя людини.

Війна та воєнний стан, бойові дії ускладнюють процес соціалізації дітей дошкільного віку, оскільки мають свої особливі обмеження: відсутність можливості перебувати в закладі освіти, недостатня залученість батьків до сприяння процесу соціалізації дитини, онлайн-навчання, особливості безпекової ситуації регіону, необхідність покинути свою домівку та ін.

О. Хохліна [7], наприклад, розглядає особливості процесу інтеграції, а відтак і соціалізації, дітей з особливими освітніми процесами, наголошуючи на тому, що він має носити характер «особистісного становлення дитини в соціумі», який виражається в тому, що у дитини повинно бути власне бажання стати частиною суспільства, яке її оточує. Зокрема, це визначення буде справедливим для дітей всіх категорій: ВПО; дітей, які пережили окупацію; дітей, батьки яких знаходяться в лавах ЗСУ, перебувають в полоні або загинули внаслідок воєнних дій; дітей з багатодітних та малозабезпечених сімей.

Т. Кирпенко зі співавторкою [3] досліджували особливості впливу травмуючих подій та форм переживання, виокремивши такі форми, як: реактивну, опанувальну та захисно-компенсаторну. Важливо розуміти механізми реакції та особливості переживання дітьми травмуючих подій, оскільки це, також, безпосередньо впливає на процес соціалізації та адаптації дитини. Кожна дитина має свій унікальний досвід прожиття травматичної ситуації, а відтак – потребуватиме і унікального підходу до опрацювання цього досвіду та інтеграції його в свій загальножиттєвий досвід.

Діти дошкільного віку краще соціалізуються в спілкуванні, яке можна визначити як «живе». Тобто, соціалізаційний процес для дітей цього віку має відбуватись через безпосередню взаємодію з вихователем та дитячим колективом. Через воєнний стан характер процесу соціалізації змінився: заклади дошкільної освіти не працюють повністю або ж частково, що унеможлиблює контроль соціалізації дитини вихователем, зокрема – батьки, також, не можуть контролювати цей процес на достатньому рівні, тому діти самостійно включаються в цей процес, і він стає більш стихійним; діти можуть використовувати інформаційні технології, спілкування з однолітками на вулиці тощо.

Більш детально підходить до розуміння процесу соціалізації дитини дошкільного віку саме в період воєнного стану в своїй статті розглядає – К. Суятинова [1; 6]. Дослідниця аналізує існуючі підходи, наголошуючи на тому, що «військові події подекуди унеможлиблюють соціалізацію дітей дошкільного віку або частково, або реалізуються частково» [6, С. 284]. Зокрема, вона наводить негативні фактори, які були визначені Л. Процик та І. Пампурою, які ускладнюють процес соціалізацію, серед яких: тривалий час знаходження дитини під впливом несприятливого середовища; опосередкована, інколи безпосередня, участь у театрі бойових дій; втрата близьких, домівки, друзів. Звертається увага й на ряд інших важливих досліджень, які розкривають механізми, що спричиняють виникнення психічних розладів, особливості пережитого травматичного досвіду, досвіду переїздів, втрати близьких та т. ін. В результаті, науковиця доходить до висновку необхідності розробки практичних рекомендацій з психолого-педагогічної підтримки дошкільників в умовах війни.

Процес соціалізації відбувається під впливом певних механізмів, до яких відносяться наступні [4]:

- психологічні механізми;
- традиційні механізми;
- інституційні;
- стилізовані;
- міжособистісні.

Кожен із цих механізмів має певні окремі складові, які впливають на процес соціалізації дитини дошкільного віку та визначають його особливості. Воєнний стан корегує роботу механізмів соціалізації, оскільки діти сьогодні більшою мірою не мають повноцінного доступу до включення в міжособистісну взаємодію з однолітками з одного боку, а з іншого – можуть, внаслідок активного користування мережами, піддаватись більш активному впливу саме стилізованим – субкультурним – механізмам процесу соціалізації. Важливу роль в процесі соціалізації дошкільника, сьогодні, займає взаємодія з батьками, а також рідними та близькими.

Таким чином, процес соціалізації дитини дошкільного віку сьогодні потребує особливих умов організації, зокрема з боку закладу дошкільної освіти, який має активно сприяти цьому процесу, а працівники ЗДО мають використовувати адекватні методи та техніки, які сприятимуть спокійному та рівномірному соціалізаційному процесу дошкільника в ЗДО в умовах воєнного стану.

Робота вихователя в контексті сприяння соціалізації дитини дошкільного віку в умовах воєнного стану повинна проводитись з використанням певного алгоритму, який можна вивести, спираючись на роботу Н. Пророк зі співавторами [5], де кожен розділ присвячений тому або іншому актуальному питанню в цьому напрямку. Цей алгоритм можна відтворити таким чином:

1. обізнаність вихователя щодо основних понять: екстремальна ситуація, стрес, гостра реакція на стрес, посттравматичний стресовий розлад та ін.;
2. обізнаність вихователя з особливостей реакцій на стрес та горя дітей різного віку;
3. обізнаність з особливостей вивчення дітей та дитячого колективу;
4. обізнаність вихователя з особливостям роботи з дітьми;
5. обізнаність вихователя з особливостями роботи з батьками;
6. навички самодопомоги.

Автори [5] рекомендують не тільки способи, методи та техніки надання психологічної підтримки дітям та батькам в цілому, вони, зокрема рекомендують певні способи, які допомагають дітям краще переносити перебування в укритті, й зокрема – не переривати соціалізаційний процес.

На основі проведеного теоретико-методологічного аналізу психолого-педагогічної літератури можна визначити наступні принципи підтримки дітей дошкільного віку у період воєнного стану [3; 5]:

1. Створити відчуття безпеки. Діти мають відчувати себе захищеними, в умовах закладу дошкільної освіти завдання забезпечення таких умов лягає на вихователів, зокрема метою цього є мінімізування стресорів.

2. Створити відчуття стабільності. Необхідно створити сталість в розкладі, ритуалах та, безпосередньо, в поведінці вихователів.

3. Забезпечувати емоційну підтримку. Вихователь має розвивати вміння дітей у розпізнаванні та висловлюванні власних емоцій, що забезпечить можливість отримання відповідної підтримки.

Отже, беручи до уваги все вищезазначене, ми можемо запропонувати наступну структуру Програми рекомендацій вихователям щодо сприяння соціалізації дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану (таблиця 1), з урахуванням, зокрема, провідної діяльності цього віку – ігрової, а також співпраці з батьками.

Пропонована структура Програми включає в себе п'ять основних блоків, які спрямовані на сприяння таких процесів, як: адаптація та соціалізація, формування довіри до навколишнього середовища, розвиток емоційної стабільності, розвиток/підтримку когнітивних функцій. Шостим – останнім блоком – в представленій структурі є підведення підсумків, яке спрямоване на діагностику наявного рівня після впровадження Програми. На першому занятті першого блоку, зокрема, необхідно провести діагностику. Окремим видом роботи йдуть – консультації з батьками дітей та індивідуальні заняття з дітьми (за потреби).

Кожен блок пропонованої Програми включає в себе 4 основні заняття, які проводяться в групі, очного формату про півгодини кожне. Кожне заняття має свою тему, яка визначає одночасно мету конкретного заняття. Далі наведемо короткий опис окремих занять кожного блоку, для загального розуміння цілей Програми.

Наприклад, *заняття номер 2. Нові умови мого життя Блоку 1. Адаптація*: основною метою в цьому занятті є створити умови для вільного вираження дітьми ставлення до нових умов життя, порівняти з тими умовами, які були раніше та віднайти позитивні сторони в цих змінах – тобто, формувати позитивне ставлення до нової реальності життя у дитини, знижувати рівень страху та стресу, невпевненості в собі.

А от в блоці 2. Довіра, заняття 1. Я маленький і знаю – кому можу довіритись, головною метою якого є оцінка рівня довіри до оточуючого світу та, зокрема, оцінка вміння дитини визначати коло людей, яким вона може довіряти. Тут вихователю важливо сприяти формуванню довіри до колективу дітей – як основного елементу життєдіяльності дошкільника на цьому етапі його життя.

Блок 3. Емоційна стабільність спрямований на знайомство дошкільників з їхніми власними емоціями, з розвитком навичок контролю емоцій в цілому та негативних в тому числі. Важливо наголосити на *занятті 3. Я тривожусь та*

мені страшно – вчусь контролювати негативні емоції, мета якого полягає в тому, щоб навчити дошкільників не стидатись негативних емоцій та їх проявів, проте – адекватно їх відтворювати, не створюючи небезпечної ситуації для себе та оточуючих.

Важливо не забувати про підтримку та розвиток когнітивних навичок дошкільників, чому просвячені заняття *4 Блоку. Когнітивні навички*. Важливо розуміти, що когнітивні навички будуть розвиватись тільки з урахуванням саме того, що було пройдено вже раніше – тобто, коли у дитини відбулась адаптація, сформована довіра до оточуючого світу та рівень емоційної стабільності є високим, тільки в цьому разі можливе засвоєння навичок, які сприятимуть розвитку когнітивних психічних процесів.

Блок 5. Соціалізація. Беззаперечно, цей блок є найважливішим в Програмі, оскільки кожне заняття спрямоване на розвиток певних соціальних навичок дитини дошкільного віку, які безпосередньо сприятимуть полегшенню комунікації між ним та оточуючими. Кожне з трьох занять логічно продовжує наступне: *1 заняття. Я та інші* – виконує завдання глибшого знайомства з безпосереднім дитячим колективом, закладом дошкільної освіти та його працівниками; *2 заняття. Розвиваю свої соціальні навички* – закладає основи міжособистісного спілкування, базою якого є довіра, впевненості в собі, навчає слухати та дослухатись до інших; *3 заняття. Я та нові знайомі* – розширюю коло своїх друзів має на меті сприяти тому, щоб дошкільник збільшував коло своїх знайомств – за необхідності, можна долучити інші групи закладу дошкільної освіти для більшого ефекту від цього заняття або створювати ігрові ситуації «повторного знайомства» з дітьми однієї групи, яке буде носити більш детальний характер; *4 заняття. Закріплення соціальних навичок* має на меті закріпити здобуті дошкільником навички на попередніх чотирьох заняттях даного блоку та на попередніх заняттях тих блоків, які були раніше.

6 блок. Підсумок. Кожне із занять цього блоку можна реалізувати в ігрово-діагностичній формі, яка дозволить оцінити результати всіх попередніх занять, які були проведені за кожним блоком.

Важливо пам'ятати, що необхідно співпрацювати з батьками для більш ефективного впливу на кожному етапі реалізації Програми, саме тому в кожному блоці окремо винесено проведення індивідуальних консультацій з батьками та за потреби з дитиною.

Отже, вихователь – займає важливе місце в процесі соціалізації дитини дошкільного віку в закладі дошкільної освіти в умовах воєнного стану. Робота працівника ЗДО має бути спрямована на підтримку емоційного комфорту та соціальної стабільності, на підтримку ментального здоров'я дитини, на розвиток емоційного інтелекту та збереження позитивного настрою.

Список використаних джерел:

1. Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» (м. Кривий Ріг, 11 - 12 травня 2023 р.). / за заг. ред. О. В. Ковшар, К. Є. Суятинової. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 420 С. С. 215-219. URL: <http://surl.li/vqagfz>
2. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка : підручник / М. Б. Євтух, О.П. Сердюк. Київ : МАУП, 2003. 232 с.
3. Кирпенко Т. М., Бохонкова Ю. О. Механізми психологічного самозахисту підлітків: монографія. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. 176 С. URL: <http://surl.li/olmuvb>
4. Павлюх Н. С. Механізми та чинники соціалізації дошкільників. Наукові записки: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2018, №139. С. 185-192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2018_139_24
5. Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану : довідник вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. В. Пророк, С. Т. Бойко, О. В. Гнатюк, О. І. Купреєва, В. І. Полякова, О. А. Столярчук, Л. Г. Царенко, О. Ю. Чекстере ; за ред. Н. В. Пророк. Київ, 2022. 155 С. URL: <http://surl.li/mfdvxn>
6. Суятинова К. Соціалізація дітей дошкільного віку в умовах війни. Актуальні питання гуманітарних наук, 2023, №63, Т. 2. С. 281-286. URL: <http://surl.li/uxlpat>
7. Хохліна О. П. Забезпечення соціалізації дитини як мета діяльності спеціального освітнього закладу. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Науково-методичний збірник. К. : Наук. світ. 2009. Вип. 11. 287 - 291 с. URL: <http://surl.li/ghoplu>

УДК 373(2)

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО У РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Лілія Бобро

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.*

Актуальність дослідження. Організація освітнього процесу на основі партнерства є важливою умовою та критерієм оцінки ефективності дошкільної освіти в Україні. Єдність виховних впливів родини та дошкільних закладів відображена у Законі України «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті

дошкільної освіти [1]. Це є одним із головних принципів, які формують загальні демократичні засади суспільного життя та визначають педагогічне партнерство між громадою та всіма учасниками освітнього процесу, включаючи засновників закладів освіти, батьків або осіб, що їх замінюють, керівників та працівників дошкільних закладів, а також спеціалістів, які надають освітні послуги дітям дошкільного віку.

В сім'ї відбувається первинна соціалізація та виховання дитини, формуються її соціальні навички та ставлення до навколишнього світу. Заклад дошкільної освіти, в свою чергу, стає першим соціальним середовищем поза сім'єю, де дитина вчиться взаємодіяти з однолітками, організовувати свою діяльність та формувати ціннісні орієнтири. Ефективність дошкільного виховання значною мірою залежить від взаємодії між працівниками дошкільного закладу та батьками, тому їх співпраця є необхідною.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що спільні зусилля та взаємодія між закладом дошкільної освіти та сім'єю дитини сприяють безперервності виховних впливів, забезпечення індивідуального підходу і створенню оптимальних умов для розвитку і формування кожної дитини відповідно до єдиних вимог.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковий інтерес до проблеми залучення соціальних груп у освітній процес для підвищення ефективності такої взаємодії відображено в працях Є. Арнаутової, Г. Атаманчука, Ю. Атемаскіна, Є. Волкової, Г. Глушко, Н. Корненко, Н. Лісової, Н. Мішиної, Т. Олійник, В. Торохтія, Т. Фуряєвої та інших. Деякі аспекти взаємозв'язку сім'ї та закладу дошкільної освіти у формуванні особистості дитини досліджені в роботах Л. Баккен, О. Балалієвої, Н. Браун, В. Бузні, В. Даунінг, Л. Загик, О. Кононко, Т. Кулікової, О. Логвінової, В. Маїшевої, Л. Островської, Л. Павлюк, Н. Химич та інших.

Ряд сучасних науковців (І. Карабаєва, К. Карасьова, О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківська, С. Ладивір, Т. Піроженко, Т. Поніманська та ін.) наголошують на реалізації індивідуального підходу до розвитку особистості дитини дошкільного віку. Такий підхід має бути провідним у роботі закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. За визначенням Т. Лісовської, індивідуальний підхід – це педагогічний вплив на кожну дитину, який ґрунтується на знанні її особистих рис і умов життя, в результаті якого у педагога створюється чітке уявлення про характер кожного з них, про його інтереси і здібності, що дає змогу зрозуміти вчинки дитини, застосувати найбільш доцільні навчально-виховні засоби, які розвивають творчу активність дітей [4].

Аналіз наукових досліджень з проблеми індивідуального підходу до розвитку дітей показує, що він позитивно впливає на формування особистості

за умови, що він реалізується як безперервний і організований процес в умовах педагогічного партнерства між закладом дошкільної освіти та батьками вихованців. Важливо використовувати гнучку інтегровану систему освітньої роботи, що забезпечує оптимальні умови для розвитку і реалізації індивідуального потенціалу кожної дитини. Усі компоненти цієї системи взаємопов'язані, гнучкі та застосовуються послідовно. Серед основних:

1. *Розуміння вікових можливостей дитини.* Вік позначає часові рамки індивідуального розвитку людини. Процеси фізичного, психічного та соціального розвитку взаємопов'язані, але можуть не збігатися. Описуючи вік конкретного дошкільника, варто враховувати генетично визначене, соціально набуте та самостійно досягнуте ним. Поєднання цих аспектів різняться у дітей одного віку, і це важливо пам'ятати вихователям та батькам при реалізації завдань програми розвитку.

2. *Аналіз індивідуальних відмінностей та особливостей розвитку дітей.* Індивідуальний підхід в освіті передбачає побудову освітньої системи з урахуванням фізичних та духовних особливостей кожної дитини, що можуть бути обумовлені природженими відмінностями (стать, тип нервової діяльності, особливості фізичного розвитку) або ж виникати через специфічні умови життя.

3. *Визначення цілей, завдань та планування роботи.* Досягнення мети і завдань дошкільної освіти має відобразитися у довго- та короткостроковому плануванні роботи з дітьми, з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини. Під час довгострокового планування педагоги повинні орієнтуватися на загальні цілі освіти та визначати основні етапи розвитку дитини.

4. *Відбір змісту діяльності (варіативність).* Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає обов'язковий мінімум змісту освітніх програм, обсяг навантаження та вимоги до рівня розвитку, вихованості та навчання дошкільнят. Однак варіативність змісту діяльності повинна враховувати індивідуальні можливості, уподобання і потреби дітей. Такі особливості кожної дитини вихователі можуть узгоджувати із батьками у межах педагогічного партнерства. При реалізації індивідуального підходу необхідно враховувати активність дітей, їхню зацікавленість, здібності, ініціативу, рівень розвитку психічних процесів тощо.

Як зазначають Н. Голота, А. Карнаухова, освітній процес є діалогічним за своєю сутністю – без взаємопов'язаної діяльності всіх суб'єктів він не може ефективно відбуватися. У діалозі головне – заклик до співучасті, до взаєморозуміння, до спільного пошуку рішень, що, зрештою, передбачає не рольове, а особистісне спілкування, підтримку, авансування успіху. Таким чином, у діалозі є головним не лише обмін інформацією, здійснення виховних впливів, але й розвиток комунікативної активності зростаючої особистості, вільне виявлення її думок та бажань, формування уміння чути іншого [2].

На сьогодні в закладах дошкільної освіти використовуються сучасні методи, форми, засоби та технології, що орієнтовані на реалізацію індивідуального підходу до розвитку особистості дитини, на розвиток її здібностей та сприяють інноваційному розвитку закладу дошкільної освіти загалом. На заміну типовим та нетиповим методам освітньої взаємодії приходять активні методи навчання та виховання, спрямовані на активізацію пізнавального розвитку дитини. В таких умовах вихователю в освітньому процесі закладу дошкільної освіти необхідно орієнтуватися в різноманітності інтегративних підходів до задоволення освітніх потреб дітей дошкільного віку, у широкому спектрі сучасних технологій дошкільної освіти [3, С. 37]. Багатогранність педагогічної діяльності є чинником, що відкриває простір для впровадження багатьох педагогічних технологій, динаміка продукування яких постійно зростає.

В організації взаємодії між учасниками освітнього процесу, реалізованої не лише в інформаційному, але й психологічному аспекті через переживання різних подій, важливу роль відіграє довірливе спілкування. Воно сприяє створенню атмосфери емоційного комфорту та співтворчості. Правильно побудований діалоговий формат взаємодії педагогів закладів дошкільної освіти з батьками не лише розвиває позитивні емоції всіх учасників освітнього процесу, але й стимулює пізнавальну активність обох сторін, їх бажання ділитися враженнями, висловлювати ініціативу та пропонувати вирішення завдань.

Таким чином, для реалізації індивідуального підходу до розвитку особистості дитини дошкільного віку, а також підвищення якості дошкільної освіти необхідно організувати ефективне педагогічне партнерство між закладами дошкільної освіти та сім'ями. Ці взаємини повинні будуватися на основі співпраці, дружби і взаємодопомоги, що сприятиме покращенню якості освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: затв. наказом МОН України № 33 від 12.01.2021 р. https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redak_tsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Голота Н. М., Карнаухова А. В. Діалоговий формат взаємодії як інструмент педагогічного партнерства в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 2023. С. 129-133.
3. Голота Н. М., Карнаухова А. В. Формування готовності майбутніх педагогів до організації партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2020. 2(63). С. 35–41.
4. Лісовська Т. А. Теоретичні основи проблеми індивідуального підходу до музичного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2009. 1.51: 176-179.

УДК: 373.2:78

ХАРАКТЕРИСТИКА ЦІЛЕСПРЯМОВАНOSTІ ДОШКІЛЬНИКА ЯК ВОЛЬОВОЇ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Олена Бурбурська

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: д.пс. н.,

проф. Олена Кононко

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Актуальність дослідження. Важливим свідченням прогресивного розвитку особистості на етапі дошкільного дитинства є сформованість в неї здатності до самостійної детермінації власної діяльності, прояви творчої ініціативи, суб'єктна поведінка. Орієнтація дитини 5-7 років на досягнення поставленої у конструктивній діяльності мети, долання перешкод на шляху до неї, вияв наполегливості й впевненості у собі, уміння діяти самостійно, не звертатися до дорослого за допомогою без необхідності усе це засвідчує просування дошкільника по шляху особистісного самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методологічну основу дослідження склали: системно-діяльнісний підхід у дослідженні психіки (І. Бех, Г. Костюк, С. Максименко) ; положення психологічної та педагогічної наук про розвиток особистості як активного суб'єкта своєї життєдіяльності (Г. Балл, Г. С. Костюк, В. Татенко, Т. Титаренко); науково-психологічні уявлення про сутність і закономірності становлення особистості в дошкільному віці, який визначається як сенситивний (І.Бех, М. Боришевський, О. Л. Кононко, Ю. Приходько Т. Піроженко,); концепція соціальної детермінації процесу розвитку вольової поведінки у дітей (В. Котирло, С. Кулачківська, О.Лісовець, М. Тимчик), поняття про сутність вікових особливостей вольової поведінки дітей дошкільного віку (О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківська); зміст індивідуалізації та диференціації освітнього процесу (С. Максименко, В. Котирло, В. Кузьменко, С. Ладивір, Т. Піроженко).

Виклад основного матеріалу. Цілеспрямована діяльність здійснюється доти, доки не буде досягнута кінцева мета. Досягнення проміжних та кінцевої мети задовольняє вихідний мотив і обов'язково супроводжується позитивними емоціями. Згідно дослідження О. Кононко, в процесі діяльності може змінитися мотив, який лежав в її основі. Під час зміни мотиву, який визначав вид і зміст діяльності, відбувається зміна старої діяльності на нову. Стара діяльність розпадається і формується нова, зміст якої відповідає новому мотиву. Припинення діяльності пов'язується або із спів паданням отриманого результату з

бажаним, або із зникненням ініційованого дитиною мотиву О. Кононко зауважує: якщо мотив діяльності зберігається, проте отриманий результат не співпадає з бажаним, будуть вноситись певні корективи у будь-який з функціональних елементів діяльності [1].

Як зазначає Л. Соловйова, цілеспрямованість починає формуватися у ранньому віці, проявляючись радше у постановці, ніж у досягненні мети, доведенні справи до кінця. Часто зовнішні обставини відволікають дитину, спричинюють її відмову від мети. Лише у дошкільному віці діти починають виявляти вміння тривалий час діяти відповідно мети. Здатність дошкільників утримувати її залежить від складності завдання і тривалості його виконання. Непросто дається дітям завдання, яке вимагає складної системи дій (наклеювання різних за розміром геометричних фігур за певним малюнком). Як правило, вони потребують нагадувань, порад про те, що потрібно робити на кожному етапі. Розчленування завдання на послідовні етапи, своєчасні нагадування про способи досягнення мети допомагають дитині організувати свої дії, підвищують їх цілеспрямованість, формують уміння виконувати їх самостійно і послідовно [6].

За даними дослідження В. Поуль та Л. Волошенко, вольова поведінка визначається особливостями становлення у дошкільному віці регулятивної та планувальної мовленнєвої функцій. Внутрішній психологічний механізм свідомої поведінки розвивається від дошкільного до молодшого шкільного віку та передбачає такі етапи: виконання діяльності згідно із завданням, планування діяльності за підтримки дорослого, самостійне планування дій з опорою на успішний попередній досвід, оволодіння вмінням створювати моделі своїх дій щодо нового типу завдань, передбачати наслідки власних вчинків [5]

Згідно підходу Л. Літвін, на основі накопичених життєвих вражень, отриманих в предметно-практичній діяльності, у дитини відбувається формування активного мовлення. Як зазначає автор, найбільш ефективно активне мовлення формується в процесі спільної діяльності дитини і дорослого. Саме дорослий розвиває у дитини потребу говорити, виражати свої бажання, думки та почуття. Фізичний та психічний розвиток взаємопов'язані та взаємообумовлені. Будь-яке відхилення в фізичному розвитку призводить до порушень психічного розвитку. Чим молодша дитина, тим вищі темпи її розвитку, а відповідно, і емоційна чутливість. Ці особливості мають враховуватися у вихованні дітей перших років життя, органи та системи організму яких розвиваються з різною швидкістю, хоча й взаємопов'язані між собою. Це обумовлене внутрішніми та зовнішніми чинниками розвитку особистості дитини [4].

Конструктивна діяльність дітей старшого дошкільного віку, на думку Н. Котелянець, уможливорює самостійне визначення мети, мотивацію, знайдення способів дій та здатності контролювати та оцінювати кінцевий продукт своєї

праці. У такий спосіб діти освоюють усі компоненти діяльності та досягають кінцевої мети. За даними дослідження вказаного автора, конструювання характеризується двома етапами: створення задуму та його реалізацію. Н. Котелянець підкреслює: створення задуму пов'язане з творчістю, обмірковуванням та плануванням процесу діяльності, з визначенням способів дій та послідовності їх виконання. Конструювання – це не лише засіб створення конкретних виробів, але й процес розв'язання творчих завдань [2].

Воля – не вроджена якість, вона формується у процесі діяльності. Визначальну роль в її становленні та розвитку відіграють умови життя, виховання та власна практика. За даними досліджень О. Лісовець, під впливом оцінок дорослих виникають зачатки почуття обов'язку, формуються моральні потреби, зароджується домагання визнання, засвоюються основні правила і норми поведінки. Спочатку дошкільник дотримується їх під безпосереднім контролем дорослого, поступово цей процес інтеріоризується, і дитина починає діяти під впливом власного наказу [3].

В ході дослідження визначено критерії оцінки міри сформованості цілеспрямованості у конструктивній діяльності, компонентну структуру даної якості особистості та чотири рівні її сформованості у дітей старшого дошкільного віку. До першого, високого, рівня віднесено 24% досліджуваних 5-7 років, до другого, оптимального – 28%, до третього, середнього – 38 %, до четвертого, низького – 10%. Розподіл засвідчив необхідність оптимізації освітнього процесу, спрямованого на виховання цілеспрямованості у конструктивній діяльності.

Теоретично обґрунтовано педагогічні умови підвищення ефективності виховного процесу у ЗДО, до яких віднесено: розширення уявлень дітей про цілеспрямованість як здатність формулювати, утримувати та досягати певну мету діяльності; вправлення дошкільників в умінні планувати ефективні способи дій та самостійно досягати успіху у конструктивній діяльності; зведення цілеспрямованості з допомогою педагогічної оцінки до найвищих моральних та вольових чеснот; використання інноваційних методів виховання у дошкільників адекватної самооцінки та цілеспрямованості як базової якості особистості.

В ході експериментальної роботи організувався системний вплив на дошкільників, вихователів ЗДО та батьків вихованців. Використано комплексну методику, яка передбачала бесіди, читання художньої літератури, перегляд мультфільмів, вправи, моделювання експериментальних ситуацій, виконання творчих завдань, ігор, складання казок та оповідок, семінар-практикум, тренінги. Усе це має позитивно вплинути на покращання показників конструктивної діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Висновки. Перспективними напрями дослідження залишається розробка методичного забезпечення процесу ефективного виховання цілеспрямованості у різних видах діяльності, на різних етапах дошкільного дитинства та у різних типах закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

- 1 Кононко О. Л. Розвинена воля – важлива складова особистісної компетентності дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. №3. С. 15-22
2. Котелянець Н. Орігамі – розвиток творчих та інтелектуальних здібностей дітей. *Рідна школа*. 2002. № 12. С. 36-38.
3. Лісовець О. В. Самостійність та її значення для соціально-моральної вихованості дитини 3-6/7 років. *Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку / За заг. ред. О. Л. Кононко*. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. 2020. 300 с.
4. Літвін Л.І. Вольова поведінка дитини-дошкільника: індивідуальний аспект розвитку. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. ст. / за заг. ред. С. Д. Максименка - К.: Нора - прінт, 2001. - Т. 4. Актуальні проблеми генези особистості в контексті навчання та виховання. - С. 112-117.
5. Поуль В.С., Волошенко Л.І. Психологічні умови розвитку вольової поведінки старших дошкільників та молодших школярів: монографія. Краматорськ.: Донецький ПІПО. 2018. 267 с.
6. Соловійова Л. Довільна поведінка як чинник прийняття дитиною соціально значущих цінностей: теоретичний аспект проблеми *Актуальні проблеми психології* : Зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / [гол. ред. С. Д. Максименко]. Харків : КЦ ФОП Іванової М. А. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 11. 2015 С. 211-222.

УДК 373.29.035:7

ВМІННЯ ДО СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПОКАЗНИК ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Алла Венгер

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. **Світлана Матвієнко**.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Стаття присвячена вивченню вміння до спільної діяльності як основної характеристики готовності дитини до школи. Вказано на важливість соціальних, емоційних та комунікаційних навичок, які формуються у дітей під час взаємодії в середовищі однолітків у ЗДО. Висвітлюються аспекти організації спільної діяльності, роль вихователів у розвитку цих навичок та методи, що сприяють ефективній співпраці серед дітей. Особливу увагу

проділено викликам, які виникають у процесі навчання, і необхідності створення умов для позитивної соціалізації. Зазначено, що вміння до спільної діяльності є критично важливим для успішної адаптації дитини в шкільному середовищі та подальшого особистісного розвитку.

***Ключові слова:** спільна діяльність, соціальні навички, взаємодія, співпраця, розвиток особистості, готовність до школи,.*

Постановка проблеми. Готовність до школи – це комплексний процес, який охоплює не лише академічні навички, але й соціальні та емоційні аспекти розвитку дитини. Однією з найважливіших рис готовності до школи є вміння до спільної діяльності. Це вміння не лише сприяє успішному навчальному процесу, а й формує основи для соціалізації дитини в новому середовищі.

Вміння співпрацювати і взаємодіяти з іншими є критично важливим для дітей, які починають свій шлях у школі. Під час навчання діти часто працюють у групах, виконують спільні проекти та беруть участь у командних іграх.

У роботах А. Богуш, Н. Гавриш, В. Маршицької, О. Кононко, С. Матвієнко, Т. Піроженко, Т. Поніманської вказується, що вміння до спільної діяльності є невід'ємною частиною готовності до школи. Це не лише важлива складова навчального процесу, а й основа для соціальної адаптації дитини. Розвиваючи ці навички, ми допомагаємо дітям стати впевненими, комунікабельними і успішними членами суспільства.

Виклад основного матеріалу. Діяльність – активна взаємодія з навколишньою дійсністю, що виражає ставлення людини до світу і сприяє задоволенню її потреб. Психічний розвиток людини багато в чому становить процес розвитку її діяльності [3, С. 42]. Діяльність різноманітна: вона може бути ігровою, навчальною і трудовою, пізнавальною і перетворювальною, творчою і руйнівною, виробничою і споживчою, економічною, соціально-політичною і духовною. Особливими видами діяльності є творчість і спілкування [1, с. 14].

Спільна діяльність – організована система активності індивідів, що взаємодіють, спрямована на доцільне виробництво (відтворення) об'єктів матеріальної та духовної культури. Це така діяльність, яка здійснюється двома або більше учасниками, характеризується єдністю за місцем, часом і дією, спільною метою, і здійснюється за допомогою ініціативної координації та управління діями одне одного, всередині спільного способу дії, які відбуваються на тлі спільних переживань з урахуванням особливостей кожного учасника. Спільна діяльність розглядається як синонім або форма організації та перебігу процесу взаємодії стосовно термінів співпраця, спілкування, спільно розподілена діяльність, при цьому кожен термін має свою історію розвитку [5, С. 252].

Дошкільне дитинство є віком активного освоєння соціальних навичок і уявлень про світ. На сучасному етапі розвитку суспільства відзначається

особлива значущість вивчення взаємодії всередині дитячих колективів у дитячому садку. Перша самостійна соціальна взаємодія з чужим дорослим і з однолітками з'являється в дитини саме в групі дитячого садка. Набуті в дошкільному віці навички спільної діяльності, співпраці, конкуренції, вибудовування взаємодії з однолітком і чужим дорослим мають дуже велике значення для подальшої соціалізації. Завдання організації у дітей справді спільної діяльності не настільки просте, як здається. Нерідко тут має місце спрощений підхід, коли дітям пропонується працювати разом (будувати, ліпити, клеїти), не розкриваючи перед ними, що ж означає «разом».

Щоб спільна діяльність справді сприяла розгортанню між дітьми позитивних взаємовідносин, щоб дитина бачила однолітка, розуміла його та відгукувалася на його стан, недостатньо лише постановки спільного завдання, що має втілитися в кінцевому продукті. Дуже важливо задати конкретну форму взаємозв'язку і взаємозалежності окремих предметних дій, яка сприяла б розгортанню між дітьми активного спілкування з приводу роботи, включно з обговоренням соціального сенсу діяльності, її призначення, внеску окремих учасників, умов її успішного здійснення. Залучення дітей дошкільного віку до спільної діяльності дає змогу своєчасно навчити дитину ефективних засобів розв'язування продуктивних завдань різної складності в кооперації з іншими дітьми [4, С. 55].

На сьогоднішній день кожен заклад дошкільної освіти шукає можливість створення умов розвитку дитини, які відкривають можливості для її позитивної соціалізації, її особистісного розвитку та розвитку ініціативи та творчих здібностей на основі співробітництва з дорослими й однолітками і відповідними до віку видами діяльності.

Однак, при створенні умов, необхідних для формування спільної діяльності дошкільнят, виникає низка чинників, що ускладнюють цей процес: брак професійних навичок педагогів у даній діяльності; необхідність перегляду професійної позиції педагога, переходу від суб'єкт-об'єктної до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми дошкільного віку; також необхідність розвитку професійно важливих особистісних якостей (терпіння, уміння швидко переключатися з однієї діяльності на іншу слідом за ініціативою дитини) [2, С. 16].

У спільній цілеспрямованій діяльності з однолітками важливий момент – уміння дитини застосовувати певні способи організації та управління. Спільна діяльність об'єднує дітей спільною метою, завданням, radoщами, прикрощами, переживаннями за спільну справу. У ній має місце розподіл обов'язків, узгодженість дій. Беручи участь у спільній діяльності, дитина вчиться поступатися бажанням однолітків або переконувати їх у своїй правоті, докладати зусиль для досягнення спільного результату.

У безпосередньо освітній діяльності вихователі навчають вихованців навичок взаємодії, використовуючи технологію співпраці. Формування співпраці починається вже з молодшої групи. Педагог навчає дітей способів встановлення контакту з партнером, розподілу матеріалів і засобів здійснення мети в продуктивних видах діяльності: аплікації, конструюванні, ліпленні у спільно-індивідуальній діяльності. Починаючи з середньої групи педагог навчає дітей способів розподілу дій, планування окремих дій, способів розв'язання конфліктів, розвиток навичок контролю в продуктивних видах діяльності: аплікації, конструюванні, ліпленні, малюванні, у спільно-послідовній діяльності, організовуючи дітей у мікрогрупи по 2-3 особи.

З переходом дітей у старшу групу – педагог навчає їх способів об'єднання з партнерами, розподілу ролей, узгодження дій, ведення суперечки, виходу з конфліктних ситуацій; планування майбутньої діяльності; розвиток самоконтролю, спільного виконання однієї операції, виховання відповідальності за колективний результат. І вже в підготовчій групі – педагог навчає дітей самостійно використовувати способи співробітництва у спільній з однолітками діяльності, включаючи завдання в усі види занять під час вивчення нової теми, «відкриття» нового знання, способу діяльності та організовуючи мікрогрупи, які складаються з 4-6 осіб за вибором дітей.

Навчання навичкам співпраці здійснюється в дитячому садку не тільки під час безпосередньо освітньої діяльності вихованців, а й протягом усього дня. Для цього в освітньому процесі дошкільних груп широко використовуються такі методичні прийоми навчання співпраці, як:

- демонстрація «позитивних» і «негативних» способів взаємодії з ігровим персонажем, іншим дорослим, дитиною та подальше їхнє обговорення;
- перемикання уваги дитини з дорослого на однолітка; створення ситуації вибору: завдання, способу виконання, матеріалу, партнера;
- вироблення правил взаємодії та фіксація їх за допомогою умовних позначень [5, С. 252].

В освітній процес включаються творчі завдання, які передбачають високий ступінь самостійності дітей, здатність застосовувати раніше отримані знання та вміння для вирішення нестандартних ситуацій; нетрадиційні форми організації спільної діяльності (конкурси, вікторини, інтелектуальні ігри); організація дітей у парах, трійках, малих групах; для організації спільної діяльності слід використовувати такі завдання, які мають наочний кінцевий результат спільних дій.

Крім того, протягом дня вихователі планують дидактичні ігри з однолітками. Вони сприяють виробленню впевненості в собі та уважного ставлення до оточуючих. За допомогою цих ігор діти вчаться:

- встановлювати довірчий контакт один з одним; відчувати стан і настрої оточуючих;

- бути спостережливими;
- уважно ставитися один до одного;
- прислухатися до думки партнера; надавати взаємодопомогу.

У молодшій групі проводять ігри на розвиток інтересу до партнера по спілкуванню, у середній групі – ігри на розвиток уміння входити в контакт, вести діалог, у старшій групі – ігри на розвиток навичок взаємодії в групі, у підготовчій групі – ігри на згуртування дитячого колективу. Діти, чиї ігрові інтереси збігаються, об'єднуються в спільну гру. Якщо в середньому дошкільному віці – це 2-3 людини, і в цьому випадку їм простіше узгоджувати свої дії, то в старшому дошкільному віці в таких спільних іграх дітей буває більше, і тут уже ретельно необхідно організовувати такі ігри. Хід гри в старшому дошкільному віці залежить насамперед від реальних стосунків дітей, вони завжди присутні в рольовій грі. Плюс дітям ще маловідомі всі механізми взаємодії в таких іграх і це призводить до її руйнування.

Систематично організована робота дає змогу сформувати в дітей уміння, необхідні для продуктивної спільної діяльності: розуміти емоційний стан дорослого, однолітка; узгоджувати дії та розподіляти обов'язки; приймати й надавати допомогу [6, С. 5].

Висновок. Отже, вміння до спільної діяльності є критично важливим елементом загальної готовності дитини до школи, оскільки сприяє не лише академічному, а й соціальному та емоційному розвитку. У дошкільному віці діти активно засвоюють соціальні навички, які формуються в групах через спільну діяльність. Цей процес є основою для подальшої адаптації в шкільному середовищі. У результаті, вміння до спільної діяльності є основоположним для формування успішної особистості, готової до навчання та соціальної взаємодії у шкільному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Артюхова О. В. Соціально-комунікативний розвиток старших дошкільників як педагогічна проблема. *Традиції та новації у сфері педагогіки та освіти*. 2021. С. 12-16.
2. Бариленко Н. В. Становлення взаємовідносин у старших дошкільників у спільній діяльності. *Психологічний журнал*. 2002. №441. С. 17-20.
3. Богуш А.М. Варяниця Л.О. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного віку та молодшого шкільного. Луганськ: Альма-матер, 2006. 126 с.
4. Матвієнко С.І. Передшкільна освіта: теорія та практика: навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 185 с.
5. Матвієнко С.І. Сучасні підходи до запровадження дошкільної дизайн-освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в*

контексті наступності дошкільної та початкової освіти. 2019. Випуск 8. С. 252–255.

6. Пісарєва О. Особливості прояву ціннісних орієнтацій у спілкуванні старших дошкільників. *Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка*. Наукові записки кафедри педагогіки. Вип. XXXVII, 2014. С. 45-54.

7. Поніманська Т.І. Дитина і соціум. *Дошкільне виховання*. 2004. №8. С. 4-6.

UDC 159.964.37.01]:613.953.11

ON THE ISSUE OF PSYCHOANALYTIC PERINATAL PEDAGOGY

Anton Vertel

*Sumy State Pedagogical University
named after A. S. Makarenko, Sumy*

Stanislav Grof, one of the founders of transpersonal psychology, continued the study of the issue of «birth trauma», which was first raised by O. Rank. The theory of basic perinatal matrices (BPM) developed by him made it possible to consider the entire process of experiencing pregnancy, childbirth and the postpartum period from the point of view of the child's feelings and experiences. This is a psycho-emotional trauma that was inflicted during pregnancy, childbirth or the postpartum period, since the violation of the correct passage of perinatal matrices is often the cause of many problems associated with adequate perception of the world and identification of oneself in it. There are four basic perinatal matrices that every human goes through: Paradise, Sacrifice, Struggle, and Freedom.

1. *«Paradise Matrix» is the first perinatal matrix in S. Grof's system.* This is the period from conception to childbirth. Its functions are very simple – creating ideal conditions for the fetus to stay in the womb. This is an ideal world, where an unborn child gets everything he needs in the amount he needs without making any effort. It is at this stage that the foundation of child-parent relations is laid. It is very important that at this time the relationship between the mother and the father of the future child is as harmonious as possible, because the child in the womb reacts very sensitively to any emotional stress with a state of fear, panic, and the feeling of unity with the parents is disturbed. He feels unnecessary, and this is a bad signal both for the development of the child's psycho-emotional state and for his stay in the world, which, as it seems to the child, does not need him. During pregnancy, the foundation of the connection between a mother and a child is laid, which is greatly facilitated by the method of haptonomy (communication with the baby through touch) and various techniques of art therapy [1].

The importance of the first perinatal matrix for personality formation:

1. Formation of the so-called basic trust in the world takes place. 2. After correctly passing this matrix, the child feels safe in a huge, hostile world. 3. The life potential of a person, his possibilities and development are formed. 4. If the «Paradise Matrix» is completed correctly, then a person is able to love and accept love. He develops properly and knows how to relax because he feels safe.

Problems caused by the violation of the correct passage of this matrix: 1. With a complicated pregnancy and pathologies, the baby's sense of security is disturbed. 2. In adult life, children who have not passed this matrix grow up to be very distrustful, because they have no or poorly developed trust in the world, which for them is full of dangers and cold indifference. 3. Hence the weak need for love or inability/unwillingness to love others. 4. Such children do not develop attachment to their parents.

2. «Sacrifice Matrix» is the second perinatal matrix in S. Grof's system. This is the period of childbirth, the duration of which is individual for each woman. At this moment, for the child, the world of «ideal paradise» is destroyed and replaced by severe stress, pain and horror. The child finds himself in a situation where he is unable to influence anything and there is no way out for salvation, because the cervix is still closed. All this can cause his involuntary feelings of guilt, uncertainty and threat to life. During labor, a biological conflict begins, as a woman and her baby in the womb become a source of pain for each other. The pain (and in fact very strong pressure and psychological tension from the expectation of pain and the birth itself) that a child brings is inevitable – it is a natural process. The mother must understand that her child is not to blame for this and that she is in the same difficult situation for herself [2].

The importance of the second perinatal matrix for the formation of the personality: due to the correctly passed «Sacrifice Matrix», such qualities as patience, the ability to wait and the ability to make decisions are formed in a person.

Problems caused by a violation of the correct passage of this matrix: 1. If the birth was very fast, then a person has a need to do or solve everything quickly. In the opposite case, in adult life, a person cannot make a decision on his own, because he has too much self-doubt. He is often unable to complete the work he has started on his own. 2. During prolonged childbirth, a person develops the role of a victim. This leads to the fact that in adult life, on an unconscious level, he perceives situations of suffering and torment as something ordinary and normal, and on an unconscious level, he will strive to return to this state. 3. Stimulation of reproductive activity also does not bring benefits, because such a life attitude is fixed at the psycho-emotional level that without additional stimulation there is no need to do anything in life.

3. «Struggle Matrix» is the third perinatal matrix in S. Grof's system. Expelled from his «ideal paradise», the child finds himself in difficult conditions of struggle with

something unknown to him. It can be said that the child makes the first independent decision in his life – «to be born» and begins to fight for his existence. This stage can be attributed to the second stage of childbirth. The goal and task of the mother and the child at this moment coincide more than ever – rather to give birth and be born.

The importance of the third perinatal matrix for personality formation:

1. Passing through this matrix, a person develops vital activity, purposefulness, courage, and the need for constant development. 2. With the correct behavior of the mother during efforts, the child feels her support and this also forms in him the desire to fight and achieve his goal, forms confidence in the following undertakings.

Problems caused by the violation of the correct passage of this matrix:

1. During rapid childbirth, when the baby is pulled out or pushed out, a person develops helplessness (inability to fight for himself). As in the «Sacrifice Matrix», he may develop an unconscious need for outside help, or a tendency to conflicts. 2. Asphyxiation creates a strong unconscious sense of guilt in a person. This can lead to the need for some kind of games with death – a person will unconsciously choose extreme sports and activities. 3. The use of forceps or a vacuum also contributes to the formation of passivity, the inability to achieve something without outside help, and a person will perceive any help very painfully.

4. «Freedom Matrix» is the fourth perinatal matrix in S. Grof's system. This matrix refers to the very moment of birth and the first minutes, hours and days of life. At this time, the baby separates from the mother and reunites with her in a different aspect. Painful experiences are replaced by relief and happiness. Having passed through the ordeal of fear and the unknown, the child again returns to the mother (the moment when he is placed on her stomach). And when he is put to the mother's breast for the first time, he feels complete relief. An understanding is fixed in the mind that pain and struggle were not in vain, but led to birth, freedom and boundless happiness through reunion. And it is very important that the woman shares these emotions and feelings with the baby, because the child «reads» them intuitively. One cannot devalue such an important aspect as imprinting (fixing the mother's features in the memory), when the child acquires important and necessary experience in the first minutes and hours of his life [3].

The importance of the fourth perinatal matrix for the formation of personality:

1. This matrix is a scenario according to which each person will pass his whole life, moving to a new stage, or facing a crisis, which is also similar to the process of birth, when due to pain and internal suffering, a person changes his life. And it is very important that these stages are passed correctly [4]. 2. Correctly completed «Freedom Matrix» forms basic trust in the world, in the fact that the world is capable of giving love, and man, in turn, is capable of receiving it.

The problems that result from the violation of the correct passage of this matrix:

1. If the baby does not have a fixation of reunification with the mother (if the child is

torn from the mother and taken away), this leads to the fact that he has a feeling of loneliness and uselessness, which captures such a negative scenario as «freedom is danger». 2. Incorrect generation of the matrix will establish a program of reluctance to trust people, fear of letting someone close to you, because this can lead to betrayal and pain.

This concept had a special impact on prenatal pedagogy. The main task of prenatal education is to help the future mother establish contact with her child during pregnancy. These relationships can be considered as a dialogue on the physical, mental and emotional levels. Numerous studies have shown that such communication at this stage, the establishment of communication and mutual understanding between mother and child significantly reduce the risk of complications during pregnancy and childbirth, and later help to build harmonious relationships in the family. The purpose of prenatal education is to fully reveal the physical, intellectual, and creative abilities inherent in every child. There are different methods of prenatal education: tactile influence; communication with the baby; listening to music and special audio programs.

Psychoanalysts F. Dolto, K. Dolto-Tolych and F. Veldman [5] developed a method of affective, i.e. filled with emotional content, psychotactile contact. The method was called haptonomy. The essence of haptonomy is that touching (touches) should be mutual, reflect not a tactile sensation, but the presence of another person, and be full of emotional content. Haptonomy allows establishing contact with the fetus and is a prevention of complications during pregnancy and childbirth [6].

Thus, thanks to the works of psychoanalysts, the perception of mental processes occurring in the «mother-child» dyad has changed [7]. It became obvious that the perinatal period is a unique, complex period of a person's life that needs to be studied. It was the dyadic approach, based on psychoanalytic theory, that made it possible to look in a new way at some disorders noted in newborn children, to show new ways of their prevention and therapy in the form of an effect on the psyche of the mother, and through the psyche on her body and the body of the child [8]. Such approaches create an active learning environment, which is a powerful stimulus for the child's development. Perinatal education helps to more fully reveal the possibilities laid down by nature in each child. This process lays the necessary foundation upon which all further development and training will be built.

REFERENCES

1. Grof S. Psychology of the future: lessons from modern consciousness research. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 2000. 361 p.
2. Bache C. M., Grof S. Expanding the Concept of the Perinatal. In: *Dark Night, Early Dawn: Steps to a Deep Ecology of Mind*. New York: State University of New York Press, 2000. P. 51-94.

3. Grof S. Beyond the Brain: Birth, Death, and Transcendence in Psychotherapy. New York: State University of New York Press, 1985. 488 p.
4. Bache C. M. Expanding Grof's Concept of the Perinatal. *Journal of Near-Death Studies*. 1996. № 15 (2). P. 115-139.
5. Veldman F. Haptonomie, science de l'affectivité. Paris: Presses Universitaires de France – PUF, 1991. 592 p.
6. Dolto-Tolitch C. Dialogue haptonomique pré- et postnatal, sécurité affective et développement. *Que savent les fœtus*. Toulouse: Érès, 2001. P. 51-78.
7. Veldman F. Confirming Affectivity, the Dawn of Human Life. The pre-, peri- and postnatal affective-confirming. Haptonomic accompaniment of parents and their child. *Neuroendocrinology Letters*. 2001. № 22. P. 295-304.
8. Dolto-Tolitch C. (1991). Haptonomie pré-et postnatale. *Journal de Pédiatrie et de Puericulture*. 1991. Volume 4, Issue 1. P. 36-46.

УДК 373.2.015:796

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ П'ЯТИ РОКІВ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ІГОР

Вікторія Водоп'янова

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

*доц. **Світлана Матвієнко.***

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Актуальність проблеми. Рухливі ігри є одним з найефективніших засобів для стимулювання рухової активності дітей. Вони не лише сприяють зміцненню здоров'я, розвитку фізичних якостей, але й позитивно впливають на емоційний стан дитини, розвивають її соціальні навички, творчість та уяву.

Проблема недостатньої рухової активності у дітей дошкільного віку є однією з найбільш актуальних у сучасному суспільстві. Швидкий розвиток технологій, сидячий спосіб життя, пов'язаний з навчанням та розвагами за комп'ютером, смартфонами та іншими гаджетами, призводять до зниження фізичної активності дітей. Це, в свою чергу, негативно впливає на їхній фізичний, психічний та соціальний розвиток.

Таким чином виникає детальна потреба необхідності обґрунтування педагогічних умов, чим і обумовлена актуальність дослідження.

Мета даної статті: обґрунтувати педагогічні умови, які сприяють ефективному використанню рухливих ігор для забезпечення рухової активності дітей п'яти років.

Виклад основного матеріалу: Рухова активність дитини дошкільного віку повинна відповідати її досвіду, інтересам, бажанням та функціональним можливостям організму. Але при цьому необхідно враховувати те, що оптимальний руховий режим є найважливішою умовою здорового способу життя, в основу якого входить: заняття фізкультурою та спортом, збереження здоров'я та розвиток фізичних здібностей.

Одним з основних шляхів формування рухових якостей є застосування рухливих ігор за допомогою яких дітей навчають різним руховим навичкам. У своїх працях С. Матвієнко та І. Заплішний висвітлюють що цінність рухливих ігор не лише в тому, що вони розвивають рухи дітей, а й у тому, що спонукають малят бути активними, діяльними, міркувати, досягати успіху. Завдяки цим іграм увесь організм дитини втягується в роботу, у малят поліпшуються апетит і травлення, стає глибшим дихання, зміцнюється нервова система, виховуються такі риси характеру, як дисциплінованість, стриманість тощо. [6, С. 10].

У процесі фізичного виховання гру використовують для зміцнення рухових навичок, сформованих на занятті у спеціально підібраних вправах, і їх вдосконалення, щоб одержати більш інтенсивні функціональні навантаження з метою зміцнення та розвитку внутрішніх органів, виховання фізичних, морально-вольових та інтелектуальних якостей.

На думку Г. Чернеги саме в рухливих іграх дитина отримує унікальну можливість максимально проявити власну активність і творчість, ліквідувати дефіцит рухів, реалізуватися і утвердити себе, отримати масу радісних емоцій і переживань [8, С. 1].

Першою педагогічною умовою при формуванні рухової активності у дітей старшого дошкільного віку є врахування їх вікових та індивідуальних особливостей. До старшого дошкільного віку у дітей виникає висока потреба у руховій активності, але вони не завжди можуть її реалізувати на належному рівні, адже діти дедалі менше активно рухаються, це пов'язано з обмежувачими умовами у сім'ї та дитсадку, оскільки збільшується тривалість освітніх ситуацій, у яких діти здебільшого сидять. Зростають пізнавальні інтереси дітей, такі як ігри та конструювання, перегляд мультфільмів. У зв'язку з цим у дітей п'яти років можуть виникнути звички малорухливого способу життя.

Н. Лісневська звертає увагу на індивідуальний підхід до дітей, які мають суттєві відмінності за рівнем фізичного розвитку ступеня сформованості рухових навичок: завдання варто підбирати індивідуально для кожної дитини, для суперництва в парах та колективних змагань. Доцільним може бути прийом об'єднання в пари не тільки активних чи пасивних дітей, а й дітей з різним рівнем фізичної підготовки [5, с.7]

Друга педагогічна умова стосується правильного застосування рухливих ігор та ігрових вправ у режимі дня дітей. Саме в цьому віці гра є провідним

видом діяльності, тому рекомендується використовувати її для розвитку рухової активності дітей.

Н. Лісневська в своїх працях висвітлює, що вранці рекомендуються ігри з фізкультурним приладдям, що спонукають дітей до рухів, наприклад з м'ячем чи обручем. У перервах між організованими заняттями, особливо якщо вони пов'язані з нерухою позою: малювання, ліплення, розвиток мови та математичних уявлень, корисні ігри середньої та малої рухливості («Зроби фігуру», «Роби, як я»). Призначення цих ігор - активний відпочинок, тому вони повинні бути добре знайомі дітям [5, с.8].

Використання психогімнастичних вправ в середині або наприкінці заняття дозволяє дошкільникам зняти емоційне напруження і відновити сили, покращити координацію рухів та відчуття свого тіла і підвищити ефективність навчання.

Особливе місце займають ігри з дітьми на прогулянці. Адже саме прогулянка, досить тривала за часом, дозволяє організувати з дітьми різні ігри. І педагог повинен взяти на себе роль організатора та керівника ігор на прогулянці, в жодному разі не порушуючи при цьому її самодіяльного характеру. При виборі гри потрібно враховувати пору року та стан погоди.

Як вважають Е. Вільчковський, О. Курок, добираючи ігри для денної прогулянки, вихователю необхідно враховувати попередню діяльність дітей. Після спокійних занять, таких як малювання та ліплення, рекомендуються ігри більш рухливого характеру. Проводити їх потрібно з усією групою на початку прогулянки. Бажано, щоб їх було дві: перша гра має бути з великим навантаженням, наприклад гра «Мисливець і зайці», друга – спокійніша, можна використовувати гру «День і ніч». Після фізкультурних та музичних занять рекомендуються ігри середньої рухливості, це такі ігри як «Совенятко», «Кольорові автомобілі» та ін. Проводити їх потрібно в середині або наприкінці прогулянки. І фізичне навантаження підвищує збудливість, що може негативно позначитися на апетиті дітей [1, С. 314].

Журавель в своїй науковій роботі рекомендує на вечірній прогулянці, для того, щоб діти не перезбуджувалися, слід організувати ігри середньої рухливості. При цьому не можна забувати ні про попередню, ні про подальшу діяльність дітей [2, С. 16].

Третьою умовою у формуванні рухової активності старших дошкільнят є включення батьків до організації та проведення спортивних заходів, рухливих ігор та ігрових вправ. Е. Вільчковський вказує на те що, значна частина батьків впевнена, що основи фізичної культури повинні закладатися у дитячому садку або школі, знімаючи при цьому з себе відповідальність за фізичне виховання дітей у сім'ї [1, С. 392].

Але ж саме в іграх між батьками та дитиною виникає дружба, порозуміння, а це буває не у всіх сім'ях. Важливо лише на наступні роки зберегти такі

відносини. Вони запобігають багато неприємностей та бід. Батьки визначають умови організації рухової діяльності, її характер, зміст, цілеспрямовано керують руховою діяльністю дітей, побічно впливають формування інтересу до рухів і звички до здорового життя. Вирішальне значення тут належить сім'ї.

Висновки: Підсумовуючи вище сказане, можна прийти до висновку що недостатня рухова активність дітей дошкільного віку є серйозною проблемою, яка вимагає цілеспрямованого підходу з боку вихователів та батьків.

Саме такі педагогічні умови як:

- 1) урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- 2) правильне застосування рухливих ігор у повсякденному житті;
- 3) активна участь батьків у фізичному вихованні;

Сприятимуть підвищенню рівня рухової активності дітей, покращенню їх фізичного здоров'я та формуванню навичок здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Вільчковський Е. С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми. ВТД «Університетська книга», 2015. 428 с.
2. Журавель В.І. Рухливі ігри в системі навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. 2014 р. С. 48.
3. Комісарик М., Чуйко М. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: підручник. 2013. 484 с.
4. Кошель В. М., Курок О. І. Розвиток рухової активності дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Чернігів. ФОП Ремізова В.М. 2015. 62 с.
5. Лісневська Н.В. Педагогічні умови створення здоров'язберігаючого середовища в дошкільному навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка. Київ, 2016. 24 с.
6. Матвієнко С. І., Заплішний І. І. Українські народні рухливі ігри у дошкільному навчальному закладі : навч. посіб. Вид. 3-тє, перероблене й доповнене. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 152 с.
7. Тітаренко С. А. Використання мультимедійних технологій для оптимізації рухової активності дітей дошкільного віку. Режим доступу: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/297/318> (дата звернення 17.10 2024)
8. Чернега Г.П. Значення рухливих ігор у фізичному вихованні дітей. *Педагогічний вісник*. 2022. №1-2. С. 2.

ВИХОВАТЕЛЬ ЯК ПРОВІДНА ПОСТАТЬ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В МОМЕНТ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Тетяна Гетьман

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної та практичної психології
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.*

Актуальність дослідження. Кожна дитина має право на освіту, зокрема дошкільну, і повинна мати можливість відвідувати дитячий садок. Однак через війну це часто перетворюється на справжній виклик, адже діти сильно стресують через постійні повітряні тривоги.

На відміну від дорослих, діти не завжди розуміють, що саме відбувається. Відчуваючи страх і негативні емоції дорослих, вони можуть думати, що причина в них, їхній поведінці, що до них раптом змінилося ставлення. Тому вихованцям вкрай необхідна підтримка і пояснення від дорослих: вдома – від батьків, у садочку – від вихователів і психологів. Додаткової уваги потребують діти-ВПО та діти, які втратили рідних через війну.

Виклад основного матеріалу. *Вихователь* – це, перш за все, педагог.

Професія вихователя належить до творчих видів діяльності, оскільки професійна діяльність будь-якого педагога спрямовується на виховання унікальної, неповторної особистості.

Сучасний вихователь – це кваліфікований фахівець, який працює в системі дошкільної освіти, володіє педагогічними технологіями, що відповідають новим суспільним цілям та рівню розвитку науки про дитину.

Насамперед, вихователь – це людина, яка:

- 1) любить, розуміє і поважає особистість дитини;
- 2) сприймає її такою, якою вона є;
- 3) має професійну освіту;
- 4) володіє педагогічною майстерністю;
- 5) має педагогічний такт;
- 5) прагне до самовдосконалення;
- 6) це добра і чуйна людина, яка багато знає, вміє, цікаво навчає.

Сучасний вихователь також повинен бути хорошим психологом.

Ефективність діяльності дошкільного навчального закладу залежить не лише від програм навчання і виховання, а й *від особистості педагога*.

Тому вихователь має бути доброзичливим, відкритим у ставленні до вихованців і батьків, уміти налагодити співробітництво з усіма учасниками навчально-виховного процесу в повсякденному житті, оскільки побут дає найбільше можливостей для розвитку малят. Перехід на особистісно -

орієнтовану модель дошкільної освіти потребує зміни ставлення вихователя до занять. Заняття відповідно до Базової програми розвитку «Я у Світі» – це зайнятість дітей протягом усього дня за інтересами у групі. Завдання вихователя постачати дітям необхідний матеріал, підтримувати інтереси дітей, допомагати, втілювати в життя задумане [1].

Надзвичайно важливе вміння вихователя є вміння спілкуватися з дітьми.

Реалії сьогодення, умови війни вимагають від вихователя закладу дошкільної освіти, окрім іншого ще і оволодіння елементарними навичками подолання тривожності, нападів панічної атаки, вміння переспрямовувати увагу дитини, зацікавлювати їх та знаходити способи піднесення їх настрою [2].

Безпекова ситуація дітей в ЗДО є пріоритетом. Першочерговим завданням вихователя є доступне пояснення дошкільникам необхідності дотримання алгоритму заходів безпеки під час повітряної тривоги, при замінуванні та інших ситуаціях, які можуть загрожувати життю і здоров'ю. За даними державного підприємства «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України» загальна кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб станом на 12 вересня 2023 року становить 4892444 осіб, серед яких діти до 18 років – 10716658, діти без супроводу – 403, діти, позбавлені батьківського піклування – 1233, діти-особи з інвалідністю – 7863[6].

У стані війни діти дошкільного віку належать до вразливої категорії населення. Перебуваючи в небезпеці, в тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти. Через відчуття тривоги, напруги, страху, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації дитини [3]. Особливу категорію дошкільників становлять діти з числа внутрішньо переміщених осіб, які можуть мати травматичний досвід, і потребують особливої педагогічної та психологічної підтримки для соціальної адаптації і отримання освітніх послуг.

Діти ВПО можуть переживати стрес та психологічний дискомфорт через зміни у своєму житті, пов'язані з переселенням. Вихователь може стати важливою фігурою підтримки та розуміння для таких дітей, допомагаючи їм адаптуватися до нових умов.

Безпека освітнього простору залежить від емоційного стану педагогів і всього персоналу ЗДО. Розроблені рекомендації, вебінари, курси для педагогів як для підтримки власного психічного здоров'я, так і дітей:

– Курс підвищення кваліфікації "Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час і після завершення воєнних дій"[2].

– Кращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми[4].

Психолого-педагогічна підтримка дітей, які мають статус ВПО, здійснюється на основі травмо-інформованого підходу. Вихователі мають бути готові надати першу психологічну допомогу, створити сприятливий психологічний клімат у закладі, застосувати інформаційні фільтри, використовувати індивідуалізацію освітнього процесу. При організації взаємодії з дітьми варто враховувати їхній емоційний стан, адже щодня безпекова ситуація для кожної родини може змінюватися, що має вплив на дитину.

У часи війни діти з ООП можуть відчувати великий стрес та неспокій через надзвичайну ситуацію. Фіксується значне підвищення загальної тривожності та фобій у дітей дошкільного віку.

Основною діяльністю дітей дошкільного віку є гра. Тому вихователю доцільно організовувати освітньо-виховну діяльність в ігровій формі. Це означено у нормативних документах, зокрема в БКДО. Вагоме значення має універсальний дизайн оточуючого середовища з достатнім простором для організації різних видів діяльності та вільної гри. У грі діти швидко у доступній формі набувають знання та уявлення про світ, навчаються використовувати їх на практиці і проявляють свою самостійність. На сьогоднішній день зовнішні обставини вимагають від вихователів творчого підходу до організації простору, так як в умовах повітряної тривоги, а відтак перебування в укритті, реалізація усіх освітньо-виховних цілей дещо утруднюється.

Отже, професійна діяльність вихователя передбачає не тільки формування відповідних знань, а, головне, формування особистісних якостей, які демонструють пластичність і мобільність професійних дій, здатність до збільшення різних варіантів запитань, які забезпечують активність дітей та їх благополуччя. Важливо формувати у педагогів ЗДО нові навички та цінності, які стосуватимуться розуміння психологічних та освітніх труднощів у дошкільників, та сприятимуть їх подоланню. [6].

Як влучно відзначає Є. Підчасов, важливо пам'ятати, що всі події нашого життя мають початок, а отже, і кінець. Тому необхідно допомогти собі, а також нашим дітям перенести негативні події найбільш м'яким чином. Тому у цей нелегкий період важливо показати дитині, що ви розумієте серйозність її переживань, здатні її підтримати і дати раду ситуації, що склалася, знаєте інших людей, які перебували в аналогічній ситуації і впорались. Рекомендовано створювати атмосферу безпеки: частіше обіймати дитину, розмовляти з нею про її почуття та переживання на її мові (рівні). Важливо говорити про страх, гнів і ділитися тим, що під час війни це нормальне почуття, яке присутнє в кожній людині [5, С. 95].

Висновки. Отже, на локальному рівні ЗДО мають стати осередками, які дають змогу дітям отримувати не лише знання та практичні вміння для життя, а й психолого-педагогічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти. У зв'язку з цим особливого значення для педагога набувають

професійна гнучкість, здатність адаптуватися до соціальних змін, готовність до успішного вирішення професійних завдань в нових умовах.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021. № 33.
2. Курс підвищення кваліфікації "Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час і після завершення воєнних дій". 55 URL: <http://surl.li/coszs>
3. Лист МОН «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні» 02.04.2022 № 1/3845-22.URL: № 1/3845-22
4. На допомогу педагогічним працівникам закладів освіти України.URL: <http://surl.li/jeari>
5. Підчасов Є.В. Стресові стани дитини під час війни. *Особистість, Суспільство, Війна*. 2022. № 4. С. 93 - 95.
6. Ясінська В. Професійна діяльність вихователя в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти з дітьми, що мають статус внутрішньо переміщених осіб. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти: психолого-педагогічний аспект: матеріали всеукраїнської студентської конференції*. (26 лютого 2024 р.). Івано-Франківськ: ПНУ, 2024. 85 С. С. 52-53.

УДК 373.2:796.011.3-053.4

ОРГАНІЗАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОБМЕЖЕНОМУ ПРОСТОРИ УКРИТТЯ

Валерія Гогунська,

здобувачка першого (бакалаврського)

рівня вищої освіти

Надія Кот,

кандидат педагогічних наук, доцент

Бердянський державний педагогічний університет

м. Запоріжжя.

Російська агресія негативно позначилася на всіх соціальних сферах нашої країни. Вплинула вона й на організацію освітнього процесу в закладах дошкільної освіти [4]. Навіть в тих регіонах, які знаходяться на значній відстані від зони бойових дій і безпекова ситуації там є більш-менш стабільною, проблема забезпечення учасників освітнього процесу є актуальною. У розв'язанні даної проблеми дошкільні заклади керуються рекомендаціями Міністерство освіти і

науки України «Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів» [5].

Перш за все садочки повинні мати укриття, які нині розглядається як обов'язковий компонент освітнього середовища, відповідають вимогам ДСНС та забезпечують комфортні умови перебування дітей: мають місце для створення розвивальних та ігрових осередків. Як показує практика, на жаль, наявність відремонтованого бомбосховища хоч і дозволяє не призупинити освітній процес, проте не гарантує розв'язання всіх освітніх завдань. Зокрема йдеться про забезпечення потреби дошкільників у задоволенні відповідної рухової активності [2].

Анкетування вихователів, які працюють в безпечних освітніх просторах Дніпропетровської області показало, що показники рухової активності, фізичної підготовленості та фізичної працездатності дітей всіх вікових груп різко впали і є набагато нижчими відносно вікових гігієнічних норм. В ті моменти, коли дошкільники перебувають у бомбосховищах, педагоги приділяють більше уваги зниженню рівня тривожності, яка фіксується у всіх дітей під час повітряних тривог, а коли стабілізація психоемоційного стану відбулася, вони намагаються відновити освітній процес.

Виходячи з ситуації, що склалася, ми розпочали пошук шляхів, які би дозволили розв'язати проблему підвищення рухової активності в обмеженому просторі бомбосховища. Адже рухова активність як кінетичний чинник у більшості випадків визначає як повноцінний фізичний, так і нервово-психічний розвиток й розумові можливості дитини.

Для того, щоб не витратити додатковий час на стабілізацію психоемоційного стану в бомбосховищі, організовувалася попередня робота з дітьми: проводилися бесіди про безпечну поведінку, пояснювалось, чому лунають тривоги, переглядалися мультфільми: «Безпечна поведінка дітей під час війни», «Безпека для дітей під час війни», «Пес Патрон та Вовк Діккі шукають міні», «Безпека з Вовком Діккі» та ін. А іграшка пес Патрон стала справжнім другом для дітей: супроводжувала їх в укриття, «розповідала» про свою роботу на фронті, про бійців, які зараз захищають небо від ракет і шахідів, була включена у ігри на зниження рівня тривожності («Патрон лає, шахеди лякає», «Патрон відпочиває», «Всіх дітей Патрон обнюхав і серця дітей послухав» та ін.).

Вирішуючи завдання врівноваження емоційного стану, ми віддавали перевагу тим іграм, які паралельно дозволяли впливати на розвиток опорно-рухового апарату та дихальної системи («Зіпсований телефон», «Лінива кішка», «Пір'їна та статуя», «Свічка і квітка» та ін.), вимагають прояву координації, узгодженості рухів з однолітками («Витівники», «Показуха», «За склом», ігри з анімаційною хусткою-парашутом та ін.), розвивають дрібну моторику, пропріоцептивні відчуття («Сліпий танок», «Лимон», ігри з іграшками антистрес та ін.), формують довільний контроль за рухами («Естафета звірів», «Замри», «Черепашка», «Доторкнись» та ін.).

Стосовно навчальної діяльності, то ми дійшли висновку, що найбільш ефективними в ситуації постійного переривання освітнього процесу найбільш ефективними є інтегровані заняття, що дозволяють поєднувати рух з розширенням уявлень дітей відповідно розділів програми. Наприклад, під час ходьби по колу давалося завдання замінювати за вказівкою конкретний рахунок на оплеск (раз, два, оплеск, чотири) або переходити за картинкою на новий спосіб пересування (вихователь демонстрував картинку: заєць, кенгуру, ведмідь, крокодил, кінь, лисиця та ін., а діти повинні стрибати, повзти по-пластунськи, перейти на галоп та ін.).

Поділяючи дітей на підгрупи, ми застосовували такий прийом: з корзини висипали м'ячі і пропонували дітям їх наздогнати та зібрати, а потім пошикуватися в 2 колонки: червоні м'ячі біля червоної кеглі, сині – біля синьої за номерами, які заздалегідь наклеювалися на м'ячах. Відмічалася швидкість на правильність виконання завдання. Згодом завдання ускладнювалося: шикуватися в пари за номерами на м'ячах, шикуватися в зворотному порядку від 10 до одного.

Аналогічними були завдання «1, 2, 3, 4, 5 – ми навчились рахувати» – скласти цифровий ряд в прямому і зворотному порядку; викласти веселку, «кому що потрібно» – підбігти і покласти потрібний предмет біля намальованого представника певної професії та ін. Або лежачи на животі на диску Грація і, відштовхуючись руками, змінювати положення тіла, повертаючись до різних цифр, геометричних фігур, зимуючих та перелітних птахів, професійного знаряддя та ін.

В обмеженому просторі укриття ми передбачили зони, де дитина могла вправлятися в певних рухах: закріпили вудку, до якої прив'язували заздалегідь чарівний мішечок, або чарівне яйце, в якому знаходилися якісь смаколики (печиво, бублички, мандаринки), іграшки з кіндер-сюрпризів, фломастери та ін. Спочатку діти підстрибували, намагаючись дістати сюрприз, а коли всі повправлялися у підстрибуванні, вудку опускали і діти переходили до малювання або обігравання будівель на занятті з конструювання, або ласували.

Застосовували ми й нестандартне обладнання: планшет з шийками від пластикових пляшок. У першому варіанті діти просто накручували пробки (спочатку великим і вказівним пальцями, потім пальці мінялися: великий і середній, великий і мізинчик). У другому варіанті діти знаходили серед розсипаних кришечок відповідний колір і «накручували» веселку. В таких завданнях від дітей вимагалася швидкість, спритність, певні знання, а також вони впливали на розвиток дрібної моторики.

Для ігор в невеличких підгрупах був створений «тихий тренажер»: на стіні намальовали різнокольорові долоньки, стопи, полоски, геометричні фігури, по яких дитина могла «підніматися та опускатися», торкаючись руками певної фігури чи кольору або лежачи на спині – ногою [3]. Дітям пропонувалися такі ігри, як «Підкорювачі висоти», «Дістань (банан, яблучко)», «Плутанина», «Права рука-ліва рука», «Ніжки по доріжці», «Хто швидше», «Хто вище» та ін.

Отже, створені умови дали нам змогу урізноманітнити перебування дітей в обмеженому просторі бомбосховища, відволікти від негативних думок, а головне, допомогти зняти психофізичне напруження та задовольнити біологічну потребу в рухах.

Список використаних джерел

1. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Київ, УЦОЯО, 2023. URL: <http://surl.li/kiwgu>
2. Вимірювання та компенсація освітніх втрат дітей на рівні громади й закладу освіти. *Освітній омбудсмен*. URL: <http://surl.li/gdsht>
3. Гарбариніна М. М. Тихий тренажер в ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/tykhyi-trenazher-17378.html>
4. Дмитрук В. І., Половенко О. В., Яцейко В. І. Освітні втрати та навчальні розриви: сутність, причини, наслідки та шляхи їх подолання. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 56 с.
5. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. К.: МОН, 2023. С. 14-19. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/serp_konf_2023.pdf
6. Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів. Лист МОН № 1/8820-23 від 20.06.23 року. URL: https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/89460/#google_vignette

УДК 372 (3)

СПЕЦИФІКА ВЗАЄМОДІЇ ЗДО ТА СІМ'Ї З ПИТАНЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дарина Гонченко

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. **Лілія Бобро**.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Анотація. У статті розглядаються розв'язання завдань всебічного розвитку підростаючого покоління можливе лише за наявності в системі виховання дітей єдності педагогічних вимог, які пред'являються громадським вихованням і сім'єю. Поєднання суспільного і сімейного виховання, раціональний взаємовплив цих двох чинників педагогічного впливу на дитину стає дедалі актуальнішою проблемою сучасної педагогіки і практики виховання.

Ключові слова: батьківські збори, спортивні заходи, анкетування, Дні відкритих дверей.

Постановка проблеми. Як підсистема загальної системи фізичного виховання суспільства фізичне виховання дітей і молоді організовується суспільством у рамках соціальної програми з метою підготовки підростаючих поколінь до майбутньої творчої життєдіяльності. Ця підготовка здійснюється шляхом оволодіння певними духовними і матеріальними цінностями фізичної культури, передбаченими навчальними програмами у спеціально організованому педагогічному процесі.

Завдання фізичного виховання виходять на ключові посади після прийняття законів України «Про дошкільну освіту», «Про фізичну культуру», «Національну доктрину розвитку освіти», прийняття «Основної складової дошкільної освіти». Сьогодні фізичне виховання спрямоване насамперед на захист та зміцнення здоров'я дітей, поліпшення захисних сил організму, виховання стійкого інтересу до рухових умінь, навичок та фізичних якостей (швидкість, спритність, витривалість, гнучкість) та формування культури здоров'я.

Формування рухової активності у дошкільному віці необхідне для гармонійного розвитку дитини, її фізичного розвитку, координації рухів, розвитку інтересу до різних, доступним дитині видів рухової діяльності та позитивних морально-вольових рис особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чисельними дослідженнями вчених: О. Аксьонової, Є. Вавілової, Е. Вільчковського, Л. Волкової, О. Гнізділової, Н. Денисенко, Г. Шалигіної та інших встановлено безперечний вплив рухів на здоров'я дитини, оскільки вони є біологічною потребою її організму від народження та природною необхідністю в її розвитку.

Важливість рухової активності підкреслюється також у дослідженнях когорти педагогів і психологів: О. Богініч, Є. Вавілової, С. Волкової, Л. Глазиріної, О. Дубогай, Л. Карманової, М. Рунової, В. Спіріної, Т. Таллер, В. Фролова та інших. Питання оптимізації режиму рухової активності дітей у дошкільних навчальних закладах ґрунтовно висвітлено у працях Е. Вільчковського та М. Єфименка.

Мета статті – полягає у обґрунтуванні та вивченні практиці ЗДО проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї у забезпеченні рухової активності дітей 6-7 років

Виклад основного матеріалу. Навчання батьків, підвищення їх грамотності в проблемах фізичного виховання та зміцнення здоров'я дошкільників може здійснюватися в різних формах.

ЗДО різноманітні, функціонують за різними програмами та методиками, тому форми та методи взаємодії дошкільних закладів із сім'єю різноманітні – як уже сформовані в цій сфері, так і інноваційні, нетрадиційні. Ефективними формами взаємодії ЗДО та сім'ї є:

1. Батьківські збори – вважаються однією з ефективних форм взаємодії з сім'єю, тематику та тип зустрічі педагога визначають спільно з батьками. Проводяться групові та загальні (для батьків всього ЗДО). Загальні збори проводяться 2-3 рази на рік. Обговорюються завдання на новий навчальний рік, підсумки виховної роботи, проблеми фізичного виховання та завдання літнього оздоровчого періоду. На загальні збори запрошується лікар. Виступи батьків враховуються.

2. Спортивні заходи, свята, Дні здоров'я, походи – дають змогу привчати до здорового способу життя не тільки вихованців дитячого садка, а й їхніх батьків. Спортивні свята сприяють удосконаленню рухових якостей дітей, формуванню інтересу та потреби до занять фізичними вправами. Дні здоров'я сприяють оздоровленню дітей і дорослих, запобігають перевтомі. Піші прогулянки є одним із найактивніших видів спільного відпочинку. Це спілкування з природою, зміна обстановки, психологічне розвантаження та фізіологічний динамізм. Похід згуртовує батьків, дітей та педагогів дошкільної організації, дає гарну можливість створити атмосферу взаєморозуміння та партнерства.

3. Дні відкритих дверей – досить поширена форма роботи, надає можливість познайомити батьків із дошкільною організацією, її традиціями, правилами, особливостями виховно-освітньої роботи, зацікавити нею та залучити до участі. Проводиться як екскурсія дошкільною організацією з відвідуванням групи, де виховуються діти батьків. Можна показати ранкову гімнастику, фізкультурне заняття, спостерігати за організацією харчування, сну, процедур, що гартують та інших режимних моментів.

4. Домашні завдання – дають можливість підвищити рухову активність дитини, надати батькам певні рекомендації щодо взаємодії з дитиною, конкретний зміст з метою спілкування з дітьми.

5. Передача досвіду сімейного виховання – можливо здійснити за допомогою різних інтерв'ю, виставки, конференції, в яких батьки діляться навичками між собою, це дозволяє з'ясувати про дозвілля своїх вихованців.

6. Формування педагогічної бібліотеки з організації фізичного виховання – до комплектування бібліотечного фонду розважливо зацікавити самих батьків, які із задоволенням віддають у громадське використання прочитані книжки, журнали. Пропаганда літератури з педагогічної тематики входить у прями обов'язки педагогів ЗДО. Важливі різні форми цієї роботи: традиційні папки-пересування, розгляд окремих книжок чи публікацій у процесі консультацій, засідань дискусійного клубу, інформація на груповому стенді, виставки нової літератури з короткою інструкцією, аналіз новинок на батьківських зборах.

7. Випуск газети – де дискутують важливі проблеми оздоровлення дитини, у номерах друкуються діагностичні матеріали та поради для батьків.

Ми радимо наступні методи партнерства із сім'єю:

1. Бесіда з батьками – вважається найрезультативнішою формою доведення до відома батьків даних про життя дитини на групі. Регулярно повідомляючи батькам навіть про незначні досягнення дитини, педагог допомагає формуванню позитивного погляду батьків на свою дитину, привчає спостерігати за удачами дітей, об'єктивно реагувати на них. Розмови ведуться як індивідуальні, так і групові. І в цьому і в іншому випадку зрозуміло встановлюється мета: те, що слід дізнатися, у чому хочемо допомогти.

2. Консультації батьків – ведуться індивідуально або підгрупи батьків. Цілями консультації вважаються засвоєння батьками конкретних знань, умінь; допомога у вирішенні проблемних питань. Форми проведення консультацій різноманітні (кваліфікована інформація фахівця з подальшим обговоренням; розгляд статті, попередньо прочитаної всіма скликаними на консультацію; практичне заняття).

3. Спостереження за дитиною – дає можливість виявити практично все про особливості сімейного виховання, мікроклімату, спілкування. Щоб виключити несподівані висновки, спостереження необхідно проводити кілька разів в подібних ситуаціях.

4. Анкетування – може допомогти визначити більш застосовні і продуктивні форми роботи з батьками, допомагає оцінити роботу колективу, розкрити ті проблеми навчання і розвитку дитини, які викликають труднощі у батьків.

5. Відвідування сім'ї – відвідування сім'ї дитини дає багато для її вивчення, встановлення контакту з дитиною, її батьками, перевірки обставин виховання, якщо воно жодним чином не перетворюється на формальний захід. Зрозуміти загальну психологічну атмосферу сім'ї можуть також допомогти вчинки і душевний стан дітей.

Висновок. Отже, взаємодія дошкільного закладу та сім'ї будується на спільній роботі. Педагоги виступають організаторами налагодження цього партнерства, оскільки вони бездоганно підготовлені до виховної роботи, а отже, розуміють, що від послідовності та наступності у вихованні дитини залежить її добробут. Вихователі усвідомлюють, що у захопленнях дитини потрібна співпраця і в цьому повинні бути переконані батьки. Діяльність в закладі, взаємодія з сім'єю і кваліфікована реалізація завдань цієї взаємодії визначають спрямовуючу роль ЗДО щодо сімейного виховання.

Батьків слід переконати, що необхідно знайти можливість для занять фізичною культурою, підвищити рухову активність, створити всі необхідні умови для того, щоб діти росли фізично здоровими і сильними. Величезну роль відіграє залучення сім'ї до спортивних заходів: у такій сім'ї виросте здорова людина, яка любить фізкультуру. Важливо, щоб тато і мама брали безпосередню участь в житті дитячого садка, підтримували в здійсненні

навчально-виховного процесу. Залучення батьків до співпраці із ЗДО піде на користь як дошкільній організації, так і батькам. Також важливо, щоб тато і мама мали можливість прийти з власною дитиною в будь-який час, щоб вони мали можливість помітити, як живуть їхні діти в садочку.

Успіх партнерства сім'ї та дошкільного закладу значною мірою залежить від того, наскільки педагог розуміє батьків, їх підхід до дітей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. *Дошкільне виховання*. К., 2021 р, наук. ред. Піроженко Т.О та упоряд Лисенко Г. М, Машовець М. А. С. 37.
2. Богініч О. Здоров'я та фізичний розвиток дитини. *Дошкільне виховання*. №9. 2012. С. 3-7.
3. Богініч О.Л. Сутність здоров'язберігаючого середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Педагогіка. Випуск XVII-XVIII. Івано-Франківськ, 2008. С. 191–199.
4. Богина Т.Л. Охорона здоров'я дітей у дошкільних установах. Метод. посібник. Київ: Мозаїка. Синтез, 2005. 112 с.
5. Бойко Ю.В. До проблеми організації рівня рухової активності дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні технології формування культури здоров'я особистості*. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і студентів 3 квітня 2015 р., М. Чернігів, 2015. С. 50–54.
6. Взаємодія ДНЗ та сім'ї / уклад.: О. А. Рудік, І. В. Молодушкіна. Харків : Основа, 2013. 222 С.
7. Вільчковський Е. С., Денисенко Н.Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 128 с.
8. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2005. 428 с.
9. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 128 с.
10. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф. Організація рухового режиму дітей 5–10 років у закладах освіти: навч. посіб. Запоріжжя: ЗОІППО, 2006. 228 с.

УДК: 373.2:78

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ДОШКІЛЬНИКАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ТРУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Ольга Гориславська,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник: Д. пс. н.,
проф. Олена Кононко.
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.*

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку науки відсутнє єдине визначення поняття «відповідальність особистості» внаслідок її багатозначності. Найчастіше фахівці оперують визначенням, згідно з яким під відповідальністю розуміється здійснюваний суб'єктом у різних формах контроль над своєю поведінкою з позицій виконання ним прийнятих норм і правил. Окрім цього визначення в феномені відповідальності фахівці виділяють такі аспекти: необхідність відповідності поведінки особистості соціальним нормативам, обов'язку, підкорення поведінки соціальному контролю; здатність людини передбачати результати своєї діяльності, її користь або шкоду; спроможність особистості розуміти відповідність результатів своїх дій поставленим цілям; здатність і потреба передбачати наслідки своїх дій; свідомо готовність виконувати певні обов'язки та відповідати за наслідки своїх дій відповідно до норм соціальної групи.

Більшість фахівців оперують визначенням, згідно з яким під відповідальністю розуміється здійснюваний суб'єктом у різних формах контроль над своєю поведінкою з позицій виконання ним прийнятих норм і правил. В феномені відповідальності фахівці виділяють такі аспекти: необхідність відповідності поведінки особистості соціальним нормативам, обов'язку, підкорення поведінки соціальному контролю; здатність людини передбачати результати своєї діяльності, її користь або шкоду; спроможність особистості розуміти відповідність результатів своїх дій поставленим цілям; здатність і потреба передбачати наслідки своїх дій; свідомо готовність виконувати певні обов'язки та відповідати за наслідки своїх дій відповідно до норм соціальної групи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Не дивлячись на існування певної кількості робіт вітчизняних фахівців, присвячених проблемі формування відповідальності у дітей старшого дошкільного віку (Г. Беленька, І. Бех, З. Борисова, О. Кононко, Т. Куниця, та ін.), питання становлення даної якості у дошкільному віці залишається не розв'язаним педагогічною наукою. Фіксується брак досліджень, спрямованих на побудову технології формування

відповідальності у дітей 5-7 років життя в умовах освіти, орієнтованої на розвиток самостійності, цілеспрямованості, дисциплінованості, ініціативності.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні розробники проблеми відповідальності вважають активність особистості основним чинником у поясненні особливостей формування цієї якості. Так, В.Тернопільська зазначає, що відповідальність як зовні задана необхідність трансформується на відповідальність як усвідомлену необхідність. Починають закладатися основи формування соціальної відповідальності. В період дошкільного дитинства закладається емоційний фундамент відповідальності, оформлюються вольові якості особистості, ускладнюється її діяльність. Моральні норми з рівня знань перетворюються на реально діючі норми поведінки. Автор підкреслює: правильні знання не забезпечують дотримання багатьма дошкільниками правил поведінки. Включаючись у систему відносин з однолітками, дитина оволодіває умінням регулювати свою поведінку [4].

За даними досліджень відповідальності М. Савчина, соціально-психологічна характеристика відповідальності – це якість особистості, детермінована індивідуальними потребами та інтересами, об'єктивно існуюча через реалізацію в системі людських відносин. Автор зазначає: відповідальність виконує пізнавальну, оціночну, регулятивну функції і виступає єдністю раціонального, вольового та емоційного моментів. М. Савчина зазначає: формування відповідальності у формі навички, звички, переконань, установки і соціальної спрямованості відбувається на основі передачі соціального досвіду в ході онтогенезу людини. Рівень відповідальності людини визначається ступенем прийняття і засвоєння соціально значущих норм і вимог як соціальних цінностей. Цей ступінь обумовлений як реальним місцем особистості в системі суспільних відносин, так і її власною активністю, емоційно-вольовою структурою психіки [3].

Упродовж дошкільного дитинства прояви відповідальності суттєво змінюються. Якщо у ранньому та молодшому дошкільному віці вказана базова якість була зовнішньо детермінованою, то поступово вона починає визначатися внутрішньо. Як зазначає Л. Якименко, активність дитини в діяльності дає їй можливість відчути себе автором своїх дій, проявити окремі форми відповідальної поведінки, з допомогою дорослого або самостійно встановити та усвідомити зв'язок між реальним результатом та власним внеском в його досягнення. Спільний з дорослим аналіз діяльності, а потім і самоаналіз сприяє поступовому усвідомленню того, що отримання бажаного результату залежить від неї самої. Автор підкреслює: це складає основу відповідальності спочатку за результат власної діяльності, а в майбутньому – за процес і результат власного життя та життя оточуючих людей [6].

Дослідження Г. Беленької засвідчило, що механізмом становлення відповідальності дітей старшого дошкільного віку виступає рефлексивна діяльність:

формування уявлень про відповідальність та мотивацію виконуваної діяльності; становлення практичних навичок прояву відповідальної поведінки у різних видах діяльності; свідоме самостійне використання накопиченого досвіду відповідальної поведінки. Автор підкреслює: важливо організувати спільну діяльність дітей і дорослих на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Неабияку роль у вихованні відповідальності дошкільників вказаний фахівець відводить підготовці вихователів ЗДО до формування відповідальності дітей 5-7 років, вдосконаленню їхньої теоретичної та практичної готовності [1].

Х. Шапаренко пропонує у процесі організації трудової діяльності об'єднувати менш умілих або молодших дітей дошкільного віку у пару з досвідченим товаришем. На думку автора, таке об'єднання є педагогічно найбільш доцільним, воно сприяє тому, що діти навчаються домовлятися, розподіляти обов'язки, здійснювати допомогу і підтримку. Таки підхід полегшує рішення питання встановлення правильних взаємин між дітьми. Корисна демонстрація педагогом своєї праці на очах дітей. Така співпраця сприяла виконанню дітьми трудових доручень без нагадування дорослого, налаштовувала на виконання намальованого без відволікань на стороннє. Дошкільники не лише оволодівали трудовими навичками, але й почали усвідомлювати необхідність своєї праці для дитячого колективу [5].

Як зазначає О. Кононко, значну роль у вихованні у дітей старшого дошкільного віку відповідальності у трудовій діяльності, відіграє педагогічна оцінка та самооцінка. На думку автора, існую зв'язок між змістом оцінки педагога та вихованням відповідальності як моральної якості особистості. Фахівець підкреслює: оцінка вихователя має бути справедливою, мотивованою, зацікавленою та чітко сформульованою. Така оцінка підтримує дитину, налаштовує на позитивний лад, привчає оцінювати інших з тих самих позицій. О. Кононко зауважує: дитині дошкільного віку складно бути самокритичною, значно легше виявляти поблажливість до себе та критичність до інших. Вказаний вище автор підкреслює: зміст, форма педагогічної оцінки, момент висловлювання педагогом свого судження з приводу процесу та результату праці дошкільника, відіграє неабияку роль у трудовому вихованні та прищепленні звички діяти відповідально. Варто час-від-часу задавати дітям старшого дошкільного віку запитання, які змушують їх аналізувати свої дії, вкладені зусилля та якісно-кількісний результат своєї праці [2].

В ході нашого дослідження визначено критерії, показники та компоненти відповідальності, схарактеризовано чотири рівні сформованості даної базової якості у дітей старшого дошкільного віку високий, оптимальний, середній, низький. Встановлено, що близько половини досліджуваних 5-7 років життя характеризуються недостатнім чи низьким рівнями розвитку відповідальної поведінки у трудовій діяльності. Це актуалізувало необхідність розробки системи оптимізації виховного процесу у ЗДО.

Висновки. Обґрунтовано педагогічні умови виховання у дітей старшого дошкільного віку відповідальності, серед яких важливу роль відіграють: розширення уявлень дітей, набуття практичного досвіду відповідальної поведінки, створення розвивального середовища та піднесення значущості базової якості з допомогою педагогічної оцінки.

Список використаних джерел:

- 1.Беленька Г. В. Формування відповідальності у дошкільників. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 1-2. С. 63-67.
2. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) / О. Л. Кононко. К. : Стилос, 2000. 336 С.
- 3.Савчин М.В. Психологія відповідальності поведінки: Монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. 280 с.
4. Тернопільська В. І. Відповідальність особистості: гуманітарний аспект. *Вісник Житомир. Держ. ун-ту м.. І. Франка*. 2004. № 14. С. 47-50.
5. Шапаренко Х. А. Сучасні підходи до трудового виховання дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць*. Педагогічні науки. 2014. №116. С. 238-243.
6. Якименко Л. Ю. Теоретичні основи формування в старшому дошкільному віці відповідальності як базової якості особистості. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2013. № 5. С. 100-104.

УДК 373.29.015.31:331.54

ОБґРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПРО ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ ПРОФЕСІЇ

Сергій Григор'ян

здобувач другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Наковий керівник: д-р. філос. (PhD)

в галузі освіта/педагогіка,

доц. Оксана Лісовець.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Анотація. У статті розглядається зміст уявлень у дітей старшого дошкільного віку про традиційні та сучасні професії, засоби та методи формування уявлень про професії у старших дошкільників, роль та особливості створення відповідного предметно-ігрового середовища.

Ключові слова: діти дошкільного віку, трудове виховання, праця, уявлення про професії, традиційні професії, сучасні професії, предметно-ігрове середовище.

Актуальність. Сучасне суспільство постійно змінюється, впливаючи на професійний спектр діяльності. У зв'язку з цим, важливим є формування уявлень дітей старшого дошкільного віку про професії, які оточують їх у повсякденному житті. Знання про традиційні та сучасні професії сприяє розвитку у дітей соціальних, емоційних та когнітивних навичок, формуючи їхнє уявлення про світ і своє місце в ньому. Професійна орієнтація в дошкільному віці є важливим елементом виховання. Діти, знайомлячись з різними професіями, розвивають інтерес до світу дорослих, вчать розуміти значення кожної професії в суспільстві. Традиційні професії, такі як вчитель, лікар, пожежник, формують уявлення про базові соціальні ролі, тоді як сучасні професії, зокрема у сфері інформаційних технологій, мистецтва і підприємництва, відкривають нові горизонти та можливості.

Виходячи з актуальності, **метою** нашої статті є обґрунтувати та проаналізувати зміст уявлень у дітей старшого дошкільного віку про традиційні та сучасні професії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтерес до професій як складової професійного самовизначення розглядали Є. Павлютенков, В. Симоненко, М. Тименко, С. Чистякова, М. Янцур та інші. Проблему ознайомлення дітей з працею дорослих досліджувала Л. Артемова. Питанням організації трудового виховання дошкільників присвячені дослідження Г. Беленької, М. Машовець, Л. Песоцької, Т. Поніманської. На необхідності ознайомлення дошкільників з професіями наголошували Н. Кононенко, Н. Кудикіна, С. Ладивір, В. Логінова, Ю. Лукашова, Т. Макєєва, Т. Піроженко, В. Тернопільська та інші. На думку багатьох дослідників, ознайомлення дошкільників з працею дорослих варто поєднувати із залученням їх до посильної діяльності. Ефективність розвитку знань про працю дорослих залежить від педагогічних умов, на яких наголошують дослідники Г. Беленька, З. Борисова, В. Логінова, М. Машовець, Т. Поніманська та ін. У педагогічних дослідженнях цих науковців основою, що визначає педагогічні умови, є виховання ставлення до праці, розпочате з ознайомлення дітей з працею дорослих, її необхідністю.

Виклад основного матеріалу. В період дошкільного дитинства діти проявляють великий інтерес до професій дорослих. Зокрема, виникає бажання наслідувати старших, діти відчувають радість і задоволення від трудових зусиль, усвідомлюють користь своїх дій, виявляють бережне ставлення до праці дорослих. Все це дає можливість обрати дитині свій шлях у майбутньому, адже дитина, яка прийшла сьогодні в заклад дошкільної освіти – це майбутній трудівник, активний учасник звершень, що відбуваються в нашій країні.

Із працею дорослих діти ознайомлюються у процесі демонстрації різних видів праці, пояснення їх значення (спеціально організовані спостереження, бесіди, екскурсії), а також під час безпосередньої організації спільної діяльності

дорослих і дітей. Діти залюбки допомагають дорослим, переймаються їх настроєм, наслідують їх вчинки, набуваючи конкретних знань і уявлень про працю, розвиваючи допитливість, інтерес до діяльності дорослих, проймаючись повагою до людей праці та результатів їх старань. Водночас дорослі мають змогу впливати на поведінку дітей – викликати у них прагнення до праці, досягнення конкретного її результату.

Питання формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії дорослих, знаходять своє відображення в Базовому компоненті дошкільної освіти [2], програмах виховання і навчання дітей: "Дитина", "Я у світі"[10], "Дитина в дошкільні роки"[4], "Українське дошкілля"[8]. Трудові завдання не тільки корисні, оскільки формують моральні звички: берегти і підтримувати чистоту, порядок, допомагати, долати труднощі, радіти успіхам, доводити розпочате до кінця, а й надзвичайно цікаві, бо розкривають дітям сутність людської праці.

У Базовому компоненті дошкільної освіти [2] проблема ознайомлення дітей з працею дорослих знаходить своє відображення в змісті освітнього напрямку "Дитина в соціумі", "Дитина у світі культури". Зокрема, в результаті освітньої роботи, дитина розуміє, що доросла людина володіє професією, має роботу, сім'ю, виховує дітей, турбується про своїх батьків. Виявляє повагу до дорослих. Дитина отримує знання про професійну зайнятість батьків, найближчих родичів, багатоманітність професій у різних сферах діяльності людини. У закладі дошкільної освіти дитина бере участь у спільній праці з дорослими, дітьми; творчо виявляє себе у самостійній предметно-практичній діяльності.

Особливості ознайомлення дітей з професіями дорослих відображається в програмі виховання і навчання дітей від 2 до 7 років "Дитина" [4]. Так, акцентується увага на розширенні уявлень про дитячий садок як установу для дітей, у якій працюють люди різних професій (вихователі, помічники вихователів, кухарі, медична сестра, пралля, двірники та ін.), знайомстві з приміщеннями дошкільного закладу, їх призначенням, обладнанням (кухня, медичний кабінет, пральня).

Діти також повинні знати назви професій дорослих, перш за все – соціально важливих (вчитель, вихователь, лікар, медична сестра, аптекар, кухар, пекар, перукар, фермер, пожежник, міліціонер, будівельник, пілот, водій, машиніст, швачка, продавець та ін.), розуміти значення кожної професії в суспільстві [3, 81].

Далі вихователі та батьки мають ознайомити дітей з різноманітним світом професій, здійснюючи це планомірно і послідовно. Знання слід надавати в певній системі: назва професії, її значення для довкілля, суспільства, трудові дії, спеціальний одяг і обладнання, необхідні професійні якості.

Як показує практика, у процесі ознайомлення з різними професіями діти цікавляться передусім зовнішніми виявами процесу праці: послідовністю

операцій, предметами, знаряддям праці тощо. Сутність і суспільне значення професії самостійно осягнути вони ще не можуть. Щоб їх зрозуміти, дитині потрібна допомога дорослого.

У сучасному світі значну увагу слід звертати на тему традиційних та сучасних професій, особливо пізнання їх дітьми дошкільного віку. Зміст уявлень про традиційні професії формують у дітей певні стереотипи про роль людини у суспільстві. Основні аспекти, що варто враховувати при формуванні уявлень про ці професії:

- значення професії - пояснення дітям, чому важливою є та чи інша професія, її внесок у розвиток суспільства.
- професійна діяльність - ознайомлення з основними обов'язками та інструментами, які використовуються в роботі (наприклад, лікар - медичні інструменти, вчитель - книги, дошка).
- позитивні якості - формування уявлень про такі якості, як доброта, відповідальність, вміння допомагати іншим, які притаманні представникам традиційних професій [1].

Сучасні професії часто є новими і незнайомими для дітей, тому їхнє засвоєння потребує особливого підходу, а саме:

- розуміння новизни - важливо донести дітям, що світ професій змінюється, і нові професії з'являються у відповідь на потреби суспільства.
- технологічний аспект - ознайомлення з професіями, які пов'язані з інформаційними технологіями, програмуванням, дизайном, може викликати інтерес у дітей, адже ці сфери є актуальними.
- креативність та інновації - сучасні професії часто вимагають креативного підходу та інноваційного мислення, що може бути цікаво дітям та стимулювати їхню уяву [1].

Важливою умовою формування елементарних професійних уявлень дітей є створення відповідного предметно-ігрового середовища, складовими якого є:

1) інформаційна (твори художньої літератури, що ознайомлюють зі світом професій; ілюстрації, на яких зображено представників різних професій; картини, малюнки);

2) діяльнісно-ігрова (дидактичні ігри; обладнання для сюжетно-рольових ігор на професійну тематику ("Магазин", "Кав'ярня", "Сім'я", "Банк", "Подорож", "Завод" тощо): іграшки, які відображають ресурси і результати праці [3].

Система роботи закладу дошкільної освіти має також включати комплекс методів та розмаїття форм організації навчання дітей.

Методи ознайомлення з професіями дорослих доцільно вибудовувати у такій послідовності: безпосереднє спостереження за професійною діяльністю дорослого; розповідь вихователя про конкретну професію; бесіди про сучасні

професії дорослих; читання творів художньої літератури; спільна праця дітей і дорослих; дидактичні ігри; творчі ігри.

Серед форм організації навчання визначаємо найбільш ефективними: екскурсії; свята ("Давні ремесла нашого народу", "Свято однієї професії", "Праця наших батьків", "Ким я стану"); конкурси ("Найкращий за професією", "Всі професії важливі, вибирай на смак"); зустріч із представниками різних професій; майстер-класи професіоналів; КВК "Земля красить сонце, а людину – праця"; самостійна продуктивна праця дітей; фото-вернісаж "Професії наших рідних" [5; 7].

Дорослі (вихователі та батьки дітей) мають пам'ятати, що ефективність роботи з дітьми залежить від емоційної насиченості, особистої значущості використаного матеріалу для дошкільників, зв'язку отриманої інформації з реальним життям, різноманітності використаних дорослими форм та методів навчання, а також дотримання критеріїв: доступності, цілеспрямованості та систематичності в роботі.

Висновки. Таким чином, формування уявлень у дітей старшого дошкільного віку про традиційні та сучасні професії є важливим аспектом їхнього всебічного розвитку. Залучення до процесу виховання різних методичних підходів сприяє створенню глибоких і стійких уявлень про професійний світ. У результаті, діти не тільки отримують знання про професії, але й формують позитивне ставлення до праці, що в подальшому вплине на їхній життєвий вибір та соціальну активність.

Список використаних джерел:

1. Артёмова Л. П., Сова Г. В. Ознайомлення старших дошкільників із працею та професіями дорослих. Рання профорієнтація дошкільнят. *Дошкільний навчальний заклад*. 2009. №5 (29). С.24-29.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): затв. Наказом МОН України від 12.01.2021, № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20B_azovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Бєленька Г.В. Зростання дошкільника в праці. Дитячий садок. 2010. № 8. С. 77–87.
4. Дитина в дошкільні роки : освітня програма / наук. кер. К. Л. Крутій. URL: <https://f.osvita.city/file/49/13programa-ditina-v-doshkilni-roki.pdf>.
5. Кононенко Н.В., Палаш А.С. Формування уявлень про професію у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Шляхи і засоби становлення професійної майстерності майбутніх педагогів. Одеса, 2020. С. 60–65.
6. Машовець М., Власенко В. Формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про професії дорослих засобами художньої літератури. Вісник психології і педагогіки. 2015. Вип. 15. URL: <https://www.psyh.kiev.ua/>

7. Приймак Н. М. Ознайомлення дітей дошкільного віку з працею дорослих. 2011. 78 с.

8. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.

9. Тернопільська В.І., Новиченко А.В. Особливості формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя (Серія: психолого-педагогічні науки)*. 2019. № 2. С. 83-88.

10. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦфер». 423 с.

УДК 373.2.015.31:316.346.2

ЗАСОБИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Софія-Юлія Грушевська

здобувачка першого (бакалаврського)

рівня вищої освіти.

Науковий керівник: к. пед. н., доц,

Анна Федорович,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка.

Тема гендеру та гендерного виховання є актуальною через низку об'єктивних причин: зміну традиційного погляду на жіночі та чоловічі соціальні ролі, їхнє зближення, а також зміну ролей статей в різних сферах суспільства. Питання статі є складною історико-культурною, соціальною, медичною та психологічною проблемою. Тому зростає інтерес батьків та педагогів до гендерного виховання. Під впливом дорослих дитина вчасно має засвоїти статеву роль, модель поведінки, якої слід дотримуватися, щоб тебе «визнавали» як чоловіка або жінку.

Дана проблема набула значної популярності. Питання гендеру в сучасному світі піднімається у психолого-педагогічних дослідженнях (О. Зубань [3], Т. Говорун, О. Кікінеджи, О. Кононко, В. Кравець, І. Лебідь [4], О. Листопад [5], В. Очкур [6], І. Товкач та ін.), у яких розглядаються способи та засоби засвоєння гендерних уявлень дітьми дошкільного віку.

Дитячий садок – це перше соціальне середовище поза сім'єю, де малюк зустрічається з різними людьми та ідеями. У ньому гендерне виховання відбувається по-різному. На практиці використовуються традиційні методи та

прийоми формування статево-рольових уявлень, що спираються на певні стереотипи, котрі своєю чергою можуть негативно вплинути на прояви індивідуальності дітей. Це зумовлює увагу вихователів до уникнення будь-яких проявів упередженості та дискримінації малюків, диференціації вимог щодо їхнього навчання та поведінки, освоєння майбутніх професій, сімейних і громадських ролей на підставі належності до певної статі. Важливими є індивідуальний підхід (кожна дитина – особистість, зі своїми інтересами, здібностями та потребами), позитивне підкріплення (заохочення будь-яких проявів творчості, ініціативи, доброти), створення атмосфери довіри (діти повинні відчувати себе в безпеці, щоб відкрито виражати свої думки та почуття) та ін. [6].

У цьому контексті гендерне виховання є надзвичайно важливим для формування у дитини здорового ставлення до себе, інших людей та світу в цілому. Воно спрямоване на подолання гендерних стереотипів та створення умов для всебічного розвитку кожної дитини, незалежно від її статі. З іншого боку, вчені зауважують, що таке виховання має спрямовуватися на формування тих якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення до неї як до представника конкретної статі. Його мета полягає у формуванні правильного розуміння сутності моральних норм та установок у сфері взаємин статей та потреби керуватися ними в різних сферах життєдіяльності [4].

Сучасні засоби масової інформації, телебачення – найдоступніше джерело отримання знань про чоловіка і жінку для сучасних дітей; на екрані пропагуються неоднозначні стилі поведінки, відбувається усунення граней між «чоловічими» і «жіночими» професіями. Дитина наслідує все те, що бачить, а це не завжди відповідає етичним уявленням. Тому важливо обговорювати з малюками побачене чи прочитане, аналізувати вчинки героїв, виявляти позитивні і негативні риси. Наприклад, зосереджуватися на казках, оповіданнях, де головні герої можуть бути як хлопчиками, так і дівчатками. Підкреслювати, що вони проявляють різноманітні якості та здібності. Доречними є бесіди на теми, пов'язані з сім'єю, дружбою, повагою до інших людей.

Безпосередньо чоловіча і жіноча поведінка, що оточує дітей, служить зразком для наслідування. Неминучий досвід, що залишає глибокий слід у свідомості дитини, полягає у повсякденному спостереженні за своїми батьками. Діти бачать, якими справами займаються рідні, що дає їм змогу усвідомити особисту гендерну роль у житті. Якщо малюк живе у спокійній сім'ї з достатком, він непомітно вчиться адекватно сприймати стосунки статей, тому що батьки показують добрий приклад. Хлопчик успадковує риси мужності батька, дівчинка – жіночності матері [2].

Вихователі у цьому контексті можуть моделювати життєві ситуації у закладі дошкільної освіти, у яких хлопчики навчаються співвідносити свої дії з

діями, які належать їхнім татам та іншим чоловікам; співставляють і аналізують їх під час різних ситуацій, наприклад: дозвілля на природі, проблеми у домашньому господарстві (виконання ремонтних робіт, перенесення важких речей, прибирання території), підготовка до сімейних свят тощо. Зокрема, доречним є досвід поведінки в надзвичайних ситуаціях, як для хлопчиків так і для дівчаток.

Широкі можливості для спрямування діяльності малюків, ініціювання певних емоцій, прагнень, характеристик, гендерного виховання має збагачення практики міжстатевого спілкування (спільні справи, заняття мистецтвом і спортом, робота в гуртках, організація дозвілля, свят, вечорів, танців, взаємодопомоги, дослідницької, пошукової активності тощо). Під час взаємодії хлопчиків та дівчаток гармонійні стосунки не формуються стихійно, а є результатом життєдіяльності дитячої групи, у якій значна увага приділяється формуванню комунікативних умінь і навичок, толерантності, дотриманню етичних норм і правил [1].

Оскільки гра є основною діяльністю дошкільнят, важливо зазначити, що діти обирають ролі тих людей, з якими вони себе асоціюють: лікарів, вчителів, будівельників (дівчатка – мами, виховательки, хлопчики – тата, дідуся). Тут можна простежити відмінності між дівчатками та хлопчиками під час сюжетно-рольових ігор. Дослідники відзначають, що діти різної статі обирають різні сюжети та стилі гри. Хлопчики частіше зосереджуються на «силових» історіях, техніці та іграх-змаганнях, де можуть проявити лідерство та підкреслити свою статеву роль. Вони визнають сильних і сміливих однолітків, обираючи ролі водіїв, військових, директорів, героїв мультфільмів. Дівчатка, навпаки, надають перевагу іграм із традиційними жіночими ролями, такими як вчитель, перукар, модель [3].

При спільному вихованні хлопчиків і дівчаток найважливішим педагогічним завданням є подолання роз'єднаності між дітьми і організація спільних ігор, де можна діяти відповідно до гендерних особливостей. Хлопчики беруть на себе чоловічі ролі, а дівчатка – жіночі. Аналогічним чином слід вибудовувати й інші види діяльності, зокрема, театралізовану, трудову, конструктивну, образотворчу та ін. Наприклад, через працю дошкільники знайомляться з різноманітними професіям, діяльністю у побуті, на городі, в саду тощо; усвідомлюють, що кожна робота потребує фізичних і вольових зусиль, уміння, терпіння.

У гендерному вихованні важливе місце займають засоби мистецтва (живопис, танець, драма, скульптура, музика, спів), що сприяють формуванню образу чоловіка і жінки. Тому дорослі мають враховувати це та пропонувати художньо-мистецькі твори, матеріали, які розширюють можливості дитячого сприймання. При цьому малювання, ліплення, аплікацію, конструювання доцільно пропонувати на вільні теми, без обмежень щодо кольорів та образів,

з використанням різних матеріалів, що розвиває просторове мислення та творчі здібності кожної дитини, незалежно від статі.

Важливим інструментом гендерного виховання є театралізація. Залучення до неї дає змогу дітям спробувати себе у різних ролях (жіночих, чоловічих), що допомагає розширити уявлення про гендер та звільнитися від стереотипів. Крім того, через театралізовані ігри малюки набувають соціальних навичок, вчаться розуміти та поважати почуття інших, виражати власні почуття та емоції, розвивають комунікативність, співпрацюють, йдуть на компроміси. Вихователь може пропонувати ролі, обговорювати їх, заохочувати, створювати рівноправні умови, добираючи різноманітні теми, історії для театралізацій.

Отже, значну роль у процесі гендерного виховання відіграють такі засоби: телебачення, приклад поведінки батьків, міжособистісне спілкування, моделювання життєвих ситуацій, ігри (сюжетно-рольові), дитяча література, мистецтво, різні види активності (праця, художньо-продуктивна діяльність) тощо. Різноманітність інструментів дають змогу кожній дитині розвивати свої здібності та інтереси без обмежень. Малюки, які виростили з розумінням гендерної рівності, будуть більш адаптованими до життя в сучасному суспільстві, поважатимуть інших, незалежно від їхньої статі, зовнішності, інтересів.

Список використаних джерел:

1. Вовк Л. Гендерне виховання дошкільнят: методичні матеріали до самостійної роботи студентів. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2018. 134 с.
2. Гендерне виховання дітей дошкільного віку. *Педрада. Платформа освіта*. 2021. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2217-psihologya-gendernogo-vihovannya>
3. Зубань О. Гра як засіб формування та прояву гендерних якостей дітей дошкільного віку. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 21–24.
4. Лебідь І. Гендерна педагогіка: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2015. 130 с.
5. Листопад О. Педагогічні умови гендерного виховання старших дошкільників в закладах дошкільної освіти. *Науковий вісник Миколаївського НУ ім. В.О. Сухомлинського*. 2019. № 1 (64). С. 145–151.
6. Очкур В. Гендерна стратегія виховання та гендерний підхід у розвитку дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2012. № 4. С. 2–14.

**ІНТЕГРАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ
ТЕАТРАЛЬНОГО ГУРТКА**

Юлія Іващенко

Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 21

комбінованого типу «Калинонька»

м. Ніжин

Головне – пробудити в дитині її власні духовні сили - спостерігати, порівнювати, робити висновки, самотійно мислити, - надати їй свободу «внутрішньо зростати»; і в цьому тонкому і складному процесі бути помічником – бачити душу дитини, допомогти їй у власних зусиллях пізнавати оточуючий світ.

М. Монтессорі

Досліджуючи на практиці шляхи вирішення важливих питань дошкільної освіти та Концепції Нової української школи, зокрема, формування цілісного сприйняття світу та розвитку творчої особистості, я спрямувала свої зусилля на пошук нових засобів підвищення ефективності роботи з дітьми, розвитку їх потенційних можливостей і творчих здібностей в напрямку розробки та застосування інтегративних підходів до організації роботи театрального гуртка, адже саме завдяки інтеграції мистецтв та багатогранності засобів виразності (музика, хореографія, художнє слово, образотворче мистецтво, драматична дія) театр є могутнім знаряддям впливу на дитячу душу: він пробуджує в дитині її потенційні творчі сили, креативне мислення, потяг до прекрасного, значно розширює межі мистецької сприйнятливості, розвиває почуття.

В руках педагога це безцінний скарб і могутній засіб, з допомогою якого можна пробудити в кожній дитині художника, музиканта, актора чи поета! Торкаючись найтонших струн душі дитини, театр здатен творчо збагатити її, посіяти бажання розвиватись, духовно зростати, творити, жити заради любові, краси, милосердя...

Ознайомившись з дослідженнями відомих педагогів, музикантів, музикознавців, хореографів (М. Монтессорі, К. Ушинського, Я. Корчака, В. Сухомлинського, В. Верховинця, С. Русової, К. Орфа, К. Крутії), я збрала перлинки творчих ідей їх безцінного досвіду, щоб застосувати в своїй практичній діяльності все передове та найбільш ефективно для музичного розвитку дитини, її творчого зростання в мистецькому середовищі, зокрема в театралізованій діяльності. Найбільш близькі мені по духу педагогічні ідеї Василя Сухомлинського збагатили прекрасним досвідом духовно-змістовної інтеграції та безприкладного, просто унікального примінення методу емпатії в роботі з дитячими, сприйнятливими та відкритими для пізнання, душами, поєднуючи

вплив художнього слова, творення живої казки, трепетного спілкування з природою, підсилення його емоційно-чуттєвим проникненням в художні явища, глибоким сприйманням співзвучних їм музичних образів, «проживанням» їх дітьми та втіленням в подальшій творчій діяльності.

Найбільш ефективно вирішити задачу розвитку творчої особистості дошкільників на заняттях театрального гуртка мені вдалося саме завдяки інтегративним підходам до організації творчого процесу становлення маленького актора, які базуються на використанні міжпредметних зв'язків (музики, хореографії, літератури, образотворчого мистецтва, народознавства, ознайомлення з довкіллям). Результатом творчого пошуку стала розробка *програми театрального гуртка*, яка є узагальненням власного досвіду креативного розвитку дошкільників.

Серед факторів, які допомагають мені в ході навчання моїх вихованців інтегрувати різні види мистецтва в цілісну картину знань, відчуттів, уявлень я звертаюсь до різних методів візуалізації дитиною художнього образу твору з метою його подальшого сценічного вирішення: перш за все слід сказати про вербальні методи, вербальну інтерпретацію: так, слово, його живильна дія здатна творити дива! Говоримо про музику, обговорюємо картини, складаємо казки, фантазуємо словом, імпровізуємо... Звертаємось до такого дива як інтонація! Саме вона є тим чинником образотворення, що народжує поетичне слово і головним інструментом музичного творення. Інтонація є квінтесенцією музичної мови. Звучить поетичне слово... Вслухаємося: «Світає, край неба палає...».

Прочитуємо його ніби на розспів, акцентуючи злегка тривожний ритм, намагаючись знайти правильну інтонаційну забарвленість поезії Шевченка. Слухаємо народну пісню «Зоре моя вечірняя» на слова поета, проспівуємо в розвитку художнього образу... Розігруємо - «сідаємо край берега річки», і в атмосфері довірливої розмови запитую у дітей, чи знають вони, де і як писав цього вірша поет, що він переживав в ті хвилини; розмірковуємо, як би кожний з нас переживав тугу за батьківщиною, ще з більшим емоційним поривом співаємо... Затихаємо... Моє раптове «Світає!» розрізає тишу і діти з творчим блиском в очах підхоплюють: «...край неба палає; соловейко в темнім гаї сонце зустрічає...». Безсмертні рядки великого Кобзаря звучать з неймовірним натхненням! Діти відчули інтонаційну спорідненість поезії Шевченка з народним мотивом, їх спільну чуттєво-емоційну забарвленість, адже мелодія пісні, як і поезія Шевченка, відтворює такі тонкі людські почуття, як сум, тугу, надію, спогад, тиху радість...

Так народжується театр пісні...

Інший приклад роботи зі словом та його інтеграції з музичним мистецтвом, мистецтвом хореографії – вірш «Підсніжник» (автор З.Александрова):

так, підсніжник... ніжна тендітна квітка, яка протистоїть сніговій стихії, буревію – ось такий образ героїчного спротиву, який багато чому навчить, і чуттєво і світоглядно збагатить дитячу душу! Виразно прочитуємо, на підході до кульмінації вірша тихо, ніби здалеку «вплітається» хвилююча мелодія, що звучить все сильніше і набирає обертів драматизму. Плавне виразне декламування переходить в майже ритмічне скандування. Мелодія ніби промовляє, підсилюючи чуттєве сприймання художнього образу твору; плавно підключаю зорове сприйняття - відеоряд снігового буревію, заметілі, який заглиблює дітей в споглядання цього схвильованого стану природи під звучання не менш хвилюючої музики (Ф.Ліст – фортепіанний етюд під назвою «Заметіль»), далі - пропоную дітям пластичне втілення образу незламної квітки та грізної стихії.

Діти поступово включаються в танець, який виражається у все більш стрімких, поривчастих імпровізованих рухах. Звучання музики підсилюю звуковими ефектами – свист вітру та завивання хуртовини... Пауза для осмислення художнього явища: діти сидять із заплющеними очима, намагаючись внутрішньо пережити стан ніжної, але такої «мужньої» квіточки, охопленої сніговою стихією. Розплющуємо очі і на екрані по черзі з'являється спочатку палітра теплих кольорів, потім холодних (дидактична гра «Кольорова музика», навчальні відеоматеріали). Діти обирають ту, що відповідає художньому образу твору (прийом рефлексії - «кольорограма»). Пропоную їм виразити свої почуття та переживання фарбами тих кольорів, які вони «чують».

Таким чином я готую дітей до сценічного втілення образу, пропускаючи його через всі можливі аналізатори сприймання та задіюючи всі можливі мистецькі засоби. Цікавим прийомом є пошук дитиною ритму (ритмотворення), що поєднує поетичне слово і музику (мелодекламація). Музика при цьому допомагає знаходити правдиві інтонації - зворушливі, щемливі, ніжні, пестливі, і навпаки - суворі та навіть грізні. У фіналі інсценування вірша всі емоції стихають, щоб у повній тиші після осмисленої паузи прозвучали переможні слова Підсніжника: «Я не шкодую, бо з мене почалася Весна!»

Та Весна, її чарівний казковий світ – це вже інша тема, на осягнення якої підключаю не менш цікаві засоби та методи - від естетико-мистецтвознавської інтеграції (порівнюємо образ Весни в поетичних, музичних творах, творах живопису, аналізуємо мистецькі засоби виразності, зокрема виражальні та зображальні властивості музики) до творчого переосмислення елементів музичного та поетичного фольклору («Театр Веснянки»), зокрема, у власній віршованій інтерпретації народних легенд (авторський проєкт «Поезія Лісової Мавки»).

Цікавим в підготовчій мистецько-аналітичній та загально-пізнавальній роботі до постановки народного святкування приходу Весни є досвід проникнення в глибинні зв'язки народного орнаменту, його символів з фольклорними мотивами - народні розписи та народні мотиви в поєднанні, доповнюючи один одного, пробуджують в дитячих душах особливі почуття та емоції;

взагалі, дуже благотворним є слухання, а ще краще виконання колискових, щедрівок, веснянок, танцювальної народної музики різного характеру, ознайомлення із звучанням народних інструментів та одночасне розглядання різноманітних орнаментів народного розпису, вишивок, писанок, виробів народної творчості - вишиванок, рушників, ознайомлення з їх красою та значенням тих дивовижних орнаментальних символів. Переконана, що цілісне сприйняття світу може прорости тільки із зерна глибокого розуміння культури свого народу, тому, вибудовуючи драматургію театралізованого народного дійства, завжди використовую скарби народної мудрості і творчості.

Для сценічного втілення нових художніх образів задіюю вже означені методи попередньої їх візуалізації - метод «музичної графіки» (автор австрійський педагог і мистецтвознавець А. Райнер), метод «пластичного інтонування» (Б. Асаф'єв), метод вербальної інтерпретації, створення казок (В. Сухомлинський), художньо-педагогічний аналіз музичного твору: народний образ дівчини-Весни, пов'язаний за драматургічним задумом із звучанням сопілки, проходить творчий та аналітичний шлях візуалізації як вербальними методами (складання казки, словесне «вимальовування» образу красуні Весни та її дивовижної калинової сопілочки), так і через «пластичне проспівування» мелодії весняного пробудження природи – квітів, дерев, пташок, під оживляючою дією звучання чарівної сопілки чародійниці Весни!

Вибираємо кольорову весняну палітру, щоб змалювати свої відчуття, переживання, враження в ході сприймання музичного образу і виразити їх фарбами. Не менш захопливим для дітей є складання весняного орнаменту із різнокольорових елементів, пелюсток, квіточок, метеликів, тощо (створення колажу), який потім використаємо для виготовлення афіші театральної постанови «Калинова сопілочка Весни». Аналогічно працюємо і ще над одним ключовим образом вистави – образом Вербиці (драматизація авторської віршованої легенди), зачарованої дівчини-красуні, яка обрала вічну вроду замість життя серед людей, а тому назавжди залишилась стояти плакучим деревом над водою, милуючись своєю красою. Творчим є момент вибору дітьми музики для сценічної дії. Оцінивши красу поетичного образу та відчувши інтуїтивно, почуттям, його народну семантику, вони зробили стилістично прекрасний вибір – щемливу та проникливу мелодію у виконанні бандури, яку попередньо слухали та аналізували на підготовчому етапі («Бандура як звукообраз національної культури», навчальні відеоматеріали), що свідчило про глибоке емоційно-чуттєве проникнення та творче «проживання» художніх явищ.

Незабутнім було спілкування дітей з живою природою - похід до Вербиці, милування її граційною і такою гнучкою «жіночною постаттю», листочками та гілочками, що звисають над водою, ніби розплетені коси дівчини... Переконана, що й надалі вони мимоволі бачитимуть в силуеті цього деревця ту зачаровану

дівчину, образ якої колись «пережили» в своїй дитячій, але вже такій серйозній мистецькій сценічній творчості.

Використання інтеграційних підходів до розвитку дитини, її творчих здібностей, креативного мислення на заняттях гуртка дало чудовий результат: «кольорове бачення» і «пластичне проспікування», вербальна інтерпретація і музично-педагогічний аналіз - встановлення цих мистецьких зв'язків та асоціативних місточків, що базуються на таких явищах, як «синестезія художнього слова і музики»; «синестезія кольору і музики»; синтез музики, руху та художнього образу в «пластичному інтонуванні», як спосіб відчуття та втілити драматургію художнього образу в танці, допомогли пробудити творчі сили дитини, самостійне мислення, задіяти якомога більше нервових центрів та їх зв'язків, які відповідають за сприймання.

Усе це значно підсилило рівень сприйняття художніх явищ: воно стає більш глибоким та емоційно-чуттєвішим, відчуття та уявлення гострішими і яскравішими, а розуміння художнього образу більш осмисленим. У результаті такої кропіткої творчо-аналітичної діяльності на заняттях гуртка дитина втілює свої переживання і почуття в сценічному образі, синтезуючи набуті знання та вокально-музично-пластичний досвід.

Діти із задоволенням виконують творчі вправи та завдання: порівнюють різні музичні твори та твори образотворчого мистецтва, проявляють неабияку уяву та фантазію, втілюючи художні образи в сценічному виконанні, створюючи прості сюжети казкового змісту, добираючи ті чи інші засоби виразності; імпровізують рухами, розігруючи цікаві ігрові сюжети, творять пластичний образ тієї чи іншої мелодії, створюють різні образи в маленьких імпровізованих таночках та пластичних етюдах; передають характер народного танцю, творчо поєднуючи хореографію та музикування на дитячих музичних інструментах, розігрують народні пісні; в сценічній дії вчать володіти інтонаціями голосу, змінювати їх у відповідності до художнього образу твору та в його розвитку, вчать використовувати міміку та пантоміміку, оволодівають акторським мистецтвом перевтілення в персонажа, поступово у дітей формується творче відношення до життя в цілому.

Таким чином, використання інтегративних підходів до організації роботи театрального гуртка відкрило нові можливості для креативного розвитку дошкільників: значно розширило діапазон мистецьких уявлень, знань та вмінь дитини, дало можливість створювати в уяві дітей цілісну та яскраву картину світу, сприяло самореалізації дитини як творчої особистості.

Список використаних джерел:

1. Верховинець В.М. Теорія українського народного танцю. 5-те вид., доп. К.: Муз. Україна, 1990. 150с.

2. Дичківська І.М., Поніманська Т. І. М.Монтессорі: теорія і технологія. К.: Видавничій Дім «Слово», 2009. 304 с.

3. Крутій К., д-р пед. наук, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти, Тернопільський НПУ імені Володимира Гнатюка. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або Що треба знати про інтеграцію. Дошкільне виховання – 2018, №7

4. Русова С. Вибрані педагогічні твори: у 2 кн. Кн.1 / С.Русова: за ред.. Є.І.Коваленко. К.: Либідь, 1997. – 272с.

5. Сухомлинський В.О. Шлях до серця дитини. Київ: Молодь, 1973. – 91с.

6. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори*: в 5-ти т. Київ, 1976. – Т.2. – с.158 – 418

7. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: у 2т. К, 1983. Т.1.

УДК: 373.2:78

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ЗДО

Сергій Калініч

здобувач другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: д.пс. н.,

проф. Олена Кононко.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Актуальність дослідження. У Базовому компоненті дошкільної освіти України як освітньому стандарті значної уваги приділено проблемі формування у дошкільників соціальної компетентності, наголошено на важливості прищеплення з перших років життя дитини життєво необхідних соціальних навичок, розвитку вміння домовлятися, узгоджувати позиції, керуватися здоровим глуздом та об'єктивною доцільністю. Реалізація у педагогічній практиці індивідуального та диференційованого підходів до соціального розвитку дітей старшого дошкільного віку, використання у цьому процесі сучасних освітніх технологій, запровадження суб'єктного, особистісно орієнтованого та компетентнісного принципів організації освітнього процесу, сприятимуть формуванню соціальної компетентності взагалі, усіх її складових зокрема .

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічною основою нашого дослідження виступають: положення філософії та психології про системність як оптимальну форму функціонування особистості (В. Кремень, С. Максименко, Ю. Приходько, Л. Шелестова); вчення про детермінацію і закономірності розвитку особистості у дошкільному дитинстві (І. Бех, О. Кононко,

Г. Костюк, В. Котирло, Т. Піроженко); положення про особливості виховання соціальної компетентності особистості дитини 5-7 років життя (А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківська, Т. Поніманська, І. Рогальська, М. Гончарова-Го-рянська, Л. Карнаух, Т. Лесіна, Л. Лохвицька, О. Косенчук). Завдяки науковому доробку вказаних фахівців сформульовано теоретико-методологічні підходи до дослідження проблеми формування соціальної компетентності на етапі дошкільного дитинства.

Одним з показників прогресивного особистісного розвитку дитини дошкільного віку є її гармонійне входження у соціум. За даними дослідження О. Шишової, соціалізація як важливий показник розвитку особистості у кожного відбувається по-різному. У процесі соціалізації формується ставлення особистості до самої себе та оточуючих людей, засвоюються перші соціальні ролі, закладаються життєві цінності. У процесі становлення особистості як суспільної істоти складаються різноманітні зв'язки з оточуючими людьми, формуються ціннісні орієнтації, засвоюються моральні норми, розвиваються особистісні властивості, набувається соціальний досвід. О. Шишова називає цей процес соціалізацією зростаючої особистості [7].

Виклад основного матеріалу. За даними провідних фахівців, соціалізація – це процес присвоєння, придбання соціального досвіду, результатом якого є включення соціального компонента до структури особистості. Сучасна дослідниця проблем соціалізації особистості А. Капська розглядає соціалізацію як двосторонній взаємозумовлений процес взаємодії людини й соціального середовища, який передбачає її включення у систему суспільних відносин шляхом засвоєння як соціального досвіду, так і самостійного відтворення цих відносин, у ході яких формується унікальна, неповторна особистість. На думку вченої, соціалізація має діяльний характер, і головним критерієм її успішності є вільне й активне включення індивіда в соціальне середовище. При цьому відбувається розвиток і суспільства, і самої людини, яка, оволодіваючи новими ролями і правилами, набуває водночас спроможності створювати щось нове, удосконалювати і перетворювати себе і світ [3].

І. Курінна трактує соціалізацію як багатогранний процес «олюднення», що передбачає як біологічні передумови, так і безпосереднє входження індивіда в соціальне середовище. На думку автора, соціалізація включає в себе соціальне пізнання, соціальне спілкування, оволодіння навичками практичної діяльності; як світ речей, так і всю сукупність соціальних функцій, ролей, норм й обов'язків і т.п., активну перебудову навколишнього середовища (як природного так і соціального світу); зміну і якісне перетворення самої людини, її всебічний і гармонічний розвиток. Вказаний автор зазначає: соціальні уміння і навички – важливі складові соціальної компетентності дошкільника, які дозволяють грамотно вести розмову, підвищувати якість комунікації, тримати під контролем власні емоції.

До соціально-комунікативних навичок автор відносить: презентацію себе та вітання іншої людини; управління власним голосом, емоціями, збереженням спокою; уміння виявляти довіру, щирість, турботу про інших; уміння приймати компліменти на власну адресу та адекватно реагувати на критику. Розвиваючи в собі соціальні уміння та навички, дошкільник стає впевненішим в собі, більш спокійним, вчиться домагатися свого в житті І. Курінна радить розвивати в собі співпереживання по відношенню до інших людей; цікавитися їхніми проблемами; ставати активним слухачем; ділитися своїми історіями; розвивати в собі акторський талант; вчитися правильно розв'язувати конфліктні ситуації [5].

Соціальний розвиток дитини відбувається в процесі соціалізації - складного процесу формування особистості, який передбачає поступове входження й орієнтування в наявній у суспільстві системі соціальних ролей, формування самосвідомості, становлення соціальної ідентичності особистості. Як зазначає Н. Гавриш, соціалізація – двосторонній процес, який охоплює, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, у систему соціальних зв'язків, а з іншого – активне відтворення цієї системи індивідом у його діяльності. Автор підкреслює, що соціалізація сприяє розвитку особистості, формуванню соціальних якостей, передбачає і зумовлює характер спілкування з іншими людьми. У найзагальнішому вигляді розвиток особистості можна розглядати як процес входження людини в нове соціальне середовище та інтеграцію в ньому [1].

О. Кононко, підкреслює важливість забезпечення балансу соціального та індивідуального в процесі особистісного розвитку дитини дошкільного віку, закликає освітян плекати в неї почуття самовартісності. Фахівець підкреслює, що вміння малюка себе цінувати та поводитися самостійно і впевнено, сприяють позитивному сприйняттю ним оточуючих людей, зацікавленому ставленню до них, бажанню ініціювати контакти з ними. Боязка, залежна, невпевнена у собі дитина уникає спілкування, усамітнюється, з недовірою сприймає запрошення до спільних дій. Отже, розвиток ціннісного самоставлення слугує важливою передумовою ефективного формування соціальної компетентності дитини вказаного віку [4].

Дані дослідження І Дідук засвідчують, що шестирічний малюк розмірковує над тим, як вплинути на маму, щоб довше поніжитися у ліжку, щоб сказати татові, щоб не підганяв його, коли вони збираються до дитячого садка; як підлеститися до бабусі, щоб вона нагодувала чимось смачненьким на сніданок. Це означає, що в старшому дошкільному віці дитина вже добре усвідомлює, що на інших людей можна впливати в різні способи, домагаючись бажаного. Водночас вона розуміє, що може отримати у відповідь на свої дії не ту реакцію, якої очікувала, і тоді доведеться відчутти вже на собі вплив інших – словесний чи дієвий, не завжди приємний [2].

Як свідчать дані дослідження Т. Пироженко, на етапі старшого дошкільного віку провідне місце посідає особистісне спілкування. Провідну роль в формуванні комунікативних властивостей особистості відіграє спілкування з однолітками. Виникає потреба у самопізнанні та самовдосконаленні. Зміст моральних еталонів розширюється і поглиблюється, стає більш диференційованим. Формується система особистих цінностей, вибіркове ставлення до людей, відношення до їхніх оцінок. Починається процес самоствердження себе як особистості. Проявляються організаційні здібності, уміння налагоджувати ділові контакти, домовлятися, розподіляти між собою обов'язки [6].

Наше дослідження спрямоване на вивчення особливостей розвитку та виховання соціальної компетентності дітей в процесі взаємодії з однолітками. Базуючись на даних аналізу теоретичних джерел, були визначено критерії та показники, за якими визначалася міра сформованості у дітей старшого дошкільного віку соціальної компетентності. До них віднесено: комунікативні уміння, засвоєння моральних норм і правил, володіння вербальними та невербальними засобами взаємодії, розвиток соціальних базових якостей. Основними структурними компонентами соціальної компетентності визначено: *когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти*.

Визначено рівні сформованості у дітей 5-7 років соціальної компетентності як інтегративної якості особистості – високий, оптимальний, середній та низький. Представники кожного рівня відрізнялися особливостями розвитку системи знань, ціннісного ставлення та навичок соціальної поведінки, здатністю орієнтуватися на соціально-моральні правила і норми, домовлятися з партнерами спільної діяльності, використовувати різноманітний інструментарій для узгодження позицій. Встановлено, що близько половини досліджуваних 5-7 років характеризуються недостатнім або низьким рівнями розвитку соціальної компетентності, що актуалізувало необхідність цілеспрямованого впливу.

До основних педагогічних умов, що оптимізують процес виховання у ЗДО, віднесено: розширення уявлень дошкільників про соціальну компетентність та її роль в житті; оновлення технологій створення у ЗДО комфортного для взаємодії з однолітками середовища; вправлення дітей в умінні використовувати у спілкуванні з однолітками вербальні та невербальні засоби; з допомогою педагогічної оцінки посилити роль таких базових якостей особистості, як самостійність, чуйність та почуття власної гідності. Упровадження у педагогічну практику вказаних умов сприятиме більш ефективному вихованню у дітей 5-7 років соціальної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Гавриш, Н. В. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному віці. (Монографія). Донецьк: ТОВ Лебедь. . 2001. 218 с..

2. Дідук, І. А. *Взаємини між дітьми в сім'ї як чинник їх психосоціального розвитку*. (Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук). Київ..2001. 271 с.

3. Капська, А. Й. *Соціально–педагогічна діяльність як умова соціалізації особистості*. Соціальна педагогіка. Київ: Центр навчальної літератури. 2003. 256 С.

4. Кононко, О. Л. *Виховуємо соціально компетентного дошкільника : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі»*. Київ: Світич.. 2009. 208 с

5.Курінна, С.М. Особливості соціалізації дітей 6-7 років в різних умовах життєдіяльності: автореф. дис. канд. пед. наук. Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ.2004. 20 с.

6. Піроженко, Т. О. *Дитина у сучасному соціопросторі : навч. посібник*. За ред. Т. О. Піроженко. Київ. Кіровоград : Імекс-ЛТД. 2014. С.212

7..Шишова О. М. Психолого-педагогічні засоби розвитку соціальної компетентності дошкільників. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки зб. наук. пр. / К.:КНУ ім. Тараса Шевченка, Вип. 15 2012. С. 168-174.

УДК 372 (3)

ЕКОЛОГІЧНА СТЕЖИНА ВОСЕНИ: ІНТЕРАКТИВНА ПОДОРОЖ ДЛЯ МАЛЕНЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ

Дар'я Капуста

здобувачка першого (бакалаврського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: Д. філософії,

ст. викл. Інна Карук,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Екологічна освіта є важливою складовою загального розвитку дитини, оскільки вона формує не лише знання про навколишній світ, а й екологічну свідомість, відповідальність за збереження природи та шанобливе ставлення до природних ресурсів. У сучасному світі, де екологічні проблеми стають все більш актуальними, важливо з раннього віку навчати дітей усвідомлювати, що їхні дії мають вплив на планету. Діти, які беруть участь у екологічних заходах, таких як екскурсії на природу, екологічні стежини чи участь у природоохоронних акціях, навчаються помічати та розуміти взаємозв'язки в природі. Вони дізнаються про кругообіг речовин, значення рослин і тварин у екосистемах, роль людини у підтримці екологічного балансу. Важливо також, що екологічна освіта

сприяє розвитку емпатії та турботи про природу. Діти вчать ся цінувати природу не лише як ресурс для виживання, але й як прекрасний, унікальний світ, який варто оберігати. Вони розуміють, що кожна їхня дія може мати довгострокові наслідки для довкілля, і починають відповідальніше ставитися до споживання ресурсів, збереження води, енергії та сортування сміття [2].

Осінь екологічна стежина – це унікальна можливість для дітей не лише побачити красу природи в період змін, але й на практиці спостерігати важливі природні процеси [6]. Восени природа готується до зими, і цей період характеризується цілою низкою змін, які можна спостерігати разом з дітьми, пояснюючи їм причини цих явищ.

Осінь відома своєю яскравою палітрою кольорів. Листя дерев змінює зелений колір на жовтий, червоний і помаранчевий через зниження температури та скорочення світлового дня. Окрім кольорових змін, осінь приносить з собою листопад. Це чудова можливість для дітей спостерігати за тим, як рослини готуються до зими, і розповісти їм про сезонні ритми природи. Тварини також змінюють свою поведінку восени. Деякі починають активно запасати їжу на зиму, як це роблять білки та миші, або впадають у сплячку, як ведмеді і їжаки. Інші тварини, такі як птахи, мігрують на південь у пошуках тепліших країв. Такі зміни в поведінці тварин легко можна пояснити дітям через інтерактивні спостереження під час прогулянки екологічною стежиною.

Зміна погоди восени – поступове зниження температури, часті дощі, коротші дні – також є важливою частиною розмови про природу. Діти можуть вчитися спостерігати за природними процесами і краще розуміти, як зміни в погоді впливають на рослини і тварин, а також на поведінку людей. Загалом, осінь екологічна стежина є багатим джерелом знань для дітей, де вони можуть досліджувати природу у всій її різноманітності та дізнаватися про важливі природні процеси в інтерактивній і захопливій формі.

Інтерактивність є ключовим підходом до екологічної освіти для дітей, оскільки вона дозволяє не просто спостерігати за природними явищами, а й активно брати участь у процесі пізнання. Діти вивчають світ через гру, експерименти та взаємодію з навколишнім середовищем, що робить навчання захопливим і більш результативним [3]. Інтерактивні методи залучають дітей через практичний досвід. Наприклад, під час екологічної стежини восени діти можуть збирати листя різних кольорів і форм, спостерігати за комахами, вивчати грибки або роздивлятися сліди тварин. Такі активності не тільки розвивають спостережливість і уважність, але й дають можливість безпосередньо дослідити сезонні зміни природи.

Завдання, які мають ігровий елемент, стимулюють дитячу цікавість і мотивацію до навчання. Це можуть бути екологічні квести, в яких діти шукають відповіді на запитання, розгадують природні загадки чи виконують завдання, що

потребують активної участі [4]. Наприклад, їх можна попросити знайти найбільше листя, зібрати шишки різних розмірів або визначити за голосами, які птахи мешкають у лісі. Важливою перевагою інтерактивності є те, що вона створює емоційний зв'язок між дитиною і природою. Діти краще запам'ятовують інформацію, коли вони безпосередньо залучені в процес, а не просто слухають чи спостерігають. До того ж, інтерактивні завдання розвивають креативність, критичне мислення та вміння працювати в команді, якщо вони виконуються в групах. Інтерактивні методи також сприяють розвитку навичок самостійного дослідження. Дітей можна заохочувати вести спостереження у блокноті, записуючи свої відкриття чи замальовуючи побачене [5]. Такий підхід не тільки закріплює отримані знання, але й формує у дітей почуття досягнення та власного внеску у вивчення природи.

Як вже було сказано, екологічна стежина стає ще цікавішою для дітей, коли навчання поєднується з інтерактивними іграми та завданнями. Це допомагає їм глибше зануритися в процес дослідження природи, розвиває креативне мислення та навички співпраці. Нижче наводимо приклади ігор та завдань, які можна використовувати під час екскурсії осінньою стежиною.

Приклади ігор та завдань для дітей під час екскурсії:

1. Гра «Знайди та відгадай».

Дітям пропонують знайти певні природні об'єкти або явища, наприклад, різнокольорове листя, жолуді, гриби або сліди тварин. Після того, як вони знайдуть об'єкти, можна організувати обговорення, де діти висловлюватимуть свої думки про те, що це за рослина або тварина, які її особливості та яке значення вона має в природі.

2. «Осінній буквар».

Дітям дають завдання знайти природні об'єкти, які починаються з певних літер алфавіту. Наприклад, на букву «Ж» можна знайти жолудь, на «Ш» – шишку тощо. Це не лише сприяє розвитку спостережливості, але й допомагає дітям асоціювати літери з конкретними об'єктами природи.

3. «Міні-науковці».

Кожній дитині видають блокнот і лупу для спостережень. Їм пропонують замальовувати або записувати все, що вони бачать на шляху: різні види рослин, комах, сліди тварин тощо. Після екскурсії діти можуть розповісти про свої знахідки, а вчитель або гід допоможе їм краще зрозуміти побачене. Це завдання розвиває навички спостереження і вміння робити висновки.

Також ефективним та цікавим є використання квестів, загадок і природних матеріалів для дослідження. Під час екскурсії організуйте квест із загадками та підказками. Наприклад, можна створити маршрут з декількома станціями, де на кожній дитина має знайти об'єкт (наприклад, шишку або листок дуба) або відповісти на запитання чи відгадати загадку. Завдання можуть бути пов'язані з

різними аспектами осінньої природи: «Який птах відлітає на південь восени?», «Чому листя змінює колір?», «Хто з тварин впадає в сплячку?» Квест стимулює мислення, допомагає запам'ятовувати інформацію через гру. Під час прогулянки дітям можна дати завдання зібрати природні матеріали (гілочки, листя, шишки) і спробувати побудувати щось із них: маленькі хатки для комах, мініатюрні скульптури або інші конструкції [7]. Таке завдання розвиває креативність і моторику, а також навчає працювати з природними ресурсами обережно і з повагою. Всі ці завдання роблять процес навчання не лише пізнавальним, але й веселим, створюють у дітей відчуття відкриття нового світу, стимулюють їхню зацікавленість у природі та її збереженні.

Організація екологічної стежки восени потребує ретельної підготовки, щоб зробити цей захід безпечним, цікавим і пізнавальним для дітей. Перш за все, важливо обрати безпечний і доступний маршрут, враховуючи фізичні можливості дітей [1]. Стежка повинна бути без крутих підйомів, небезпечних ділянок та місць, які можуть становити загрозу, як-от обриви чи водойми без огорожі. Також слід звернути увагу на довжину маршруту: він не повинен бути надто довгим, аби діти не втомилися. Ідеально, якщо на маршруті є зручні місця для зупинок та відпочинку. Крім того, бажано, щоб маршрут включав різноманітні природні об'єкти, такі як дерева з різнокольоровим листям, місця, де можна спостерігати за грибами або тваринами, що підготує дітей до багатогранного досвіду.

Ще одним важливим аспектом є підготовка учасників до екскурсії. Необхідно враховувати погодні умови, адже осінь може бути непередбачуваною. Діти повинні мати відповідний одяг: теплий, водонепроникний і комфортний для активних рухів. Рекомендується також брати з собою додаткові засоби захисту від дощу, наприклад, плащі або парасольки. Обов'язково мати при собі аптечку для надання першої допомоги у разі необхідності.

Щоб зробити стежину інтерактивною і цікавою, слід забезпечити дітей інструментами для досліджень. Блокноти для записів або замальовок допоможуть їм фіксувати свої спостереження та відкриття. Біноклі будуть корисними для спостереження за птахами чи тваринами здалеку, а збільшувальні скельця допоможуть розглядати деталі малих об'єктів, таких як комахи чи структури листя. Це дозволить дітям отримати нові знання через практичні заняття і взаємодію з природою.

Під час екскурсії важливо постійно залучати дітей до активної участі через запитання та дослідження. Наприклад, можна ставити їм запитання, які стимулюють мислення: «Чому листя змінює колір восени?», «Як тварини готуються до зими?» або «Чому птахи відлітають на південь?». Такий підхід допомагає дітям краще засвоювати інформацію і підштовхує до самостійних висновків.

Отже, осіння екологічна стежина є чудовим способом залучити дітей до пізнання природи через інтерактивні завдання та спостереження. Вона дозволяє дітям не тільки насолоджуватися красою осінніх змін, але й розвивати екологічну свідомість, уважність і цікавість до навколишнього світу. Правильна організація екскурсії, з урахуванням безпеки, цікавого маршруту та інтерактивних елементів, допоможе зробити цей досвід незабутнім і пізнавальним для маленьких дослідників.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. 2021.

2. Балик С. Контент-аналіз альтернативної програми «Stream-освіта дошкільників, або стежинки у всесвіт» щодо формування природничо-наукових уявлень у старших дошкільників / С. Балик // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 квітня 2019 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2019. – Вип. 8. – С. 105-109

3. Гук Г. Можливості освітньої програми "Дошкільнятам - освіта для сталого розвитку" у формуванні природничо-екологічної компетентності старших дошкільників. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. 2020. Випуск 9. С. 132–137.

4. Заровнятих В. Л. Екологічна стежина як засіб екологічного виховання дошкільнят. – Хмельницький: Генезум, 2020. URL: <https://genezum.org/library/ekologichna-stejyna-yak-zasib-ekologichnogo-vyhovannya-doshkilnyat>

5. Карук І., Колесник К., Присяжнюк Л., Кривошея Т., Шикиринська О., Вишківська В., Комарівська Н. (2022). The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. Society. Integration. Education, I, 404-414. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>

6. Карук І., Стахова І. Аналіз європейського програмно-методичного забезпечення екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Суспільство та національні інтереси*: журнал. 2024. № 5(5) 2024. С. 241-251.

7. Особливості створення та використання екологічної стежини в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти / Наталія Ошуркевич. – Освітологічний дискурс, 2018. – С. 210-221.

УДК 373.3:[39.1:79.3] (477)

**УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ В ДОШКІЛЬНИКІВ**

Дмитро Козоріз

здобувач другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

*доц. **Світлана Матвієнко.***

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

В умовах сучасного світу, коли національна ідентичність стає важливою складовою стабільності та розвитку суспільства, питання патріотичного виховання дітей набуває особливого значення. Формування національної свідомості у дошкільників – це процес, що закладає основи для усвідомлення власної культурної спадщини, традицій та цінностей. Одним із ефективних засобів досягнення цієї мети є українська народна іграшка, яка не лише виконує функцію розваги, але й є носієм глибоких культурних значень і символів.

Українська народна іграшка, втілюючи у собі традиції, звичаї та історичний досвід нашого народу, створює можливості для дітей пізнати свою національну ідентичність. Через гру з народними іграшками малюки відкривають для себе багатство української культури, знайомляться з її символами, а також навчаються цінувати та поважати свою Батьківщину.

У процесі навчання і виховання дошкільників важливо використовувати не лише сучасні методи, а й звертатися до традиційних засобів, які формували національну свідомість попередніх поколінь. Тому метою даної роботи є дослідження ролі української народної іграшки у формуванні патріотичних цінностей у дошкільників, а також розгляд її значення в контексті сучасної дошкільної освіти.

Основи теоретичних досліджень у сфері національно-патріотичного виховання закладені ще в ХІХ столітті, завдяки концепціям народності, розробленим педагогами, такими як Г. Сковорода, К. Ушинський, С. Русова та іншими. Вони використовували народні традиції, міфологію і впливи європейських філософів. Традиційна українська родина вважається основною школою патріотизму, де виховується повага до Батьківщини, що починається з любові до рідного краю [1, с. 169 – 197]. В. Сухомлинський підкреслював важливість знайомства дітей з традиціями та героїчним минулим. Народні іграшки відіграють важливу роль у народній педагогіці, сприяючи формуванню емоційного стану дітей та вихованню патріотичних почуттів [2, с. 15].

У 1990-ті роки в Україні розвинулися нові підходи до патріотичного виховання, що відрізняються від радянських традицій, з акцентом на національну ідентичність та громадянські якості. Українські педагоги І. Бех та К. Чорна вважають, що патріотичне виховання – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Народна іграшка може стати елементом розповіді про традиції, звичаї, ритуали, побут, уявлення, духовні цінності нашого народу. Гра з народними іграшками не лише стимулює розвиток знань про українську культуру, а й формує їхню уяву та креативність. Разом з тим, ми можемо пізнавати наш фольклор, адже лялька є одним з головних персонажів народних пісень, приказок, віршів, казок, загадок тощо.

Найбільш доречною класифікацією серед усіх існуючих можна вважати упорядкування К. Матейко. Вона свій розподіл здійснює таким чином: 1. Матеріалом – сировиною, з чого іграшки зроблені (іграшки керамічні – себто іграшки, в яких основною сировиною є гончарна глина; іграшки дерев'яні – виконані з дерева і рослинного матеріалу; іграшки з ганчірок – переважно ляльки (кукли), яких виготовляють самі дівчата). 2. Формою – яке явище в природі чи в суспільному житті ці іграшки хочуть відобразити (ляльки; дитячі музичні інструменти: а) ударні (таракальця) б) духові (свистаки); іграшки трудові: а) лучбові (засоби пересування) б) хатньої обстановки в) господарські знаряддя г) конструктивно-рухомі; іграшки фізкультурні; хлоп'яча зброя; дівочі прикраси, іграшки «обрядові») [3; с. 618 – 619].

Українською етнографом К. Матейко також було досліджено національне значення народних іграшок, як одних із окремих ділянок пізнання матеріальної культури [3; с. 623]. На заняттях з дітьми передшкільного віку можна створювати сюжетні ігри із застосуванням народних іграшок. Діти не тільки навчаються працювати в команді, а й зрозуміють особливості побуту пращурів. Нині популярним стало для наочності створювати при ЗДО музейні зібрання, або своєрідні міні-куточки з народними іграшками. Це дозволяє показати видову різноманітність, вигляд та особливості іграшки минулого. О. Каплуновська вважає, що у дошкільному середовищі варто створити ігрове за допомогою різних засобів [4, С. 19]. Так міні-музеї та куточки є соціально-середовищними засобами і в них мають бути народні іграшки. Проте ці ж засоби охоплюють й сімейне середовище – звичаї, традиції, колекції домашнього музею. Тобто міні-музеї можна створювати не лише в ЗДО, а й дома, чому ж не зібрати колекцію іграшок створених членами сім'ї та їх родичами.

Українська педагог О. Лісовець у навчальному посібнику для студентів визначила особистісні якості та риси характеру, які притаманні свідомому громадянину та патріоту: повага до батьків, свого народу, традицій та історії рідного народу; працьовитості; високій художньо-естетичній культурі; патріотичній самосвідомості та громадянській відповідальності, готовності працювати для розквіту Батьківщини, захищати її; повага до Конституції, законів української держави; досконале знання державної мови [5, с. 42].

Тобто національно-патріотичне виховання – це не лише складова навчального процесу, а й обов'язок кожного громадянина, і якщо це поняття не сформував ще в передшкільному віці, то важко буде на наступних етапах. На етапі дошкільця дитину найбільше цікавить, що таке світ, де я народився, формується поняття: Хто я?, Де живу?, Хто мої батьки?, Яка моя країна? тощо. Уже в старшому дошкільному віці закладається розуміння себе, як національно-свідомої особи, спосіб мислення, любов до Батьківщини – патріотизм. Українська педагог В. Гончарук дослідивши українську традиційну ляльку, як могутній чинник виховання дітей зробила висновок, що традиційна народна лялька є виразником багатющого народного світогляду, духовності нашого народу, морально-етичних народних знань, а також психологічних особливостей українського народу та його характеру, а відтак і могутнім чинником творення майбутньої України» [6; с. 199].

У підсумку можна підкреслити, що українська народна іграшка є важливим і ефективним інструментом у процесі формування національної свідомості дошкільників. Завдяки своєму глибокому культурному змісту та історичному значенню, народні іграшки стають не лише засобом гри, а й засобом виховання, який допомагає дітям ознайомитися з традиціями, цінностями та символами української культури.

Залучення дошкільників до гри з народними іграшками сприяє розвитку їхньої творчості, уяви та емоційного інтелекту, формуючи патріотичні почуття та любов до рідної землі. Процес навчання, заснований на традиційних засобах, таких як українські народні іграшки, сприяє усвідомленню дітьми своєї національної ідентичності та формує основи для подальшого розвитку патріотизму в їхньому житті.

На етапі дошкільця особливо важливо забезпечити дітям можливість для пізнання світу навколо, що включає в себе розуміння власної культури та традицій. Тому роль вихователів і батьків у цьому процесі є надзвичайно важливою: вони повинні створювати сприятливе середовище для розвитку національної свідомості, використовуючи народні іграшки та інші елементи української культури. Таким чином, українська народна іграшка не лише зберігає культурну спадщину, але й стає основою для формування свідомих, патріотично налаштованих громадян майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: колективна монографія / О. Л. Кононко та ін. ; за ред. О. Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 288 с.
2. Бондаренко Н., Косянчук С. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів, методичні рекомендації для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управління, політиків. Київ : Фенікс, 2022. 64 с.
3. Матейко К. І. Народні іграшки Західних областей УРСР (на основі Етнографічного музею АН УРСР у Львові). Народознавчі зошити. 2011. № 4 (100). С. 618 – 623.
4. Каплуновська О., Кичата І., Палець Ю. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
5. Лісовець О. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навч. пос. для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111 с.
6. Лялька як знак, образ, функція: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Другі Марка Грушевського читання». / укл. Найден О. Київ : ВД «Стилос», 2010. 224 с.
7. Матвієнко С.І. Соціалізуючий потенціал регіональної культури. *The 5th International scientific and practical conference “Prospects of modern science and education” (February 07–10, 2023) Stockholm, Sweden. International Science Group.* 2023. С. 415-418.

УДК 159.9

ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ З УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Юлія Коновалова

здобувачка першого (рського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. **Світлана Титаренко.**

*Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка.*

Однією з важливих функцій практичного психолога, незалежно від сфери його діяльності, є просвітницька робота. Її актуальність зумовлена тим, що протягом тривалого часу психологічна наука і практика не отримували належного поширення, через що в суспільстві бракує знань у цій сфері, а учасники освітнього процесу часто не мають достатнього рівня психологічної культури.

Військові дії спричиняють значний психологічний вплив на дітей, батьків та освітян, особливо у закладах дошкільної освіти, де діти тільки починають адаптуватися до соціуму. У цих умовах просвітницька робота практичного психолога є надзвичайно важливою, адже вона сприяє збереженню психологічного здоров'я дітей, допомагає батькам і педагогам долати труднощі та зберігати емоційну стійкість. Залучення психологічних знань у повсякденне життя допомагає учасникам освітнього процесу краще розуміти особливості реагування на стресові ситуації, знаходити способи підтримки та ефективного спілкування.

Вихователі зазвичай володіють обмеженими знаннями про психологічні особливості своїх вихованців, і це ж стосується багатьох батьків, які рідко вивчають психолого-педагогічну літературу. Внаслідок цього в педагогічних колективах і родинх нерідко виникають конфлікти, пов'язані з браком навичок взаєморозуміння, співчуття та готовності до компромісу. Тому завдання практичного психолога полягає у тому, щоб популяризувати психологічні знання й підвищувати рівень психологічної культури серед педагогів, батьків та самих дітей.

Проблему просвітницької роботи практичного психолога досліджували багато науковців у галузях психології та педагогіки. Серед українських дослідників О. Киричук, Г. Ложкін, С. Максименко, О. Марінушкіна, Л. Орбан-Лембрик, Т. Титаренко та ін.

Основними завданнями просвітницької роботи психолога в умовах війни є:

1. Підвищення психологічної грамотності серед дітей, педагогів і батьків.
2. Формування навичок стресостійкості та емоційної саморегуляції.
3. Підтримка емоційного благополуччя учасників освітнього процесу.
4. Формування навичок самодопомоги у кризових ситуаціях.
5. Інформування про техніки безпеки та адаптації для роботи в умовах війни [1].

Форми просвітницької роботи психолога залежать від специфіки його діяльності й можуть включати лекції, виступи на семінарах та нарадах, бесіди, консультації, методичні рекомендації, публікації у пресі, тренінги, «круглі столи», виставки літератури, уроки психології, диспути та виступи на радіо чи телебаченні [2].

Варто зауважити, що успішна просвітницька діяльність включає використання різноманітних форм роботи, адаптованих до потреб кожної групи учасників. Для нашого дослідження важливо схарактеризувати форми та методи просвітницької роботи з дітьми, батьками та педагогами.

1. Просвітницька робота з дітьми (ігрова терапія, рольові ігри, арт-терапевтичні заняття, читання та обговорення казок, розвиток навичок саморегуляції). В процесі проведення ігрової терапії діти можуть висловити емоції та страхи, зрозуміти основи безпеки, знайти способи справлятися зі стресом. Арт-терапевтичні заняття розвивають здатність висловлювати емоції через

творчість, знижують рівень тривожності, сприяють емоційному розвантаженню. Ефективним є читання та обговорення казок. Наприклад теми стресу, страху, дружби, які піднімає психолог, сприяють розвитку навичок адаптації, соціальної взаємодії та розуміння власних почуттів. Різноманітні вправи на глибоке дихання, розслаблення та інші прості техніки допомагають дітям управляти емоціями та сприяють розвитку навичок саморегуляції.

2. Просвітницька робота з батьками. Доцільно проводити різноманітні зустрічі та семінари. Батьки отримують знання про вплив стресу на розвиток дітей, ознаки тривожності й поведінкових розладів, способи підтримки емоційного здоров'я. Також ефективним є проведення консультацій та надання порад з питань дитячої психології родинам вихованців. Індивідуальні консультації дають можливість обговорити особливості психологічного стану кожної дитини, адаптацію до змін, організацію безпечного середовища. Групи взаємопідтримки допомагають батькам ділитися досвідом, отримувати підтримку від інших сімей, знаходити спільні підходи для стабілізації ситуації в родині. Психолог також надає рекомендації у вигляді буклетів, пам'яток, відео про те, як зберегти емоційне благополуччя дітей, допомагати їм висловлювати свої емоції та почуватися в безпеці.

3. Просвітницька робота з педагогами. Ефективними у процесі взаємодії з педагогами є тренінги та семінари з тематики емоційного вигорання. Психологічна підтримка педагогів включає навчання навичок стресостійкості, технік відновлення після робочого дня, що знижує ризик емоційного вигорання. Психолог також надає практичні поради з роботи з дітьми, які відчувають тривогу або страх, а також методи заохочення до позитивного емоційного вираження. Пропозиції щодо організації освітнього процесу, адаптації навчальних матеріалів з урахуванням психологічного стану дітей також є не менш важливими. Психологічна підтримка педагогів надається через обговорення особистих труднощів у роботі з дітьми, рекомендації щодо взаємодії з дітьми з підвищеним рівнем тривожності [3].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виокремити психологічні техніки, що використовуються практичним психологом для підтримки учасників освітнього процесу в умовах війни:

1. Дихальні вправи, техніки м'язового розслаблення, медитації допомагають знижувати рівень стресу, сприяють стабілізації емоційного стану.

2. Когнітивно-поведінкові техніки допомагають учасникам освітнього процесу розпізнавати та трансформувати негативні думки, підвищують адаптивність до стресових умов.

3. Техніки саморегуляції та підтримки стресостійкості навчають педагогів та батьків способів управління власними емоціями, формування позитивного мислення.

4. Методи ігрової та арт-терапії допомагають дітям вчитися висловлювати емоції, справлятися зі страхами та тривогою, розвивати соціальні навички.

5. Методи кризової інтервенції – це психологічні інструменти, які допомагають стабілізувати стан дитини або дорослого під час гострої стресової ситуації.

Варто зауважити, що практичний психолог у закладі дошкільної освіти стикається з рядом викликів під час організації просвітницької роботи в умовах війни:

– підвищений рівень тривожності серед учасників освітнього процесу, який може ускладнювати комунікацію;

– відсутність стабільного та безпечного середовища для проведення занять, що потребує гнучкості у виборі форм роботи;

– недостатній доступ до матеріалів і ресурсів, які могли б допомогти організувати ефективні заняття.

Попри виклики, ефективна просвітницька діяльність допомагає стабілізувати емоційний стан учасників освітнього процесу, знижує рівень тривожності та сприяє підтримці психологічного благополуччя в умовах війни. Важливими напрямками розвитку цієї роботи є подальше вдосконалення форм дистанційної просвітницької діяльності, використання онлайн-ресурсів, що дає змогу підтримувати психологічне здоров'я на відстані, та адаптація методик до нових умов.

Отже, просвітницька робота практичного психолога в закладі дошкільної освіти в умовах війни є невід'ємною складовою підтримки психологічного здоров'я дітей, батьків та педагогів. Ця діяльність сприяє формуванню навичок емоційної саморегуляції, розвитку стресостійкості, підвищенню психологічної грамотності та забезпечує необхідну допомогу в адаптації до складних життєвих умов.

Список використаних джерел:

1. Марінушкіна О. Є., Замазій Ю. О. Порадник практичного психолога. Харків : Вид. група «Основа», 2007. С. 200–210.

2. Ментальне здоров'я дітей під час війни: поради батькам та опікунам <https://howareu.com/storage/app/media/2%20Selfhelp/zdorovyaditeipidchasviiniapt echka-1.pdf> (Дата звернення 10.10.2024)

3. Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану : довідник вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. В. Пророк, С. Т. Бойко, О. В. Гнатюк, О. І. Купреєва, В. І. Полякова, О. А. Столярчук, Л. Г. Царенко, О. Ю. Чекстере ; за ред. Н. В. Пророк. Київ, 2022. 155 с.

УДК 373.2.091-044.352-056.266

**ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї У ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ
ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Олексій Кононенко

здобувач другого(магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник – д-р. філос. (PhD)

в галузі освіта/педагогіка,

*доц. **Оксана Лісовець.***

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Анотація. У статті розглянуто особливості формування толерантного ставлення до дітей з ООП, а також окреслено ключові аспекти, форми та методи, які сприяють цьому процесу, охарактеризовано взаємодію закладу дошкільної освіти і сім'ї у процесі формування у старших дошкільників толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, зазначені форми та методи партнерської взаємодії ЗДО з сім'ями.

Ключові слова: толерантність, толерантне ставлення, взаємодія, партнерська взаємодія, формування толерантності у дошкільників, заклад дошкільної освіти, сім'я, діти з особливими освітніми потребами.

Актуальність. В умовах сучасного суспільства, що прагне соціальної рівності, важливим є формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами (ООП) уже в дошкільному віці. Взаємодія закладів дошкільної освіти і сім'ї має визначальне значення у цьому процесі, оскільки саме в родинному та освітньому середовищі відбувається перше знайомство дітей із індивідуальними особливостями особистості.

Сучасна демократизація суспільних відносин пов'язана з визнанням нових орієнтирів виховання в теорії і практиці роботи закладів дошкільної освіти. Одним із таких орієнтирів і, одночасно, пріоритетом сучасної дошкільної освіти, є інклюзія, інклюзивне навчання. З метою реалізації прав кожної людини на освіту законодавством України та органами місцевого самоврядування створюються необхідні умови для отримання без дискримінації якісної освіти особам з особливими освітніми потребами. Чисельні спостереження науковців свідчать, що доброзичлива атмосфера в рідній сім'ї та дошкільному навчальному закладі формує позитивні та чемні взаємостосунки у старших дошкільників, сприяє становленню їх прихильного ставлення, терпимості до однолітків з особливими освітніми потребами. У процесі спілкування спостерігається орієнтація дитини на соціально прийнятні норми взаємодії.

Спираючись на вищезазначену актуальність, **метою статті є:** проаналізувати сучасний стан проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї у процесі формування у старших дошкільників толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом зростає кількість досліджень, у яких дошкільний етап дитинства розглядається в контексті проблеми реформування системи дошкільної освіти в умовах інклюзії (Т. Соловйова, Н. Шматко та ін.). Ідеї виховання взаємин з дітьми з особливими освітніми потребами розглядали Л. Давидова, М. Колокольцева, В. Трофімова та інші науковці. О. Гогицаєва, А. Коржуєва, Н. Кудзієв, Н. Ліпатов, В. Паніна, А. Погодіна, М. Рожков, П. Степанов досліджували психолого-педагогічні аспекти формування позитивного толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Проблему толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, сутність даного поняття досліджували А. Асмолов, С. Братченко, Ю. Терещенко. Наголошували на важливості формування толерантного ставлення до дітей, не залежно від їх особливостей, починаючи з дошкільного віку Ш. Амонашвілі, І. Бех, А. Богуш, О. Коберник, Т. Кравченко, В. Кремень, В. Кузь, В. Маралов, А. Маслоу, Н. Побірченко, О. Пометун, І. Рогальська, В. Сітаров, Н. Скрипник, О. Сухомлинська та ін. Проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до формування толерантності дітей дошкільного віку досліджувала В. Ляпунова.

Виклад основного матеріалу. Нині ефективність дошкільної освіти пов'язана з організацією освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства. Це спонукає оновити зміст і форми співпраці педагогів закладів дошкільної освіти з батьками вихованців. Робота з батьками завжди була традиційною складовою дошкільної освіти, адже заклад дошкільної освіти є першим соціальним середовищем, до якого дитина потрапляє із сім'ї.

Дорослі учасники освітнього процесу мають усвідомити значущість партнерської взаємодії між закладом освіти і родиною, оскільки така співпраця покликана створити сприятливі умови для виховання здорової, соціально адаптованої, всебічно розвиненої дитини. Пошук шляхів, спрямованих на формування взаєморозуміння та довіри, побудови партнерської взаємодії між закладом і родиною, має ініціювати педагогічний колектив.

Формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у старших дошкільників є надзвичайно важливим завданням сучасної дошкільної освіти. У сучасному суспільстві інтеграція та інклюзія дітей з ООП стає все більш актуальною, адже це сприяє розвитку рівних можливостей та побудові толерантного суспільства. [3].

Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання.

Найпершим суспільним середовищем для дитини стає дошкільний навчальний заклад. Дошкільна освіта як перша самоцінна ланка має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності [1].

Завдяки спілкуванню з дорослими, як носіями суспільно-історичного досвіду людства, в дитини з'являються інтерес та вміння розуміти інших, долучатися до спільної діяльності з однолітками та дорослими, об'єднувати з ними свої зусилля для досягнення спільного результату, оцінювати власні можливості, поважати бажання та інтереси інших людей. Взаємодія з іншими людьми є своєрідним видом входження дитини в людський соціум, що вимагає уміння узгоджувати свої інтереси, бажання, дії з іншими членами суспільства [1]. Кожна дитина є унікальною, тому важливо застосовувати індивідуальний підхід у вихованні толерантності, а також важливим є залучення батьків до процесу формування толерантності: проведення зустрічей з батьками, де розповідається про особливості дітей з особливими освітніми потребами і методи підтримки толерантного ставлення, організація спільних заходів, де батьки разом з дітьми можуть брати участь у різних активностях.

У своєму дослідженні А. М. Гончаренко визначаючи педагогічні умови, що сприяють становленню гуманних взаємин у старшому дошкільному віці, одну з них виділяє як створення сприятливого психологічного клімату у сім'ї та закладі дошкільної освіти [4].

Н. І. Скрипник зазначає, що на толерантні взаємостосунки у дітей старшого дошкільного віку, впливає цілеспрямована і конструктивна взаємодія педагогів і сім'ї у напрямку створення толерантного виховного середовища, що характеризується взаємною довірою і повагою, доброзичливим спілкуванням, на засадах демократичних принципів організації дитячим колективом, забезпеченням почуття впевненості та захищеності кожної дитини [9].

Як зазначають науковці, взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї у процесі формування у старших дошкільників толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами може бути ефективною за умов систематичного обговорення проблеми за круглими столами, на батьківських зборах, де розглядаються питання толерантності та інклюзії. Не менш ефективними є реалізація спільних проектів, що передбачають участь як дітей, так і їхніх батьків у діяльності, спрямованій на формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, надання психологічної підтримки та навчання батьків різним методам та прийомам виховання толерантності в сім'ї [7].

Висновки. Таким чином, формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами є складним, але надзвичайно важливим завданням, яке вимагає зусиль як закладів дошкільної освіти, так і сімей. Тільки

через спільні дії, відкриту комунікацію та активне залучення всіх учасників освітнього процесу можливо досягти значних результатів у вихованні толерантності у молодого покоління.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): затв. Наказом МОН України від 12.01.2021, № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Вахрушева О.Ю., Белова Є.В. Інклюзивне виховання в закладах дошкільної освіти. Київ: Видавництво Либідь, 2019.
3. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: метод. посіб. Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; заг. ред. Н. Гавриш. Харків: Мадрид, 2015. 220 С.
4. Гончаренко А.М. Педагогічні умови становлення гуманних взаємин старших дошкільників : дис.... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2003. 214 с.
5. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII. https://urst.com.ua/act/pro_osvitu
6. Закон України «Про дошкільну освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
7. Савченко О.Я. Педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами: теорія і практика. Харків: Видавництво Основа, 2020.
8. Скрипник Н. І. Виховання толерантних взаємостосунків дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Умань: ПП Жовтий, 2011. 99 с.
9. Скрипник Н. І. Психолого-педагогічні засади виховання гуманних взаємостосунків у дітей старшого дошкільного віку: монографія. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. 153 с.
10. Фролова Т.Ю. Психологічні основи формування толерантного ставлення у дітей дошкільного віку. Львів: Видавництво Світ, 2018.

УДК 378.147:373.5.011.3-051(045)

**ТВОРЧА ПЕДАГОГІЧНА ПОЗИЦІЯ ЯК ПОКАЗНИК
ПРОФЕСІЙНО- ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Олена Кононко

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.*

Актуальність дослідження. Згідно підходу провідних фахівців, зрілість визначається рівнем психологічного функціонування людини, після досягнення якого він більше не зростає. Тобто, йдеться про пік, вершину інтелектуальних, соціально-моральних, духовних і фізичних сил людини. Окрім цього, зрілість характеризується інтеграцією особистості, коли поведінкові моделі, мотиви, якості, цінності об'єднуються, щоб ефективно сприяти її діям як організованого цілого, формувати життєві цілі, визначати стратегії. Саме зрілість фіксує чітко розуміння людиною мети свого життя, його спрямованість і сенс.

Виклад основного матеріалу. Згідно підходу В. Кременя, освітній процес вищого закладу освіти сьогодні орієнтований переважно на засвоєння студентами, у кращому випадку творче, певної суми знань та умінь. Автор зазначає: ця функція залишається однією з важливих, проте головними завданнями сучасної вищої освіти є навчання молоді *самостійному оволодінню новою інформацією, використанню здобутих знань у своїй практичній діяльності*. Щоб залишатись ефективною у багатоманітному полі спілкування і впливів, особистість має бути *самодостатньою*. Тому на часі – надання студентській молоді допомоги в конструюванні й реалізації *оптимального шляху пізнання і розвитку на основі індивідуальної сутності* [1].

Овсянецька Л. кваліфікує зрілість майбутнього фахівця як глибинне новоутворення, яким засвідчується особистісна та соціальна зрілості. До основних особливостей зрілої особистості автор відносить розвинену «Я-концепцію» (самосприйняття, високу самооцінку), смислопошукову та ціннісно-смилову сфери життя (розуміння, чого «Я хочу» і до чого «Я прагну»), розвинений соціальний інтелект, соціальну адаптацію до життя, вміння налагоджувати зворотні соціальні зв'язки у структурі міжособистісної взаємодії та комунікацій, уміння ухвалювати рішення, нести відповідальність за вчинки, здатність до самоаналізу й уміння бачити власні помилки, долати життєві кризи, прагнення до самоактуалізації та самореалізації, наявність креативних здібностей, чесність, емпатія, здатність до розуміння інших, вміння любити і приймати життя таким, яким воно є. Важливою складовою педагогічної зрілості

майбутнього фахівця виступає активне й творче ставлення до власного буття з акцентом на його життєтворчості; здатність до самопізнання, відкритість досвіду, сформований науковий світогляд [4].

I. Черкашина оперує поняттям професійно - особистісна зрілість, під яким розуміє інтегративне утворення, яке визначає саморозвиток і самодетермінацію молодого людини у професійній та особистісній сферах власної життєдіяльності. На думку вказаного автора, основними принципами психолого-педагогічної діяльності з формування особистісно - професійної зрілості майбутнього фахівця є результативність та ефективність його життєдіяльності, суб'єктна орієнтованість змісту педагогічної дії, сформованість рефлексії, адекватність оцінних суджень [7].

Професійно-особистісну зрілість майбутнього фахівця дошкільної освіти засвідчує сформована творча педагогічна позиція. З огляду на інтегрований характер категорій, доречно уточнити зміст кожної з її складових. За визначенням В. Шапари, під позицією розуміється стійка система ставлень людини до певних сторін дійсності, що проявляється у відповідній поведінці та вчинках. Зрілість позиції характеризується її несуперечністю й відносною стабільністю [8, с.347].

О. Лукасевич пропонує розглядати особистісну зрілість у контексті вчинкового підходу, згідно якого інтегральним показником особистісної зрілості є внутрішня готовність майбутнього фахівця до здійснення відповідного вчинку у життєвому сенсі особистості. Основними ознаками особистісно зрілої людини автор вважає відповідальність, самостійність, мудрість, цілеспрямованість, упевненість, креативність та альтруїстичність [3].

Як зазначає Р. Серьожникова, важливим завданням вищих закладів освіти є формування в майбутніх фахівців чіткої педагогічної позиції. Автор кваліфікує останню як систему інтелектуальних та емоційно-оцінних ставлень до дітей і педагогічної діяльності, що знаходить своє відображення у відповідних педагогічних установах, мотивах та прагненні запроваджувати інновації. Педагогічна позиція особистості, на думку вказаного фахівця, визначається, з одного боку, спрямованістю, установками, потребами, індивідуальними цінностями, а з іншого – знаннями, вміннями й навичками, необхідними для творчого рішення конкретних педагогічних завдань. У педагогічній позиції відображається розуміння майбутнім фахівцем своїх професійних функцій, власного становища у ділових відносинах з колегами й дітьми. Саме педагогічна позиція визначає загальний характер взаємодії педагога в освітньому процесі й технологію формулювання ним цілей [5].

Аналіз праць провідних фахівців дозволяє узагальнити: в педагогічній позиції відбивається система ставлень педагога до таких аспектів фахової діяльності: 1) до основних цілей і цінностей освіти, що суттєво впливає на його

професійне самовизначення; 2) до викладання та змісту освіти, на основі чого накопичується досвід педагога-дослідника; 3) до дитини як мети й цінності освітньої роботи й водночас як автономного суб'єкта власної життєдіяльності; 4) до себе як до індивідуальності, що розвивається, здатної до творчого діалогу з колегами, що виступає необхідною передумовою її ефективного професійного самовдосконалення.

Творчість яке елемент педагогічної діяльності вкрай важливий для сучасного педагога. З. Курлянд під творчою педагогічною позицією розуміє складне й полікомпонентне особистісне утворення, що характеризується позитивним ставленням до майбутньої професійної діяльності, настановою на творчу педагогічну діяльність, емоційним сприйняттям і задоволеністю результатами творчої праці, прагненням до розвитку особистісних і професійних якостей у процесі спільної з дітьми творчої взаємодії і вирішення нестандартних професійних ситуацій на засадах гуманістичного підходу. Вказаний автор констатує, що формуванню творчої педагогічної позиції майбутніх педагогів під час навчання в закладах вищої освіти не надається належної уваги. Фахівці зазначають, що розвитку вказаного феномену у студентської молоді найбільш ефективно сприяє впровадження в освітній процес інтерактивних методів навчання, у першу чергу, в ході викладання навчальної дисципліни «Педагогіка» [2].

У дослідженні ми виходимо з розуміння, що творча педагогічна позиція майбутнього фахівця є складним інтегративним динамічним особистісно-професійним новоутворення аксіологічного характеру, яке зумовлює успішність професіоналізації його особистості, сприяє набуттю актуальних педагогічних компетенцій, забезпечує ефективність освітньої діяльності студента та відображає сформовану систему творчих ставлень до педагогічних явищ, до дітей, до себе та інших суб'єктів педагогічного процесу. Феномен проявляється в єдності ціннісно-мотиваційних, змістово-когнітивних, творчо-операційних, особистісно-рефлексивних аспектів.

Вчений В. Цина під поняттям «особистісно-професійна зрілість» майбутнього педагога розуміє інтегративну якість особистості, що відбиває складові її громадянської, життєво-професійної, духовної, соціальної, психологічної та мотиваційної зрілості, сформованість самості особистості й обумовлює володіння предметними, базовими та ключовими компетентностями, що визначають готовність майбутнього педагога до професійної діяльності [6].

Таким чином, ми розглядаємо творчу педагогічну позицію як показник професійно-особистісної зрілості майбутніх фахівців дошкільної освіти. З метою формування професійно-особистісної зрілості студентської молоді важливо розвивати їхній життєвий досвід. Він слугує провідником у реальність, якщо засновується на значній кількості перевірок його адекватності, об'єктивних оцінках, гнучкості і здоровому глузді. Власний життєвий досвід значною мірою

формує точку зору майбутнього фахівця, стиль його поведінки, порядок дій у випадках повторення подій чи ситуацій, певну життєву філософію – спосіб бачення себе і світу.

Ключовим моментом розвитку продуктивного життєвого досвіду виступає перепрограмування консервативних переконань майбутнього фахівця на сучасні; плекання відкритості новому, гнучкості світосприйняття, уміння перевіряти звичні переконання, керуватися в житті власними розрахунками і критичними оцінками. Майбутній педагог має навчитися не допускати незаперечності тих закономірностей, які сьогодні для нього звичні, оскільки вони обмежують світосприйняття. Усвідомлення швидкоплинності життя, орієнтація на широке коло нової інформації, зміна світоглядних пріоритетів сприяють формуванню здатності молодшої людини жити у згоді з собою та у злагоді з довкіллям. А це позитивно впливає на уміння виявляти творчу педагогічну позицію, яка засвідчує сформованість професійно-особистісної зрілості майбутнього фахівця дошкільної освіти.

За даними досліджень Ю. Швалба, формування конструктів життєвого досвіду принципово відрізняється від формування знань, умінь і навичок. На думку вказаного автора, життєвий досвід завжди емоційно насичений, ціннісно визначений, в той час, як знання, уміння і навички безособові. Фахівець стверджує, що індивідуальний досвід проявляється переважно у трьох формах: описі цілісної ситуації, описі способу дії та описі особистісних цінностей. Відповідно він умовно виділяє три типи досвіду: *ситуаційний*, *діяльнісний* та *особистісний*. Інтеграція фрагментів досвіду, зниження їх суперечливості призводить до набуття досвідом рис системності і перетворення на «життєву філософію» [9].

Висновок. Ефективність педагогічної позиції майбутнього фахівця дошкільної освіти визначається мірою реалізації нею базових цінностей особистості в процесі взаємодії з дітьми дошкільного віку, колегами та батьками. У творчій педагогічній позиції відбивається єдність її свідомості і діяльності, нею засвідчується її професійно-особистісна зрілість та набутий життєвий досвід.

Список використаних джерел:

1. Кремень В.Г. Якісна освіта: нові вимоги часу. *Педагогічна і психологічна науки в Україні. Зб. наук. праць до 15річчя АПН України у 2 томах.* Т.1. Теорія та історія педагогіки.- К.: Педагогічна думка, 2007.С.3-24.
2. Курлянд З.Н. Формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів у процесі професійної підготовки/ З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова *Інноваційна педагогіка. Гельветика.* Вип.19. Т.2. Херсон. 2019. С.17-22
3. Лукасевич О. А. Особливості досягнення особистісної зрілості студентами вищого навчального закладу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* Серія No 12. Психологічні науки. 2009. No 21 (45). С. 117.

4. Овсянецька Л. П. До питання про психологічні критерії зрілої особистості. Актуальні проблеми психології. *Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія*. 2001. Т. 1, ч. 2. С. 108
5. Серьожникова Р.К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2009. 48 с.
6. Цина В. Сутність, структура, особливості особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя. Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 14. С. 309.
7. Черкашин А. І. Дефініція «особистісно-професійна зрілість» у психологічних дослідженнях. *Право і безпека*. 2017. №3 (66). С. 159-164.
8. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор. 2005. 640 с.
9. Швалб Ю.М. Життєвий досвід як проблема психології свідомості. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н, Каразіна*. Серія: Психологія.- 2010- № 913, вип. 44.- С. 178-181

УДК 373 (2)

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ТА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ШІСТЬ КАПЕЛЮШКІВ МИСЛЕННЯ»

Віта Корман

Ніжинська гімназія №17,

вихователь

ДСП №25 «Зірочка»

м. Ніжин.

В сучасному світі нас звідусіль оточує інформація, доступ до якої ми можемо легко знайти. Іноді інформація знаходить нас сама. Але чи ця інформація справжня, чи не вводить нас в оману? Особливо зараз, коли йде війна не тільки на полі бою, а й на теренах інформаційних ресурсів. Щоб бути озброєним і вміти розпізнавати фейкові новини від достовірних, треба мати неабияке терпіння та критичне мислення, вміти знаходити підтвердження або спростування подій. Якщо так важко дорослим, що вже казати про дітей.

Навчити дитину критично мислити- одне з пріоритетних завдань педагога. Саме методика «Шість капелюхів мислення» сприяє розвитку мовлення та критичного мислення дошкільника. Вперше цей метод був започаткований британським психологом та лікарем Едвардом де Боно. Шість капелюшків добре зарекомендував себе в школі. Але так як працюю в дитячому

садку, то вирішила спробувати дану методику для розвитку мовлення та мислення старших дошкільників.

Едвард де Боно розглядає мислення, як навичку яка може і повинна розвиватися. Те саме можна сказати й про мовлення. І саме на заняттях з розвитку мовлення та художньої літератури діти поринають у розв'язання проблем персонажів казок і оповідань, використовують власний життєвий досвід в конкретній життєвій ситуації.

Спонукало обрати даний метод те, що наші діти з року в рік все гірше говорять. Велика кількість дітей скоріше споглядачі, аніж співбесідники. Не малу роль в цьому зіграли й гаджети. Також вплинули й період пандемії, й воєнні дії. І треба прикласти неабияку наполегливість, щоб заохотити дитину говорити на занятті. Для цього якнайкраще підійшов метод кольорових капелюшків. Адже діти обожають яскраве і кольорове. Але не самі капелюшки спонукають дитину говорити, необхідно ретельно продумувати проблемні запитання до твору, руханки, завдання відповідно до змісту твору.

На початку навчального року проводилася діагностика знань та вмінь дітей з різних розділів програми. Відповідно було проведення діагностування дітей з розділу «Мовленнєва компетентність», для виявлення та оцінювання вмінь та знань дітей. Виходячи з цього, розроблялися заняття з мовлення та художньої літератури, які були побудовані на даній методиці. Так діти вже добре орієнтувалися, який капелюшок що від них вимагає, дуже прагнули одягнути певний капелюшок і тим самим давати відповідь на проблемні запитання. Відповідно до твору залучали рухову та ігрову діяльність, що підтримувало інтерес дітей протягом заняття.

Метод шести капелюшків розвиває мовлення та критичне мислення не тільки дітей, а й вихователя. Так під час читання української народної казки казки «Зимівля тварин» у нас виникла дискусія чи правильно вчинили тварини, що побили звірів. Але виходячи з сучасних реалій, діти вирішили спірне питання і прийшли до висновку, що рідну домівку треба захищати. Також хочеться виділити особливо зелений капелюшок, який дозволяє фантазувати і вигадувати, а що було б якби... От тут є де розгулятися творчості! Так при вивченні вірша Г.Костецького «По гриби», діти вигадували і про те, що дівчатка могли загубитися в лісі, і про те, що у них в кишені були ще пакети, куди вони могли ще набрати грибів і багато іншого.

Більш складніше давалися твори, які надихають на роздуми та міркування. Так під час вивчення віршів І.Савицької «Христос Воскрес!», М.Шашкевича «Найліпше при родині» провідну роль відігравав вихователь, який пояснював та допомагав дітям визначати позитивні, негативні дії у віршах, емоції головних героїв. Такі вірші допомагають у вихованні патріотичної свідомості дошкільнят.

Під час читання казки Лесі Українки «Біда навчить», використовували елементи театралізованої діяльності. Діти з радістю обігрували діалоги птахів та визначали настрій того чи іншого персонажа. Важливо, під час заключного капелюшка, зробити висновки з наявних пропозицій і вибрати найбільш оптимальний та корисний вибір дій. Саме цей вибір допомагає дитині в майбутньому житті.

В кінці навчального року було проведено знову моніторинг розвитку мовлення дітей. У дітей спостерігалось покращення зв'язного мовлення, могли краще висловлювати свою думку, мислити творчо, оцінювати свої здібності, робити висновки. Найкраще всього це вдавалось саме під час художньо-літературної діяльності. Через казку, оповідання, вірш діти краще сприймають і оцінюють світ, вчинки, дії та емоції.

Отже, технологія «Шість капелюшків мислення» гармонійно та позитивно зарекомендувала себе у розвитку мовлення та мислення старших дошкільників, що в майбутньому допоможе дошкільникам проявити себе як особистість. Адже коли людина мислить системно, чітко, відповідно вона може це висловити, що в свою чергу допомагає людині висловлювати свої позиції, плани, пропозиції. Вигадування різних розвитків ситуації допомагає у прорахуванні майбутніх кроків, та їх наслідків. Розвиток критичного мислення та мовлення допомагає у комунікативній діяльності з іншими людьми. Одних ми можемо сприймати через аргументи, інших –через емоції. Ще одним плюсом цієї технології є відсутність імпульсивності в дорослому житті(під час покупок, вибору). А ви розвиваєте критичне мислення? Спробуйте.

Список використаних джерел:

1. Бебик В.М. Основи критичного мислення.-К.: Центр учбової літератури, 2010.-256с.
2. Полякова Т.О. Критичне мислення: поняття, методики та технології розвитку. *Вісник КНУКіМ*. - 2020. - №1.
3. Терно С.О. Освітні інструменти критичного мислення. Відео курс.- ГО «PROMETHEUS»

УДК 159.9

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА РОДИН ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Галина Корх

здобувачка першого (бакалаврського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Світлана Тітаренко,

*Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка.*

В умовах військових дій питання підтримки родин з дітьми, які мають особливі освітні потреби (ООП), набуває особливого значення. Війна спричиняє стрес і тривогу, впливає на фізичне та психічне здоров'я як дітей, так і їхніх родин. Для сімей, де виховуються діти з ООП, ця ситуація є ще складнішою, оскільки ці діти часто потребують стабільного середовища та спеціальної уваги, щоб почуватися в безпеці й продовжувати свій розвиток. Психологічна підтримка таких родин стає надзвичайно важливою для забезпечення добробуту дитини та всієї родини.

Під час війни діти, як і дорослі, можуть не раз ставати жертвами різноманітних жахливих подій, що травмують психіку. Вони можуть ставати свідками артилерійських обстрілів та стрілянини, спостерігати руйнування рідного міста чи села, або навіть їхніх домівок. Діти можуть побачити поранених чи померлих, катування та вбивство, масову загибель людей. Діти можуть зазнавати тяжких втрат, бачити, як зазнають поранення чи помирають члени їхніх сімей та друзі. Діти самі можуть бути поранені. Саме все це може призвести до виникнення різноманітних психологічних проблем у дітей [2].

Події, що відбуваються у нашій країні, певною мірою торкаються всіх її громадян, і ми розуміємо, що всім нам зараз потрібна допомога, підтримка, аби вистояти вберегти себе і близьких, зберегти своє емоційне й психічне здоров'я. Не менш болісно переживають кризові ситуації діти.

Проблематика впливу військових дій на освітній процес в Україні знайшла відображення у наукових працях вітчизняних дослідників (В. Засенко, В. Кремень, В. Луговий, О. Ляшенко, С. Максименко, Л. Прохоренко, С. Сисоєва, М. Слюсаревський, О. Топузов та ін.).

В аспекті спеціальної освіти цю тему досліджували сучасні науковці (О. Бабяк, Н. Баташева, А. Душка, В. Кобильченко, Т. Костенко, С. Кульбіда, С. Литовченко, О. Орлов, Л. Прохоренко, Ю. Рібцун, В. Шевченко, О. Чеботарьова, Н. Ярмола та ін.), які наголошують на важливості використання різноманітних форм навчання для дітей з особливими освітніми потребами

(ООП) в умовах воєнного часу. Вони також акцентують увагу на широкому застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному навчанні, застосуванні мобільних додатків для підтримки пізнавальної активності дітей, забезпеченні спеціальних умов корекційно-розвивального супроводу вихованців під час кризових ситуацій та визначають шляхи підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів, які працюють із дітьми в умовах спеціального та інклюзивного навчання.

Діти з особливими освітніми потребами щодня стикаються зі складними викликами, потребують підтримки фахівців і більше часу для адаптації до нових колективів, середовища та умов життя. Повсякденне життя таких дітей суттєво відрізняється від життя їхніх однолітків та включає значний обсяг систематичної та важливої роботи з командою супроводу, до складу якої входять корекційні психологи, логопеди, дефектологи та лікарі. Тому адаптація цих дітей до нових умов у контексті військових дій вимагає не лише додаткового часу, але й професійної підтримки психологів та інших спеціалістів [1].

Родини, що виховують дітей з ООП, стикаються з численними труднощами в умовах війни. Вимушене переміщення, страх за життя та здоров'я, невизначеність майбутнього, розрив соціальних зв'язків і втрата стабільності можуть призводити до сильних стресових реакцій. Діти з ООП, як правило, мають складнощі в адаптації до змін, тому військові події можуть спричинити в них додатковий емоційний розлад, порушення режиму, поведінкові проблеми, підвищену тривожність.

Психологічна допомога родинам з дітьми з ООП має бути комплексною та спрямованою на задоволення різних потреб. Основні форми підтримки включають:

- організація інформаційних зустрічей, семінарів, онлайн-консультацій для батьків щодо стратегії подолання стресу та надання психологічної підтримки дітям;
- навчання батьків простим технікам емоційної саморегуляції, які вони зможуть застосувати в щоденному спілкуванні з дитиною;
- психологічні консультації для батьків, спрямовані на підтримку емоційної стійкості та адаптацію до нових умов життя;
- робота з фахівцем дозволяє батькам зрозуміти, як краще підтримувати дитину та допомогти їй у подоланні труднощів, пов'язаних з війною;
- проведення групової терапії для батьків, де вони можуть поділитися своїм досвідом, почути інших і відчути підтримку;
- зустрічі з іншими родинами створюють відчуття єдності та допомагають долати ізоляваність, що особливо важливо в умовах розлуки або вимушеної міграції;
- індивідуальні зустрічі з психологом, арт-терапія, ігрова терапія, які допомагають дітям справлятися з переживаннями;

- арт-терапевтичні заняття дозволяють дітям виражати свої почуття та зменшувати тривогу, покращуючи загальний психологічний стан;
- надання допомоги батькам щодо організації освітнього процесу для дітей з ООП в умовах війни, особливо під час дистанційного або змішаного навчання;
- консультації щодо збереження звичного розпорядку дня для підтримки стабільності, що сприяє зниженню рівня тривоги в дітей.

Ґрунтовний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив розробити рекомендації для педагогів і психологів з надання підтримки родинам, які виховують дітей з ООП:

1. Під час спілкування з дітьми з ООП важливо уникати тем, які можуть викликати додатковий стрес, та забезпечити атмосферу прийняття.
2. Педагоги повинні враховувати особливості психічного стану дітей з ООП, їхні реакції на стресові події та потреби в адаптації до змін.
3. Важливо підтримувати тісний контакт із батьками, обмінюватися інформацією про стан дитини, її емоційні реакції та потреби.
4. Педагоги й психологи можуть допомогти родинам знайти додаткові ресурси та інформацію, такі як кризові центри, організації, що підтримують дітей з ООП, освітні платформи для дистанційного навчання тощо.

Висновок. Отже, психологічна підтримка родин з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах війни має важливе значення для забезпечення їхнього емоційного здоров'я та стабільності. Комплексний підхід до підтримки – включаючи індивідуальні консультації, групову терапію, навчання батьків та створення емоційно безпечного середовища для дітей – є ключем до збереження психологічного благополуччя родин і сприяння адаптації в складних умовах. Така підтримка допомагає дітям з ООП продовжувати навчання, розвиватися та долати труднощі, які виникають через обставини воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Організаційно-функціональні моделі інклюзивно-ресурсних центрів в умовах децентралізації (з досвіду роботи) : метод. посібник / Т. В. Жук та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської, Т. Д. Ілляшенко. Київ : Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2022. 102 с.
2. Психологічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни. Методичні рекомендації м. Дніпро 2022.
<https://www.dano.dp.ua/1912-psikhologichna-pidtrimka-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-umovakh-vijni> (Дата звернення 12.10.2024)

УДК: 373.2:37.091.3(477)

**РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Надія Кот,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Олександра Фоменко,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Бердянський державний педагогічний університет.

м. Запоріжжя

Питання виховання підростаючого покоління нерозривно пов'язані зі стратегією національного розвитку країни та є частиною державної політики. Збереження і захист культурної спадщини України є одним із найважливіших завдань у сфері виховання. Так, у Базовому компоненті дошкільної освіти підкреслюється, що система дошкільної освіти має забезпечувати «залучення дітей до системи цінностей, культури і традицій українського народу, виховання шанобливого ставлення до його надбань» [1, с.14].

У складний для нашої країни період загострилася необхідність формування у дітей з самого малечку громадянської компетентності, поваги до історичного минулого та культурних цінностей народу, любові до Батьківщини.

Більшість дослідників пов'язують цей процес із розвитком у дітей патріотичних почуттів, що формуються на основі любові до батьків, рідного дому, свого міста або села, рідного краю, на основі пізнання культури та історії малої батьківщини, (А. Богуш, Н. Бондаренко, С. Васильєва, Н. Гавриш, Т. Гриців, А. Гончаренко, М. Качур, К. Крутій, В. Лаппо, С. Матвієнко, Н. Недодатко, Н. Охріменко, Л. Савченко, А. Солонська, С. Тесленко, Т. Філімонова та ін.).

Феномен ставлення людини до малої батьківщини в науковій літературі є мало вивченим. Дорослі люди, здебільшого, згадують місце, де пройшло їхнє дитинство з теплотою, ностальгією, позитивними емоціями. Це позитивне враження зазвичай супроводжує людину протягом усього життя. Отже, треба відшукувати такий зміст виховної роботи, який би сприяв єднанню через спільні переживання – інтерес, допитливість, причетність, бажання активно брати участь у різноманітних пізнавальних заходах. Особливе місце у цьому процесі посідає історичне краєзнавство, оскільки вивчення та пропаганда історії рідного краю має безпосередній вплив на виховання почуття прив'язаності до всього того, що позначається поняттям «мала батьківщина».

У Порядку розроблення та затвердження програм для дошкільних навчальних закладів, затвердженому МОН України, вказується на те, що для ЗДО можуть розроблятися основні та додаткові програми, серед переліку яких – регіональні. Зміст регіональних програм передбачає урахування етнічних,

історичних, природничо-кліматичних, соціокультурних особливостей регіону. Впровадження таких програм покликане вирішувати не лише інформаційно-пізнавальні завдання, а й завдання вихованням у дітей дошкільного віку почуття належності до навколишнього соціуму, гордості за свій край, гідності майбутнього громадянина, що призводить до формування патріотичних почуттів, ціннісного прийняття малої батьківщини та Батьківщини в цілому.

У дошкільному віці в процесі соціального розвитку дитина спочатку освоює найближче коло свого «образу світу» (сім'я), а потім розширює його через пізнання, накопичення життєвого та іншого досвіду (дитячий садок, школа, «вулиця», ЗМІ тощо). Тому залучення дітей до спадщини свого рідного краю саме в дошкільному віці є не тільки необхідним, але й закономірним явищем. Зважаючи на це, важливо, щоб позитивні емоції, пов'язані з найближчим оточенням дошкільника (людьми, місцевістю, подіями тощо), були усвідомлені та засвоєні ним як основа для успішної соціалізації і формування громадянськості у наступні вікові періоди. Іншими словами, існує усвідомлена потреба в створенні відповідної регіональної програми, яка буде включена в загальну освітню програму дошкільної установи.

Оскільки наш регіон тісно пов'язаний з історією козацтва, то ми створили експериментальну регіонально орієнтовану програму «Ми роду козацького діти», яка спрямована на знайомство дітей з Дніпропетровщиною як унікальною історичною територією, яка тісно пов'язана з козацтвом.

Основними психолого-педагогічними принципами цієї програми є:

- культуровідповідність, яка зумовлена змістовною стороною вивчення історичної та культурної спадщини регіону, що є основою для формування ціннісного ставлення дітей до рідного краю,
- природовідповідність, яка передбачає опору на вікові особливості розвитку дітей дошкільного віку та розумну інтеграцію індивідуальної та соціальної складових у процесі виховання.
- цілісність, яка забезпечує єдність освітнього процесу в навчальному, виховному та розвивальному компонентах;
- відкритість і діалогізація, що визначають методiku і технологію спільної діяльності суб'єктів, залучених до процесу підготовки та реалізації даної програми.

Метою регіонально орієнтованої програми «Ми роду козацького діти» є створення умов для формування ціннісного ставлення до рідного краю у дітей на передшкільному освітньому етапі.

Основними умовами реалізації змісту програми є:

- введення краєзнавчого матеріалу з урахуванням принципу поступового переходу від більш близького дитині, особисто значущого, до менш близького;

– введення культурно-історичних фактів, шляхом збереження хронологічного порядку історичних фактів і явищ та зведення їх до трьох часових вимірів: минуле – сучасне – майбутнє;

– формування особистого ставлення до фактів, подій, явищ у житті М. Дніпро і області зокрема до малої батьківщини – селища Новоолександрівка;

– активне залучення до соціальної дійсності, підвищення особистої значущості для дітей того, що відбувається навколо;

– здійснення діяльнісного підходу щодо залучення дітей до історії, культури, природи рідного краю, тобто вибір самими дітьми тієї діяльності, в якій вони хочуть відобразити свої почуття, уявлення про побачене та почуте (творча гра, складання оповідей, виготовлення виробів, складання загадок, аплікація, ліплення, малювання);

– створення розвивального середовища для самостійної та спільної діяльності дітей і дорослих, спрямованої на розвиток особистості дошкільника на основі народної культури з опорою на краєзнавчий матеріал (предмети, речі домашнього вжитку, побуту; предмети декоративно-прикладного побуту), що надає дітям можливість проявити свою творчість;

– різноманітність форм, методів і прийомів організації освітньої діяльності з дітьми тощо.

Програма «Ми роду козацького діти» спрямована на виховання майбутнього козака / козачки і має 4 розділи. Кожен розділ містить теми, які його розкривають, перелік форм і методів роботи, які доцільно застосувати для розкриття тем, а також результати опрацювання конкретної теми (знання уміння, ставлення).

Так, перший розділ «Моя рідна Батьківщина має назву Україна» спрямований на формування у дошкільників уявлень про малу батьківщину як частинку нашої країни, про родину, її історію, про предків – запорізьких козаків.

Другий розділ «Коли стелиться доріжка, козакові не до ліжка», присвячений вивченню історії рідного краю і передбачає організацію туристично-краєзнавчої роботи (офлайн і онлайн екскурсій, подорожі, виїзд з батьками на природу).

Найбільшим за обсягом є третій розділ – «Цілий день я слухав би і ціліську ніч про козацьку славу – Запорозьку Січ» Він спрямований на вивчення історії Запорозького козацтва. Розділ передбачає вивчення таких тем: «Гей козаченько – хоробре серденько» (знайомство з історією козацтва), «До булави треба голови» (козацькі гетьмани та їх подвиги), «На Січі гуртувались, козаками називались» (місця козацьких поселень), «У військових іграх козаки гартували силу свою, щоби дух козацький був незламним у бою» (козацький гарт та військова підготовка), «Жупан, сорочка, гарний шлик – це лицарський святковий лик» (одяг козака), «Козакові шабля – сестриця» (Зброя козаків). «Знає весь

Великий Луг: кінь козацький – вірний друг», «Ой сів козак їсти! (козацька кухня), «Свято Покрови – козацька святиня, Січі Берегиня» (козацькі свята, посвята в козачата), «Поки Дніпро пливе, Україна не вмере». (ЗСУ – спадкоємці Війська Запорозького).

Четвертий розділ «Тренуємо дух і тіло, козаком станемо умілим» передбачає вправлення дітей у козацькому гарті у різних формах фізичного виховання.

Для ознайомлення дошкільників зі змістом зазначених розділів рекомендується використовувати такі методи і прийоми: бесіди, розповіді, читання художньої літератури, розглядання сімейних фотоальбомів, офлайн і онлайн екскурсії, туристичні походи, дидактичні ігри, розгадування кросвордів, перегляд фрагментів фільмів, створення галереї гетьманів війська запорізького, посвята у козачата, народні рухливі ігри, зустрічі з воїнами ЗСУ та ін.

Реалізація розділів програми дозволить вихователям дошкільного закладу цілеспрямовано, продумано, емоційно насичено занурювати дітей у ті фактори (середовище, найближчі контакти, власна соціальність тощо), від яких значною мірою залежить залучення дошкільників до цінностей рідного краю.

Список літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний Стандарт дошкільної освіти) Нова редакція. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-doshklno-osvti#:~:text=%D0%91%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%>
2. Гаврилюк В.Ю. Козацьке виховання та засоби його актуалізації в умовах освітніх змін і суспільних викликів. *Народна освіта Електронне наукове фахове видання*. 2020. №2. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5455
3. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Губко О. Т. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 2015. 220 С.
4. Проект Державної програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р. URL: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_1/2.pdf%20.

УДК 373.2:614

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олена Кошло

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

*доц. **Світлана Матвієнко.***

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Постановка проблеми. Інноваційною освітньою діяльністю у системі освіти є діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок. Об'єктами інноваційної освітньої діяльності є: нові знання, інноваційні освітні програми і проекти, навчальний та виховний процеси, організаційні та адміністративні рішення, а також рішення іншого характеру, що істотно поліпшують якість освіти.

Вимоги сучасності потребують переорієнтації змісту виховання підростаючого покоління, зміщення акцентів на створення умов для поступального, повноцінного, всебічного розвитку особистості. Для того, щоб навчити дітей жити, успішно діяти у світі, самовизначитися у ньому, необхідно сформувати у них, починаючи з дошкільного віку, ціннісне ставлення до себе, свого образу «Я», одним із компонентів якого є «Я – здоровий» [2].

Про це зазначається в основних державних документах, які створюють підґрунтя для взаємодії різних соціальних інститутів та регламентують правові основи соціально-педагогічної діяльності у вирішенні проблеми формування культури здоров'я підростаючого покоління.

Недостатня розробленість проблеми фізичного виховання дітей дошкільного віку засобами інноваційних оздоровчих технологій зумовили необхідність вивчення та узагальнення відповідних наукових досліджень та їх представлення у науковій статті.

Мета статті розкриття сучасних підходів до використання оздоровчих технологій у процесі фізичного виховання дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою фізичного розвитку дітей дошкільного віку займалися такі науковці як, Н. Гавриш, Л. Лохвицька, М. Русова. У працях І. Брехмана, О. Дубогай, Р. Поташника значну увагу приділено питанням дотримання підростаючим поколінням здорового способу життя. Вивченню проблеми набуття дошкільниками засад ЗСЖ присвячуються праці Г. Беленької, М. Машовець, О. Богініч, Т. Бабюк та ін. У наукових працях В. Оржеховської, Є. Буліча, Т. Бойченко, С. Юрочкиної,

С. Свириденко, М. Гамезо, О. Кононко висвітлюється психолого-педагогічний аспект формування здорового способу життя дітей.

Водночас залишається недостатньо вивченою проблема організації фізичного виховання нетрадиційними способами.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах постала проблема використання інноваційних оздоровчих технологій під час фізичного виховання дітей дошкільного віку, оскільки фізичне виховання дошкільнят – організований процес, спрямований на їхній фізичний розвиток, рухову, фізичну підготовку до творчої життєдіяльності, набуття знань, умінь та навичок з фізичної культури. Його пріоритетні завдання – формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я дітей через комплекс оздоровчих засобів (режим, харчування, загартування) та гімнастичні рухи. Заняття з фізичної культури, ранкова, гігієнічна, коригувальні гімнастики, фізкультурні хвилинки динамічні паузи, рухливі ігри, спортивні вправи та ігри, піші переходи, спортивні вечори розваг та свята, дні здоров'я тощо – усе це становить структуру фізичного виховання.

Наприклад на заняттях з фізичного виховання до вступної частини, коли виконуються ходьба, біг, доцільно включати корегувальну гімнастику для профілактики плоскостопості та елементи танців у комплексі з ходьбою, бігом. Наприклад крок польки чи бічний галоп під час бігу.

Після шикування та перешиковування рекомендується активний відпочинок, під час якого діти загадують загадки, самі діти або педагоги розповідають вірші та потішки про рухи та здоров'я. Відповіді на загадки часто викликають у дітей сміх, що емоційно налаштовує їх на виконання складних рухових завдань.

Перед виконанням загальнорозвиваючих вправ доцільні ігри на дихання для вентиляції легень і дихання скрізь праву ніздрю (елементи йогівського дихання) для активізації лівої півкулі та процесу збудження центральної нервової системи. На думку вчених, ці заходи сприяють розвитку психічних процесів (сенсорних та інтелектуальних), що, у свою чергу, підвищують ефективність навчання дітей рухів .

Рухи тіла доцільно періодично поєднувати з рухами пальців рук, ніг, наслідування елементів дій тварин, птахів, комах або явищ природи (дощу, вітру). Дії рук, ніг, обличчя, тулуба дітей бажано супроводжувати музикою, розповіданням коротких віршів. Це сприяє ефективному оздоровленню організму дітей.

У кожне фізкультурне заняття (комплекс загальнорозвиваючих вправ) корисно вводити одну-дві вправи коригувального характеру для профілактики або корекції постави дітей, а у вступну ходьбу – елементи ходьби на зовнішньому та внутрішньому боках стопи, на п'ятках. Ці вправи запобігають викривленню хребта, сприяють правильному формуванню його згинів та

реабілітують або компенсують вади постави, зміцнюють м'язи ступень, сприяють профілактиці плоскостопості.

Один-два рази на тиждень загальнорозвивальні вправи можна частково замінювати асанами йоги або рухами аеробіки (ритмічної гімнастики). Зміна повільного темпу на швидкий під час виконання цих вправ підвищує фізичне навантаження на організм дітей, прискорює обмінні процеси у ньому.

У середині комплексу загальнорозвивальних вправ варто пропонувати короткочасні дихальні вправи та дихання лівою та правою ніздрями для активізації ЦНС та вентиляції легень.

Дуже корисним є виконання знайомих вправ під музичний супровід. Це сприяє підвищенню емоційного настрою дітей, викликає інтерес до рухової діяльності. Водночас у малят розвивається почуття ритму, гнучкість, пластичність та інші фізичні якості.

Після закінчення загальнорозвивальних вправ діти мають сісти на підлогу, простягнути ноги, і, зігнувши пальці ступень, захоплювати ними дрібні іграшки, предмети, зерна гороху, жолуді, каштани тощо. Можна також у положенні стоячи поклати ступнею маленькі м'ячі, кульки та ін. Потім виконати дві-три вправи масажу (погладжування, розминання та розтирання рук, ніг, грудей) і 4-5 елементів точкового масажу біля носа, за вухами, над бровами.

Перед виконанням основних рухів, особливо перед киданням м'яча, мішечків у ціль (на дальність), варто запропонувати дітям вправи для зміцнення зорових м'язів, нервів очей: подивитися праворуч, ліворуч, угору, вниз або очима простежити доріжку, якою бігають мурашки, стрибають птахи тощо. Ці вправи готують до зосередження зору та конкретних рухових завдань.

Після виконання рухів, перед проведенням інтенсивної рухової гри бажано, щоб діти підійшли до рослин, що в куточку природи і вдихнули пахоців від квітів. Бажано також дати малюкам можливість подихати над відваром ромашки, лаванди, чебрецю, шавлії, евкаліпта або гвоздики. Корисний вплив приємних запахів на всі органи та системи організму людини загальновідомий.

Під час рухливих ігор діти користуються яскравими іграшками, атрибутикою (м'ячі, шари, кеглі, обручі, кольорові стрічки, хустки тощо), гарним природним матеріалом (листя, жолудями, шишками, каштанами). Після закінчення гри варто запропонувати дошкільнятам виконати самомасаж цими природними матеріалами: катати їх по грудях, руках, ногах.

Закінчують заняття вправами на розслаблення (релаксація).

Після заняття бажано випити з дітьми фіточай, запропонований медичним працівником, крім того дошкільнята приймають вітамін С (за певним графіком та схемою).

Дуже важливо чітко дотримуватись диференційного підходу до тієї чи іншої оздоровчої процедури, об'єднання дітей (за станом здоров'я) у медичні групи, дозування вправ та фізичного навантаження на організм дошкільнят.

Наприклад у кожній віковій групі є діти , що не сприймають запахів гвоздики, евкалипта, лаванди. Зрозуміло, що їх звільняють від цієї процедури.

Не всі діти п'ють відвари шипшини або ромашки. Таким варто запропонувати відвари яблук , абрикосів.

Таким чином особистісно-орієнтований підхід до процесу оздоровлення сприяє створенню сприятливих соціально - психологічних та педагогічних умов для фізичного й інтелектуального розвитку дітей.

В умовах закладу дошкільної освіти також доцільно використовувати такі оздоровчі технології, як оздоровча аеробіка та звіробіка; пальчикова та дихальна гімнастика; гімнастика для стоп та гімнастика після роботи на комп'ютері; гімнастика для очей та гімнастика пробудження; казкова та віршована гімнастика; вправи за авторською моделлю М. Єфименка; гімнастика з елементами хатха-йоги [1].

Розглянемо зазначені інноваційні технології оздоровчої гімнастики для дітей у дошкільному закладі. Дослідженням теорії використання ранкової гімнастики з оздоровчою аеробікою в процесі фізичного виховання присвячено роботи М. Єфименка [1]. Регулярні заняття *аеробікою* надають оздоровчу та тонізуючу дію на організм. Під час занять аеробікою поліпшується діяльність серцево-судинної та дихальної систем, підвищується працездатність, укріплюються кісткова та м'язова тканини. Аеробіка допомагає впоратися з фізичними й емоційними стресами протягом дня, адже служить діючим засобом проти емоційних розладів дітей; захищає від ризику серцевих захворювань.

Степ аеробіка – один з найбільш простих і ефективних стилів в аеробіці. Крокова аеробіка проста, вона не вимагає зайвого зосередження і концентрації думок на правильному засвоєнні тих чи інших рухів. *Степаеробіка* надає позитивну дію на весь організм.

Фітбол – це аеробіка з використанням спеціальних гімнастичних м'ячів. Використання м'ячів вносить певний ігровий момент у заняття, а також створює неповторний емоційний підйом. Крім цього, фітбол – ефективний тренажер для самих різних проблемних зон.

Можна використовувати комплекси вправ «Звіробіка». Це спеціально підібрані вправи, які імітують поведінку відомих тварин і є цікавим способом виконання вправ для дітей молодшого дошкільного віку. Дихальні вправи допомагають навчити дитину правильно дихати. При більш глибокому диханні відбувається вентиляція легень, очищення їх від бактерій та мікробів, які і спричиняють швидкий розвиток хвороби.

Відомому педагогу В. Сухомлинському належить вислів: «Розум дитини перебуває на кінчиках його пальців». На сьогоднішній день загальновідомий факт: рівень розвитку вищих форм пізнавальної діяльності перебуває у прямій залежності від стану рухового аналізатора в цілому, а особливо від ступеня

сформованості тонких рухів кистей і пальців рук. У зв'язку з цим заходи з розвитку дрібної моторики рук повинні обов'язково включатися в систему корекційно-розвивального навчання дітей.

Малюкам дуже подобається виконувати вправи, подані в ігровій формі з цікавим сюжетом, емоційно. Ігри з пальчиками розвивають мозок дитини, стимулюють розвиток мови, творчі здібності, фантазію. Методика і сенс даних ігор полягає в тому, що нервові закінчення рук впливають на мозок дитини і мозкова діяльність активізується. Можна використовувати для таких ігор невеликі віршики, лічилки, пісеньки. Завдяки пальчиковим іграм дитина отримує різноманітні сенсорні враження, у неї розвивається уважність і здатність зосереджуватися [4, С. 89].

Серед інноваційних оздоровчих технологій для дітей дошкільного віку в ЗДО слід виокремити *імунну гімнастику*, для стоп, для роботи за комп'ютером та гімнастику пробудження. Імунна гімнастика – супроводження рухами раніше вивчених віршиків – дає організму емоційний, оздоровчий заряд.

Найважливішим засобом профілактики плоскостопості є *гімнастичні вправи*, спрямовані на зміцнення м'язово-зв'язкового апарату стоп і гомілки. Для цього можна успішно використовувати обладнання, призначене для профілактики плоскостопості та збереження правильної постави: доріжки з щільної тканини і вкладеними різними наповнювачами (горох, камінчики, шишки); щільна тканина з різними предметами (гудзики, пластмасові квіти, кісточки відлік); смужка щільної тканини з мотузкою і зав'язаними на ній вузликами, яка розташовується у вигляді змійки тощо.

Вправи на регулярне тренування очей дуже важливі для збереження і поліпшення зору, профілактики короткозорості та інших захворювань очей. Гімнастику для очей рекомендується виконувати не менше двох разів на день. Гарний вплив на циркуляцію крові і на нерви надає погладження закритих очей, вібрація, натиск, масаж долонею і легка розминка.

Гімнастика пробудження – невідмінна ланка фізичного розвитку дітей. Її місце – у другій половині дня після денного сну. Прокидаючись та виконуючи елементарні фізичні вправи, діти налагоджують свій організм до подальшої рухової активності.

Казкова гімнастика – це своєрідна «терапія» середовищем, особливою казковою атмосферою, в якій можуть проявитися потенційні можливості особистості, щось нереалізоване з використанням фізичних вправ. А головне – виникає почуття захищеності та смак таємниці. Казкова гімнастика відображає сучасні ідеї гуманізації педагогічного процесу та особистісно-орієнтованої педагогіки, що дозволяє через ігрову діяльність з музикою та різноманітними рухами всебічно вирішувати задачі виховання дітей, залишаючи муштру та примус; допомагаючи розвитку їх фізичних здібностей та психічних можливостей в

повній мірі, використовуючи природній потенціал кожної дитини з урахуванням його індивідуальних можливостей [4;].

У даний час бурхливого розвитку комп'ютерних технологій усе актуальнішою задачею стає розроблення та використання у процесі виховання мультимедійних технологій. У процесі дослідження проводяться заняття з використанням переносної мультимедійної дошки (мультимедійні презентації). Це надає позитивні результати. За допомогою комп'ютера можна вивчати рухові дії тварин і переносити їх у практичну площину на занятті.

Висновки. Отже, використання розглянутих інноваційних технологій оздоровчої технології в роботі з дітьми дошкільного віку є не лише цікавим видом діяльності, а ще й дуже корисним для розвитку дошкільнят. Ці методики мають ряд переваг серед інших видів фізичної активності: вони не вимагають великих приміщень і дорогого обладнання для занять, можуть проводитися з дітьми як молодшого, так і старшого віку. Крім цього, оздоровчі технології є чудовим засобом естетичного і морального виховання: завдяки таким використанням технологій оздоровлення не лише покращується здоров'я, а й формуються красива фігура, правильна постава й енергійна хода, поліпшується координація рухів, виробляється сила волі, витримка і впевненість у собі. Ці заняття вчать малюків долати труднощі, підвищують життєвий тонус і працездатність, створюють гарний настрій.

Список використаних джерел:

1. Єфименко М. М. Театр фізичного виховання та оздоровлення дошкільників. К. : Знання, 2003. 456 с.
2. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: кол. монографія /за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.
3. Лохвицька Л. В., Андрющенко Т. К. Дошкільникам про основи здоров'я: Навч.-метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 176 С.
4. Матвієнко С. І. Формування у дітей старшого дошкільного віку основ здорового способу життя засобами ігрових технологій. *Інноваційні технології в дошкільній освіті*. Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, М. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової. 2018. С. 88-90.
5. Русова М. А. Рухова активність дитини в дитячому саду: Посібник для педагогів дошкільних установ, викладачів і студентів педвузів і коледжів. Київ: Просвіта, 2008. 567 С.

УДК 372.3.035.6:398.8

РОЗВИТОК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНЯТ ЧЕРЕЗ НАРОДОЗНАВЧИЙ ПІДХІД

Діана Кравець

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти.

Науковий керівник, Д. філософії (PhD),

ст. викладач Катерина Мнишенко.

Вінницький державний педагогічний

університет імені Михайла Коцюбинського.

Актуальність проблеми. Патріотичне виховання завжди було важливою частиною виховного процесу в освітній системі, а сьогодні його значення набуває особливої актуальності. Патріотичні почуття, як і інші особистісні якості, починають формуватися ще в дошкільному віці, коли дитина інтенсивно розвивається. Вихователям належить відповідальне завдання – допомогти дітям зростати не лише освіченими й здоровими, але й свідомими, творчими особистостями, які мають глибокі патріотичні почуття. Важливо прищепити дітям любов до Батьківщини, навчити їх шанувати й берегти культурну спадщину свого народу, що є ключовою складовою у формуванні нового покоління громадян України.

Сьогодні, коли патріотизм має особливу значущість, виникає потреба в розробці програми для дошкільнят, яка сприятиме всебічному розвитку особистості громадянина-патріота, ознайомлюючи дітей із культурою, традиціями та звичаями українського народу. Залучення дошкільників до вивчення народознавства є одним із важливих засобів патріотичного виховання, що актуалізує питання патріотичного виховання дітей через засоби народознавства.

Видатні вчені та культурні діячі, такі як А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І. Франко, А. Кримський, активно використовували знання з народознавства у своїх дослідженнях. Особливо цінним для сучасної практики є педагогічний спадок В. Сухомлинського, який запропонував низку ефективних методів і форм впливу на дитячу особистість, що залишаються актуальними і сьогодні. Він надавав пріоритет вихованню свідомої молоді, справжніх патріотів, які шанують Батьківщину, пишаються історією народу та відповідально ставляться до його майбутнього.

Тематику патріотичного виховання дошкільників досліджували такі науковці, як Т. Поніманська, Л. Артемова, А. Богуш, Н. Лисенко, Н. Гавриш, Л. Лохвицька, А. Виноградова та інші. У своїх працях вони розглядають теоретичні основи народознавства, методику знайомства дітей із національною культурою, мистецтвом, літературою, а також способи ознайомлення дошкільників

із державними та національними символами, святами, традиціями, обрядами, народними ремеслами та побутом.

Мета статті – висвітлити значущість формування патріотичних основ у дошкільнят засобами народознавства, визначити найбільш ефективні методи та форми роботи.

Виклад основного матеріалу. Патріотизм є однією з глибинних громадянських цінностей, що виражається в любові до рідної землі, вірності своєму народу та гордості за національні культурні надбання [1, С. 376]. Дошкільний період є ключовим для формування особистості, адже саме в цей час закладаються основи громадянських якостей, і діти починають формувати уявлення про людей, суспільство та культуру. Цей період є особливо сприятливим для систематичного виховання патріотизму.

Метою патріотичного виховання є розвиток у дітей високої патріотичної свідомості, любові до своєї країни, поваги до видатних особистостей історії. Сучасна система дошкільної освіти ставить національно-патріотичне виховання серед основних завдань, використовуючи народознавчий підхід. Н. Волкова визначає народознавство як науку про народний досвід у вихованні й освіті молодого покоління, як мудрість певної етнічної спільноти [2, С. 576].

Серед засобів народознавства, які сприяють патріотичному вихованню, особливу роль відіграють рідна мова, народні ігри, дитячий фольклор, музична і художня творчість, а також національні звичаї та свята. Важливим методом є залучення дітей до народних свят та обрядів: весняні свята, Івана Купала, Різдвяні обряди тощо, які дозволяють дітям зануритися в культурно-історичний досвід свого народу та отримати позитивні емоції від традиційних ритуалів [4, С. 129].

Народознавчий підхід важливий для різних аспектів життя дітей. Він дозволяє їм глибше відчути свою приналежність до народу, а також розвиває моральні, патріотичні, естетичні та творчі якості. За словами В. Ніколаєнка, народознавство відіграє значну роль у розвитку особистості, зокрема через казки, пісні та іграшки, які виховують соціально свідомих індивідуумів [5, С. 5].

На думку науковця Н. Лисенко, при організації народознавчої роботи з дошкільнятами вихователі мають реалізовувати такі завдання:

- Навчальні: формування початкових знань з народознавства, основи національної самосвідомості та наукового мислення.
- Пізнавальні: поглиблення знань про Україну, її історію, культуру та природу.
- Розвивальні: розвиток усіх психічних процесів, зокрема уваги, пам'яті, логічного мислення та уяви.
- Мовленнєві: збагачення словникового запасу за допомогою фольклору та літератури, розвиток навичок розповідання про побачене та почуте.

- Виховні: прищеплення любові до рідного краю, поваги до національної культури та гордості за народні традиції і звичаї [6, С. 291].

Таким чином, використання народознавчого матеріалу сприяє розвитку в дітей цих особистісних якостей. До ефективних методів патріотичного виховання належать екскурсії до визначних місць, знайомство з культурними пам'ятками, зустрічі з цікавими людьми, бесіди, розповіді, читання творів художньої літератури, ігри та заняття.

Заняття залишаються основною формою організованої пізнавальної діяльності у вихованні дошкільнят, на яких діти дізнаються про минуле та сучасне України, формують національну самосвідомість і патріотичні почуття. Матеріали з народознавства широко застосовуються на заняттях з художньої літератури, малювання, ознайомлення з природою, музичних уроках, а також впроваджуються у повсякденне життя групи.

Основною метою занять з народознавства в закладах дошкільної освіти є послідовне ознайомлення дітей з народними традиціями, звичаями та обрядами. Це сприяє їхньому ранньому залученню до культурного спадку українського народу, пробуджує гордість за досягнення талановитих людей, які творили й творять на рідній землі.

Для кращого ознайомлення дошкільнят з національною культурою в групах створюються спеціальні національні куточки, які розвивають у дітей національну свідомість, любов до рідного краю та розуміння нерозривності зв'язку між минулим, сьогоденням та майбутнім. Ці куточки оформлені національними символами, оберегами, дитячими музичними інструментами, ляльками в національному одязі, зразками декоративного мистецтва.

Предметно-розвивальне етнічне середовище можна створити, наповнивши всі зони групової кімнати етнічними елементами. Наприклад, у куточку книги варто розмістити літературу з дитячим фольклором, щоб вихователь міг читати й обговорювати її з дітьми, занурюючи їх у багатство української культурної спадщини.

Зону для ігор можна оформити народними іграшками, виготовленими майстрами з різних регіонів України, які використовують не лише для гри, а й для ознайомлення дітей з народним декоративним мистецтвом.

Міні-музеї в закладі дошкільної освіти створюють особливий простір для залучення дітей до мистецтва, розширення їх культурного та національного світогляду.

Висновки. Основи патріотичного виховання закладаються саме в дошкільному віці, оскільки вони визначають подальший моральний та духовний розвиток дитини. У цей період відбувається формування самосвідомості, особистісних рис та пізнавальної активності дитини. Ефективними методами

патріотичного виховання є заняття з народознавства, створення національних куточків та міні-музеїв у дошкільних закладах.

Отже, через народознавство діти поступово усвідомлюють, що кожен народ, включаючи український, має власні традиції та звичаї. Вивчаючи культурні надбання, народну мудрість та творчість, діти формують цілісне уявлення про самобутність українського народу, яка відображається в його художніх і предметних традиціях.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2002. –с.129.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник . Київ: Либідь, 1997. 376 С.
3. Волкова, Н. П. Педагогіка. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с.
4. Лисенко Н.В. Етнопедагогіка дитинства. Навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 291 с.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти томах. Київ: Рад. школа, 1977. С. 95.

УДК: 371.135.4:069.81

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Марія Кудельська

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: Д. пед. н.,

проф. Людмила Перетяга.

Вінницький державний педагогічний

університет імені Михайла Коцюбинського.

Патріотичне виховання дошкільників в умовах воєнного стану є багатограним процесом, що потребує особливої уваги як до психологічних, так і педагогічних аспектів. У періоди збройних конфліктів діти стикаються з реальністю, що глибоко впливає на їхній психічний стан і сприйняття світу. У таких складних умовах патріотичне виховання стає не лише засобом формування національної ідентичності, але й інструментом емоційної підтримки та розвитку почуття приналежності до своєї країни [1].

Сучасні дослідження в галузі дитячої психології вказують, що патріотичне виховання у складний період допомагає дітям відчувати психологічну підтримку та

стабільність. Однією з ключових стратегій є використання символів та образів, що уособлюють культурну тяглисть і стійкість. Діти у ранньому віці краще реагують на казкові чи героїчні сюжети, які передають культурні та патріотичні цінності, але водночас не травмують їхню психіку. Важливо, щоб вихователі та батьки мали можливість правильно адаптувати такі історії, зберігаючи їхній виховний потенціал і позитивний вплив на дитину [2].

Однією з основних психологічних проблем, з якими стикаються дошкільники під час війни, є емоційна плутанина і страх. Діти віком від трьох до шести років перебувають на етапі активного емоційного та когнітивного розвитку, і в цей період вони особливо чутливі до змін у своєму середовищі. Війна призводить до порушення звичного життя, втрати близьких, руйнувань, що викликає почуття небезпеки та тривоги. Дослідження з дитячої психології свідчать, що емоційні реакції дітей на такі травматичні події часто проявляються через зміни в поведінці, такі як замкнутість, агресія або кошмари [6].

У дослідженнях психологів зазначається, що такі діти потребують стабілізуючої підтримки в освітньому середовищі. Вихователі можуть впроваджувати практики емоційного відновлення, зокрема техніки арт-терапії та казкотерапії, що дозволяє дітям символічно виражати свої почуття та тривоги. Національна символіка, така як українські традиційні образи, кольори прапора, музика та фольклор, сприяють створенню у дітей відчуття приналежності та емоційної єдності. Психологи радять застосовувати елементи народного мистецтва під час занять з дітьми, що підвищує рівень довіри та психологічної стабільності, оскільки це дозволяє дітям відчути підтримку і цінність культурних традицій.

В умовах цих обставин патріотичне виховання може виступати стабілізуючим чинником, надаючи дітям почуття приналежності та неперервності. Психологічна теорія прив'язаності стверджує, що діти знаходять безпеку у своїх зв'язках з вихователями та розумінні світу навколо себе. У часи потрясінь патріотичні наративи, які підкреслюють єдність, мужність і культурну тяглисть, можуть допомогти підтримати у дітей почуття стабільності. Впровадження національних символів, таких як прапори, традиційні пісні та історії про національних героїв, сприяє емоційному зв'язку дитини з її особистим досвідом та національною ідентичністю [8].

Ефективною практикою є включення народних символів до щоденних ритуалів, які підкреслюють сталість і спокій. Наприклад, проведення регулярних занять з використанням українських народних казок або пісень може допомогти дитині почуватися захищеною. Вихователі можуть також використовувати інші елементи української культури, такі як фольклор та національні костюми, що надає додаткову емоційну підтримку дітям у стресових умовах.

Педагогічні стратегії для виховання патріотизму в умовах воєнного стану повинні бути зосереджені на створенні позитивних емоційних переживань.

Одним із ефективних підходів є розповідання історій, коли вихователі читають дітям про героїв, стійкість і єдність нації, адаптуючи розповіді до вікових особливостей. Так розповідь про історичну постать, яка виявила мужність у важкі часи, може надихнути дітей відчувати гордість і зв'язок зі своєю країною [5].

Окрім казок і легенд, можна також застосовувати рольові ігри, де діти можуть відчувати себе героями в уявних ситуаціях, що відображають важливість співпраці та взаємної підтримки. Ігровий процес дозволяє дітям символічно виразити свої емоції та вчитися вирішувати конфлікти мирним шляхом, розвиваючи при цьому відчуття гордості за свою культуру та країну. Також такі ігри сприяють розвитку комунікативних навичок, що допомагає дітям легше адаптуватися до змінних умов [6].

Роль родини у процесі патріотичного виховання також є надзвичайно важливою, особливо під час воєнного стану. Батьки є основними емоційними опорами для маленьких дітей і їхнє ставлення до патріотизму значною мірою впливає на формування національної ідентичності дитини.

З огляду на важливість сімейного оточення, рекомендується залучати батьків до освітніх процесів, спрямованих на патріотичне виховання. Це може бути, наприклад, спільне проведення вечорів з народними піснями або читанням українських народних казок. Такі заходи не тільки підтримують патріотичний дух, а й створюють міцні сімейні зв'язки, що особливо важливо для дітей в умовах стресу.

Родинні традиції, що передаються з покоління в покоління, сприяють формуванню у дітей почуття приналежності до своєї країни, гордості за її культурні здобутки та історію. Наприклад, спільне читання українських народних казок або розповідей про героїчні сторінки історії здатне не лише заспокоїти дитину, а й сформувати в неї почуття гордості за свій народ і його досягнення. Важливість родинного оточення полягає також у тому, що діти часто наслідують поведінку дорослих, тому ставлення батьків до патріотичних цінностей безпосередньо впливає на формування національної свідомості в дитини [9].

Особливо значущою є роль батьків у створенні середовища емоційної безпеки для дошкільників. Під час воєнного конфлікту родина повинна не лише надавати дитині інформацію про патріотизм, але й забезпечувати її підтримку в подоланні стресових ситуацій. Спільні активності, як-от виготовлення символів народної творчості, розучування патріотичних пісень чи участь у волонтерських акціях, що підходять для дітей, допомагають сформувати у дошкільника відчуття спільності з іншими українцями, зміцнити емоційний зв'язок із родиною і надають дитині приклад активного ставлення до своєї країни. Таким чином, родина виступає не тільки джерелом знань про культуру та історію, а й забезпечує дитину емоційною опорою, необхідною для її гармонійного розвитку в умовах воєнного часу [9].

Однак реалізація патріотичного виховання у воєнний час має чимало викликів. Однією з найбільших загроз є можливість перетворення патріотичного виховання на мілітаристичне. У суспільствах, охоплених війною, діти часто стикаються з образами солдатів, зброї та героїв війни, що може призвести до асоціації патріотизму з агресією. Це може бути особливо шкідливим для дошкільників, які ще формують своє розуміння соціальних відносин і моральних цінностей. Щоб запобігти цьому, вихователі повинні ретельно збалансовувати наративи, підкреслюючи мирні та конструктивні аспекти патріотизму, такі як допомога іншим, захист довкілля та повага до культурної спадщини [3].

Педагогам важливо контролювати і коригувати інформацію, яку отримують діти щодо патріотичних тем, особливо в умовах надмірної мілітаризації суспільства. Створення сприятливого середовища, де діти зможуть вивчати національну культуру, не пов'язуючи її з агресією, є важливим кроком у побудові здорової та патріотично налаштованої особистості.

Крім того, емоційне навантаження, яке переживають діти в умовах воєнного стану, вимагає від вихователів та батьків використання травма-інформованого підходу до виховання. Це включає розпізнавання ознак травми у дітей, таких як зміни в поведінці, і адаптацію освітнього середовища для забезпечення відчуття безпеки і спокою. Техніки, як-от вправи на усвідомлення, арт-терапія або створення передбачуваного розкладу, можуть допомогти зменшити наслідки травми і дозволити дітям опрацьовувати свої емоції здоровим способом. Патріотичне виховання, коли воно проводиться в підтримуючому та емпатійному середовищі, може сприяти емоційному відновленню дитини, надаючи їй відчуття надії та приналежності [4].

Дитячі психологи також радять застосовувати методи емоційної регуляції, як-от казкотерапія та вправи на усвідомленість, які допомагають дітям розуміти та обробляти свої емоції. Такий підхід сприяє не тільки психічній стабільності, а й позитивному формуванню патріотичних цінностей. Наприклад, прослуховування народних казок або легенд дозволяє дітям зрозуміти складні події через знайомі та безпечні образи, що надає їм відчуття зв'язку з культурною традицією та безпекою. Це особливо важливо в умовах війни, коли емоційна підтримка та культурна спадщина стають незамінними ресурсами для емоційного розвитку дитини [6].

Психологи також радять застосовувати техніки рухової терапії, що включають вправи на тілесне усвідомлення та танцювальні рухи. Такі методи дозволяють дітям знімати напругу та тривогу через фізичну активність, яка сприяє вивільненню емоцій та зменшенню стресу. Наприклад, прості рухові ігри з елементами традиційного українського танцю допомагають створити атмосферу безпеки і водночас налагодити контакт з культурними символами. Рухова

терапія також сприяє поліпшенню комунікаційних навичок і розвитку самоконтролю, що є важливим для стабілізації емоційного стану дошкільнят.

Крім того, ефективною методикою є драматерапія, де діти можуть ставити сценки чи розігрувати певні ролі. За допомогою ігрових вистав діти здатні проживати та виражати свої страхи та переживання у безпечному середовищі, що допомагає їм опрацьовувати травматичний досвід. Важливим аспектом драматерапії є можливість вибору дитиною персонажів або сюжетів, що відображають позитивні патріотичні образи, такі як хоробрість і єдність. Драматерапія дозволяє дітям відчути контроль над своїми емоціями, а також сприяє відновленню почуття впевненості й підтримки, особливо якщо вихователі допомагають їм висловлювати патріотичні почуття у позитивному та конструктивному форматі [7].

Таким чином, важливим є не тільки зміст виховання, а й методи, які використовуються, щоб забезпечити дітям необхідний емоційний комфорт. Розробка індивідуальних підходів до кожної дитини, з урахуванням її емоційного стану та потреб, може значно підвищити ефективність патріотичного виховання в умовах війни.

Отже, патріотичне виховання дошкільнят в умовах воєнного стану є складним завданням, яке вимагає збалансованого підходу між формуванням національної ідентичності та забезпеченням емоційного добробуту. Використовуючи розвиваючі стратегії – такі як розповідання історій, групові заняття та залучення родини – вихователі та батьки можуть допомогти дітям сформуванню почуття гордості за свою країну, забезпечуючи при цьому психологічну підтримку, необхідну для подолання труднощів життя в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 29.01.21 р.)
2. Бех І., Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Чернівці: Букрек, 2015. 640 с.
3. Вашак О. Роль української народної вишивки в національному вихованні дошкільників. Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки: зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, 21 травня 2020 р. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 31-33.
4. Гавриш Н., Крутій К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи // Дошкільне виховання 2015. № 8. С. 2–7.
5. Історія української вишивки. Калина. Все про вишивання. URL: <https://kalyna.store/istoriya-ukrainskoi-vishivky> (дата звернення: 31.10.2024 р.)

6. Каплуновська О «Україна – моя Батьківщина» парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О.Каплуновська, І. Кичата, Ю.Палець; за наук. ред. О. Д. Рейпольської. –Тернопіль : Мандрівець, 2016. – 72 с.

7. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. *Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України.* 2015. № 8.

8. Логвіненко І. Патріотичне виховання в ДНЗ. Харків: «Основа», 2017. 461 с.

9. Носачова Т., Волошина М. Патріотизм плакається в родині. *Дошкільне виховання.* 2016. № 6. С. 10 –12.

УДК 373.2.09

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРЕДМЕТНО-РОЗВИВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Віра Куленій

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти.

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Анна Федорович,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка.

Грамотна організація педагогічного процесу в дошкільному закладі є передумовою удосконалення і саморозвитку дитини. Від того, які засоби використовує вихователь у своїй роботі залежить успішність реалізації особистісно орієнтованого підходу. Він ґрунтується на визнанні дитини найвищою цінністю і спрямований на створення відповідних умов для становлення її як особистості, яка живе повноцінним життям, у якої збалансовані тенденції до самореалізації й самозбереження. Зокрема, йдеться про облаштування універсального освітнього простору, в якому малюки могли б разом з вихователями творити, змінювати його, трансформувати відповідно до задуму гри, змісту, перспектив розвитку.

Освітній простір закладу дошкільної освіти як предмет наукових досліджень перебуває у центрі уваги вчених (Н. Гавриш, І. Карабаєва [2], І. Кіндрат [3], О. Ковшар, О. Кошіль [4], К. Крутій, А. Цимбалару [6] та ін.) і розглядається ними як багатовимірний педагогічний реальність. Це «система», що створюється задля різнобічного розвитку та комфортної життєдіяльності вихованців. Такий простір вважається визначальним чинником формування

особистості. Багате середовище збагачує, бідне – збіднює, вільне – вивільняє, обмежене – обмежує, здорове – оздоровлює. При цьому наголошується на емоційному комфорті перебування. «Середовищний підхід до виховання дітей дошкільного віку зумовлює створення «світу дитинства» у виховному просторі, що сприяє інтеграції традиційної системи виховання з системою максимально наближеною до середовища життєдіяльності дитини» [4].

У науковій літературі часто ототожнюються терміни «середовище» та «простір» у контексті виховного процесу. Зокрема, І. Кіндрат зазначає, що освітнє середовище – це «сукупність зовнішніх умов, факторів, впливів, способів навчання і виховання, необхідних для успішного функціонування освіти» [3]. І. Карабаєва вказує, що воно є необхідною умовою життєдіяльності дитини, від якої залежить якість засвоєння соціального досвіду, формування базових цінностей, розвиток особистісних якостей, трансформація зовнішніх відносин у внутрішню структуру особистості, задоволення її потреб [2]. О. Писарчук, вважає, що освітньо-розвивальне середовище – комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у ЗДО, а предметний простір – система зон, насичених посібниками, іграшками, обладнанням і матеріалами для організації різноманітної діяльності малюків [5].

Аналіз наукової літератури дає змогу стверджувати, що освітнє середовище охоплює природні, фізичні, предметні, соціальні характеристики, що впливають на дитину; це все, що її оточує – реальна дійсність закладу дошкільної освіти, сім'ї, інших виховних інституцій. А освітній простір є невід'ємною його частиною. Водночас слід розуміти, що організація комфортного та функціонального фізичного простору не гарантує ефективного навчання, виховання та розвитку дітей.

Зауважимо, що предметний простір ЗДО постійно «оточує» дитину. Вона безперервно з ним взаємодіє, тому він має бути розвивальним, забезпечувати варіанти вибору засобів та шляхів дорослішання. Маємо на увазі його можливості як сукупності матеріальних об'єктів, дидактичних засобів, котрі застосовуються у різних видах активності. Насамперед це приміщення для таких діяльностей як навчання, спорт, образотворення, праця, гра, експериментування тощо. Також це предмети, об'єкти, забавки, іграшки, моделі, інструменти тощо. «Простір» дитячого садка не просто місце перебування малюка, а речі, що стимулюють його розвиток, пізнавальну діяльність та творчість; все те, що володіє дидактично-психологічними можливостями, функціонально-моделювальним змістом для її духовного, емоційного, фізичного розвитку [2]. До прикладу, територія дошкільного закладу також є складовою розвивального простору. У ній варто виокремлювати тематичні зони: екологічну (сад, город), де можна займатися сільськогосподарською працею; архітектурно-ландшафтну;

спортивно-ігрову; ігрову для рухливих, дидактичних, конструктивних, сюжетно-рольових ігор тощо [1].

Неодмінною умовою облаштування освітнього простору є опора на особистісно-орієнтовану модель взаємодії між дітьми та дорослими. Тому при організації предметно-розвивального простору ЗДО рекомендують враховувати такі принципи:

- багатofункціональності, динамічності, змінності – речі повинні мати кілька варіантів використання (трансформації), що стимулює творче мислення, дає змогу вільно й самостійно діяти в ньому як вихователеві так і дітям; уможливорює адаптацію освітнього простору до індивідуальних та вікових особливостей малюків, періодичну зміну та підпорядкування дидактичних засобів до дитячих потреб та запитів, підтримання пізнавального інтересу;

- **безпеки** – усе обладнання має бути надійним, нешкідливим, безпечним для використання дітьми;

- активності, самостійності, творчості – предмети, дидактичні засоби розміщуються у спеціально відведених куточках задля створення діяльнісного простору; матеріали та інструменти повинні бути легкодоступними для вихованців ЗДО, щоб вони могли самостійно обирати заняття чи вид діяльності;

- колективності, гнучкого зонування, естетичності – у дитячому садку варто передбачати різноманітні приміщення та локації (фізкультурні, музичні, театральні, «кабінети», творчі майстерні, музеї, світлиці тощо), котрі їх необхідно естетично оформлювати; дизайн має враховувати сучасні тренди з урахуванням специфіки регіону, узвичаєного колориту; поєднувати сталі і нетрадиційні елементи, зокрема, використання своєрідної мови мистецтва: колір, образи, лінії тощо; застосування ефектних видовищ (світлових, кольорових, музичних, сенсорних), цифрових технологій; приємний зовнішній вигляд сприяє позитивному настрою дітей;

- індивідуальної комфортності й емоційного благополуччя – йдеться про організацію осередку відпочинку та психологічного розвантаження задля надання «особистісного простору», можливості усамітнитися, зайнятися улюбленою справою; використання стимулів особистісного розвитку, чинників психічного і фізичного оздоровлення; засоби, іграшки, предмети, устаткування, що спонукають до активності, задовольняють інтереси дітей; захист від будь-яких втручань у внутрішній світ дитини без її бажання і т.п.;

- урахування вікових відмінностей – орієнтування на зону найближчого розвитку; матеріали та іграшки мають відповідати віковим особливостям вихованців, їхнім інтересам, потребам, уподобанням;

- відкритості, доступності – передбачає створення простору, яке є прозорим та інклюзивним; завбачує успішну соціалізацію дитини, впливає на всі аспекти її розвитку; обладнання (предмети), ігрові модулі, макети, іграшки,

атрибути повинні бути у вільному доступі; крім того, це «відкритість» Природі («зелених кімнат», облаштування куточків природи), культурі, суспільству через інтеграцію різних видів активності; виключення всього, що веде до порушення Прав дитини [6].

Отже, предметний світ дитинства, світ речей навколо – це «територія» розвитку всіх видів дитячої активності. Реалізація зазначених принципів у процесі побудови предметно-розвивального простору ЗДО дає змогу забезпечити максимальний психологічний комфорт для кожної дитини, дотримуватися права на вільний вибір виду діяльності, способів її здійснення і взаємодії з тими, хто її оточує. У той же час вихователь має змогу розв'язувати конкретні завдання дошкільної освіти, залучаючи дітей до процесу пізнання і засвоєння необхідних умінь та навичок, розвиваючи допитливість, творчість, комунікативні здібності.

Одноманітний та невиразний предметно-розвивальний простір негативно впливає на малюків, стримуючи їхній особистісний розвиток. Занадто насичене речами та матеріалами навпаки шкодить дитячій психіці. Найкращий ефект має оптимально організований, змінний та мобільний простір ЗДО, що періодично оновлюється відповідно до віку вихованців. Він стимулює дітей до пізнання, сприятливо впливає на їхній емоційний стан та активізує мисленнєві процеси.

Список використаних джерел

1. Вимоги до ігрового предметно-розвивального середовища в групі: сучасні підходи. URL: http://berizka.vn.ua/upload/for_techer/dopovid.pdf

2. Карабаєва І. Сучасні підходи до понятійно-термінологічного забезпечення процесу створення розвивального освітнього середовища ДНЗ. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія.* 2014. Вип. 31. С. 129–134.

3. Кіндрат І. Як створити розвивальне предметно-ігрове середовище в дошкільному закладі. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2842-yak-stvoriti-nnovatsyne-rozvivvalne-predmetne-seredovishche>

4. Кошіль О. Освітнє середовище дошкільного навчального закладу: ґене́за та сутнісний зміст поняття. *Освітнологічний дискурс.* 2017. № 3 – 4. С. 150–162.

5. Писарчук О. Особливості формування предметно-розвивального середовища дошкільного навчального закладу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка.* 2014. № 4. С. 9–17.

6. Цимбалару А. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал.* 2016. № 1. С. 41–50.

УДК 373(2)

ЦІЛЬОВА ПРОГУЛЯНКА ЯК ФОРМА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ

Олександра Лукаш

здобувачка першого (бакалаврського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Лілія Бобро.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Сучасні екологічні проблеми, які щоразу постають перед людством, викликали необхідність виховувати в молодого покоління любов і повагу до природи та її ресурсів, формувати в них екологічну культуру. Нові світоглядні орієнтири і завдання актуалізували проблему ставлення дитини до природи, корекції ціннісних орієнтацій і утвердження гуманістичних соціально-моральних позицій щодо використання природи суспільством. Відтак, одним з пріоритетних завдань сучасних закладів дошкільної освіти є виховання молодого покоління в дусі дбайливого, бережливого ставлення до природи, здатності вирішувати питання раціонального природокористування, захисту і відтворення природних багатств землі.

Актуальність ознайомлення дошкільників з природою в контексті екологічного виховання задекларовано у низці нормативних документів а саме: в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ ст.), Законі «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Базовому компоненті дошкільної освіти [1], Концепції екологічної освіти в Україні. В означених документах законодавчо закріплено прогресивні зміни, що відбулися в освітній політиці держави в період становлення незалежної України, а також проголошені нові пріоритетні завдання екологічного виховання в системі дошкільної освіти.

На етапі розвитку сучасної наукової думки вітчизняні й зарубіжні дослідники (Л. Білик, Л. Беялова, Г. Беленька, В. Вернадський, Н. Демешкант, Н. Єфименко, А. Захлебний, І. Зверев, Л. Лук'янова, О. Половіна, Н. Пустовіт, О. Пруцакова, Ю. Саунова, С. Совгіра, І. Суравегіна, Л. Титаренко, О. Федоренко, С. Шмалей) присвятили свої роботи проблемі екологічної освіти та виховання.

Проблему організації цільових прогулянок у закладі дошкільної освіти досліджували Г. Беленька, Г. Васильєва, М. Горопаха, О. Половіна, Г. Тарасенко, Н. Маліновська та ін.

Природа, з її красою та вразливістю, є одним із потужних засобів формування моральних якостей як використати потенціал цільових прогулянок дошкільнят та розвитку в них вищих почуттів. А цільові прогулянки в природу –

чудова форма організації морально-етичного спілкування дорослого і дитини в контексті пізнання не лише зовнішніх ознак і властивостей об'єктів природи, а й глибинних зв'язків, що поєднують усе живе.

Однією з форм екологічного виховання та ознайомлення з природою дітей дошкільного віку є цільові прогулянки.

У сучасній педагогіці під поняттям «прогулянка» прийнято розуміти форму педагогічної роботи, проведення якої здійснюється в природних умовах на території закладу дошкільної освіти у межах відведеного для її проведення часу. Одним із різновидів прогулянки є «цільова прогулянка», яка являє собою форму педагогічної роботи, проведення якої здійснюється або на території ЗДО, або за його межами протягом визначеного ЗДО часу та включає спостереження за незначною кількістю природних об'єктів та збір природного матеріалу або проведення ігор з метою закріплення або уточнення знань з певної теми або підготовки дітей до засвоєння нового матеріалу на заняттях [5, с. 56-57]

Цільова прогулянка – це одна з форм екологічного виховання дітей дошкільного віку, яка передбачає організований вихід за межі території закладу дошкільної освіти на невелику відстань (до 2 км) з метою ознайомлення дітей із явищами та об'єктами природи.

Перевага цільових прогулянок полягає у тому, що вони дають змогу ознайомити дітей з об'єктами та явищами природи у прикладному форматі.

Під час цільових прогулянок вихователі мають змогу дієво використовувати метод екологічної емпатії – спонукати дітей співчувати природним об'єктам, апелюючи до їхньої почуттєвої сфери, даючи можливість відчути себе добрими і сильними, а отже, й корисними для тварин, рослин, людей [2, С. 9].

Як зазначають науковці Г. Беленька та О. Половіна, обов'язковими складовими прогулянки є:

- Фізична активність дітей: ігри інтенсивної, середньої, низької рухливості; основні рухи – біг, ходьба, стрибки, метання тощо.
- Емоційно-естетична діяльність: милування красою, слухання звуків природи, фотографування, впорядкування/прикрашання ділянки дитячого садка тощо.
- Пізнавальна діяльність: спостереження за явищами природи, тваринами, рослинами, з'ясування елементарних закономірностей та причинно-наслідкових зв'язків у природі за допомогою досліджень тощо.
- Екологічно доцільна поведінка: підгодовування птахів, нагортання снігу під кущі, дерева, розчищення доріжок тощо [2].

Цільові прогулянки забезпечують формування у дітей дошкільного віку системи природничих знань та уміння використовувати ці знання в індивідуальній соціалізації та творчій самореалізації через різні види діяльності, створення природничо-наукової картини світу думки, формувати у дошкільників екологічне мислення та поведінку, виховання демократичного громадянського суспільства [6].

Основними характерними рисами прогулянок із дітьми дошкільного віку є наступні:

- є повсякденною формою педагогічної роботи, яка проводиться переважно на майданчику закладу дошкільної освіти;
- ознайомлення з природою – один із компонентів прогулянки, тому реалізується невеликий обсяг програмного матеріалу;
- ознайомлення дітей із тими ознаками об'єктів природи, уявлення про які складаються протягом тривалого час;
- проведення колективних спостережень та заохочення різноманітних індивідуальних спостережень за ініціативою дітей [3].

Виступаючи системною формою педагогічної роботи, прогулянки мають свою структуру та складаються з наступних компонентів:

- 1) здійснення спостережень за природою, станом рослин на майданчику, комахами, птахами, білками;
- 2) здійснення трудової діяльності у природному середовищі (поливання квітників, прибирання снігу/ сміття /опалого листя);
- 3) ігри з піском та водою (за наявності басейну);
- 4) проведення дидактичних та рухливих ігор природничого змісту;
- 5) проведення індивідуальної роботи з дітьми дошкільного віку;
- 6) проведення експериментально-дослідницької діяльності природничого змісту;
- 7) здійснення спостережень за працею природоохоронного характеру та змісту [6].

Цільова прогулянка є однією з форм організації експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. Вона виступає ефективним методом розвитку пізнавальної активності дошкільників, дає змогу педагогам ознайомити дошкільників із природним середовищем місцевості (парком, ставком, полем, сквером, лісом тощо), внести різноманітність в їх життя, збагатити їхню уяву [4].

Таким чином, цільова прогулянка є однією із основних форм ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. Вона дає можливість організувати різні види діяльності, розширює знання дошкільників. Цільова прогулянка є однією з форм організації експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку, використання якої відіграє важливу роль у розвитку пізнавальної активності дошкільників, формуванні екологічної компетенції дитини, забезпечуючи формування у неї реалістичних знань, без яких унеможлиблюється оволодіння систематизованими знаннями про особливості встановлення об'єктивних зв'язків між предметами та явищами природи, які характеризують рівень розвитку дитячого мислення.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: затв. наказом МОН України № 33 від 12.01.2021 р. https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Беленька Г., Половіна О. Цільові прогулянки в природі: моральний аспект: Палітра педагога. 2017. № 6. С. 9-11.
3. Бобро Л.В. Основи природознавства з методикою ознайомлення дошкільників з природою: навчально-методичний посібник / укл. Л. В. Бобро. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. – 175 с.
4. Карук І.В. Пізнавально-дослідницька діяльність з дітьми раннього дошкільного віку. Молодий вчений. 2019. № 5.2 (69.2). С. 136–139.
5. Сухар В.Л. Ознайомлення з соціально-предметним довкіллям. Молодший вік. Харків : Видавництво «Ранок», 2017. 176 с.
6. Яришева Н. Ф. Основи природознавства: Природа України: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2010. 335 с.

УДК 373 (2)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Оксана Марчук

вихователь, спеціаліст вищої категорії КЗ «ЗДО № 37 ВМР»

Надія Лопухова

вихователь, спеціаліст вищої категорії КЗ «ЗДО № 37 ВМР»

Оксана Семенюк

вихователь, 11 тарифний розряд

КЗ «ЗДО № 37 ВМР» «Казочка».

М. Вінниця.

Постановка проблеми. У сучасному світі розвиток дитини залежить від багатьох чинників, серед яких особливу роль відіграє здатність до спілкування. Це вміння є важливою складовою існування суспільства та кожної людини як його частини. Важливим аспектом розвитку старших дошкільнят є формування культури спілкування, що включає навчання правил і норм взаємодії з дорослими та однолітками на основі поваги та доброзичливості. Саме на цьому етапі розвитку важливо заохочувати дітей до краси та змісту живого слова в житті людини.

Мета статті: обґрунтувати важливість використання гри для розвитку у дітей старшого дошкільного віку культури спілкування.

Виклад основного матеріалу.

Аналіз проблеми формування культури спілкування у старших дошкільнят пов'язаний із розглядом таких ключових понять, як «культура» та «спілкування». Поняття «культура» охоплює сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, що відображають історично досягнутий рівень його розвитку та втілюються в результатах діяльності [7, С. 182]. У вузькому розумінні культура стосується духовної сфери суспільства, включаючи систему освіти, виховання, творчість, а також установи, які підтримують їх функціонування [7, С. 182]. Культура поведінки старших дошкільнят означає сукупність дій і вчинків, зумовлених суспільно значущими цінностями, що спонукають дітей до діяльності, спрямованої на особистісне зростання та виправдання очікувань дорослих і ровесників.

Спілкування є багатограним процесом встановлення контактів між людьми, що обумовлене потребами спільної діяльності. Воно включає обмін інформацією, взаємодію між учасниками, обмін не тільки словами, а й діями, а також сприйняття один одного. Варто зазначити, що людина вдосконалює свої мовленнєві та комунікативні навички впродовж усього життя, адже вони є важливим елементом соціалізації і забезпечують комфортне співіснування з оточуючими. Культура спілкування передбачає використання відповідного словника і норм поведінки, включає утримання від недоречних вчинків та уникнення в мовленні ненормативних форм. Вона одночасно сприяє вихованню культури поведінки, оскільки етичність мови (доброта, толерантність, ввічливість) формує відповідні поведінкові риси у дітей.

Культура спілкування не є вродженою властивістю, а формується завдяки цілеспрямованим педагогічним діям, які створюють умови для того, щоб дитина отримувала необхідні знання, вміння та навички в комунікації, враховуючи вікові та індивідуальні особливості кожного дошкільника [2]. Культура спілкування тісно пов'язана з поняттям культури мовлення – комплексного явища, основним результатом якого є вміння висловлюватися відповідно до мовних норм [6, С. 21].

Працюючи в групі старшого дошкільного віку, ми спостерігаємо, що у наших вихованців вдосконалюються всі аспекти мовлення: вимова стає більш точною, фрази – розгорнутими, а висловлювання – більш зрозумілими. Діти активно використовують мовлення, прагнучи формулювати свої думки так, щоб їх зрозуміли оточуючі. Словниковий запас розширюється через знайомство з новими предметами, їх якостями та характеристиками, а також через опанування нових слів, які описують дії, частини та особливості об'єктів. Дошкільники починають активно використовувати нові префікси та суфікси, з'являються узагальнюючі слова, що позначають матеріали, стан чи властивості об'єктів.

З метою вдосконалення роботи з формування культури спілкування ми обрали гру як ефективний засіб розвитку комунікативних навичок у дітей

старшого дошкільного віку, адже у процесі гри діти відчують себе вільно і природно. Гра – це важлива частина життя дошкільників і природний спосіб їхньої взаємодії, включаючи навички спілкування.

Добираючи готові ігри (дидактичні, творчі, настільні) ми вносили до них свої родзинки, створювали власні, дбаючи про те, щоб у них були присутні комунікативні ситуації, які допомагали б закріпити раніше набуті знання та практичні навички спілкування, оволодіти літературними нормами української мови, підвищували б мотивацію до навчання та розвивали здібності.

Під час ігор, які ми використовували в процесі організованої та самостійної діяльності «Давай познайомимся», «Привітаймося», «Мое ім'я», «Мій секрет», «Опиши свого друга», «Що змінилося?», «Як ти почуваєшся?» у дітей формувались та покращувались навички спільної діяльності, товарицькості, взаємодопомоги. Ми помітили, що наші вихованці стали чітко та зрозуміло висловлювати свої думки, відповідати на запитання повними поширеними реченнями та оволодіти мовним етикетом, а також слухати та розуміти інших.

Мовленнєві вправи «Малюнок удвох», «Хто тебе покликав?», «Зробимо один одному подарунок», «Зберіться разом», які ми пропонували своїм вихованцям, сприяли розвитку згуртованості, налагодженню в групі атмосфери довіри та безпеки, спонукали дітей до розвитку творчості та фантазії, що є не менш важливими навичками для формування у них культури спілкування.

Реалізувати поставлені завдання нам допомагали ігри «Заверши речення», «Чарівний стілець», «Ввічливі слова», «Художник слова», в ході яких діти мали можливість проявити вміння продукувати нові ідеї та розв'язувати нестандартні завдання, що сприяло розвитку їхньої творчої думки та ініціативи.

Окремо хочемо зупинитись на використанні готових інтерактивних вправ та створених нами за допомогою онлайн-інструментів (LearningApps, Wordwall.net, Jigsawplanet). Вправи «Перекладач», «Пропущене слово», «Імпровізація», «Емоційні шаради» та ін. забезпечують індивідуалізацію навчання, мають високу емоційну та мовленнєву насиченість, відповідають індивідуальним запитам вихованців.

У взаємодії з батьками ми приділили значну увагу формуванню позитивних взаємин в родині вихованців, спрямували роботу на усвідомлення дітьми належності до своєї родини як повноправного члена. Ми пропонували батькам родинні ігри «Домашній фотоальбом», «Доньки-матері», «Я у тата помічник» та ін. , які спонукали до встановлення теплих стосунків з членами родини, взаємодії та культури спілкування.

Висновки. Таким чином, ігри є ефективним засобом для формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку і займають чільне місце в освітньому процесі. Завдяки захопливим, яскравим, оригінальним іграм, які

мають зв'язок з реальними життєвими ситуаціями, діти навчаються співпрацювати, дотримуватись правил співжиття, вирішувати конфлікти та розвивати комунікативні навички, а головне - це те, що вони приносять дітям радість.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М., Аматьєва Е. Н., Хаджирадєва С. С. Культура мовленнєвого спілкування дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник. К.: Ранок, 2018. 288 С.

2. Дуброва О. Формування основ культури спілкування у дітей 5-7 років. Виховна робота.

[URL:https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkol_u/39_2/visn_uk_26.pdf](https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkol_u/39_2/visn_uk_26.pdf)

3. Жума Д. Формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку за допомогою гри. Наука. Освіта. Молодь. 2023. Вип. 1. С. 122–124.

4. Ласточкіна О. В., Єременко Л. П. Творчі ігри як засіб розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали VIII Всеукр. заоч. наук.-практ. конф. Суми : ФОР Цьома С. П., 2019. С. 23-27.

5. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: зміст і методи роботи: розвиток мовлення. Дошкільне виховання. 2014. № 5. С. 20-28.

6. Український педагогічний словник / під ред.. С. Гончаренко. Київ : Либідь, 1997. 366 с.

УДК 378.09.015.31:069.1

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЙНОГО ОСЕРЕДКУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Світлана Матвієнко

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної освіти

Ніжинського державного університету

імені Миколи Гоголя.

Актуальність дослідження. Для сучасного закладу вищої освіти важливим напрямом його діяльності визначається проведення виховної роботи зі студентською молоддю. Особливо це питання актуалізувалося у контексті національно-патріотичного виховання з початком агресії російської федерації проти незалежної України. Національно-патріотичне виховання спрямоване на «розвиток національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції України і її законів, відповідальності за

доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей (Стратегія національно-патріотичного виховання, 2019).

Як зазначено у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, одним з найважливіших завдань закладу освіти, що відповідає ідеалам українського суспільства, є виховання особистості, яка «життєдіє на основі національних та європейських цінностей, з повагою ставиться до національних символів держави, бере активну участь у громадсько-політичному житті країни, а головне – готова захищати і територіальну цілісність України».

У закладах освіти, починаючи з дошкільної ланки, з метою реалізації державної політики у сфері національно-патріотичного визивання дітей і молоді, створюються музейні осередки, реалізуються основи музейної педагогіки. Необхідністю здійснення наукових пошуків щодо пошуку сучасних засобів проведення виховного напрямку роботи у закладі вищої освіти обумовлюється *актуальність даної статті*.

Аналіз актуальних досліджень. Музейна педагогіка в Україні – це новий, але вже досить популярний напрям освітньої діяльності. Наукові розвідки в цьому руслі здійснюють такі вчені та педагоги-практики: О. Медведєва, М. Яхневич, Я. Павленко, Г. Беленька, Н. Бондаренко, О. Лябич, О. Класова, М. Коваль, С. Матвієнко, Н. Охріменко, А. Разгон, Б. Столярова, Я. Семенченко та ін.

Вивченням питань історії культурно-освітньої діяльності музеїв, методів взаємодії з різними категоріями музейної аудиторії, шляхів співпраці музеїв і закладів освіти займаються музейні педагоги за кордоном (О. Ванслова, Г. Гільмутдінова, І. Коссова, Л. Краснокутська, Г. Ломунова, О. Мельникова, А. Морозова, Б. Столяров, С. Троянська, Л. Шляхтіна, М. Юхневич) та в Україні (І. Вайнберг, Л. Вітенко, К. Гавловська, Л. Гайда, О. Караманов, Н. Отрох, Д. Щербак та інші автори).

Мета статті: короткий аналіз проблеми використання виховного потенціалу музейного осередку у виші.

Виклад основного матеріалу. У багатьох закладах вищої освіти в нашій країні нині функціонує велика кількість музеїв різних за профілем (специфікою) діяльності. *Музей* – науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини. Як зазначає Н. Рекеда, головною метою функціонування музею є «стати осередком наукових знань для відвідувачів та розширити їхній світогляд []».

Відомо, що слово «*музей*» походить від грецького слова «*museion*» і латинського «*museum*» – храм муз, місце, присвячене наукам і мистецтвам. Музей – установа, яка займається збиранням, вивченням, зберіганням і

демонстрацією предметів та документів, що характеризують розвиток природи і людського суспільства, представляють історичну, наукову або художню цінність. Тобто робота музею складається з цілого ряду різних видів діяльності:

- а) збирання матеріалів;
- б) вивчення зібраного, його класифікація та впорядкування;
- в) розміщення й зберігання;
- г) демонстрація і презентація.

Займається цією діяльністю цілий колектив однодумців, які зосереджені на своїй роботі і, в той же час, розуміють і поважають працю колег, а також тих, то допомагає у зборі музейних експонатів.

Музей закладу освіти – це якісно нове виховне середовище, культурно-освітній простір для пізнання нового, формування морально-духовних та патріотичних якостей, організованого спілкування, діяльності, відпочинку.

Як зазначає Г. Беленька «справжність» музею, тобто право на отримання відповідного статусу, визначається не обсягом площі, яку він займає, і навіть не величиною колекції. Головна ознака музею – наявність у складі його експонатів речей, що мають історичну чи культурну цінність: оригінали (а не копії) документів, справжні речі (а не їх фотографії), що належали конкретній людині або мають історичну цінність через давність свого походження, оригінальні художні твори (а не їх ксерокопії) тощо. Все інше належить до колекцій, хоча умовно ми можемо дати їм назву «міні-музей» або «тематична музейна експозиція» [1, С. 396].

Також поряд з такими музеями, які функціонують в структурі вишу, створюються музейні осередки та мінімузеї. В умовах закладів освіти фактично неможливо створити експозиції, що відповідають вимогам музеїв, проте в закладах дошкільної освіти організовуються експозиції, що мають назву «мінімузей». Частина слова «міні» вказую не тільки на вік відвідувачів, але й на розміри самого музею та конкретно визначену тематику.

Відкриття у закладі освіти музейного середовища відбувається на основі низки державних законодавчих та нормативних документів, серед яких:

- Закон України «Про освіту» за №2145-VIII від 05.09.2017;
- Закон України «Про культуру» від 2011 р. (з доповненням згідно Закону № 2310-IX від 19.05.2022 р. «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг»);
- Закон України «Про музеї та музейну справу» за №249/95 від 29.06.1995;
- Закон України «Про охорону культурної спадщини» за № 3136-IX від 02.10.2023 р.;
- «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України». Наказ Міністерства освіти і науки України за №527 від 06 червня 2022 року;

- «План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України за № 932 від 09.10.2020 р.;
- Лист МОН «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» за № 1/6267-22 від 10.06.2022 р.;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді шляхом проведення на постійній основі тематичних екскурсій з відвідуванням об'єктів культурної спадщини за № 1494-р від 8.12.2009 р.;
- Проект Державної «Програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р.»

В останні роки, у межах діяльності музеїв у закладах освіти все більшої популярності набирають так звані «живі музеї». Їхня робота має бути максимально інтегрованою в систему освітньо-виховної і соціокультурної діяльності закладу, що робить музейно-освітнє середовище креативним, діяльнісно активним і соціалізуючим. Тобто таким, що, зберігаючи свідчення про минуле і сучасне, здатне формувати у свідомості відвідувачів уявлення про різні історичні епохи, забезпечувати наступність у навчанні, вихованні і соціальному становленні громадян України.

Кожен із зазначених та інших видів музеїв займає своє місце в соціумі і виконує певну роль і функцію у суспільстві. За сучасних умов, музей у закладі вищої освіти виконує важливу соціокультурну, просвітницьку, освітню та виховну функції. Головним інструментом для реалізації означених функцій у роботі зі здобувачами вищої освіти є музейна педагогіка.

I. Червінська пропонує наступне визначення поняття «музейна педагогіка»: це наукова дисципліна на перетині педагогіки, психології, музеєзнавства, мистецтва і краєзнавства. Предметом музейної педагогіки є проблеми, пов'язані зі змістом, методами і формами педагогічного впливу музею, з особливостями цього впливу на різні категорії населення, а також з визначенням музею в системі закладів освіти [10, С. 18].

Саме дане тлумачення поняття найбільш вдало підпадає під визначення законодавства щодо діяльності музеїв. Зокрема, у Законі України "Про музеї та музейну справу" (1995) ідеться про те, що "музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади призначені не тільки для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної і духовної культури, але й для прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини" [4].

Отже, музейна педагогіка як науково-суспільна і прикладна дисципліна вивчає процеси виховання та освіти в музейному просторі. Освітня діяльність музею, на думку М. Вагенник, визначається як специфічна форма музейної активності, що характеризується спрямованістю на розвиток, навчання та виховання особистості засобами музейної педагогіки [5].

Дослідники В. Суховерський, О. Гевко пов'язують діяльність музеїв в закладі вищої освіти першорядно з патріотичним та громадянським вихованням здобувачів вищої освіти. Дослідники, зокрема, зазначають, що музейна педагогіка є технологією національно-патріотичної виховної роботи у підготовці майбутніх педагогів до майбутньої професійної діяльності та готовності до впровадження отриманого досвіду в освітніх закладах, у яких вони працюватимуть [с. 123].

Т. Ціпан, підтримуючи думку В. Суховерського, О. Гевко, конкретизує, що виховна технологія – це спосіб діяльності, взаємодія учасників виховного процесу, комплекс засобів діяльності вихователя як суб'єкта виховання, що спрямований на досягнення виховної мети та вдосконалення педагогічної діяльності. Сам контекст поняття «технологія виховання» переводить практичну діяльність на шлях попереднього проєктування, зводячи до мінімуму в ній педагогічні експромти. Замість окремих «виховних заходів», технології пропонують проєкт виховного процесу, який визначає зміст та відповідні види діяльності кожного вихованця [8, С. 313].

З тим, вважає Т. Ціпан, у діяльності музеїв закладі в освіті слід доцільно використовувати ресурс *музейної інтерактивності*. Це передбачає активну участь музейної аудиторії в процесі музейної комунікації з метою набуття особистого досвіду для кращого освоєння музейного простору, включення відвідувачів музею в активну, творчу діяльність з предметами, колекціями експозицій, через різні культурно-освітні форми. У процесі цієї взаємодії активізуються різні канали сприйняття людини, такі як візуальні, тактильні, вербальні тощо [9, С. 315].

Особливого значення набуває діяльність музейних установ у вишах щодо популяризації національної та регіональної культури. Регіональна культура – є особливим явищем, своєрідною спільнотою, у полі якої взаємодіють елементи різних національних культур, що засвоєні на певній території у процесі міжетнічної комунікації [3, С. 415]. Регіональна культура є своєрідним ядром культури національної й наслідує її цілісно-нормативне ядро. Елементами регіональної культури є звичаї, обряди, магичні дієства, народні художні промисли, декоративно прикладне мистецтво тощо [2].

Усі вони є самостійними ланками духовного та матеріального буття людини, які формують її моральне та соціальне обличчя. Саме природність та невід'ємність від людського життя дозволяють визначити ці складові регіональної культури як важливі засоби розвитку особистості й визначають високий виховний потенціал. У широкому колі наукових праць термін «потенціал» найчастіше використовується не як специфічне поняття, а метафорично, як

синонім терміну «ресурси» чи «можливості» (наприклад, «естетичний потенціал», «економічний та виробничий потенціал», «потенціал науки», «потенціал розвитку» тощо).

І. Червінська, на основі аналізу діяльності музеїв Прикарпаття, наголошує на їхніх унікальній місії та освітньо-виховній візії, «адже поєднуючи містками історичної пам'яті невичерпні знання і духовні багатства, довершені зразки матеріальної культури, музейні експонати впливають на всебічний розвиток та формування особистості, залучають жителів краю до надбань національної та світової історико-культурної спадщини» [10, С. 20].

Таким чином, у діяльності закладів вищої освіти важливу багатофункціональну місію відіграють музейні установи, які реалізують її на засадах музейної педагогіки. Це зумовлено великим дидактичним потенціалом феномена музею, якому притаманний багатий резерв для науково-пізнавального, художньо-естетичного, розумового, морально-духовного, творчого та професійного розвитку здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Беленька Г.В. Місце музейної педагогіки в освітньому процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Методика початкового навчання і дошкільного виховання*. 2015. №18. С. 396-400.

2. Матвієнко С.І. Використання регіонального музично-виховного досвіду в структурі підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2007. Вип. 4. С. 16-18.

3. Матвієнко С.І. Соціалізуючий потенціал регіональної культури. *The 5th International scientific and practical conference "Prospects of modern science and education" (February 07–10, 2023) Stockholm, Sweden. International Science Group*. 2023. С. 415-418.

4. Музейна педагогіка в науковій освіті. *Збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, М. Київ, 26 листопада 2020 р.* / за наук. ред. С. О. Довгого. 2020. Київ: Національний центр «Мала академія наук України». 2020. 310 с.

5. Музейна справа у закладах освіти. Методичні рекомендації / укладач О. М. Вагеннік. Запоріжжя, 2020. 76 с.

6. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України : Лист МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/13/lyst-mon-vid-10-06-2022-1-6267-22-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy/> (дата звернення : 28.09.2024).

7. Рекада Н.М., Довбня М.О., Єрмошина Т.В. Університетські музеї як осередки освітньої і наукової діяльності. *Біологічні дослідження – 2019*: збірник наукових праць. Житомир : «Полісся». 2019. С. 377-380.

8. Суховерський В., Гевко О. Організація національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів засобами виховної роботи. http://ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3305/1/_%D0%A1%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%2C%20%D0%93%D0%B5%D0%B2%D0%BA%D0%BE-123-126.pdf (дата звернення 26.10.2024).

9. Ціпан Т. Технології виховання в НУШ: музейна педагогіка. *Інноватика у вихованні*. Випуск 17. 2023. С. 312-319.

10. Червінська І. Музейна педагогіка як інструмент взаємодії закладів освіти і музеїв у сучасному соціокультурному просторі. *Освітні обрії*. 2019. №2 (49). С. 16-21.

УДК 37.01.09

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ірина Мельник

кандидат педагогічних наук, доцент.

Волинський національний університет

імені Лесі Українки, м.Луцьк

Формування лідерських якостей виступає сьогодні одним із ключових аспектів формування та розвитку особистості дитини, що впевнена у собі, уміло володіє комунікативними навичками та уміннями приймати зважені рішення і досягати бажаних результатів. Такі засади продиктовані сьогодні оновленим Базовим компонентом дошкільної освіти [1].

У передшкільному віці відбувається інтенсивний розвиток дитини, активно формуються особистісні якості, на які дитина буде спиратися в дорослому житті. Це відноситься також і до лідерських якостей, таких як дисциплінованість, самостійність, витримка, наполегливість, завзятість, рішучість і відповідальність. Ці якості допомагають дитині ще у передшкільному віці відповідати за свої вчинки і поведінку, дозволяють навчитися без сторонньої допомоги управляти своїм життям.

Науковці, вивчаючи питання лідерства, протягом досить тривалого періоду намагаються визначити набір особистісних лідерських якостей в різних вікових періодах, в різних соціальних групах тощо. Зокрема, В. Іванова з посиланням на Є. Аркіна, вивчаючи взаємовідносини дітей в ЗДО, вказував, що дитячі лідери іноді більшою мірою, ніж педагогічний персонал, задають тон

життя дітей у ЗДО. Авторитет лідера і сила його впливу часто перевершують вплив дорослих [2]. Вказаний дослідник основною лідерською якістю вважав ініціативність і наголошував, що дитина не тому стає лідером, що його полюбила маса, а маса полюбила його за те, що він став її лідером: сила лідера полягає в тому, що він «живить» дитячу активність і сам «харчується» нею.

Т. Сенько відзначає, що діти передшкільного віку з високою та середньою успішністю в індивідуальній пізнавальній діяльності, як правило, мають сприятливу позицію в групі - входять до категорії «лідери» або «особи, яким віддається перевага». Проте дослідник вказує і на те, що діти з високою успішністю в пізнавальній діяльності можуть потрапити також в категорію «неприйнятних». Статус цих дітей залежить і від особистісних якостей, і від поведінки, але багато в чому визначається цілями, завданнями спільної діяльності, її успішністю, ціннісними орієнтаціями групи. Тому в одних випадках діти з високим рівнем інтелектуального розвитку користуватимуться симпатією і будуть популярними, а в інших - ні [3].

О. Смірнова й Є. Калягіна [4] відзначають, що в основі лідерства дошкільнят у більшій мірі лежить емоційне ставлення до однолітків, а не розвиток інтелекту, вольових якостей і організаторських здібностей, як це проявляється у дорослих. Діти стають лідерами на основі проявів чуйності, доброти, дружелюбності, взаємодопомози, емоційності по відношенню до інших. Такі якості вказані дослідники пропонують формувати на основі ігрових, пізнавальних і комунікативних засобів.

Дослідники Н. Мельник та М. Мельник наголошують, що «умовою появи та формування високоінтелектуальних, з позитивною життєвою позицією особистостей є не лише спадкові чи набуті здібності людини, особливості характеру, але й, насамперед якісна освіта, яка базується на ефективних формах, методах та засобах організації педагогічного процесу в освітніх навчальних закладах, що забезпечують формування відкритої до суспільства, а отже комунікабельної та упевненої в собі особистості, починаючи з дошкільного дитинства» [5]. Також вони зазначають, що саме протягом перших десяти років життя відбувається формування дітей як майбутніх «суб'єктів життєдіяльності, здатних здійснювати власний вибір, приймати самостійні рішення, довіряти власному досвіду й можливостям, є одним з нагальних завдань сьогодення» [5,с.4].

Проблему лідерських якостей дошкільників розкривають через низку споріднених із лідерством понять - статусність, впевненість у собі, самооцінка тощо.

В. Іванова наголошує, що очевидним у дошкільній освіті є той факт, що під час комунікаційної взаємодії дітей один з одним існує диференційоване їх ставлення дітей один до одного, через що простежується статусна ієрархія. Чим вище статус дитини у міжособистісних відносинах всередині групи, тим сильніше її психологічний вплив на членів групи [2, С. 79].

Н. Мельник та М. Мельник також досліджують поняття «впевненості дитини у собі» у дошкільному віці [5].

Взаємозв'язок впевненості в собі та самооцінки індивіда доводив у своїх дослідженнях Є. Щербаков. Він наголошував, що людині властива невпевненість, якщо вона має неадекватну занижену самооцінку власних можливостей, для неї характерна навіюваність, нав'язливість думок, емоційна нестійкість .

У контексті того, що лідерські якості починають проявлятися через самооцінку, Л. Орбан-Лембрик вказує, що самооцінка є важливою складовою частиною «Я-образу», «Я-концепції», дозволяючи особистості оцінити саму себе, свої життєві можливості, ставлення інших до себе і свого місця серед них . Фактично самооцінка є виявом суб'єктивної активності особистості та формує у неї впевненість у собі [6].

Якщо переносити вищенаведене на дитину, то можна відзначити, що її впевненість у собі залежить від минулого досвіду, її вікових особливостей, емоційного клімату в сім'ї та оцінки дорослими її успіхів і невдач.

Отже, погоджуємося з фахівцями Н. Мельник та М. Мельник: «лідерські якості залежать від виховних впливів, що сприяють, насамперед, набуттю дитиною віри в себе, формують адекватну самооцінку, оптимістичний погляд у майбутнє» [5, С. 6].

Розуміємо також, що у дошкільному віці лідерські якості здебільшого є неусвідомлюваними самою дитиною. Оскільки в цьому віці відбувається активний виховний процес, багато в чому результати залежать від оточення (батьки, вихователі, знайомі тощо). Тому важливим у цьому віці є підтримка, підбадьорення, похвала з боку дорослих. В дитину потрібно вірити, як вихователям, так і батькам.

Особливого значення у розвитку та формуванні лідерських якостей дітей передшкільного віку набуває також сімейне виховання. Воно визначає «систематичну цілеспрямовану дію на дитину дорослих членів сім'ї й родинного устрою. Головне та загальне завдання родинного виховання - підготовка дітей до життя в наявних соціальних умовах; засвоєння ними знань, умінь і навичок, необхідних для нормального формування особистості в умовах сім'ї» [7].

Таким чином, у ході дослідження визначено, що багато дослідників єдині в тому, що лідерські якості у дошкільному віці можна розвинути різними видами пізнавальної діяльності, такими як: ігрова (сюжетно-рольові, рухливі, дидактичні, ігри-змагання на прогулянках), трудова, пізнавальна діяльності.

За рахунок гри у дітей можуть формуватися: організаторські здібності, відповідальність, успішність у пізнавальній діяльності, наполегливість, вміння домовлятися, бажання скрізь бути першим, вміння встановлювати правила гри.

Також позитивним впливом ігрової діяльності на формування лідерських якостей є те, що у грі можуть бути ситуації, які можуть швидко видозмінюватися

після взаємодії суб'єкта з ними (подальше розгортання гри невідоме та залежить від того, як себе поведуть учасники гри), а також швидке пристосування дій та реакцій дітей до нових умов гри. Також ігри сприяють розумовому, фізичному і моральному розвитку дитини та забезпечують психологічне розвантаження після стресових ситуацій.

Загалом же, говорячи про дітей передшкільного віку, важливо розуміти, що ми формуємо у них не зовсім ті лідерські якості, які притаманні дорослим. Дітям у їх віці не потрібно бути умілими організаторами власного бізнесу чи вдало вести конкурентну боротьбу, ведучи за собою команду однодумців.

Навпаки, занадто сильна активність і наполегливість у дитячому віці, з одного боку, може дратувати та непокоїти дорослих, а з іншого - не приносити дитині бажаного соціального результату. Тому лідер у дитячому колективі -це дещо інше. Це дитина, яка має добрі результати навчально-виховного процесу, є прикладом для наслідування у цих результатах та різного роду вчинках, яку хвалять за постійні позитивні результати на обговорюють дорослі між собою.

Дитяча взаємодія між собою також може проявляти певні лідерські якості: організаторські нахили показати приклад іншій дитині, навчити її тому, що вміє сама; відповідальність, що проявляється у дотриманні режиму дитячого садка; успішність у пізнавальній діяльності; наполегливість у процесі виконання завдань на заняттях; уміння домовлятися з іншими; бажання всюди бути першим; вміння встановлювати правила гри тощо.

Рисами характеру, що сприяють формуванню дитини-лідера, можна вважати такі як: самостійність, допитливість, активність, рухливість, впевненість, рішучість, сміливість, емоційність, невдоволення своїми невдачами.

Таким чином, лідерські якості є фундаментом успіху дитини в її соціальному оточенні, тому їх формування важливе для організації освітнього процесу в ЗДО, що сприяє цілеспрямованого розвитку необхідних соціально значущих особистісних рис і якостей кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р.
2. Іванова В. В. Проблема лідерства в колективі дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка, соціальна робота*. 2014. Вип. 32. С. 78-81.
3. Сенько Т. В. Зависимость положения дошкольников в группе сверстников от форм их личностного поведения. *Вопросы психологии*. 1991. №5. С.23-28.
4. Смирнова Е. О., Калягина Е. В. Отношение популярных и непопулярных дошкольников к сверстникам. *Вопросы психологии*. 1998. № 3. С.50-61.

5. Мельник Н. І., Мельник М. А. Особливості формування лідерських якостей у дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2018. № 1. С. 3-7.

6. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. 448 с.

7. Макаренко А. С. Книга для батьків. Київ: Рад. школа, 1980. 327 с.

УДК 373 (2)

БЕЗПЕЧНА ПОВЕДІНКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Інна Мироненко

*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти.*

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Лілія Бобро.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство зацікавлене у самодостатній особистості, яка здатна впевнено почувати себе у суспільстві, наполегливо долати труднощі, досягати поставленої мети, бути самодостатньою щодо безпечної поведінки, готовою контролювати власні дії. Пріоритетними завданнями освітньої реформи в Україні є створення належних та безпечних умов для здоров'я, розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Вагомою ознакою, яка сприяє таким значущим досягненням й активності особистості у соціумі, є вихованість безпечної поведінки, а оскільки дана властивість особистості розпочинає формуватися у період дошкільного дитинства, наша увага і зупинилася на особливостях виховання безпечної поведінки дітей 5-6 років.

У науці інтерес до безпечної поведінки з'являється на основі декількох напрямів досліджень: соціалізація особистості дошкільника, соціально прийнятна й асоціальна поведінка, розвиток вольової поведінки, безпека життєдіяльності, виховання дисциплінованості й відповідальності у зростаючої особистості. Безпечна поведінка проходить становлення упродовж періоду дошкільного дитинства. У сучасних нормативних документах, зокрема у Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», а також у Державному стандарті – Базовому компоненті дошкільної освіти (БҚДО), низці чинних програм дошкільної освіти [1] її відносять до важливих ознак дитини старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науці питання безпечної поведінки носить комплексний міжпредметний і прикладний характер. Проблему активно досліджують у психології, педагогіці дошкільній педагогіці. У психологічній науці її активно досліджували С. Рубінштейн, Л. Виготський, І. Бех, Р. Павелко та ін. Значний внесок у визначенні її педагогічної ролі зробили П. Блонський, Т. Поніманська, А. Богуш, О. Кононко, Р. Найда та ін.

Зміст і структуру поняття екологічно безпечної поведінки дошкільників досліджували Н. Манжелій і О. Ващак. Дидактичні умови процесу засвоєння знань про небезпеки представлені в роботах А. Іванчука, Р. Якіма та ін. Концепція моделі формування небезпек обґрунтована в дослідженнях А. Іванчука, В. Савлук та ін. Психолого-педагогічні підходи до формування системи знань з основ безпеки життєдіяльності в дітей дошкільного розкриті у працях Н. Герман, С. Гвоздій, Н. Коцур та ін.

Виклад основного матеріалу. Найцінніше – здоров'я і життя дитини. Часто, втягуючись в кругообіг повсякденності, ми забуваємо про те, скільки несподіваних небезпек підстерігає людину на життєвому шляху. Наша безпечність і байдуже ставлення до свого здоров'я часто призводять до трагедії.

Проблема виховання безпечної поведінки дітей старшого дошкільного віку пов'язана з такими віковими особливостями їх розвитку, як підвищена рухова активність, цікавість, повна довіра до всіх і всього, що їх оточує, безпосередність, відсутність відчуття небезпеки, яке не розвивається у дітей майже до дошкільного віку, емоційність, наслідуваність [5].

Головна мета – сформувані у дитини основні поняття щодо небезпечних для життя ситуацій та особливостей поведінки в них, навчити правильно поводити себе в критичних ситуаціях.

Сьогодні **безпека** розглядається як базисна потреба людини, невід'ємна складова стратегії розвитку людства, «сталій людський розвиток». Питання створення умов для збалансованого безпечного існування кожної окремої людини стало основою для розроблення Концепції ООН про безпечний сталий людський розвиток [4].

Поведінка розуміється як взаємодія зі світом, середовищем, яка опосередковується зовнішніми й внутрішніми мотивами; зумовлена соціумом й опосередкована мовою діяльність, зміст якої визначається груповими нормами та правилами, ціннісними орієнтаціями й рольовими очікуваннями [2]. За такого розуміння поведінка може бути як нормальною, (безпечною, схвалюваною суспільством), або ж неадекватною, що спричинено недооцінкою власних можливостей, роздвоєнням мовної й практичної функцій, послабленням свідомості, безвідповідальне ставлення до певних явищ життя, сторін дійсності. Отже, поведінка поділяється на види [7].

Найбільш поширений поділ – це соціально прийнятна поведінка та асоціальна. Зокрема остання – це дії особи, які суперечать прийняти у соціумі нормам і правилам поведінки. У якості зразка розглянемо агресивність, яку

розуміють як «індивідуальну або колективну поведінку, дію, яка спрямована на нанесення фізичної, моральної, психологічної шкоди, пошкоджень, або на знищення іншої людини чи групи людей» [6, С. 10]. Відповідно, агресію як явище пов'язують із негативними емоціями (гнів, страх, ненависть та ін.), із негативними мотивами (зокрема, прагнення образити, заподіяти шкоду), а також із негативними установками (релігійні та расові переконання), а також із відповідними поведінковими реакціями, діями, які призводять до нанесення фізичних чи моральних збитків. Водночас весь процес історичного розвитку людини як суспільної істоти вказує на той факт, що агресія є невід'ємною складовою буття особистості та суспільства в цілому. При цьому відмічають, що міра агресії зростає – значна кількість людей на словах заперечують її, але при цьому проявляють агресивну поведінку у повсякденному житті.

Інший вид (тип) поведінки – це поведінка, якій властива висока міра свідомості, вольове зусилля у плані орієнтування на певні норми, правила, цінності життя та адекватні дії, в основі яких лежить відповідальність за наслідки їх щодо інших осіб, спільноти в цілому, або ж самого себе. Подібні погляди на цей феномен висловили О. Леонтьєв, О. Змановська, І. Кон, Є. Суботський, М. Мід, Е. Фромм та ін. З огляду на їх уявлення, відмітимо, що така поведінка є більш конструктивною й соціально бажаною. Відтак, конструктивна поведінка з точки зору соціуму й особи, що її здійснює є безпечною за своїм характером й до неї варто прагнути, формувати її у зростаючій особистості.

Із вище зазначеного, можемо сформулювати поняття **«безпечна поведінка»** – це поведінка, яка відображає відповідальне ставлення людини до свого життя, вчинків, дій.

Важливим поняттям для нашого дослідження є **безпечне освітнє середовище** – це стан освітнього середовища, в якому: наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника навчально-виховного процесу [3].

Висновок. Таким чином, нами було розглянуто поняття, які характеризують взаємодію людини зі світом. Було виявлено, що основним процесом, який розкриває стосунки людини зі світом є соціалізація, яка опосередковує процеси особистісної самореалізації у соціумі. Основна його тенденція полягає у практичних діях і вчинках, які визначають ставлення людини до світу, подій, які у ньому відбуваються, інших людей їх поведінкових актів, а також до власних. процес соціалізації спрямовується вихованням, яке формує практичні навички дій – поведінку, що мотивується свідомими цілями й схвалюється суспільством і є бажаною для людини, яка її здійснює.

Поведінка розуміється як взаємодія зі світом, середовищем, що опосередковується зовнішніми й внутрішніми мотивами; зумовлена соціумом й опосередкована мовою діяльність, зміст якої визначається груповими нормами та правилами, ціннісними орієнтаціями й рольовими очікуваннями. Розрізняють асоціальну (агресивну) й соціальну (конструктивну) поведінку. Конструктивна поведінка – тип поведінки, якому властиві висока міра свідомості, вольове зусилля, у плані орієнтування на певні норми, правила, цінності життя, та адекватні дії, в основі яких лежить відповідальність за наслідки своїх дій щодо інших осіб, спільноти в цілому, або ж самого себе. Означені практичні дії з точки зору соціуму й особи є безпечними за своїм характером й до них варто прагнути, формувати її у зростаючої особистості.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: затв. наказом МОН України № 33 від 12.01.2021 р.
https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1140 с.
3. Карнаух Л.П. Виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Умань, 2010. 252 с.
4. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини: навч. посіб. 6-те вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007 332 с.
5. Матвієнко С. І., Дорош А. М. Безпечна поведінка дошкільника у побуті як один із аспектів його соціалізації. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва*. 2020. 110-116.
6. Психологічна енциклопедія / Упор. О. М. Степанов. К.: «Академ-видав», 2006. 424 с.
7. Яковенко Л. В. Формування основ безпеки та норм поведінки в надзвичайних ситуаціях у дітей дошкільного віку: авторська програма та методичні рекомендації. Х. : ХОНМІБО, 2003. 114 с.

УДК 373 (2)

**СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ІЗ СІМ'ЄЮ У РОЗВИТКУ
ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Інна Мороз

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Лілія Бобро.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Сучасне суспільство потребує креативних людей, здатних нестандартно та ефективно вирішувати існуючі проблеми, що викликано швидкими темпами розвитку та необхідністю адаптації до змін. Зростаюча потреба у творчих особистостях підкреслює важливість теоретичного вивчення творчості, його природи, форм прояву, джерел та умов. Освітня стратегія сьогодення полягає в забезпеченні всім можливості розкрити свої таланти та творчий потенціал, що передбачає реалізацію індивідуальних планів. Ці принципи відповідають сучасним тенденціям вітчизняної освіти, орієнтованої на особистісні можливості дітей. У зв'язку з переосмисленням пріоритетів, цілей та завдань навчання і виховання дітей стає важливим питання розвитку творчих здібностей у дошкільників.

Різні аспекти досліджуваної проблеми розглянуті у роботах, де акцентується увага на методах підвищення ефективності творчої ігрової діяльності дошкільнят, а також на організації їхньої спільної творчої роботи (А. Богуш, Л. Буркова, О. Васильєва, Т. Дуткевич, Ю. Косенко, О. Кононко, С. Ладивір, М. Лісіна, Л. Проколієнко, О. Проскура, Г. Стадник, К. Щербакова та інші). Наше дослідження значною мірою базується на працях відомих педагогів та психологів (В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калик, Н. Кічук, В. Моляко, М. Нікандров, Я. Понамарьов, М. Поташник, В. Семиченко, С. Сисоєва, О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та інші), які досліджували різні аспекти творчої діяльності.

Здібності, як зазначає Ю. Чувасова, – це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. В здібностях поєднуються природне й соціальне. Природною основою є задатки. Сукупність здібностей називають обдарованістю [6].

Творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності. Такі здібності самі по собі не гарантують творчих здобутків. Для їх досягнення

необхідний «двигун», який запустив би в роботу механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, також потрібна «мотиваційна основа».

Американський психолог Е. Фромм запропонував наступне визначення поняття творчих здібностей – це здатність дивуватися і пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибокого усвідомлення свого досвіду.

Основними показниками творчих здібностей є швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість.

З педагогічної точки зору дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей тому, що в цьому віці дитина вперше усвідомлює відношення між собою і навколишнім світом, моральних оцінках тощо.

Згідно наукової думки Т. Фадеєвої, відмітна ознака творчої діяльності дітей дошкільного віку – суб'єктивна новизна продукту діяльності. За своїм об'єктивним значенням «відкриття» дитини може бути і новим, незвичним, але, в той же час, виконуватися за вказівкою педагога, за його задумом, з його допомогою, а тому не бути творчістю. І в той же час дитина може запропонувати таке рішення, яке вже відоме, використовувалося на практиці, але додумався він до нього самостійно, не копіюючи відоме. У цьому випадку ми маємо справу з творчим процесом, заснованим на здогаду, інтуїції, самостійному мисленні вихованця. Тут важливий сам механізм діяльності, в якій формується уміння вирішувати нешаблонні, нестандартні задачі. [5]

Визначальним в розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку є тісна співпраця закладу дошкільної освіти із батьками. Спільними зусиллями освітнього закладу та сім'ї мають бути створені сприятливі умови життя і взаємодія з навколишнім середовищем. Здібності людини розвиваються в процесі засвоєння нею суспільного досвіду, виховання й навчання, в процесі трудової діяльності. Кожна здібність становить складну синтетичну якість людини, в якій поєднуються окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам'яті, уяви, мислення).

Сім'я є найважливішим соціальним інститутом для всебічного розвитку та виховання дитини дошкільного віку. Щоб родина успішно виконувала свої виховні функції, батьки мають знати основні педагогічні принципи та умови сімейного виховання. Співпраця між вихователями та батьками сприяє створенню єдиного виховного середовища, атмосфери довіри, взаєморозуміння і підтримки [1].

Варто відзначити, що і заклад дошкільної освіти, і батьки повинні розуміти важливість забезпечення вільного доступу дітей до матеріалів, які сприяють розвитку творчості, та їхній різноманітності, можливості працювати з ними будь-якої хвилини, задля кращого забезпечення розвитку творчих здібностей.

Педагоги доводять, що у дошкільнят величезний творчий природний потенціал, який за різними причинами не завжди реалізується повністю. Тому дуже важливо створити таку ситуацію, яка б сприяла бурхливому сплеску дитячої фантазії, атмосферу творчого натхнення» [2]

Вчені виділяють кілька стадій розвитку творчої активності:

1. Наслідування: дитина копіює готові зразки, повторюючи дії дорослих для досягнення бажаного результату.

2. Творче наслідування: дитина додає елементи новизни, проявляє самодіяльність, але без значних змін у запропоновану схему дій.

3. Репродуктивна творчість: дитина бере за основу запропоновану ідею, але суттєво її переробляє, додаючи нові елементи та оригінальність.

4. Справжня творчість: дитина створює абсолютно нове.

Ці стадії яскраво відображають еволюцію творчих здібностей дітей дошкільного віку [3].

Серед зовнішніх чинників, які можуть сприяти розвитку креативних здібностей дитини дошкільного віку й слугувати стимулювальними факторами, за Е. Торрансом, є:

- орієнтація на потребу творчого розв'язання проблем;
- відсутність перешкод для проявів спонтанності й ініціативи;
- створення можливості маніпулювати предметами і висловлювати варіативні думки;
- навчання уважному ставленню до сигналів навколишнього середовища;
- виховні впливи, спрямовані на визнання дитиною цінності креативних рис своєї особистості.

Для забезпечення максимальної ефективності співпраці закладу дошкільної освіти із сім'єю у напрямку розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку необхідно дотримуватися принципів. Основними принципами співробітництва дошкільного закладу та сім'ї, у теорії і практиці дошкільної освіти визнано: взаємоповага, взаємодовіра, взаєморозуміння, партнерство й чітке усвідомлення своєї ролі та відповідальності, любов до дитини, прийняття і повага її як особистості, розуміння її проблем [4].

В. Афтаназів виокремлює завдання співпраці закладу дошкільної освіти та сім'ї у напрямку розвитку творчих здібностей: забезпечення дитині в сім'ї та дошкільному закладі оптимальних умов для повноцінного фізичного і психічного розвитку, сприяння задоволенню її потреби в емоційно-особистісному спілкуванні, розвиток її творчих здібностей та інтересів, підвищення рівня сформованості педагогічної культури вихователів і батьків, гуманізація цілісного виховного процесу.

Вище зазначений науковець зазначає, організація співпраці між вихователями та батьками передбачає активність та ініціативність обох сторін виховного процесу. Активна участь батьків у житті дошкільного закладу проявляється через:

- сприяння довірі та доброзичливому ставленню до педагогів і дітей, що допомагає дитині усвідомити свою роль – члена дитячого колективу.
- участь батьків у навчанні дітей, позашкільних творчих і театралізованих заходах.
- допомога в облаштуванні та покращенні дошкільного закладу.

Це створює єдине виховне середовище, засноване на взаєморозумінні та підтримці. [1].

Таким чином, аналіз науково-педагогічної і психологічної літератури, а також практичний досвід показують, що співпраця закладу дошкільної освіти та батьків є основною у мовою розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. У свою чергу дошкільний заклад та сім'я мають забезпечити ряд наступних умов: забезпечення особистісно орієнтованого підходу у педагогічній взаємодії; стимулювання творчої самореалізації через ігрову діяльність; створення емоційно сприятливого навчально-виховного середовища; поетапне включення дітей у творчу діяльність (інтерпретація, імпровізація); інтеграція мистецтв у навчально-виховний процес; дотримання принципів системності, домінантності та варіативності.

Ці умови є ключовими для ефективного розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Афтаназів В. *Напрями і зміст співпраці вихователя з батьками дошкільників. Освітній простір України*. 2014. Вип. 4. С. 115-120.
2. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. *Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дитини у дошкільних навчальних закладах*. К.: Видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.
3. Кононко О. *Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у світі». Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 3-8.
4. Стадник Г. А. *Особливості розвитку пізнавальної активності дошкільників у сім'ї. Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2007, С. 85-91.
5. Фадеєва Т. *Розвиток уяви дитини – умова її продуктивного учіння. Дошкільне виховання*. 2005. № 2. С. 6-8.
6. Чувасова Ю. *Розвиток природних обдарувань та творчих здібностей дітей. Психолог*. 2007. № 47. С. 10-16

**ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Ірина Назаренко

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: Д. пс. н.,

проф. Олена Кононко.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Постановка проблеми. На сьогодні актуальними є питання, пов'язані із формуванням економічної компетентності дітей дошкільного віку. Для успішного формування економічної компетентності дітей дошкільного віку, економічного мислення, яке дає дитині змогу виконувати самостійно вольові дії, будувати взаємодію з іншими суб'єктами соціальної дійсності, варто починати збагачувати економічну компетентність саме із цього віку. Одним із найбільш вагомих чинників формування економічної компетентності дітей дошкільного віку вважають засоби ігрової діяльності.

Мета статті: дослідити сутність поняття економічна компетентність дітей дошкільного віку та розкрити потенціал впливу на них засобів ігрової діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Питання економічних здібностей у своїх наукових працях висвітлювали дослідники Г.І. Григоренко, Р.С. Жадан, Є.О. Курак, Ю.М. Лелюк, А.В. Сазонова, Г.Д. Шатова. У дошкільній сфері до питань, пов'язаних із економічною компетентністю, зверталися Р.П. Жадан, Г.І. Григоренко, О.В. Варецька та ін.

Виклад основного матеріалу. Дошкільнята та економіка – можна сказати, що поняття зовсім не сумісні. Гроші, монети, магазини, реклама, квитанції. Ці слова діти чують майже кожен день від дорослих, з гаджетів, телебачення... Слід зазначити, що знайомство малюка з економічним вихованням потрібно розпочинати якомога раніше. Це необхідно для того, щоб дитина була готова до реалій сучасного життя. Чим більше в дитини досвіду, тим простіше їй орієнтуватися в повсякденному житті, стикаючись з елементами економічних відносин, проживаючи ситуації, що склалися та виконуючи різноманітні соціально-економічні ролі.

На сьогодні кожна сучасна дитина від народження оточена економічним середовищем, наповненим різноманітними економічними предметами.

Звичайно, важко прослідкувати за тим, що засвоює дитина у процесі спілкування з однолітками, перегляду телебачення, зі спостереження за діяльністю дорослих. Ось чому дуже важливо сформуванню в дошкільнят найпростішу

економічну компетентність, яка стане основою для подальшої успішної економічної соціалізації та економічного виховання.

Сучасні соціально-економічні відносини в суспільстві заохочують дитину до знайомства з проблемами сімейної «дорослої» економіки. Тому, виникає потреба в організації включення дітей дошкільного віку до засвоєння елементів економіки, основ економічної грамотності.

У дослідженнях науковців (Г.І. Григоренко, Р.С. Жадан, Є.О. Курак, Ю.М. Лелюк, А.В. Сазонова, Г.Д. Шатова та ін.) зазначено, що діти дошкільного віку розуміють елементарні економічні поняття, вміють ними оперувати в силу можливостей свого віку [2, С. 20].

Економічне виховання - це організована педагогічна діяльність, спрямована на формування у дітей економічної свідомості.

Економічна освіта - це формування у дітей елементарних економічних уявлень, знань, умінь і навичок щодо процесів вироблення, розподілу, обміну і споживання предметів довкілля, необхідних для участі особистості в усіх видах діяльності.

Компетентність – якісна характеристика дитини, набута нею в процесі навчання (інформованість, обізнаність). В процесі самостійної діяльності компетентність переходить у професіоналізм. Компетентність може бути соціальною - уміння працювати в команді, колективі, ефективно взаємодіяти з іншими дітьми для досягнення цілей інших й особистих [4, С. 48].

Саме економічне виховання дітей дошкільного віку є важливою складовою процесу економічного виховання особистості. Воно не є окремою галуззю педагогіки.

Економічне виховання розглядається сучасними науковцями як один з важливих компонентів соціалізації дитини - економічної соціалізації, складовими якої є елементарні економічні знання, сформовані способи поведінки, а також особистісні утворення, які ми визначаємо необхідними для успішної економічної діяльності.

Найчастіше діти з середньої групи розпочинають охоплюватися системою економічного виховання в дошкільному навчальному закладі, при цьому використовуються різні ігрові прийоми. На заняттях з елементами економіки у дітей виховують бережливе ставлення до власних речей та навколишнього середовища, культуру спілкування між продавцем та покупцем; ощадливість, економність, працелюбність, щедрість та ін. Знайомлять з такими поняттями як «гроші», «банк», «ринок», «монети», «товар», «послуги», «бюджет». «доходи», «потреби» і т. Д. Формують вміння співвідносити свої бажання з можливостями, визначати потрібне для життя та те, без чого можна обійтись; проявляти соціальну та фінансову ініціативність; сприймати себе, як активного учасника та члена суспільства.

При цьому важливо, щоб дошкільники усвідомлювали себе не тільки членами сім'ї, а і суспільства, маленькими громадянами своєї держави.

Формування економічної компетентності дітей дошкільного віку найкраще здійснювати за допомогою гри. У грі діти намагаються наслідувати певні форми суспільних відносин дорослих, плавно вивчаючи моральні норми і вже розпочинають керуватися ними у своїх стосунках з дорослими й однолітками. Через гру дошкільники опановують та пізнають світ. Гра є тою сходинкою, що перетворює зовнішні вимоги соціального середовища на власні потреби дитини. Необхідно розвивати економічне мислення дітей шляхом залучення дошкільнят у процес сюжетно-рольових та дидактичних ігор.

Такі ігри розвивають психічні процеси, інтелект дитини, удосконалюють особистісні якості, створюють передумови для психологічної підготовленості та залучення до економічної сфери діяльності.

Усі ігри економічної спрямованості можуть бути як частиною спеціальних занять з економіки, математики, ознайомлення з навколишнім світом і природою, так і використовуватися в повсякденному житті.

Ігри сприяють процесу збагачення соціального досвіду дітей, формуванню їхніх ціннісних пріоритетів, адекватному прояву особистісних якостей у непростих, наближених до реального життя ситуаціях.

Ознайомлюючи дітей дошкільного віку з економічними термінами, поняттями можна використовувати «Кубик Блума» – це прийом критичного мислення, який дозволяє швидко й ефективно перевірити рівень опанування дітьми нового матеріалу. Для цього використовується спеціальний кубик, на гранях якого нанесені 6 опорних слів-запитань (Назви!, Чому?, Поясни!, Запропонуй!, Придумай!, Поділись!). Пошук відповідей на них стимулює дітей замислитися та побачити об'єкт вивчення у дещо іншій, не помітній на перший погляд площині.

Автор методики – американський психолог і педагог Бенжамін Блум. З її допомогою можна не лише перевіряти рівень знань дітей, а й навчити їх знаходити причинно-наслідкові зв'язки, а також творчо підходити до вирішення стандартних завдань у межах будь-якої навчальної дисципліни [5, С. 125].

В Базовому компоненті зазначено, що проявом соціальної компетентності й навичками фінансової грамотності є здатність дитини усвідомити, хто вона є і як потрібно взаємодіяти з іншими людьми. Також підкреслюється, що дитина проявляє бажання вивчати свої права і обов'язки, планувати бюджет, раціонально використовувати ресурси, заощаджувати, оцінювати наявні можливості, формує розвиток лідерських якостей [1, С. 12].

Економічні здібності формуються у предметно-практичній, предметно-ігровій, ігровій з правилами (дидактичні ігри), комунікативній, господарсько-побутовій, пізнавальній діяльності дитини.

В Базовому компоненті описується участь батьків у формуванні економічної компетентності дітей дошкільного віку. Так, зазначається, що формування економічної грамотності відбувається шляхом залучення дітей до планування витрат, сімейного бюджетування, що є засобом формування свідомого і відповідального ставлення до фінансів.

Науковці зауважують, що перше знайомство дітей з економічними відносинами відбувається в сім'ї за допомогою грошей, які батьки дають дітям на дрібні витрати. Але більшість дітей не знають, як з ними поводитися, де потрібно їх зберігати, як економити витрати і т. ін. Вмінню поводитися з грошима як і з іншими економічними відносинами дітей потрібно вчити з дошкільного віку.

Тематичні програми з економічної освіти дітей дошкільного віку можна знайти в журналах «Дошкільне виховання», «Палітра вихователя», «Дитячий садок». Методичні посібники для вихователів дошкільних навчальних закладів розроблено такими науковцями, як Р.П. Жадан і Г.І. Григоренко «Економічна освіта дітей старшого дошкільного віку» (Запоріжжя: ЛІПС, 2006); Р.П. Жадан, Г.І. Григоренко, О.В. Варецька «Дітям про економіку або казки про зайців-хазяйців» (Запоріжжя: Прем'єр, 2005) [3, С. 5]; А.В. Сазонова «Подорож у пошуках економіки» - зошит творчих завдань для дітей і їхніх батьків (Дніпропетровськ, 2008) та ін.

У працях В. О. Сухомлинського добре простежується думка про важливість формування в дітей бережливого ставлення до світу цінностей. Він вважав за необхідне усвідомити важливу істину: людина живе завдяки тому, що її матеріальні й духовні потреби задовольняють сотні, тисячі інших людей. Особливо В.О. Сухомлинський підкреслював важливість виховання бережливого ставлення до народного надбання, матеріальних цінностей.

У своїх працях А. С. Макаренко підкреслював важливість виховання доброго господаря. Він акцентував увагу на тому, що дитина змалку повинна розумно користуватися речами, берегти їх, доглядати, купувати лише необхідний товар. В розумінні А. С. Макаренка, ощадливістю є особливий вияв турботи, яка потім реалізується в корисних навичках.

Висновки

У зв'язку з переходом економіки країни до ринкових відносин змінилися й вимоги до економічної підготовки підростаючого покоління. Більш доцільним є формування економічної компетентності дітей дошкільного віку, економічного мислення, яке дає дитині змогу виконувати самостійно вольові дії, будувати взаємодію з іншими суб'єктами соціальної дійсності. Адже чим більше досвіду має дитина, тим легше їй пристосуватися до звичайного життя, стикаючись з різноманітними елементарними економічними поняттями, приймаючи участь у певних ситуаціях, та виконуючи різноманітні соціально-економічні ролі.

Звичайно, дитина дошкільного віку повинна не лише знати поняття, але й розуміти їх лексичне значення, щоб бути в змозі самостійно використовувати ці знання в повсякденному житті.

Отже, дитина повинна коректно поводитися у різних ситуаціях, пов'язаних з економічними стосунками, змінювати свою діяльність, поведінку у залежності від зміни умов та вимог, контролювати себе та узгоджувати свої дії з іншими.

Діти дошкільного віку не можуть ще самостійно набувати досвід економічної діяльності, хоча вони здатні у специфічній для свого віку формі задовольнити цю потребу. Ось тому основним засобом засвоєння елементарних економічних понять і категорій, формування базових економіко-психологічних якостей особистості та набуття первинного економічного досвіду в дошкільному віці виступає гра. Дидактичні ігри економічної спрямованості є найбільш доцільним засобом для формування економічних навичок дітей дошкільного віку. Крім того ігри економічної спрямованості проводяться з метою подальшого розширення, узагальнення, систематизації та доповнення вже сформованих знань з економічної сфери.

Адже гра відображає реальну дійсність, удосконалюється з розвитком відносин «людина-суспільство». Вона є активною, свідомою, цілеспрямованою діяльністю, яка втілює потребу дитини в активності. Гра активізує мисленнєву діяльність дошкільників, сприяє вихованню економічної культури споживача. Під час гри поглиблюються їхні знання про основні економічні поняття; розвивається уважність, швидкість мислення та інтелектуальні здібності.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: затв. наказом МОН України № 33 від 12.01.2021 р. Режим доступу:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20B_azovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 05.08.2024).

2. Григоренко Г.І., Жадан Р.П. Дошкільник у світі економіки. Старший вік.- Х.: Вид-во «Ранок», 2016.- 160 с.

3. Жадан Р.П., Григоренко Г.І., Варецька О.В. Дітям про економіку, або казки про зайців- хазяйців.- Запоріжжя: Прем'єр, 2004.- 88с.

4. Синявський В.В, Сергєєнкова О.П. Психологічний словник / За ред. Побірченко Н.А., 2007. – 336с.

5. Bloom, Benjamin S. (1980). All Our Children Learning. New York: McGraw-Hill.

УДК: 373.2:78

ДІАГНОСТИКА ТА ВИХОВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Наталія Онушко

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: д.пс. н.,

проф. Олена Кононко.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Актуальність проблеми. У старшому дошкільному віці інтенсивно розвивається прагнення і здатність дитини проявляти самодіяльність, елементи творчості, винахідливості, оригінальності. Орієнтація сучасної педагогіки на гуманізацію освіти, розвивальне навчання, особистісно орієнтований підхід передбачають створення умов для розвитку кожної дитини, її здібностей, інтересів, творчого самовираження в різних видах діяльності. Виявлення та розвиток творчого потенціалу особистості є одним з пріоритетних напрямків сучасної дошкільної педагогіки.

На розвиток креативності як на один з пріоритетних напрямів виховання дітей дошкільного віку вказують Базовий компонент дошкільної освіти України як освітній стандарт та програма розвитку дошкільника «Я у Світі». Нормативними документами актуалізовано необхідність створення сприятливих умов для розвитку здатності дітей старшого дошкільного віку продукувати оригінальні ідеї, відходити від звичних шаблонів і зразків, виявляти інтерес до експериментування та пошуку нових рішень розв'язання проблем [2, 8].

Виклад основного матеріалу. О. Кононко до основних показників креативності віднесено прояви особистістю оригінального, інтуїтивного, непередбачуваного, мимовільного, спонтанного, неусвідомлюваного; до другорядних – прояви логічного, рефлексивного, довільного, вмотивованого, усвідомленого. Єдність закладеного природою та прижиттєво набутого – база для розвитку та збагачення творчого потенціалу людини. Вказаний фахівець зазначає: важливим компонентом стратегії самореалізації особистості є саморегуляція. На саморегуляцію впливає глобальне самоствавлення, почуття власного «Я», емоційно позитивне/негативне ставлення до себе. Самоствавлення визначає міру вираження саморозуміння, самоповаги та упевненості у своїх силах. Самоствавлення – стрижень саморегуляції. Згідно підходу автора, саморегуляцію характеризують такі показники, як здатність керуватися принципами, усвідомлювати та приймати свої сильні й слабкі сторони, адекватну оцінку власних досягнень, самоповагу, уміння легко встановлювати міжособистісні

контакти. Особи з високою креативністю діють найбільш свідомо, у них сформовані елементарне уявлення про життєві цілі, розвинена мотивація досягнення, вони поважають себе [4].

Згідно дослідження Я. Василькевич, креативність – показник обдарованої дитини. Обдарованих дітей відрізняє: ранній розвиток мовлення та широкий словниковий запас; високий рівень допитливості та хороша пам'ять; висока пізнавальна активність; багата уява та фантазія; творче мислення. Вказаний автор зазначає: якщо педагог навчає дитину не просто механічно відтворювати якісь дії, а надає їй можливість самовиразитися, проявити ініціативу, винахідливість, то це сприятиме розкриттю творчих здібностей особистості. Методами розвитку творчих здібностей виступають: створення у ЗДО предметно-розвивального середовища, створення творчих композицій, використання нетрадиційних способів малювання, конструювання, дослідницької діяльності; застосування підручного матеріалу для оформлення робіт; читання художньої літератури, дидактичні ігри, іграшки [3].

Згідно визначення С. Сисоєвої, творчість – одне з найзагадковіших явищ у житті людини, яка забезпечує поступальний рух суспільства, розвиток земної цивілізації. Педагогічна творчість посідає особливе місце серед різних видів творчості та визначає вектори розвитку усіх творчих процесів. Метою і результатом педагогічної творчості є творчий розвиток вихованців, який передбачає поступове формування у дітей здатності до творчості. Вказана здатність є інтегральною якістю особистості, що об'єднує її спрямованість, мотиви, творчі уміння, характерологічні якості особистості. Ця сукупність забезпечує особистості успіх у творчості та піднімає її діяльність до творчого рівня [7].

На даному етапі розвитку науки до вузлових В. Моляко відносить такі проблеми розвитку творчої особистості на різних етапах онтогенезу: інтелектуальний, емоційний й творчий потенціал людини; розв'язання нових задач; емоційно-вольова стійкість особистості; творча свідомість та творча поведінка людини; діяльність і поведінка людини в складних, кризових, екстремальних умовах; творче здоров'я особистості; безпека творчої особистості; стимулювання творчої діяльності без шкідливих наслідків для здоров'я тощо. На думку автора, креативність є багатокомпонентним утворенням, яке включає у себе когнітивні (вербально-образні, асоціативні) та мотиваційно-особистісні (творча позиція, допитливість, схильність до ризику, самостійність, творча уява) параметри, які актуалізуються в ситуації вибору стратегії самореалізації особистості. В. Моляко розглядає співвідношення понять «творчість» та «креативність», кваліфікує креативність як особистісний ресурс, суб'єкту детермінацію творчості, вважає базову якість багатокомпонентним утворенням, яке визначає творчі можливості особистості [6].

Досліджуючи феномен становлення та розвитку креативності в дошкільному віці, В. Антонішина зазначає: серед основних педагогічних проблем існують вершинні, які пронизують усе життя дитини. До них належить проблема творчості. Щоб дитина виявляла творчу активність, виявляла креативність, педагог має з розумінням ставитися до її природної схильності діяти на власний розсуд, покладатися на свій досвід, довіряти своїм можливостям. Автор виділяє цілий ряд показників сформованості у дошкільника креативності: чутливість до проблем, відкритість новому, відмова від стереотипів, швидкість аналогій та асоціацій, загострене сприйняття відхилень й неточності, здатність подивитись на проблему з різних точок зору, уміння продукувати нові ідеї, пошуково-перетворювальне ставлення до дійсності, швидке переключення, розвинене почуття гумору, незалежність суджень, неупередженість оцінок, самокритичність, уміння помічати зв'язки між ознаками, здатність бачити об'єкт цілісно і виділяти головне, розвинена уява, уміння дивуватися, здатність прогнозувати та формулювати гіпотези, орієнтація на високі стандарти якості [1].

Як зазначає І. Кучерявий та О. Клепіков, креативність пов'язана з рівнем психологічної готовності дитини до школи. Автори зазначають: існує взаємозв'язок рівня розвитку в 5-6-річній дитини креативності, окремих її показників та успішністю її навчання. Автори підкреслюють: структура креативності маленьких дітей залежить від їхнього віку, рівня успішності навчання та ступеня психологічної готовності до навчання у школі. На розвиток основних показників креативності впливає організація освітнього процесу у ЗДО. Автори обґрунтовують, що складовими креативності виступають *оригінальність, швидкість, гнучкість, ретельність*. Вони доводять, що рівень креативності та її окремих складових може розглядатися в якості прогностичної характеристики успішності у навчання. Наївна креативність характеризується високим рівнем прояву оригінальності при низькому рівні прояву гнучкості та швидкості [5].

У нашому дослідженні схарактеризовано динаміку змін в інтелектуальному, вольовому та емоційному розвитку дитини на етапі дошкільного дитинства. Встановлено вплив пошуково-дослідницької діяльності на розвиток креативності дитини 5-7 років, на реалізацію її творчого потенціалу. Визначено критерії оцінки міри вихованості креативності та компонентну структурну даної базової якості особистості. До них віднесено: адекватне передбачення майбутнього результату; розвиток мотивації досягнення; оригінальність ідей, дій, рішень; висока продуктивність діяльності. Виділено такі основні структурні компоненти креативності:

- *когнітивний* (система знань та уявлень дитини про креативність та її роль в житті людини);
- *емоційно-ціннісний* (система цінностей, норм і правил поведінки; ставлення до креативності та людини як її носія);

- *поведінковий* (уміння і навички творчої поведінки);
- *рефлексивний* (аналіз, порівняння, оцінка, внесення коректив у діяльність).

Встановлено рівні вихованості креативності дітей старшого дошкільного віку у дослідницькій діяльності – високий, оптимальний, середній та низький. Обґрунтовано педагогічні умови оптимізації освітнього процесу, спрямованого на розвиток креативності дітей 5-7 років життя. До основних педагогічних умов віднесено: заохочення та підтримку намагання дитини самостійно розв'язувати проблеми, долати перешкоди на шляху до мети, доводити розпочате до кінця; вправлення дошкільників в умінні виявляти креативність, діяти в дослідницькій діяльності творчо, зменшити кількість зразків та шаблонів; підтримка дитячої допитливості, бажання пізнавати оточуючий світ, залучення до різних видів діяльності, розширення індивідуального досвіду; осучаснення змісту та урізноманітнення форм педагогічної оцінки, спрямованої на виховання допитливості та творчої уяви дошкільників.

Розроблено технологію ефективного розвитку креативності в умовах ЗДО. На етапі формування в експерименті братимуть участь діти старшого дошкільного віку, педагоги і батьки. У роботі з досліджуваними 5-7 років використано такі методи: бесіди, виконання творчих завдань, кейс-ілюстрації, моделювання проблемних ситуацій, практичні вправи, складання казок. З метою розширення уявлень дорослих про креативність та умови її розвитку з дорослими проведено цикл консультацій та семінари-практикуми.

Список використаних джерел:

1. Антонішина, В. Л. Основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 2 (36). С. 336-344.
2. Базовий компонент дошкільної освіти України / наук. кер. А. М. Богуш; кол. н. : Богуш А. М., Бєленька Г. В., Богініч О. Л. [та ін.]. К.: [М-во освіти і науки, молоді та спорту України], 2012. 26 С.
3. Василькевич Я. З. Креативність та інтелект дітей молодшого дошкільного віку: особливості взаємодії. *Наука і людина*. 2014. №9. С.103-107
4. Кононко О.Л. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі». *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С.3 -7.
5. Кучерявий І., Клепиков О. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: навч. Посіб. [для студ. Вищ. навч. закл.] / І.Т. Кучерявий, О.І. Клепиков. 2-е вид., перероб. і допов.]. К. : Вища школа, 2000. 286 С.
6. Моляко В. А. Стратегии решения новых задач в процессе творческой деятельности /Обдар. Дитина. 2002 .№4. С.33-43

7. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості: Підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. К.: Мілені. 2006. 344 с.

8. «Я у Світі » : Програма розвитку дитини від народження до шести років/ О.Аксьонова, А. М. Аніщук, Л, В .Артемова та ін.; наук кер. О.Л.Кононко. К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна». 2019. 488 с.

УДК 373.2.015.31:316.61]:793.7

РОЛЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Єлизавета Панченко

*здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти.*

Науковий керівник: к. п. н.,

доц. Олександра Шикиринська.

*Вінницький державний педагогічний університет
ім. Михайла Коцюбинського.*

Для дітей дошкільного віку гра є провідним видом діяльності для отримання знань про навколишній світ, розвитку компетентності та формування соціальних навичок. Вона є одним з найефективніших інструментів у руках педагогів і може впливати на розвиток дітей не лише з освітньої точки зору, а й з емоційної та соціальної.

У статті розглянемо вплив гри на розвиток соціальних навичок, основні види ігор, аналізуватимемо сучасні підходи до організації ігрової діяльності та розглядатимемо роль вихователя в цьому процесі.

Соціалізація – це процес, у ході якого діти засвоюють норми, цінності та правила поведінки, що дозволяють їм успішно функціонувати в суспільстві. Гра відіграє ключову роль у соціалізації дошкільнят. Це пов'язано з тим, що через гру діти вчаться взаємодіяти з іншими, розвивають здатність співпереживати та вирішувати конфлікти.

Одним з найважливіших аспектів гри є її символічна природа. Діти можуть створювати уявні світи і діяти в них як різні персонажі. Наприклад, граючи в продавця, діти вчаться обмінюватися ролями покупця і продавця, розуміти правила соціальної взаємодії та розвивати свої комунікативні навички. Завдяки таким іграм діти можуть розвивати навички співпраці, вміння слухати інших, висловлювати свою думку та домовлятися [1, с.45].

Ігри також сприяють формуванню емпатії (здатності відчувати та розуміти почуття інших). Граючи в «лікаря» чи «вчителя», діти вчаться ставити себе на місце іншої людини, проявляти співчуття та надавати підтримку. Ці навички є

важливими для подальшого успішного соціального функціонування, оскільки допомагають будувати здорові стосунки в колективі та суспільстві [2, с.58].

У дошкільному віці ігри можна класифікувати відповідно до їхньої природи та впливу на розвиток дитини. Зазначимо основні типи ігор, які сприяють соціальному розвитку дітей дошкільного віку:

1. Рольові ігри. Завдяки цим іграм діти можуть пробувати інші соціальні ролі й взаємодії. Наприклад, граючи роль лікаря, вчителя чи батьків, вони вчаться основам соціальних взаємин і знайомляться з правилами дорослого життя. У грі «школа», наприклад, діти освоюють навчальні процеси, вчаться слідувати інструкціям, домовлятися між собою та брати відповідальність за роль учителя та учня.

2. Конструктивно-будівельні ігри. Ігри, що передбачають створення конструкцій із матеріалів, як-от кубики чи лего, сприяють розвитку навичок співпраці. У процесі будівництва діти вчаться координувати дії, висловлювати свої думки, обговорювати плани й розподіляти ролі. такі ігри також формують навички планування та прогнозування, важливі для соціальної компетентності.

3. Ігри з правилами. Ігри з чіткими правилами, наприклад, хованки або «вгадай-кого», допомагають дітям засвоювати важливі соціальні норми. Вони вчаться чекати свої черги, підтримувати правила та поважати інших учасників, що сприяє розвитку самоконтролю та дисципліни.

4. Кооперативні ігри. У кооперативних іграх діти об'єднуються для досягнення спільної мети, що вимагає командної роботи. Наприклад, у процесі будівництва «містечка» або проходження квестів, діти повинні співпрацювати, розподіляти ролі та разом розробляти стратегії. такі ігри розвивають комунікативні навички, здатність до компромісів і навички роботи в команді.

5. Рухливі ігри. Ігри на свіжому повітрі, як-от гра в м'яч і естафети, сприяють не лише фізичній витривалості, але й соціальній взаємодії. Ці поняття стимулюють дітей до співпраці, дотримання правил та ефективної командної роботи. Крім того, такі ігри допомагають дітям навчитися вирішувати умови конфліктів, що впливають на час гри, розвиваючи душевну стійкість та навички самоконтролю [3, с.58].

Сучасні педагоги впроваджують різноманітні підходи для підвищення ефективності ігор у розвитку соціальних навичок. Одним із таких методів є інтерактивні ігри, де діти активно беруть участь у моделюванні соціальних ситуацій. Наприклад, організація рольових ігор із використанням реалістичних предметів і костюмів дозволяє дітям глибше зануритися в процес і досягти їхньої готовності до взаємодії.

Також активно використовується метод інтегрованого навчання шляхом включення навчального компоненту в ігрове завдання. Наприклад, гра «Пошта» дозволяє дітям не лише виконувати ролі листоноші та одержувача, а й вчитися

рахувати листи, розподіляти їх за призначенням та виконувати завдання, що сприяє розвитку навичок співпраці та стимулює пізнавальну активність.

Педагоги є ключовими гравцями в процесі розвитку соціальних навичок дітей через гру. Роль педагога полягає не лише в тому, щоб спостерігати за процесом, а й активно керувати грою та забезпечувати правильний розвиток взаємодії між дітьми. Педагоги можуть створювати спеціальні умови для ігор, в яких дітям доводиться вирішувати проблемні ситуації. Це сприяє розвитку навичок компромісу, вирішення конфліктів та колективного прийняття рішень [4, с.91].

Вихователі також використовують різноманітні методи для стимулювання соціального розвитку дітей, серед яких:

- тематичні ігри, які дозволяють дітям моделювати соціальні ситуації. Наприклад, вихователі організують гру «похід до лікаря», в якій діти вчаться слухати пацієнтів, ставити запитання і давати поради;
- у групових проектах діти працюють разом, щоб створити щось нове. У таких проектах діти вчаться співпрацювати, обмінюватися ідеями та координувати свої дії.

Гра є не лише захоплюючим заняттям для дошкільнят, а й потужним інструментом для розвитку їхніх соціальних навичок. Завдяки грі, діти вчаться спілкуватися, співпрацювати і вирішувати конфлікти, що є основою для успішної соціальної адаптації. Таким чином, використання інтегрованих та інноваційних ігрових методів у дошкільних закладах є ключовим для розвитку навичок, необхідних для успішної адаптації в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Березівська Н. В. Соціалізація дітей у дошкільному закладі. – К.: Освіта, 2018. – 175 с.
2. Григоренко, О. М. Розвиток комунікативних навичок у дітей дошкільного віку. – Харків: Слобожанщина, 2017. – 90 с.
3. Зайченко, Т.С. Сюжетно-рольова гра як засіб соціального розвитку дитини. *Актуальні питання сучасної педагогіки: матеріали Всеукраїнської наукової конференції*. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. – С. 55-78.
4. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця : ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.

УДК 327:15

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБКВЕСТ

Ірина Пікуль,

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти,

спеціальність 013 Початкова освіта.

Науковий керівник: к. філ. н., Тетяна Здіховська,

доцент кафедри теорії і методики початкової освіти,

Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Читацька компетентність молодшого школяра – це володіння цілим комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають змогу свідомо здійснювати пошук книжок, завдяки яким людина може знаходити інформацію для вирішення пізнавальних завдань.

Найбільш сприятливим періодом для розвитку читацьких умінь є молодший шкільний вік. Якщо інтерес до читання на цьому етапі не сформувався, це може негативно позначитися на подальшому навчанні та розвитку учня. Формування читацької компетентності відбувається саме через розвиток читацьких навичок учнів.

В умовах інформаційного суспільства вчитель давно перестав бути єдиним «джерелом знань» з усього переліку причин. Ці обставини змушують сучасного педагога шукати нові шляхи й методи навчання, які заохочуватимуть здобувачів початкової освіти до самопізнання, у ході якого вони отримають стійкі ключові та предметні компетентності, а вчитель забезпечить науково-методичний та психологічний супровід. Навчання повинно бути розвиваючим в плані розвитку самостійного критичного та творчого мислення. З цією метою багато хто з учителів вже давно використовує проєктні технології, в яких активно використовують ресурси Інтернет. Однією з таких технологій є вебквест [2].

Все більшу увагу науковців і практиків привертають дослідження проблем впровадження інноваційних технологій, зокрема вебквестів. Зокрема, теоретичні засади застосування сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі розкрито у працях І. Богданової, О. Михайлової, В. Матірко, В. Полякова, Ю. Ткаченка, О. Сидоренка, Ю. Сурміна, В. Лободи, А. Фурди. Поняття «вебквест» було започатковане Б. Доджем.

Вебквест – це дидактична структура, у рамках якої викладач удосконалює пошукову діяльність здобувачів освіти, задає їм параметри цієї діяльності і визначає її час [1, С. 227].

На сьогодні в навчальних закладах практично всі здобувачі освіти користуються сучасними ІКТ, що спрощує процес пошуку інформації, її обробки

та представлення в різних формах. Вебквест, використовуючи інформаційні ресурси Інтернет, інтегрує їх у навчальний процес, допомагає ефективно вирішувати цілий ряд практичних завдань. Це сприяє формуванню читацької компетентності в молодших школярів, а саме навичок пошуку інформації; вміння аналізувати та критично оцінювати достовірність отриманих даних; удосконалює навички мережевого спілкування; сприяє подоланню проблеми емоційного вираження в умовах мережі; формує навички командної роботи та усвідомлення соціальної важливості і відповідальності за результати власної інформаційної діяльності; повага до результатів інформаційної роботи інших людей; усвідомлюються поняття інформаційної безпеки та приватної інформації, авторського права та ін.

Робота з вебквестами також сприяє підвищенню ІТ-компетентності вчителів початкових класів та молодших школярів, ознайомлює їх з новими типами сучасних Інтернет-сервісів, розвиває інформаційну культуру, сприяє критичному мисленню, навчає шукати шляхи для вирішення завдань та проблем загалом.

Головною метою таких квестів на уроках літературного читання є не лише розвиток читацьких навичок, а й стимулювання інтересу до читання та навчання. Завдання мають бути захопливими та цікавими, а також включати мультимедійні елементи, які роблять процес навчання більш змістовним.

Сам процес, зазвичай, передбачає співпрацю та комунікацію між здобувачами освіти. Вони обговорюють знайдену інформацію та приймають спільні рішення, що сприяє розвитку навичок командної роботи та співпраці.

Після завершення вебквесту важливо провести обговорення результатів з учнями. Це дозволяє їм поділитися своїми враженнями та висловити свої думки про те, що вони вивчили та які проблеми в них виникли під час проходження квесту.

Участь здобувачів освіти в таких ігрових інноваційних заходах забезпечить створення сприятливих психологічних умов для ефективної взаємодії в групі, самопізнання учасників гри, сприятиме покращенню якості знань, підвищенню загальної освіченості учнів, формуванню читацької компетентності.

Отже, інноваційна технологія вебквест у формуванні читацької компетентності не лише залучає здобувачів початкової освіти до активної участі, а й стимулює їх інтелектуальні здібності та розвиває критичне мислення, дозволяє зробити навчання цікавим і змістовним, сприяючи засвоєнню матеріалу через власний пошук і аналіз інформації. Крім того, використання вебресурсів розширює можливості доступу до різноманітної літератури та інформаційних джерел, що сприяє розвитку навичок самостійного вивчення. Використання технології вебквест ефективно сприяє розвитку читацької компетентності молодших школярів, підвищуючи якість їхньої освіти та загальний рівень навчальних досягнень.

Список використаних джерел

1. Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Рак Т. Є. Інформаційно-комунікаційні технології навчання : словник-госарій. Львів : «СПОЛОМ», 2011. 327 с.
2. Сокол І. М. Веб-квест як інноваційний метод формування творчої особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 2. С. 28-30.
3. Державний стандарт початкової освіти. Електронний ресурс [Режим доступу]: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

УДК 373.2.016:159.954

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ РОЗВИВАЛЬНИХ ІГОР ДЛЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ірина Плющ

*здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти.*

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Тетяна Богдан,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка.

Тема інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно важливою у сучасному освітньому дискурсі. У цей період закладаються основи, які формують пізнавальні здібності та соціальні навички, необхідні в майбутньому. У цьому контексті розвивальні ігри виступають ефективним інструментом для стимулювання інтелектуальних процесів, оскільки вони забезпечують інтерактивне та цікаве навчання [1, с.45]. Залучаючи дітей до гри, ми не лише розвиваємо їхні когнітивні навички, а й сприяємо формуванню емоційної сфери, що є важливим аспектом цілісного розвитку особистості. Розвивальні ігри дозволяють дітям взаємодіяти з навколишнім світом, вирішувати проблеми та проявляти творчість, що позитивно впливає на їхній інтелектуальний потенціал [2, с.102].

У сучасному суспільстві питання інтелектуального розвитку дітей набуває все більшої значущості. Важливо зазначити, що інтеграція гри у навчання підвищує не лише мотивацію, а й залученість дітей до навчального процесу. Саме в дошкільному віці формуються основи, які вплинуть на подальше навчання і соціалізацію малюка. Також від нього залежить не лише успіх у навчанні, а й здатність адаптуватися до навколишнього середовища [3, с.67]. тому найголовнішими факторами, що визначають інтелектуальний потенціал дитини, є умови сімейного виховання та активне залучення до пізнавальної діяльності.

Інтелект дитини – це спосіб організації її пізнавальних процесів, що сприяє кращому сприйняттю та розумінню навколишнього світу. Діти з високим інтелектом зазвичай користуються популярністю і досягають значних успіхів у дорослому житті [4, с.88]. Існує безліч методів, які можуть допомогти розвивати інтелект у малюків з раннього віку.

Інтелект охоплює всі аспекти людської діяльності: розумову, емоційну та фізичну. Розвивати інтелект дітей важливо для успішного навчання та розвитку їхніх здібностей робити те, що не можуть інші. Тому заняття розвитком інтелекту слід розпочинати змалку. Його рівень проявляється в мислених процесах дитини, які тісно пов'язані з її фізичною активністю. Не слід обмежувати рухову активність дітей, адже заборони можуть суттєво сповільнити їхні мислені процеси.

Інтелектуальний розвиток – це здатність засвоювати нові знання та вирішувати нестандартні завдання. Цю здатність можна як прискорити, так і сповільнити. На формування інтелектуальних здібностей великий вплив справляють умови сімейного виховання. Інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку є важливим процесом, що вимагає від батьків відповідальності та знань.

Батьки завжди прагнуть до безперервного інтелектуального розвитку своїх дітей. Цей розвиток відповідає за нормальний рівень і швидкість мислення: здатність порівнювати, узагальнювати, розпізнавати та робити висновки. Інтелект також охоплює мовлення і навички самоосвіти.

Інтелектуальний розвиток дітей є складним і багатогранним процесом, що залежить від безлічі факторів. Один з найцікавіших аспектів цього розвитку – нейропластичність, яка свідчить про здатність мозку змінюватися та адаптуватися залежно від досвіду [5, с.105]. Це означає, що навчання та нові враження можуть фізично змінювати структуру мозку. Існують критичні або сенситивні періоди для навчання певних навичок, наприклад, мови: діти, які піддаються впливу мови з раннього віку, здатні освоювати її набагато легше, ніж ті, хто починає вивчати її пізніше.

Існує кілька основних теорій, що пояснюють інтелектуальний розвиток. Перша з них – теорія множинних інтелектів Говарда Гарднера, яка стверджує, що інтелект складається з кількох видів, таких як логіко-математичний, мовний, просторовий та інші [2, с.88]. Інша теорія – концепція загального інтелекту, яка вважає, що існує єдина здатність (g), що визначає успішність у різних видах діяльності, при цьому кристалізований інтелект відображає накопичені знання та навички [4, с.92].

Когнітивна теорія Жана Піаже описує розвиток інтелекту як процес проходження через чотири стадії: сенсомоторну, преопераційну, конкретно-операційну та формально-операційну, акцентуючи увагу на асиміляції та аккомодатії [3, с.76]. Соціокультурна теорія Льва Виготського підкреслює важливість соціального контексту для розвитку інтелекту, зазначаючи, що взаємодія з

дорослими та однолітками сприяє формуванню вищих когнітивних функцій [5, с.112].

Розвивальні ігри мають важливе значення для інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку. У віці 5-7 років діти активно досліджують навколишню дійсність, що створює нові можливості для використання ігор в освітньому процесі. У старшому дошкільному віці формуються такі ключові пізнавальні процеси, як увага, пам'ять, мислення, мовлення та уява. Розвивальні ігри стимулюють розвиток цих процесів, сприяючи творчому мисленню та навичкам критичного аналізу.

Розвивальні ігри можна класифікувати за різними критеріями. Вони включають логічні ігри (пазли, ігри на асоціації), творчі ігри (малювання, рольові ігри) та соціальні ігри, які допомагають дітям розвивати комунікативні навички. Інші ігри спрямовані на розвиток пам'яті, мислення та уваги.

Інтеграція навчальних ігор у навчальний процес має вирішальне значення. Вони можуть поєднувати теоретичні знання з практичними навичками, роблячи навчання цікавішим та ефективнішим. Наприклад, ігри з математики, такі як «Скриня зі скарбами», допомагають дітям зрозуміти основні поняття чисел і лічби, а мовні ігри, як «Словниковий дартс», покращують комунікативні навички.

Сучасні технології відкривають нові можливості для використання навчальних ігор. Цифрові платформи, інтерактивні додатки та онлайн-ігри підвищують інтерес дітей до навчання, роблячи ігровий процес більш інтерактивним і захоплюючим.

Психологічний аспект гри також важливий. Через гру діти навчаються виражати свої емоції, розуміти емоції інших та управляти власними реакціями. Ігри допомагають дітям розвивати емпатію та соціальні навички, оскільки вони навчаються взаємодіяти, домовлятися, ділитися та вирішувати конфлікти [4, с.65].

Приклади розвивальних ігор, такі як «Намалюй малюнок», «Сім'я» та «Вивчи слово», ілюструють, як ці ігри можна використовувати для розвитку різних аспектів пізнавальної активності. Наприклад, гра «Намалюй малюнок» сприяє розвитку просторової уяви та логічного мислення, а гра «Сім'я» допомагає розуміти соціальні ролі та правила взаємодії.

Ще один аспект – розвиток критичного мислення. Ігри, що вимагають аналізу ситуацій та прийняття рішень, допомагають дітям розвивати навички оцінки та синтезу інформації. Наприклад, ігри з логічними задачами та стратегічним плануванням покращують аналітичне мислення дітей, готуючи їх до вирішення складних завдань у школі та повсякденному житті.

Однією з популярних категорій є логічні головоломки, які допомагають дітям розвивати критичне мислення та аналітичні здібності. Наприклад, пазли спонукають малюків до спостереження за деталями, знаходження відповідностей та розуміння структури зображення. Діти навчаються терпінню і

наполегливості, оскільки потрібно зосередитися на завданні до його завершення.

Іншою цікавою грою є ігри на асоціації, які стимулюють творчість і мовлення. Наприклад, коли діти називають слова, що асоціюються з певним предметом, це допомагає розширити їхній словниковий запас та навчити міркувати асоціативно.

Ігри, де діти грають роль, також займають важливе місце в розвитку дітей. Через розігрування сцен з повсякденного життя, такі як «магазин» або «сім'я», діти вивчають соціальні ролі і правила поведінки. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту, оскільки малюки вчаться домовлятися про правила гри і враховувати думки інших.

Ігри на пам'ять, наприклад, «Меморі» або запам'ятовування карток, покращують когнітивні навички, адже діти вчаться концентруватися і розвивати стратегічне мислення. Творчі ігри, такі як малювання або ліплення, стимулюють креативність і моторні навички. Діти можуть створювати власні шедеври, що допомагає їм виражати емоції та думки, що є важливим для їхнього психоемоційного розвитку.

Соціальні ігри, в яких діти працюють у командах, сприяють розвитку комунікативних навичок і вмінь співпрацювати. Наприклад, у грі «Пасажири» діти повинні спільно вирішити, як добратися до певного місця, враховуючи різні фактори. Це вчить їх слухати один одного та приймати спільні рішення.

Таким чином, ефективне використання розвивальних ігор у навчальному процесі є важливим кроком у підготовці дітей до подальшого навчання. Вони сприяють розвитку когнітивних навичок і формуванню соціальних вмінь, емоційної зрілості та креативності [5, с.99].

Інтелектуальний розвиток дітей старшого дошкільного віку є однією з найважливіших складових їхнього загального формування. Цей період, що охоплює вік від 5 до 7 років, визначає не лише успішність у навчанні, але й здатність адаптуватися до соціуму. Розвивальні ігри, що поєднують навчання з грою, виступають у цьому контексті незамінним інструментом, який активно стимулює пізнавальні, емоційні та соціальні процеси.

Завдяки інтерактивному характеру ігор, діти вчаться не лише засвоювати нову інформацію, а й використовувати її на практиці. Також варто зазначити важливість теоретичних підходів до навчання, зокрема теорії множинних інтелектів Говарда Гарднера та соціокультурної теорії Льва Виготського. Ці концепції акцентують увагу на тому, що розвиток інтелекту відбувається у контексті соціальної взаємодії та індивідуальних особливостей кожної дитини. Розуміння цих аспектів дозволяє створювати більш адаптовані та ефективні методики навчання.

Однак, для досягнення максимального ефекту важливо не лише впроваджувати розвивальні ігри в освітній процес, а й забезпечувати їх правильне використання. Батьки та педагоги повинні враховувати інтереси та потреби дітей, обираючи відповідні ігри та створюючи сприятливе середовище для гри. Цей процес потребує зусиль, але він відкриває безмежні можливості для розвитку особистості.

Важливість розвивальних ігор виходить за рамки інтелектуального розвитку. Вони також відіграють значну роль у розвитку соціальних зв'язків та емоційних навичок дітей. Через гру діти вчаться взаємодіяти з однолітками та засвоюють соціальні норми і правила, що особливо важливо в ранньому віці.

Отже, розвивальні ігри є не лише інструментами для навчання, а й засобами формування цілісної особистості дитини. Вони сприяють розвитку самостійності, критичного мислення та здатності до адаптації в нових умовах. Залучення дітей до активних ігор стимулює їхню цікавість до світу, заохочуючи експериментування і дослідження. Таким чином, гра стає не лише способом розваги, а й ефективною формою навчання, яка допомагає дитині знаходити рішення в нестандартних ситуаціях.

Важливим аспектом є те, що інтеграція ігор у навчальний процес підвищує мотивацію дітей, роблячи навчання більш привабливим і захоплюючим. Це, в свою чергу, сприяє зміцненню позитивної мотивації до навчання, яка є ключовим фактором для подальшого успіху в освіті. У рамках сучасних підходів до виховання та навчання дітей важливо, щоб батьки і педагоги активно підтримували цей процес, створюючи комфортне і натхненне середовище для розвитку.

Таким чином, акцент на розвивальних іграх може стати основою для створення інноваційних методик, що відповідають потребам сучасних дітей, враховуючи їх інтереси та здібності. Перспективи подальших досліджень у цій галузі обіцяють нові відкриття, які можуть суттєво змінити підходи до навчання в дошкільній освіті, формуючи таким чином нове покоління успішних та всебічно розвинутих особистостей.

Список використаних джерел:

1. Гарднер Г. Множинні інтелекти: нова теорія розуму. Київ : Ключі, 2011. –372 с.
2. Гілфорд Д. П. Структура інтелекту. Київ : Наукова думка, 2019. 280 с.
3. Норберг Е. Нейропластичність: як ми можемо змінювати свої думки та емоції. Львів : Літопис, 2020. – 312 с.
4. Піаже Ж. Психологія інтелекту / пер. з фр. Київ : Основи, 2001. – 250 с.
5. Виготський Л. С. Мислення і мовлення. Київ : Академперіодика, 2021. 453 с.

УДК 378.091.12:373.2.011.3:159.9

**МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИХ
НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Пономаренко Тетяна,

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної освіти.*

Бутвінська Альона,

*здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти.*

*Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка.*

У сучасному вітчизняному суспільстві, в галузі дошкільної освіти актуальною є проблема підвищення, вдосконалення якості професійної підготовки, професійної компетентності фахівців освіти дітей дошкільного віку. Потреба в еволюції поглядів на зміст, особливості освітньої діяльності педагогів закладів дошкільної освіти ґрунтується на нормативно-правових документах: Конвенції про права дитини [3]; законах України «Про освіту» (2017) [9]; «Про дошкільну освіту» (2001) [6]; Державному стандарті дошкільної освіти (2021) [7]; професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021) [8], в яких визначається необхідність забезпечення підготовки висококваліфікованих, конкурентоздатних фахівців, спроможних до професійного розвитку, творчого самовиявлення, освоєння та впровадження інноваційних технологій.

Результати аналізу теоретичних джерел і практики вдосконалення професійної компетентності фахівців дошкільної освіти дали можливість констатувати наявність наукового підґрунтя щодо можливості вирішення досліджуваної проблеми. Так, проблема підготовки спеціалістів у сфері освіти дітей раннього та дошкільного віку вивчалася в ряді наукових досліджень (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голота, Г. Грама, К. Крутій, Т. Поніманська, Т. Танько та інші). Результати дослідження різних аспектів підготовки кадрів на етапі післядипломної педагогічної освіти відображено в низці наукових робіт (В. Коваленко, Т. Пономаренко, В. Руссол, Т. Сорочан, А. Яцинік та інші). Проблеми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів закладів освіти, зокрема й дошкільної, в системі післядипломної освіти досліджують В. Базелюк, Н. Василенко, В. Мельник та інші.

Питання методичного супроводу професійного розвитку, вдосконалення педагогічних фахівців висвітлено в працях таких науковців як В. Бондар, Л. Даниленко, О. Зайченко, С. Литвиненко, В. Луговий, Н. Островерхова, Н. Побірченко, М. Романенко, С. Сисоєва. Проблема методичного супроводу освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти потрапила в поле наукового

інтересу багатьох учених (І. Бех, А. Богуш, В. Зінченко, О. Коваленко, О. Кононко, І. Печенко, Т. Сорочан, О. Швець та інші) [5].

Певні питання методики формування елементарних математичних уявлень, логіко-математичних навичок розкриваються в наукових доробках Я.А. Коменського, Й.Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, К. Ушинського, М. Монтессорі. На сучасному етапі особливості формування елементарних математичних навичок у дітей дошкільного віку досліджуються такими науковцями як Л. Зайцева, Т. Павлюк, Т. Степанова, К. Щербакова.

Разом з тим, наукових розвідок з вивчення методичного супроводу формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку нами не було знайдено. Отже, проблема дослідження є цікавою та актуальною. На засадах актуальності досліджуваної проблеми, її практичної важливості визначено тему дослідження «Методичний супровід формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики вдосконалення методичного супроводу формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку.

Мета дослідження зумовила необхідність вирішення таких його основних завдань:

1. Дослідити теоретико-методичні засади методичного супроводу формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку.

2. Визначити критерії, показники та стан сформованості методичної діяльності у закладі дошкільної освіти з формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку.

3. Обґрунтувати методику ефективного вдосконалення методичного супроводу формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку.

4. Експериментально перевірити діяльність щодо вдосконалення методичного супроводу формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – методична діяльність в закладі дошкільної освіти з формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – методика вдосконалення методичної діяльності в закладі дошкільної освіти з формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку.

Вивчення проблеми методичного супроводу формування логіко-математичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку потребує характеристики основних понять дослідження. Уточнення змісту основних понять є важливим етапом для розуміння та вирішення досліджуваної проблеми.

У наукових дослідженнях висвітлено [5] сутність різних видів супроводу: психологічного (І. Бех, Г. Балл, Т. Піроженко, О. Хартман); науково-методичного (К. Крутій, О. Корнєєва, В. Мануйленко, Т. Сорочан); соціально-педагогічного (А. Капська, Н. Захарова, К. Петровська, І. Печенко); мовленнєво-педагогічного (А. Богуш, Ю. Руденко, О. Трифонова); методичного (О. Коваленко, О. Швець).

Зміст методичного супроводу визначається (О. Коваленко, О. Олійник) [5] як комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на надання допомоги педагогу у вирішенні ускладнень, що можуть виникати під час освітньої діяльності. При цьому учасники методичного супроводу розглядаються як рівноправні партнери взаємодії, хоча в них може бути різний рівень наукової підготовки, опанування практичного досвіду.

Окреслюються такі переваги методичного супроводу в порівнянні з традиційними формами навчання: індивідуалізація та гнучкість, урахування динаміки розвитку педагога, закладу дошкільної освіти, системи постійної взаємодії з іншими суб'єктами навчання, багатоаспектність (І. Бех, С. Макаренко, І. Романюк, Т. Суценко); векторність, адресність, компетентнісний підхід, професійні можливості, індивідуальний запит, потреби, мотивація кожного педагога, педагогічного колективу (С. Макаренко, О. Швець) [5].

В контексті нашого дослідження ми дотримуємося думки І. Краснощок [4] стосовно визначення сутності педагогічного супроводу як цілеспрямованої, безперервної, суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, що спроектована на основі системної діагностики інтересів, здібностей, прагнень вихователів та здійснюється на засадах створення умов для розкриття, реалізації їх особистісного потенціалу завдяки набуттю ними досвіду самостійного й відповідального розв'язання актуальних проблем професійного становлення, вдосконалення, розвитку й саморозвитку.

Зміст терміну «навички» у нашому дослідженні розглядається як схильність чи потреба діяти, поводити себе певним чином, звичка, вміння вирішувати завдання, доведене до автоматизму (1). У Державному стандарті дошкільної освіти (2021) [7] логіко-математична компетентність (у комплексі з сенсорно-пізнавальною й дослідницькою компетентностями) визначається однією з основних компетентностей, яку необхідно сформувати в межах освітнього напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» в дітей дошкільного віку та основи якої потребують формування на ранньому етапі розвитку дитини.

Обов'язковим результатом становлення означеної компетентності в Державному стандарті дошкільної освіти (2021) [7] визначається здатність дитини до встановлення залежності між числами натурального ряду, величинами, просторовими ознаками; володіння основними одиницями вимірювання часу, величини; диференціювання сенсорних еталонів за ознаками форми, величини, кольору, просторового розташування; доцільного, усвідомленого використання

елементарних математичних знань в знайомих та нових пізнавальних ситуаціях; знаходження різних варіантів розв'язання логіко-математичних завдань; аналізу, узагальнення, класифікації, групування предметів, об'єктів за ознаками форми, величини, кількості, кольору; здійснення серіації, елементарного кодування властивостей та якостей предметів, об'єктів за допомогою символічних позначень; висновків та узагальнення, самостійного виправлення помилок, оцінювання результатів власної діяльності, наполегливого досягнення кінцевої мети у розв'язанні логіко-математичних завдань.

Завдання, зміст, результати формування логіко-математичної компетентності окреслюється в програмах виховання та розвитку дітей раннього й дошкільного віку, зокрема в освітній програмі для дітей від двох до семи років «Дитина» (2020) [2].

Висновки. Таким чином, визначено проблему дослідження та її актуальність. Окреслено теоретико-методичні засади досліджуваної проблеми. Розкрито сутність її основних понять. Подальшого вивчення потребує експериментальна частина дослідження (розробка та реалізація констатувального, формувального, контрольного етапів експерименту).

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ. Перун, 2005. С. 704.
2. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. ; наук. ред. Г. В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 С.
3. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 09.10.2024).
4. Краснощок І. П., Кравцова Т. О. Педагогічний супровід самореалізації майбутніх фахівців. *Рідна школа*. 2019. №2. С. 34 – 38.
5. Омеляненко А. Методичний супровід підготовки майбутніх вихователів-методистів до формування мовленнєвої компетентності. *Педагогічні науки*. Вип. 2. 2023. С. 391 – 399.
6. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07.2001 № 2628-III. Поточна редакція від 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 08.10.2024).
7. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2021 р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 07.10.2024).

8. Про затвердження Професійного стандарту за професією «Вихователь закладу дошкільної освіти»: наказ Міністерства економіки № 755-21 від 19.10.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadskeobgovorennya_/2021/07/01/Projekt.prof.stand.Vykhov.ZDO.01.07.pdf (дата звернення: 29.11.2021).

9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Поточна редакція від 21.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

УДК 373.3.017

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Вікторія Прокопчук

здобувачка першого (бакалаврського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

*доц. **Світлана Матвієнко.***

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

Актуальність. Музейна педагогіка є інноваційною технологією у сфері особистісного виховання дошкільників, створює умови занурення особистості дитини у спеціально організоване розвивальне предметно-просторове середовище. Це досить новий, але вже популярний напрям освітньої діяльності. Використання засобів музейної педагогіки в закладах дошкільної освіти дає змогу пробудити в дітях відчуття приналежності до свого роду, до рідної землі, прагнення долучитися до культури українського народу, його історії, традицій.

Старші дошкільники є особливо чутливими до впливу зовнішніх факторів, тому музейна педагогіка може стати ефективним інструментом у процесі формування патріотичних почуттів. Музеї, як освітні установи, надають можливість дітям безпосередньо ознайомлюватись із матеріальною та нематеріальною культурною спадщиною, що сприяє розвитку у них гордості за свою країну та усвідомлення важливості її культурних цінностей.

Метою написання статті є обґрунтувати ефективність музейної педагогіки як інструменту формування патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Аналіз останніх публікацій. Основи патріотичного виховання дітей дошкільного віку відображено у Листі МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України». У прийнятому у 2021 р. оновленому державному стандарті дошкільної освіти –

її Базовому компоненті збільшується увага щодо виховання у дошкільників соціально-громадянської компетентності. Вона визначає здатність дитини до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посиленої участі у соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві у цілому та має активно-діяльнісний характер.

Різним аспектам проблеми патріотичного виховання дітей дошкільного віку присвячено наукові пошуки українських учених Л. Артемової, І. Бежа, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Денисюк, С. Жейнової, Л. Загородньої, С. Матвієнко, Н. Менчинської, О. Каплуновської, О. Карпенко, К. Крутій, О. Рейпольської, І. Рогальської-Яблонської, Сучасна дошкільна освіта: реалії та перспективи Т. Поніманської, А. Солонської, О. Сухомлинської, М. Чернявської, Н. Череповської та інших.

Виклад основного матеріалу. Музей і освітні заклади в меті своєї діяльності традиційно мають багато спільного: вони прагнуть виховувати почуття патріотизму, свідоме ставлення до надбань світової та вітчизняної науки і культури; розвивати мислення, творчі здібності та певні практичні навички, стимулювати творчу активність особистості тощо. Проте сьогодні музейна педагогіка не стільки маловивчена, скільки мало введена в освіту, потрібна єдина скоординована система, можливо, новий виокремлений предмет у школі, в дошкільному закладі. Потрібно впроваджувати в освіту засоби музейної педагогіки.

Музей у сучасному світі є не лише місцем збереження, обліку та вивчення пам'яток культури. Сьогодні музей – це культурно-освітній заклад, який ставить перед собою, окрім специфічних професійних завдань, також широкі наукові, просвітницькі, науково-освітні, естетичні та виховні завдання. Можна стверджувати, що сучасний музей – це своєрідний центр духовної культури майбутнього. Таке розуміння ролі і місця музею в останні десятиліття зробило актуальним сприйняття музею як цілісного соціального інституту з його численними функціями, напрямками, формами в їх органічній взаємодії.

У цей складний і суперечливий час, коли у багатьох людей зростає національна свідомість, інтерес та повага до національної культури, історії свого народу, мови, однією з важливих педагогічних задач, визначених законом України «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до батьківщини, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій та звичаїв, державної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля. Державним стандартом дошкільної освіти є Базовий компонент дошкільної освіти. Його мета – забезпечення життєвої компетенції дитини, до змісту якої входить і поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу»

Музейний простір, музейні експонати мають унікальну здатність впливати на інтелектуальні, вольові та емоційні сторони особистості дитини водночас. Кожна виставка, кожна експозиція є, власне, програмою передачі через експонати знань, навичок, суджень, оцінок, почуттів. Саме музей дає змогу донести до дітей надбання культури, сформувати у них стійку потребу отримувати естетичну насолоду від творів мистецтва, поповнювати свої знання про видатних людей, історичні події тощо [1, С. 60].

У процесі споглядання та взаємодії з музейним предметом у свідомості людини відбуваються певні зміни, її природа визначає та виявляє з глибин підсвідомості приховані до певного часу естетичні відчуття та поняття, що набувають для неї цілком нового значення та смислу. Відповідно виникає ефект причетності до експонату, «занурення» до певної історичної епохи та нове розуміння її значення, трансформація цього розуміння у дійсність. Такий перехід визначають нові умови, що оточують людину (музейні предмети, урочиста атмосфера та взаємодія з іншими відвідувачами музею). Такий ефект має найбільшу значущість у ранньому віці, коли в дитини розвинута вразливість, а сприймання емоційно забарвлене. Це сприятливий вік для формування почуття прекрасного, моральних норм та виховання смаку, пробудження патріотичних почуттів. Музейні експонати можуть слугувати для дитини об'єктом такого естетичного переживання, через що вона стане емоційно багатогою, здатною глибоко, сильно і тонко відчувати і переживати. Полюбивши і освоївши цінності музейного простору, надалі діти стануть вдячними відвідувачами музейних залів, культурних заходів, а отже – інтелегентними, добре вихованими освіченими людьми [6, С. 139].

Почуття патріотизму багатогранне і не може бути визначене кількома словами. Це і любов до рідних місць, і гордість за свій народ, і відчуття своєї нерозривності з усім оточуючим. Любов маленької дитини починається з відношення до найближчих людей – батька і матері, любові до свого будинку, вулиці, дитячого садочка, міста. Діти повинні зрозуміти, що їх місто, ліс, річка, поле, пам'ятники, музеї – частинка Батьківщини [2, С. 56].

Старший дошкільний вік – період, найбільш сенситивний щодо формування базових якостей особистості, її громадянських почуттів, які формують стійку індивідуальність людини. Дошкільник цього віку здатний переживати усе, що відбувається з ним, рефлексувати та визначати власне ставлення до подій, спілкування, діяльності тощо. Переживання ставлень до навколишнього становить сферу емоцій, почуттів та ставлень дитини [3, С. 265].

Як зазначає С. Тесленко, напередодні вступу дитини до школи для дитини визначається важливим брати участь у спільних справах на благо рідних, своєї родини, мікрорайону, міста (села) й батьківщини. Таким чином дитина починає

усвідомлювати свою єдність з рідними людьми. З тими, хто її оточує, а наділі – із власним народом [5, С. 133].

Т. Філімонова вказує на можливість формування основ національної свідомості у дітей, пов'язуючи з громадянською відповідальністю, розвиненими родинними та патріотичними почуттями. Т. Філімонова обґрунтовує важливість праці у формуванні в молодого покоління засад патріотизму, шани до надбань народу, до людей старшого покоління, свого краю [7, С. 36].

А. Солонська аналізувала специфіку формування патріотичних почуттів у дошкільників за використання інноваційних педагогічних технологій, зокрема – методу проєктів. У даному контексті дослідниця визначає патріотичне виховання як один із напрямків організованого педагогічного процесу. Він, на думку А. Солонської, сприяє «гармонійному розвитку особистості дитини, підготовці дітей до успішного навчання в школі, формуванню усвідомленого уявлення про себе як про повноправного громадянина України» [4, С. 89].

Перед закладом дошкільної освіти, як перед державно-громадською установою, стоять основні завдання – формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати. Забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії рідного народу. Тому виховання дитини в сучасному дитячому садку має будуватися на основі наукової методології й орієнтуватися на загальнолюдські моральні цінності та національні традиції.

Отже, музейна педагогіка – це потужний інструмент, який дозволяє виховати в дитині почуття патріотизму з раннього віку. Залучаючи дітей до світу музеїв, ми закладаємо міцний фундамент для формування свідомих громадян, які люблять свою країну та готові її захищати.

Список використаних джерел:

1. Караманов О. В. Роль музейної педагогіки у процесі соціалізації особистості. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. Львів, 2007. Вип. 22. С. 58–64.
2. Лісовець О. В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111 с.
3. Матвієнко С.І. Методичні основи патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Соціально-моральне виховання: дослідно-технологічні аспекти: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спец. / укл.: О.Л.Кононко, С.І. Матвієнко, Н.П. Пихтіна, А.М. Аніщук, Л.В. Бобро, О.В. Лісовець; за заг. ред. О.Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2020. С. 249-310.
4. Солонська А., Майгутяк Н. Формування патріотичних почуттів у старших дошкільників. *Науковий вісник Мелітопольського держ. пед. унів-тету: зб. наук.*

праць. Серія: Педагогіка / ред. кол.: І. П. Аносов (голов. ред.) та ін. 2017. Вип. 2 (19). С. 88–92.

5. Тесленко С. Виховання національно-патріотичних почуттів старших дошкільників у процесі ознайомлення з рідним краєм. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. Вип. 20. Том 3. С. 131- 137.

6. Федорович А. В. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Мелітопольського держ. пед. ун-ту : зб. наук. праць. Серія: Педагогіка / ред. кол.: І. П. Аносов (голов. ред.) та ін. 2012. Вип. 8. С. 137–143.*

7. Філімонова Т. В. Національно-патріотичне виховання особистості: педагогічний аспект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 2. Бердянськ: БДПУ, 2016. С. 43-48.

УДК 372.2.016:81-028.31

ПЕРЕКАЗУВАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КОРЕКТУРНИХ ТАБЛИЦЬ

Ірина Проха

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти.

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Антоніна Аніщук.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

Стаття присвячена аналізу поглядів сучасних науковців щодо використання коректурних таблиць з метою розвитку мовлення дошкільників та переказу художніх творів за допомогою коректурних таблиць.

Ключові слова: *коректурні таблиці, мовленнєвий розвиток, мовленнєва діяльність, комунікація, переказ.*

Актуальність теми зумовлюється основними положеннями Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» [3; 2], «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [4], Базового компонента дошкільної освіти [1], які спрямовані на оновлення дошкільної освіти, її структури, удосконалення форм, методів навчання дітей української мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування. Своєчасний мовленнєвий розвиток в дошкільному дитинстві визначається завданнями щодо створення оптимальних умов для якнайповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини, які виявляються в специфічно дитячих видах діяльності й пов'язані із комунікацією.

У сучасних лінгводидактичних дослідженнях проблема мовленнєвого розвитку розглядається у різних аспектах: навчання дітей сюжетної розповіді

(О.Білан, Н. Водолага, Н.Гавриш, В.Захарченко, Т.Постоян, Л.Шадріна), творчої розповіді (Л.Ворошніна, Н.Орланова, А.Шибицька), розвиток описового мовлення (А.Зрожевська, С.Ласунова), розвиток художньо-мовленнєвої діяльності (Л.Гурович, А.Богуш, Н.Гавриш, Є.Лукіна); методика мовленнєвої діяльності (В.Логінова, Н. Карпинська, Є.Короткова). Численні дослідження доводять, що дошкільний вік характеризується інтенсивністю розвитку мовлення дошкільників. Висловлювання дітей вирізняються інформативністю, стають поширеними, в них більш чітко прослідковується логіка викладу змісту. Значення коректурних таблиць для розвитку мовлення дошкільників розкрито у працях Н. Гавриш, О. Безсонової, А. Могулюк. Науковці надають кожній дитині «самій відкривати горизонти свого знання», спираючись на принцип багатоваріантності, принцип радісного навчання, принцип партнерства [5].

Для того щоб діти дошкільного віку могли розвивати та будувати власне висловлювання необхідне їх ознайомлення з кращими зразками художнього мовлення. Завдання вихователя при цьому складається з вміння підвести дітей до активного, творчого наслідування чужого тексту, допомогти його засвоїти, тобто привласнити. Саме за таких умов наслідування літературного зразка стає поштовхом до власної активної мовленнєвої діяльності. І саме переказ розглядається як свідоме відтворення літературного тексту в усному мовленні. Це складна діяльність, у якій беруть участь пам'ять, уява, мислення дитини. Щоб переказувати, дитина має навчитися уважно слухати літературний текст, зрозуміти головний його зміст; запам'ятати послідовність епізодів сюжетної лінії та способи авторського передавання змісту; свідомо, зв'язно та виразно відтворити текст у процесі переказу.

Як зазначає Н.Гавриш, в дітей старшого дошкільного віку зростає здатність до швидкого осмислення та сприйняття твору і проявляється це в таких аспектах: уміння співчувати героям твору; розуміння поведінки героїв; уміння відтворювати ланцюг подій літературного твору; свідоме ставлення до авторського слова [6, С. 8].

При навчанні дітей переказувати художній текст, Н.Гавриш, І.Кіндрат, О.Ковальська пропонують використовувати коректурні таблиці. Як пише, О.Ковальська, особливістю коректурних таблиць є те, що переважна більшість картинок має предметний характер, а частина з них ілюструє дію або процес. Такий відбір продиктований перевагами наочно-дійового мислення дітей. Картинки-ілюстрації мають реалістичний вигляд і близькі для сприймання дошкільників. Крім цього використані зображення відповідають лексичному змісту твору, який педагог пропонує дітям для переказу. Важливо не перевантажувати зміст коректурної таблиці зайвими картинками, які стосуються змісту твору, але не підкріплені досвідом сприймання чи використання дітьми не будуть такими в найближчий час [7, С. 130].

Опорними у таблиці є зображення головних героїв твору, через яких йде усвідомлення того, що відбувається. А також розуміння змісту казки чи оповідання, який пов'язаний з головними героями.

Н.Гавриш, В.Рогозіна, С.Васильєва здійснивши експериментальне дослідження, зазначають, що успішною була апробація коректурних таблиць (матриця з 4-6-ти клітинок, на кожній з яких зображені предметні картинки, дібрані за тематичним принципом) і дидактичних рамок (порожніх матриць з 4-6-ти клітинок) як пов'язаних з таблицями, так і самостійних. Вихователями відзначався позитивний вплив застосування коректурних таблиць при навчанні дітей переказувати сюжет твору. Водночас, у дітей збагачувався словник, здійснювався розвиток діалогічного мовлення, що спонукало дошкільників до мовленнєвої активності. Діти охоче користувалися картинками, на яких були зображені головні герої твору [8].

Під час обговорення літературного тексту, зазначають автори, варто заохочувати дітей брати активну участь у розмові, самостійно вибудовувати висловлювання за сюжетом, повторювати репліки персонажів тощо. Щоб стимулювати мовлення дитини, педагог повинен спонукати її брати активну участь у діалогах за змістом літературних текстів. Зокрема, заохочувати відповідати не одним словом, а самостійно вибудовувати зв'язні висловлювання [8]. В розмові з дитиною важлива як кількість запитань, так і їхній зміст. Формулюючи запитання за змістом твору, слід враховувати не лише очевидні факти за змістом твору чи картини, а й такі, що спонукають дитину шукати відповіді. Шаблонні запитання знижують інтерес дітей до спільної діяльності, оскільки дошкільники починають відповідати однотипними словами та фразами. Щоб підготувати дитину до переказу твору, педагог ставить такі запитання, які дадуть змогу з'ясувати, як діти розуміють сюжет і дії персонажів.

К. Крутій зазначає, що під час роботи з коректурними таблицями основними завданнями для дітей є такі: знайти правильну відповідь, назвати потрібне слово, пояснити свої дії, висловити власну думку [9].

Таким чином, коректурні таблиці виступають своєрідними логічними схемами під час переказу художніх творів дітьми старшого дошкільного віку і допомагають їм дотримуватися послідовності, логічності, точності.

Педагогічними умовами використання коректурних таблиць з метою розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку є: стимулювання дітей до переказування художніх творів з використанням коректурних таблиць; залучення дошкільників до мовленнєво-ігрової діяльності на основі коректурних таблиць.

Позитивний вплив застосування коректурних таблиць під час переказу літературного твору сприяє збагаченню словника, розвитку діалогічного та монологічного мовлення, що стимулює мовленнєву активність дитини. Під час

роботи з коректурними таблицями основними завданнями для дітей є такі: знайти правильну відповідь, назвати потрібне слово/слова, пояснити свої дії, висловити власну думку.

Коректурні таблиці виступають своєрідними логічними схемами, які допомагають дошкільникам зорієнтуватися у послідовному викладі сюжету твору, назвах головних героїв, їх діях та вчинках. Особливістю коректурних таблиць є те, що переважна більшість картинок має предметний характер, а частина з них ілюструє дію або процес. Такий відбір продиктований перевагами наочно-дійового мислення дітей. Картинки-ілюстрації мають реалістичний вигляд і близькі для сприймання дошкільників. Крім цього використані зображення відповідають лексичному змісту твору, який педагог пропонує дітям для переказу.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О.Піроженко. К.: Видавництво, 2021. 26 С. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Закон України «Про дошкільну освіту» (11 липня 2001 р). Зміни від 06.09.2018 до Закону України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

3. Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII). URL: <https://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukraini-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.html>

4. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21, ст.81): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

5. Гавриш Н.В. Безсонова О.К. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Луганськ: Альма-матер, 2004. 132 с.

6. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навч.-метод. посіб. К.: Вид. дім «Шкіл, світ»: Вид. Л.Галіціна, 2006. 119 С.

7. Kovalska Olena. Використання коректурних таблиць у роботі з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення Інноваційні технології в дошкільній освіті. 2021. С.128-132. URL: file:///D:/Download/26-Article%20Text-26-1-10-20210831.pdf

8. Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А., Дидактико-методичний супровід освітнього процесу в групах раннього віку: URL: https://lib.iitta.gov.ua/728163/1/Гав.%20Раг.,%20Вас._Дидмет%20супровід_%20Кропивницький.pdf

9. Крутій К. Л. Методика проведення індивідуальних занять із мовленнєво-вопасивними дітьми дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС Лтд», 2003. 320 С.

УДК 159.9

ФОРМИ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї З ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ірина Рушенко

здобувачка першого (бакалаврського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: Світлана Тімаренко,

к. пед. н, доцент.

Глухівський національний педагогічний

університет імені Олександра Довженка

У сучасному світі спостерігається тривожна тенденція до погіршення здоров'я, зокрема й психологічного здоров'я молодого покоління, особливо вразливими є діти дошкільного віку. Погіршення загального стану здоров'я населення, особливо серед дітей, спонукає науковців – зокрема психологів і педагогів – до пошуку ефективних способів його збереження. Важливу роль у цьому відіграє розробка умов, методів та форм збереження й зміцнення здоров'я дітей в освітньому середовищі. Ефективна організація освітнього процесу є важливим чинником для позитивного впливу на здоров'я підростаючого покоління.

Формування психологічного здоров'я дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно важливим аспектом, що сприяє їх гармонійному розвитку, стійкості до стресів, комунікативним навичкам та позитивному ставленню до світу. Роль сім'ї та закладів дошкільної освіти у цьому процесі є надзвичайно вагомою.

Останніми роками проблемі психологічного здоров'я присвячено чимало наукових досліджень у галузях психології, психогігієни, медицини та педагогіки. Питання психологічного здоров'я дітей, а також чинників, які сприяють його формуванню або несуть ризики, досліджувалися в роботах Г. Апанасенко, С. Громбаха, Г. Гончаренко, Н. Дубровінської, С. Максименко, Р. Стефанчука, С. Тищенко та ін.).

О. Рудік, І. Молодушкіна розглядають взаємодію ЗДО з батьками у взаємозв'язку з психологічною роботою. Дослідники наголошують на необхідності методичного супроводу педагогів ЗДО у реалізації взаємодії з батьками для налагодження ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Вони пропонують низку матеріалів, зокрема «Покрокову технологію досягнення взаєморозуміння з батьками», систему роботи психологів ЗДО з батьками: діагностичну, консультативну, корекційно-розвивальну, психологічну просвіту [1].

Психологічне здоров'я на всіх етапах онтогенезу забезпечує всебічний розвиток особистості, включаючи інтелектуальний, емоційно-вольовий, комунікативний та духовно-моральний аспекти, сприяючи формуванню особистісного «Я» і продуктивній самореалізації індивідуальних рис.

Рівень психологічного здоров'я дитини відображається у показниках нервово-емоційного розвитку та особливостях її пізнавальної активності. Здорова дитина зазвичай життєрадісна, активна, товариська, з оптимальним рівнем розумового

розвитку. Емоційний стан визначає і пізнавальну активність, і стиль спілкування дитини з однолітками та дорослими, і її поведінку. Причому, чим молодша дитина, тим сильніша ця залежність [3].

Заклади дошкільної освіти часто використовують заняття, спрямовані на розвиток емоційної та соціальної сфери дітей. Такі заняття допомагають:

- навчити дітей розпізнавати і висловлювати власні емоції,
- формувати навички емпатії та співчуття,
- розвивати соціальні навички для ефективної взаємодії з однолітками та дорослими.

Сім'я також може підтримувати ці заняття вдома, розмовляючи з дитиною про її почуття та допомагаючи їй зрозуміти, як правильно реагувати на різні ситуації.

Ігри – одна з найкращих форм роботи для підтримки психологічного здоров'я дитини. Рольові ігри допомагають дітям:

- розвивати навички соціальної взаємодії,
- формувати уявлення про різні соціальні ролі (наприклад, лікар, вчитель, батьки);
- виражати свої емоції через гру, що сприяє емоційному розвантаженню [3].

Батьки можуть підтримати такі заняття вдома, організовуючи спільні ігри з дітьми, які дозволяють моделювати різні життєві ситуації, а також забезпечують емоційний контакт.

Казкотерапія є ефективним методом для розвитку у дітей здатності до самоусвідомлення та розуміння оточуючого світу. Читання казок із закладом дошкільної освіти чи вдома допомагає дитині: співпереживати героям, вивчати поняття добра і зла, вчитися долати труднощі.

Заклад дошкільної освіти може проводити казкотерапевтичні заняття, під час яких діти обговорюють казки і аналізують поведінку героїв. Вдома батьки можуть читати казки разом із дитиною та обговорювати їх.

Заняття з психогімнастики допомагають дітям усвідомлювати своє тіло, розвивати координацію, знімати м'язову напругу. Вправи для розслаблення, дихальні техніки та рухливі ігри є необхідними для формування стійкості до стресів. Діти вчаться зосереджуватись на власному диханні, знаходити спокій та баланс.

Сім'я може практикувати такі вправи вдома, разом із дитиною, що створює спокійну атмосферу і дозволяє дитині відчувати підтримку.

Для ефективного формування психологічного здоров'я дітей важливо залучати батьків до процесу. Заклади дошкільної освіти можуть проводити:

- тренінги для батьків,
- індивідуальні консультації з педагогами і психологами;
- семінари з обговорення психологічного розвитку дітей.

Залучення батьків до освітнього процесу допомагає створити єдиний підхід до виховання і розвитку дитини, що сприяє її психологічному благополуччю.

Висновок. Отже, формування психологічного здоров'я дітей старшого дошкільного віку потребує комплексного підходу з боку як закладів дошкільної освіти, так і сім'ї. Спільна участь у психолого-педагогічних заняттях, рольових іграх, казкотерапії та релаксаційних вправах, а також активна співпраця з батьками – всі ці заходи створюють сприятливе середовище для розвитку гармонійної, емоційно стабільної і соціально адаптованої дитини.

Список використаних джерел

1. Взаємодія ДНЗ та сім'ї / уклад.: О. А. Рудік, І. В. Молодушкіна. Харків : Основа, 2013. 222 с.
2. Психологічне здоров'я дошкільників / Уклад. Т. І. Прищепи. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 239 с.
3. Психологія сім'ї : навчальний посібник / за заг. ред. В.М. Поліщука. 2-е вид. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 282 с.

УДК 37.03:372.32

ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Олена Сідько

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Лілія Бобро.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Актуальність проблеми дослідження. Для становлення успішної особистості у XXI столітті необхідно володіти навичками саморефлексії, умінням ефективно керувати своїми емоціями, усвідомлювати власні цінності та дбати про своє психологічне здоров'я. У сучасному суспільстві завдяки його швидкому прогресу багато людей стикаються зі стрімкими змінами, інформаційною перенасиченістю, різними соціальними викликами, які впливають на їх емоційну стійкість та життєву рівновагу. Саме тому сучасній людині потрібно перебувати в гармонії з навколишнім середовищем та самим собою. Це нелегке завдання значно ускладнюється в умовах російської агресії проти України. За таких складних умов життя для людини відчуваються збільшені емоційні та психологічні навантаження, що призводить до стресових станів, деструктивних для стану здоров'я реакцій.

Емоції виходячи з-під контролю свідомості, перешкоджають здійсненню намірів, порушують міжособистісні відносини, не дозволяють належним чином виконувати службові та сімейні обов'язки, ускладнюють відпочинок і погіршують здоров'я. З цим становищем не можна не погодитися, оскільки людина в суспільстві

постійно відчуває збільшення емоційних навантажень, періодично відчуває «душевний дискомфорт», їй не вистачає гармонії з навколишнім світом. Саме тому у сучасній науці статусу найважливішої особистісної характеристики сучасної людини набуває емоційна культура, а розробки теоретичних та прикладних досліджень набувають все більшої актуальності. Цим і обумовлюється актуальність нашої статті.

Мета статті – здійснити короткий аналіз наукової проблеми формування емоційної культури особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Психологічні закономірності емоційного розвитку особистості розкрито у працях Л. Божович, О. Запорожця, О. Кононко, В. Котирло, Г. Кошелевої, О. Кульчицької, В. Мухіної, П. Якобсона та ін. Поняття, структуру емоційного інтелекту досліджували І. Андрєєва, Р. Барон, О. Власова, Д. Гоулмен, Р. Купер, Д. Люсін, Дж. Майер, П. Саловей та ін.

Виклад основного матеріалу. Під емоційною культурою особистості О. Олійник розуміє комплекс явищ, що становлять значною мірою розвиток і вдосконалення тих якостей емоційного життя, які в обмеженому вигляді виявлялися на більш ранньому віковому ступені. Автор вважає, що емоційна культура – головний визначник успіху взаємодії, спілкування, суб'єкт-суб'єктних відносин [2, С. 267].

Емоційна культура сприймається як цілісне динамічне особистісне освіту, має власну структуру, представлене системою знань людини щодо сутності емоцій, умінь і методів їхнього аналізу, управління ними, що забезпечує адекватність реагування емоцій.

Психологами особливо підкреслюється, що емоції – це невід'ємна частина мотиву, оскільки будь-яка думка народжується з мотивуючої сфери свідомості людини, що охоплює її потяги, потреби, інтереси та емоції, і особлива форма відображення, специфіка якого полягає в тому, що в емоціях відбиваються не самі предмети і явища дійсності з погляду системи їх суттєвих ознак, що лежать в основі категоризації дійсності, а оцінне особистісне ставлення до можливих ситуацій, що складаються або можливим, до своєї діяльності і до своїх проявів в них. Ці становища мають значення для освітньої практики. Так, мотиви, як відомо, виступають рушійною силою та основним інтенсифікатором навчання, а позитивно-забарвлені емоції.

Емоційна культура передбачає наявність знань і вмінь, пов'язаних з регулюванням емоційної сфери особистості, які необхідні для успішної комунікації, соціалізації, освоєння професії, участі в діалозі культур та ін. Центральним елементом емоційної культури є емоції, які, володіючи винятковою фізіолого-психологічною та культурно-освітньою значимістю для людини і виступаючи як «найважливіший компонент розуму, мислення та мовної свідомості сучасної людини, що належить до будь-якої лінгво культури», «охоплюють усі види суспільної діяльності, що утворюють комунікативний простір: ЗМІ, політику, побутове спілкування» [1, С. 7].

Емоції проникають практично в усі сфери життєдіяльності людини, глибоко впливаючи на результати будь-якої її діяльності, в тому числі на результати викладацької діяльності та навчальної діяльності в освітній сфері. Тенденції та закономірності розвитку суспільства, його культурне відродження визначають підвищену увагу до освіти, зокрема до вдосконалення його процесу. У цьому важлива думка Н. Бордовської про те, що освіта – це процес передачі накопичених поколіннями знань та культурних цінностей. Зміст освіти поповнюється зі спадщини культури та науки, а також з життя та практики людини. Тобто освіта є соціокультурним феноменом та виконує соціокультурні функції. Сьогодні освіту характеризують здебільшого як гуманістичну та культурологічну.

В основі освіти лежить культурологічний підхід, який є сукупністю теоретичних і методологічних положень, і навіть організаційних і педагогічних заходів, вкладених у те, щоб створити людині необхідні умови для культурної самореалізації. Культурологічний підхід розглядає просвітництво як залучення окремої особистості до людської культури.

«Культура (від латин. «cultura» – обробіток) – це світ існування особистостей, чиї біологічні потреби мотивуються не стільки біологічними, скільки соціальними інтересами і потребами; це сфера для здійснення саме інтелектуальних та соціальних потреб» [2, С. 265].

Одним із перших визначення емоційної культури дав П. Якобсон. На його думку, емоційна культура є «комплекс явищ, що є значною мірою розвиток і вдосконалення тих якостей емоційного життя, які в обмеженому вигляді проявлялися на більш ранньому віковому ступені». З погляду П. Якобсона, емоційна культура включає:

- чуйність на досить широке коло об'єктів;
- здатність цінувати та поважати почуття іншої людини;
- здатність до «співпереживання» з почуттями інших людей, зі світом переживань героїв творів літератури та вміння ділити свої переживання з іншими людьми.

Вчений К. Штайнер стверджує, що ключем до зцілення людини від емоційних проблем є саме зміни у її поведінці, але за умови формування нових емоційних навичок. У своїй роботі вчений аналізує поняття «рівні емоційної грамотності», «емоційний біль», «емоційне безсилля», «емоційна сила». Штайнер наголошує, що в сучасному світі міжособистісні стосунки часто насичені емоційним болем, отриманим у результаті психотравмуючих життєвих ситуацій [4, с . 97].

Долаючи емоційні травми, людина несвідомо використовує захисні механізми, які нагадують психологічні стіни, що захищають від болісних емоцій: страху, сорому, провини, відчаю, жаху, невпевненості та неспроможності. Так закріплюється звичка блокування емоцій і дистанціювання у міжособистісному спілкуванні з метою самозахисту []. Дослідник О. Олійник акцентує, що «емоції

– невід’ємна частина людської натури. Коли ми позбавлені емоцій, то втрачаємо фундаментальний аспект нашого людського потенціалу. Пізнаючи наші почуття, керуючи ними, прислуховуючись до емоцій інших людей і відповідаючи на них, ми зміцнюємо нашу особисту силу» [2, С. 265].

Таким чином, емоційна культура – це сфера діяльності, регульована загальноприйнятими нормами вираження емоцій, яка впливає в розвитку як особистості вчителя, так і особистості дитини (учня, студента тощо).

Високий рівень емоційної культури забезпечується цілісним формуванням компонентів соціокультурного, поведінкового, мотиваційного, етико-морального, які виражаються в наступному:

- опорі на власні моральні принципи при виборі емоцій;
- відповідності емоцій вимогам, що висуваються стосовно себе;
- відповідності емоційного реагування віковим особливостям;
- адекватності емоційної реакції соціокультурним нормам;
- усвідомленості емоційного реагування.

Емоційна культура тісно пов’язана з поняттям «*емоційний інтелект*», яке вперше почали вживати Пітер Саловей та Джон Мейер у 1990 році.

Згідно з П. Саловейем, до структури емоційного інтелекту входить ряд здібностей: усвідомлена регуляція емоцій; розуміння (осмислення) емоцій; асиміляція емоцій у мисленні; розрізнення та вираження емоцій. Визначення Д. Гоулмана, згідно з яким емоційний інтелект описується як поєднання когнітивних здібностей та особистісних характеристик, відноситься до «змішаних моделей». Структура емоційного інтелекту в його трактуванні включає чотири компоненти: самосвідомість, самоконтроль, соціальне розуміння і управління взаємовідносинами, причому стосовно різних категорій людей ця структура дещо відрізняється [5].

Подібний синтетичний підхід демонструє Р. Бар-Он, який розуміє емоційний інтелект як здатність до розуміння своїх та чужих емоцій та управління ними; цей феномен як теоретичний конструкт, на його думку, пов’язаний, з одного боку, з когнітивними здібностями, з другого боку – з особистісними характеристиками [5].

Емоційний інтелект – це насамперед засіб рефлексії емоційної сфери; проникаючи у внутрішній світ, людина усвідомлює свої проблеми, індикатором яких є емоції. Емоційний інтелект у наукових психологічних концепціях визначається як сукупність інтелектуальних здібностей до розуміння емоційних станів та управління ними. На відміну від абстрактного та конкретного інтелекту, який відображає закономірності зовнішнього світу, емоційний інтелект відображає внутрішній світ та його зв’язок із поведінкою особистості.

Відповідно до концепції емоційного інтелекту (Д. Мейер, П. Саловей, Д. Гоулман, Р. Бар-Он, Ф. Грін, Г. Орме, Е. Оріолі та ін.), концепцією раціонально-

емоційної терапії (А. Елліс, У. Драйден, Р. Ді Джузеппе, С. Вален та ін.) повноцінна когнітивна діяльність можлива лише за активного залучення емоційної сфери. Якщо узагальнити наявні погляди дослідників, можна виділити такі складові емоційного інтелекту:

- здатність розуміти відносини особистості, що відтворюються в емоціях, та керувати емоційною сферою на основі інтелектуального синтезу та аналізу;
- сформовані в людини стійкі способи емоційного регулювання діяльності, що виявляються як у спілкуванні, так і в пізнавальній діяльності і впливають на успішність його пристосування до середовища або способи його творчої зміни;
- здатність розпізнавати власні емоції, володіти ними, розпізнавати емоції інших людей, висловлювати свої емоції у спілкуванні з іншими людьми та мотивувати себе;
- сукупність програм-«регуляторів» та програм-«мотиваторів» діяльності та спілкування, що відповідають за розуміння себе та інших людей, саморегуляцію та соціальну поведінку особистості.

У дослідженнях В. Нагаєва, В. Поплужного, Г. Потилико, Л. Сбитнєвої, В. Семке, В. Сухомлинського, М. Телешевської, М. Яновської та інших учених розкриваються окремі з аспектів проблеми виховання емоцій і формування емоційної сфери особистості.

Щодо цього, відзначимо наукову позицію Т. Стас, який вказує на те, що емоційна культура особистості має певну структуру, представлену рефлексивним, практико-поведінковим, мотиваційно-ціннісним, емоційно-почуттєвим компонентами [3, С. 202]. При цьому, як вважає автор, провідною структурною складовою є мотиваційно-ціннісний компонент.

Висновок. Таким чином, у даній статті нами було розглянуто окремі з аспектів проблеми формування емоційної культури особистості. Розглянуто підґрунтя даного поняття, яким є поняття «емоції», вказано на роль емоцій у житті людини. Визначено взаємозв'язок понять «емоційна культура» та «емоційний інтелект». Подальші наукові пошуки пов'язуємо із продовженням теоретичного аналізу проблеми виховання емоційної культури стосовно дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Київ: Наук. 1996. 143 с.
2. Олійник О. Емоційна компетентність: шляхи реалізації якісного розвитку дитини дошкільного віку. *Збірник наукових праць*. 2018. Вип. 24. Ч. 2. С. 265 -270.
3. Стас Т.В. Модель формування емоційної культури майбутніх учителів засобами образотворчого мистецтва у процесі професійно-педагогічної підготовки. *Наука і освіта. Серія: Педагогіка*. 2014. №6. С. 201-204.
4. Штайнер Клод М. Сценарії життя людей / пер. з англ. Я. Машико. Харків: Вид-во «Ранок» : Фабула, 2019. 448 с.

5. Bar-On R. The Bar-On model of emotional intelligence: A valid, robust and applicable EI model. *Organisations and People*. 2007. Vol.14. P. 27–34.

6. Mayer J.D., Salovey P. Emotional intelligence. 2011. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511977244.027>

УДК 372 (3)

РОЛЬ СІМ'Ї ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ІНСТИТУТАМИ У СТАНОВЛЕННІ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА

Олена Чорна

здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти

Науковий керівник: к. пед. н.,

доц. Ніна Пухтіна.

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя.

Актуальність. Відомо, що зміст соціалізації визначається сукупністю соціальних впливів та відношенням індивіда до цих впливів у контексті загальнолюдських цінностей, розкриттям особистого «Я» дитини, актуалізацією власних творчих можливостей. Тому соціалізація відбувається у взаємодії з великою кількістю різноманітних умов або факторів, груп, організацій, агентів, за допомогою різних механізмів .

Вважаємо за необхідне розглянути *особливості взаємодії особистості і середовища* у процесі власної соціалізації дитини та визначення ступеня її активності у ньому. Поняття «взаємодії» – одна із основних, базових соціологічних категорій. За оцінкою С. Литвиненко, основною характеристикою соціальної взаємодії є взаємозв'язки та стосунки. Зв'язки виступають формою соціальної комунікації, завдяки яким систематично здійснюється вплив одного на іншого, досягається пристосування дій, виробляється спільне розуміння ситуації [6].

У сучасному науковому трактуванні соціальне середовище розглядається «у широкому соціальному значенні, як макро-середовище, що охоплює економічну, соціальну, політичну і духовну систему взаємин. У вузькому значенні як мікро-середовище – безпосереднє соціальне оточення людини, у якому протікає її життєдіяльність, впливаючи на її соціальне становлення, формування соціального досвіду, цінностей, орієнтацій [9].

Середовище як фактор соціалізації особистості, має істотне значення: воно надає дитині можливостей бачити соціальні явища з різних боків, що забезпечує вироблення і накопичення соціальних почуттів та моральних орієнтирів, норм, стереотипів, нормативів її поведінки. Його вплив, здебільшого, має стихійний характер, що не завжди піддається педагогічному керівництву і

спричиняє низку труднощів на шляху становлення особистості. Тож через сукупність механізмів соціалізації засвоюються цінності, норми, погляди, еталони поведінки, що є характерними для сім'ї дитини та її найближчого оточення, відбувається накопичення досвіду соціально прийнятої поведінки, знань про взаємодію дитини з різними соціальними інститутами.

I. Рогальська вважає, що мікросередовище особистості в дошкільному дитинстві складають *сім'я, заклад дошкільної освіти, група дітей дошкільного віку*, різноманітна спільнота людей, у межах якої діти спілкуються з різними категоріями людей, набувають соціального досвіду, конструюють образ соціального світу [8, С. 110]. Сім'я як персональне середовище розвитку – один з найважливіших інститутів соціалізації особистості, адже воно зумовлює спосіб життя дитини, її соціальне існування, впливає на формування нових соціальних якостей, умінь та навичок. Сім'я як різновіковий колектив представлена певною системою закріплених традиціями, звичаями, моральними і правовими нормами стосунків між старшими і молодшими, батьками і дітьми. Під їхнім впливом формується світогляд дитини, ставлення до довкілля й зокрема соціуму [1].

Як вважає I. Загарницька, роль сім'ї є виняткова і незамінна, особливо на етапі раннього та дошкільного дитинства, у період так званої «первинної соціалізації», оскільки у дитини протягом її перших років життя домінують соціалізаційні впливи сімейного оточення. Це пов'язано з тим, що у період дошкільного дитинства найдорожчими і найавторитетнішими людьми для дитини є її рідні, у колі яких вона живе, розвивається, пізнає світ і себе в ньому [2]. Сім'я є основним посередником у комунікації, спілкуванні індивіда із зовнішнім соціальним середовищем, іншими інститутами соціуму. За потреби сім'я здійснює захист індивіда від несприятливих впливів сторонніх суспільних структур і підтримує його на усіх фазах соціалізації.

Заклад дошкільної освіти – друга після сім'ї «інституція соціалізації», яка є важливим соціальним простором життя дитини, суспільним середовищем її розвитку і виховання, єдиною можливістю забезпечити дитині повноцінне дитинство, якісний соціально-особистісний розвиток, педагогічно виважену соціалізацію, перший соціальний досвід спілкування з однолітками [5].

Дитяча спільнота – це, передовсім, інформація про соціальну дійсність, яка активно сприймається дитиною, швидко й легко засвоюється, близька інтересам дітей, хоча частково і вирізняється неточністю.

Педагоги акцентують увагу на тому, що дитяче товариство у ЗДО створює умови для практики соціальної поведінки. Взаємини дітей стають перевіркою та закріпленням засвоєних соціальних моральних норм. Дитяче співтовариство – важлива школа формування соціальних почуттів та особистісних якостей, адже у ньому дитина неодноразово спостерігає прояви почуттів іншими дітьми, відчуває на собі ці прояви та сама висловлює свої почуття.

Група однолітків визнається науковцями незамінним мікро-фактором соціалізації особистості. Функції дитячого товариства у процесі соціалізації мають певну вікову специфіку, а саме: прилучення до культури суспільства, до соціальних норм; набування статево-рольової поведінки; набування поведінки, яка відповідає етнічній, релігійній, регіональній, соціальній, професійній приналежності членів групи; допомога членам дитячого товариства у досягненні автономії від дорослих та сім'ї, від товариства однолітків і вікової субкультури; створення умов для розвитку самосвідомості, для самовизначення, самореалізації та самоствердження [5].

Головним відкриттям дітей на етапі дошкільного дитинства є ідея партнерства. Між третім та п'ятим роками дитина інтенсивно засвоює досвід взаємодії з іншими дітьми у грі, а потім і в інших ситуаціях. Головною силою, яка рухає розвиток стосунків між дітьми-дошкільниками, є спільна гра. Рольова гра, яка входить до поведінкового репертуару дітей, стає головною моделлю партнерської взаємодії [7, С. 23].

Одним із джерел існування і розвитку світу дитинства дослідники виділяють *дитячу субкультуру*. *Субкультура* є сукупністю специфічних соціально-психологічних ознак (норм, цінностей, стереотипів, смаків), що впливають на стиль життя та мислення певних номінальних і реальних груп людей, різних представників соціуму. Це особлива система дитячих уявлень про світ, цінності, моделі поведінки та спілкування, своєрідна культура, що існує за власними специфічними і самобутніми законами, хоч і в полі загальної культури. У широкому значенні дитяча субкультура – все те, що створене дорослими для дітей і самими дітьми, у більш вузькому – смисловий простір цінностей, настанов, способів діяльності та форм спілкування в історичній соціальній ситуації розвитку [4].

На думку О. Кононко, феномен дитячої субкультури надає значущості власним зусиллям малюка в освоєнні життєвого простору, його вмінні «вимірювати», обживати цей простір власним тілом, почуттями, думками, досвідом. Це майданчик апробування дитиною своїх сил, міри своєї життєздатності, вміння не лише вижити, а й продуктивно, радісно жити поряд з однолітками. Механізми дитячої субкультури допомагають дитині виробити готовність до розв'язання проблем, які можуть виникнути в майбутньому, та сформуванню алгоритму адекватної дії у складних життєвих ситуаціях, а значить, прогностична функція дитячої субкультури орієнтована на майбутнє, пов'язана із наданням дітям можливостей та простору самореалізації [3, С. 6 – 9].

Висновки. *Таким чином*, взаємодія дитини із соціальним середовищем слугує джерелом розвитку і соціалізації особистості. Середовище відіграє роль фактора соціально-особистісного розвитку дитини лише у випадку активної взаємодії із середовищем дитини як суб'єкта. Завдяки цьому дитина має можливість виявити ініціативність, активність та відповідно реагувати на впливи середовища, набуває соціального досвіду.

У сучасному науковому трактуванні соціальне середовище розглядається «у широкому соціальному значенні, як макросередовище, що охоплює

економічну, соціальну, політичну і духовну систему взаємин. У вузькому значенні як мікро-середовище – безпосереднє соціальне оточення людини, у якому протікає її життєдіяльність.

Мікросередовище особистості в дошкільному дитинстві складають *сім'я, заклад дошкільної освіти, група дітей дошкільного віку, різноманітна спільнота людей*, у межах якої діти спілкуються з різними категоріями людей, набувають соціального досвіду, конструюють образ соціального світу.

Роль сім'ї є виняткова і незамінна, особливо на етапі раннього та дошкільного дитинства, у період так званої «первинної соціалізації». Це пов'язано з тим, що у період дошкільного дитинства найдорожчими і найавторитетнішими людьми для дитини є її рідні, у колі яких вона живе, розвивається, пізнає світ і себе в ньому.

Список використаних джерел:

1. Бобак О.Б. Сім'я та родинне виховання як середовище соціалізації дітей дошкільного віку у поглядах видатного педагога України М.Г. Стельмаховича. *Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка* / [ред. кол. Т. Біленко (гол. редактор), М. Чепіль, В. Кемінь та ін.]. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2013. Вип. 27. С. 153–167.
2. Загарницька І. І. Сім'я як матриця людської особистості: сучасні тенденції розвитку. *Вісник інституту розвитку дитини. Серія "Філософія, педагогіка, психологія"* : зб. наук. праць. К., 2011. Вип. 14. С. 39–45.
3. Кононко О. А. Соціально-емоційний розвиток особистості : навч. посіб. К. : Освіта, 1998. 256 с., С. 6 – 9.
4. Кононко О. Л. Активність як провідна характеристика особистісного становлення дошкільника. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць*. Київ; Житомир : Вид-во "Волинь", 2003. Кн. I. 383 с.
5. Лаврентьева Г. Партнерське спілкування – школа соціалізації. *Дошкільне виховання*. 2002. № 10. С. 4–5.
6. Литвиненко С.А. Дитина і середовище : проблеми взаємодії. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди* : Науково–теоретичний часопис. Переяслав-Хмельницький, 2003. С. 215–220.
7. Пихтіна Н. П. Теорія і методика ігрової діяльності дітей: навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. Гоголя, 2016. 267 с.
8. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід : монографія. К. : Міленіум, 2008. 400 с.
9. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального простору : автореф. дис... д-ра. пед. наук: спец. 13.00.05. Луганськ, 2004. 61 с.

Наукове видання

**Сучасне дошкілля:
актуальні проблеми, досвід,
перспективи розвитку**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції з Міжнародною участю**

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка і макетування – В. М. Косяк

Видання друкується в авторській редакції

Підписано до друку
Гарнітура Arial
Замовлення

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 12,37
Ум. друк. арк. 13,43

Папір офсетний
Ел. видання

Видавництво
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3А
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.